ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
Όδός Κάνιγγος 4α
Τηλ. 27-561

ΤΥΠΟΙΣ
"ΕΛΛΑΣ" Α. Ε.

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ
όδ. Μακεδονίας 10-14
Τηλ. 22-112

ΔΗΜ. ΛΑΜΠΙΚΗ

Θ 930

Ο ΝΑΥΑΡΧΟΣ Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ "ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΛΕΣΒΙΟΣ" ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1878

ΕΚΔΟΣΙΣ "ΠΑΤΡΙΔΟΣ,,
ΑΘΗΝΑΙ
1935

Αριθ. 37

Αριθ. 38

Δωρεά Κυρίνδους Δ. Βουγιά

25 Μαΐου 1949

ΚΛΕΣΧΗ ΚΟΙΝΑΡΙΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΩΒΙΟΣ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

ΝΑΥΑΡΧΟΣ Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

ΔΗΛΩΣΙΣ

'Απαγορεύεται ἡ ἀναδημοσίευσις δυνάμει τοῦ Νόμου περὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας.

Δ. Λ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἴσως νὰ μὴ εἶναι τὸ δυσκολώτερον βιβλίον μία βιογραφία, ὑπὸ μίαν προϋπόθεσιν ὅμως: Ὅταν ὑπάρχουν καὶ ἄλλες ὅμοιες γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο βιογραφίες ἢ ἱστορικὲς μονογραφίες, ὥστε νὰ μετατρέπωνται εἰς «νέον ἔργον», μὲ ἀντιγραφές, διαγραφές, συμπληρώσεις καὶ μερικὲς μεταφυσικὲς ἀπόπειρες λουντβιχισμοῦ. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ βιογραφίες εἶναι πανευρωπαϊκῆς μόδας σήμερα. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ὅταν τὰ ὑπάρχοντα—«ὑπάρχοντα» στὸ προκείμενον, τρόπος τοῦ λέγειν—στοιχεῖα δὲν ἔχουν ὄχι μόνον ἀποτελέσει προηγούμενον ὅμοιον ἔργον, ἀλλὰ δὲν εἶναι κἂν οὔτε συγκεντρωμένα. Αὐτὸ—ἡ ἐξαφανιστικὴ διασπορὰ στοιχείων καὶ πληροφοριῶν—συμβαίνει μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη. Γιατί; Ἁπλούστατα: Γιατὶ ὁ Π. Κουντουριώτης οὔτε ἐπολιτεύθη, οὔτε λόγους ἐξεφώνησε, οὔτε ἐπεδίωξε νὰ δίδῃ δημοσιογραφικὰς συνεντεύξεις γαρνιρισμένας μάλιστα μὲ βιογραφικὴ περιαυτολογία.

Τὸ βιογραφικό του λοιπὸν αὐτὸ βιβλίο μου ἀποτελεῖ μίαν, ὄχι τόσον λογοτεχνική, ὅσο δημοσιογραφικὴ ἐργασία π ρ ω τ ό τ υ π η, ἀπὸ τὴν ὁποία φυσικὰ— ἀρχὴ εἶναι— λείπουν μερικὰ ἐπουσιώδη στοιχεῖα γιὰ τὴν πληροφοριακὴ ἀρτιότητα. Ἴσως χρειάζεται τὸ ἔργον μερικὲς ἐξεζητημένες ἀνεκδοτολογικὲς διακοσμήσεις, μᾶλλον διασκεδαστικές. Δὲν χρειάζεται ὅμως τίποτε γιὰ νὰ εἶναι μία βιογραφικὴ ἱστορία μὲ

ὀργανικὸ εἶρμὸ στὰ γεγονότα, ἀμερόληπτη καί, καθὼς εἶναι ἁπλᾶ γραμμένη, εὐκολοδιάβαστη.

Ὁ Παῦλος Κουντουριώτης — 80 ἐτῶν σήμερα — ἔχει δρᾶσι ποὺ ἐκτείνεται σὲ χρονικὴ περίοδο 60 ἐτῶν καὶ πλέον. Ἡ βιογραφία του, τὴν ὁποίαν ἐφιλοπόνησα χωρὶς νὰ ἀγνοήσω τὰ ἐθνικὰ καὶ κοινωνικὰ γεγονότα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ἀποτελεῖ ἔτσι καὶ μία ἱστορικὴ συμβολὴ — ἡ μονογραφία — ἐνδιαφέρουσα.

Ἄξίζει λοιπὸν νὰ διαβασθῇ ἀπὸ ὅλους. Οἱ νεώτεροι θὰ μάθουν κάτι παραπάνω ἀπὸ ὅ,τι ξέρουν. Οἱ παλαιότεροι θὰ ἀναπολήσουν κάτι ἀπὸ τὴ ζωή τους. Οἱ μεταγενέστεροι — καὶ οἱ βιογράφοι οἱ αὐριανοὶ — θὰ ἔχουν ἕτοιμο ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἔργον γιὰ ἕνα ἄλλο ἀρτιώτερο ἤ, ὅπως εἴπαμε παρὰ πάνω, πιὸ «μοντέρνο.»

ΔΗΜ. ΛΑΜΠΙΚΗΣ

Ἀθῆναι 10 — Ἰανουαρ. 1935

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ · ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ · ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1978 ·

I

«Πλοῖα Στόλου,
Μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ βασιλέως καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Δικαίου πλέω μὲ ὁρμὴν ἀκατάσχετον, μὲ τὴν πεποίθησιν τῆς Νίκης ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Γένους.

ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ»

«Ἀβέρωφ» 3 Δεκεμβρίου 1912.

Ἀρχὴ τῆς ἀτραγούδιστης ἀκόμη ἐθνικῆς ἐποποιΐας τῆς γενεᾶς μας. Μ' αὐτὰ τὰ γεμάτα πατριωτικὸ παλμὸ λακωνικὰ λόγια ἔγραψεν ὁ Παῦλος Κούντουριώτης στὴς 3 Δεκεμβρίου 1912 μόνος του, ἀλλὰ χωρὶς ὑποκειμενισμό, τὸ μεγάλο κεφάλαιο τῆς ἱστορίας του μετουσιωμένης σὲ ἱστορία ἐθνική. Τὰ παρακάτω εἶναι ἡ φυσικὴ συνέχεια τοῦ προηγουμένου. Τὰ παρὰ πίσω ; Τὰ παλαιότερα : Αὐτὰ εἶναι ὁ πρόλογος τῆς ρωμαντικῆς πατριωτικῆς ἱστορίας μὲ τοὺς συμβολικούς της θρύλους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πιάνονται ἡ ρίζες τοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου τῶν Κουντουριωτῶν μὲ τὰ κλαδιά του θαλερά, τριακόσια τόσα χρόνια τώρα.

***

Πρὶν ἀπὸ τὸ 1912 ὁ Παῦλος Κουντουριώτης ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς καλοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ Ναυτικοῦ μας καὶ μὲ δρᾶσιν, ἀλλὰ πρὸ παντὸς καὶ μὲ ὄνομα ἱστορικὸν ὅσον καὶ ἄλλων συναδέλφων του. Ἔτσι πρέπει νὰ τὸ πιστέψουμε; Ἴσως ὁ βιογραφικὸς αὐτὸς

δογματισμὸς δὲν στέκει πολὺ καλά. Τὸ ὅτι ἕνας ἰδιοφυὴς πολιτικὸς καὶ μὲ ἱστορικὴ δρᾶσι Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος τὸν ἐδιάλεξε, αὐτόν, μέσα ἀπὸ ἴσους καὶ ἀνωτέρους του γιὰ Ἀρχηγὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου στὴν κρισιμώτερη στιγμὴ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἂν δὲν ἦταν ὁ καλλίτερος ἦταν ὅμως ἀπὸ τότε ὁ καταλληλότερος. Τὸ νικηφόρον ἔργο του μετὰ τὸ 1912—1913 ποὺ ἐδικαίωσε τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βενιζέλου καὶ τοῦ Βασιλέως τὴς ἐλπίδες μᾶς κάνει νὰ πιστέψουμε ἀκόμη ὅτι ἦταν ὄχι ἁπλῶς ὁ καταλληλότερος, ἀλλὰ ὁ ἐνδεδειγμένος.

Μέσα σὲ εἰδικὲς λεπτομέρειες δὲν θὰ ἀναμιχθῶ. Δὲν εἶναι δημοσιογραφικὴ δουλειὰ αὐτό. Εἶναι γιὰ τοὺς εἰδικούς. Καὶ οἱ εἰδικοὶ πάλιν μόνον γι' αὐτά. Ὄχι γιὰ νὰ πολυπραγμονοῦν μὲ ζητήματα ἐπουσιώδη γιὰ κάθε τρίτον—καὶ γιὰ τὸ σύνολο βέβαια Θὰ προσπαθήσω νὰ δώσω μιὰ ἁπλόγραμμη εἰκόνα ἱστορίας, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἐγράφη τίποτε συστηματικὰ συνολικό. Ἂν ἡ ἱστορία αὐτὴ μέσα στὴς γενικὲς γραμμές της ἔχει καὶ μερικὰ κενὰ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ συμπληρωθοῦν. Ἂν ὅμως ἔχῃ πολὺ ὀλίγα, ὅπως δὲν ἀρέσει σὲ πολλούς, ποὺ δίκαια θὰ τὴν ἤθελαν δική τους, αὐτὸ ἂς ἀποδοθῇ στὴν Τύχην, ἡ ὁποία δὲν τοὺς εὐνόησε νὰ ἔχουν μὲ τὸ μέρος των τὰ ἀποτελέσματα τῶν πράξεων ἐκείνων ποὺ δημιουργοῦν τὴν ἀξιοδιήγητη ἱστορία.

* * *

Λοιπόν, ἡ οἰκογένεια Κουντουριώτη, ὅπως ἀρχίσαμε νὰ λέμε εἶναι ἀπ' τὴς παλαιότερες Ἑλληνικές.

Οἱ ἀπώτεροι πρόγονοί της Ἠπειρωτικῆς (Σουλιώτικης) καταγωγῆς, εἶχαν ἔλθει στὴν Ἀνατολικὴ Πελοπόννησο κατὰ τὴς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰῶνος, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπέρασαν καὶ ἐγκατεστάθησαν στὴν Ὕδρα.

Τί ἦταν ἡ Ὕδρα τότε; Ὅ,τι πάνω κάτω καὶ σήμερα. Νησὶ ἐλάχιστα παραγωγικὸ καὶ ὀλιγοκατοίκητο, ἀπὸ ναυτικοὺς τὸ πιὸ πολύ. Ὅπως ἦταν καὶ στὴν ἀρχαιότητα, καθὼς ἀναφέρει τουριστικὰ ὁ Παυσανίας. Ὁ Ἡρόδοτος μᾶς λέει καὶ ποῦ ὑπήγετο διοικητικῶς παλαιότερα. Ὅπου ὑπάγεται καὶ σήμερα. «Παρὰ δὲ

Ο ΝΑΥΑΡΧΟΣ Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

(Προσωπογραφία Δ. Κοκότση)

Ἑρμιόνην νῆσον παρέλαβον Ὕ δ ρ έ η ν τὴν ἐπὶ Πελοποννήσῳ καὶ αὐτὴν Τριζωνίοισι παρακατέθεντο» (1).

Μόνον τὸ ὄνομα ἀργότερα εἶχε πάρει μιὰ μικρὴ μεταβολή. Ἀπὸ Ὑδρέη τοῦ Ἡροδότου ἐλέγετο Σίντρα ἀπὸ τοὺς Βενετσιάνους καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια Ν ύ δ ρ α ἀπὸ τούς ντοπίους καὶ τοὺς γείτονές της. Ἀπὸ τὸ Νύδρα ἔγινε ὁ κάτοικος Νυδριώτης, ποὺ μὲ τὸν καιρὸ σιγὰ-σιγὰ ἔγινε ἐπίθετο. Καὶ ὑπάρχει οἰκογένεια Νυδριώτη.(2)

Ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα θὰ ἔστειλεν ἴσως καὶ ἡ Ὕδρα ἀποίκους σὲ πολλὰ μακρυνὰ μέρη, ὅπως καὶ ἄλλες πόλεις καὶ ἄλλα νησιὰ τῆς Ἑλλάδος, τὸ συμπεραίνομεν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ἀρκετὰ στοιχεῖα δὲν ἔχουμε γιὰ νὰ ὑποστηρίξουμε μόνον ἀναλυτικά, ὅπως ὑπομνηστικὰ ἀναφέρω καὶ στὸ βιβλίον μου περὶ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ τῆς Νοτίου Ἰταλίας» ὅτι καὶ ὁ Ὑδρούς.—Ὑδρούντουμ,—καὶ σήμερα Ὄτραντο τῆς Ἰταλίας, εἶναι ἀποικία Ὑδραίων ἢ ὅτι καὶ ἡ Ὑρία (σήμερα Ὄρια) τῆς ἰδίας Ἰταλικῆς περιοχῆς ποὺ ἐκτίσθη ἀπὸ Κρητικούς μετὰ τὰ Τρωϊκά, εἶναι παραφθορὰ τῆς ἴδιας λέξεως(3).

Ἡ Ὕδρα, ἡ ἄνυδρη καὶ ἡ ἄγονη σὲ προϊόντα τῆς γῆς, ἦταν πάντα παραγωγικὴ σὲ πατριῶτες καὶ θαλασσομάχους γιὰ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὑπάρχουν καὶ ὥμορφες παραδόσεις, ὄχι ἄσχετες μὲ τὴν ἐθνική μας ἱστορία.

Ἡ παραδόσεις αὐτές, ἄγραφες καὶ μὲ ἀπροσδιόριστες φυσικὰ χρονολογίες, σώζονται σὰν θρῦλοι μόνον, ἀνακατεμένες μέσα σὲ παληὲς διηγήσεις, ποὺ μπορεῖ νὰ ἀκούσῃ ὁ καλοπροαίρετος

---

(1) III 58—60.

(2) Περὶ νήσου Ὕδρας ὑπάρχουνμερικὲς μελέτες στὶς ὁποῖες καὶ παραπέμπω ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἰδοῦν περισσότερο ἀπὸ ὅσον εἶνε ἤδη χρήσιμα εἰς μίαν ἁπλῆν βιογραφικὴν ἱστορίαν. Μία σχετικὴ μελέτη τοῦ ὑδραίου λογίου Χαλιορὴ—Ι. Δραγάτση Ὕδρα Περιοδικὸν «Ἑβδομὰς1885 Ἰωάν. Θ. Παπαμανώλη νῆσος Ὕδρα, ἡμέτερο ἄρθρο «ἐφημερ.Πατρίδα»10-12-34 διὰτὰ «Ἀρχεῖα τῆς Ὕδρας». Λιγνοῦ-Κουλούρα.

(3) Δημ. Λαμπίκη «Ἑλληνισμὸς τῆς Νοτίου Ἰταλίας» Grecia Salentina ἐκδ. 1933.

λαογράφος ἐρευνητὴς καὶ ἐκεῖ στὸν τόπο καὶ σὲ κάποια γειτονικὴ παρὰ κάτω παράλια τῆς Πελοποννήσου.

*
* *

Ἕνας ἀπὸ τοὺς κεντρικοὺς σήμερα δρόμους τῆς Ὕδρας, ὁ μεγαλύτερος κάθετος πρὸς τὸν παραλιακό, καὶ μὲ μοντέρνες ὀνοματολογικὲς πινακίδες ἂν στολισθῇ, θὰ ἐξακολουθῇ νὰ λέγεται, ὅπως καὶ σήμερα, ὅπως καὶ στὰ παληὰ χρόνια **Ντρὶμ Σοκάκι**. Ἔτσι τὸν λέγουν καὶ ἔτσι θὰ τὸν λέγουν. Ντρὶμ Σοκάκι στὴν παληὰ παρεφθαρμένη πελασγικὴ διάλεκτο σημαίνει: Σοκάκι τῶν παλληκαράδων. Σ' αὐτὸ οἱ ἀντάμηδες τοῦ τόπου ἔκαναν τοὺς περιπάτους καὶ τὶς ἡρωϊκές τους ἐπιδείξεις. Ἦταν νὰ εἰποῦμε, σὰν τὴν Ἀθηναϊκὴ παληὰ πλατεῖα.... ἡρώων, τοῦ Ψυρῆ.

Γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι... θαμὼν αὐτοῦ τοῦ ὑδραίϊκου δρόμου ἔπρεπε νὰ ἀναμετρηθῇ στὴν παληκαριὰ μὲ κάποιον —ἢ κα μὲ πολλοὺς— ἀπὸ τοὺς ἡρωϊκοὺς τύπους του. Ὕστερα ἀπὸ τὸ βάπτισμα ο' αὐτὴ τὴν τιμητικὴ δοκιμασία εἶχε πασαπόρτι ἀπ' ἐκεῖ. Ἐκτὸς ἂν ἦταν ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς προύχοντας τοῦ τόπου.

Οἱ Ὑδραῖοι ποὺ ἦσαν, ὅπως εἴπαμε—θαλασσινοὶ καὶ γενναῖοι πατριῶτες, ἦσαν καὶ φιλοτάξειδοι ἔμποροι. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ πρόγονοι τοῦ Κουντουριώτη.

Τὸ ἀρχικὸν ἐπίθετο τῆς οἰκογενείας του ἦτο Ζέρβας. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος, κάποιος ἀπὸ τὴν οἰκογένεια αὐτὴ—Χατζηγιώργης ὁ Ζέρβας—ἔφυγε νέος ἀπὸ τὴν Ὕδρα καὶ ἐπῆγε καὶ ἔμεινε ἀρκετὰ χρόνια γιὰ ἐμπορικὲς δουλειές του εἰς τὰ Κούντουρα τῆς Μεγαρίδος. Σήμερα τὰ Κούντουρα ἔχουν σβύσει σχεδόν. Ἀπομένουν τώρα σὰν μικρὸς παληὸς συνοικισμὸς ἀπὸ κτηνοτρόφους καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ ρετσινιάρηδες, δυτικὰ ἀπὸ τὴ θέσι καὶ τὸ Χάνι Βιλλιαρί, ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ πηγαίνει: Μάντρα—Κριεκοῦκι—Θήβα. Τὸ μισοληsμονημένο χωριὸ μὲ τὴν περιοχή του λέγεται σήμερα Παληοκούντουρα.

Ὅταν ὁ Ζέρβας ἐγύρισε ὕστερα ἀπὸ χρόνια στὴν Ὕδρα ἐφοροῦσε τὴν ἐνδυμασία ποὺ ἐσυνείθιζαν οἱ κάτοικοι τῶν Κουν-

τούρων καὶ μ᾽ αὐτὴν ἔκαμε τὴν ἐμφάνισί του στὸ Ντρὶμ Σοκάκι. Οἱ συμπατριῶτες του ποὺ τὸν εἶδαν μὲ αὐτὴ τὴν ἐνδυμασία δὲν τὸν ἐγνώρισαν ἀμέσως καὶ ρωτοῦσαν μεταξύ τους μὲ ἔκπληξι καὶ μὲ κάποια καχυποψία.

—Βρὲ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ Κουντουριώτης, ποὺ μᾶς ἦλθε ἐδῶ πέρα ;

Ἀπὸ τότε ἐπεκράτησεν—ἀντὶ τοῦ Ζέρβας—τὸ ὄνομα Κουντουριώτης. Καὶ ἔμεινε γιὰ πάντα.

Μὲ τὸν καιρὸ ἡ οἰκογένεια τῶν Κουντουριώτηδων ἄρχιζε νὰ ἀποκτᾶ ἐκτὸς ἀπὸ ἐπιρροὴ στὸ Ντρὶμ Σοκάκι καὶ σπουδαία κοινωνικὴ θέσι γενικώτερα μὲ τὴν ἐργατικώτητα τῶν μελῶν της, μὲ τὸν πατριωτισμό της καὶ μὲ τὴς ἐπιτυχίες της στὸ ἐμπόριο καὶ στὴν ναυτιλία.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ συπληρώσουμε τὴν ἱστορικὴ παράδοσι γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομα τὸ ἔνδοξον αὐτὸ τῶν ὑδραίων πατριωτῶν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀκούσουμε τὴ διήγησι γιὰ κάποιο κοινὸ θρῦλο Ὑδραίων καὶ Σπετσιωτῶν στὴ παραλία τοῦ Λεωνιδίου—τῆς Κυνουρίας, ὅπου μιὰ φορά... Ἀλλ᾽ ἂς διηγηθοῦμε ὅ,τι ἀκούσαμεν ἀκριβῶς ἐκεῖ πέρα.

Τὰ παληὰ χρόνια στὴν παραλία τοῦ Λεωνιδίου ὅπου ἔχει τὴς ἐκβολές του ὁ χείμαρρος «Δαφνὼν» (1) καὶ τακτικὰ πλημμυρίζει τὴν γύρω ἔκτασι ὑπῆρχε ἕνας Δράκοντας—Ὕδρα (2) ποὺ ἐρρήμαξε τὸν τόπο καὶ ἔπνιγε τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ἐπήγαιναν ἐκεῖ. Κανεὶς δέν τολμοῦσε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ στοιχειομένο ἐκεῖνο μέρος. Ὅποιος ἐπήγαινε θὰ ἐχανόταν. Οὔτε ἡ Παναγία ἡ

---

(1) Ὁ ὁποῖος λέγεται καὶ «Ρέων», ὄνομα ποὺ ἐπῆρε κατὰ παραφθορὰ τῆς ἀρχαίας πόλεως μὲ τὴν ἴδια ὀνομασία εὑρισκομένης στὴ θέση τῶν πηγῶν του.

(2) Ἡ μυθικὴ παράδοσις μὲ τὴν Λερναία Ὕδρα ποὺ συμβολίζει μᾶλλον νοσογόνα ἕλη ὅπου οἱ ἄνθρωποι δεκατίζονται ἀπὸ τὶς ἀρρώστειες· ἔχει καὶ στὴν παραλία τοῦ Λεωνιδίου πάρει μορφὴ συμβολικῆς ὑποστάσεως.

ΕΛΩΝΑ(1), ποὺ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐλώδη ἔκταση ἐπῆρε τὸ ὄνομα, δὲν ἄφινε νὰ τῆς κτίσουν ἐκεῖ ἐκκλησία (2).

Ὁ τόπος ὑπέφερε πολύ, ὥσπου κάποτε δύο ἀντρειωμένοι νησιῶτες, ἕνας Ὑδραῖος Ζέρβας καὶ ἕνας Σπετσιώτης Λεωνίδας ἐπῆγαν ἐκεῖ καὶ σκότωσαν τὸν Δράκοντα καὶ ἔτσι ἐλευθέρωσαν τὸν τόπο. Τὸ σκελετὸ τοῦ ἀμφιβίου ἐκείνου τέρατος τὸν μετέφεραν—γιὰ ἀφιέρωμα—στὸ μοναστῆρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου δύο ὧρες πρὸς τὰ νότια τοῦ Λεωνιδίου. Μερικὰ κομμάτια ἀπὸ τὸν σκελετὸ τοῦ θηρίου εὑρίσκονται ἀκόμη ἐκεῖ. Δύο τρεῖς ἀπὸ τοὺς σπονδύλους τῆς ραχοκοκκαλιᾶς του τοὺς μεταχειρίζονται οἱ Καλόγεροι γιὰ καθίσματα. Εἶναι διαμέτρου 35—40 ἑκατοστῶν καὶ πάχους ἐπάνω κάτω 20 ὁ καθένας.

Κάποιος παληὸς ἀρχιεπίσκοπος τοῦ τόπου ἐκείνου, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος «Ρέοντος τοῦ Πραστοῦ» (3) καθιέρωσε καὶ μία προσευ-

---

(1) Προφανῶς λέξις παραγομένη ἀπὸ τὸ ἔλος (ἔλωνα=ἔλη). Ἡ Μονὴ τῆς Ἐλώνης, τὴν ὁποίαν ἐπεσκέφθημεν κατὰ τὸ 1934, εἶναι κτισμένη εἰς μίαν σπηλαιώδη κοιλότητα, ἀνοικτήν, ἀπότομου καὶ πολὺ δύσβατου βουνοῦ περὶ τὰ 14 χιλμ. Δ. τοῦ Λεωνιδίου καὶ ἀριστερὰ τοῦ ἀπὸ Λεωνιδίου εἰς Κοσμᾶν καὶ Παλαιοχῶρι δρόμου, τοῦ παραπλεύρου τῆς—ἐνίοτε ξηρᾶς—χαραδρώδους κοίτης τοῦ Δαφνῶνος. Εἶναι κτισμένη εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ψηλὰ πρόβουνα τοῦ Πάρνωνος εἰς ὕψος 750 μ. ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι μία εἰκὼν τῆς Παναγίας (λέγουν ὅτι καὶ αὐτὴ εἶναι ἔργον τοῦ Εἰκονογράφου ὁσίου Λουκᾶ εὑρέθη σ' ἕνα ἄκρον τοῦ ἕλους τοῦ Δαφνῶνος καὶ ὅτι οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὰς γειτονικὰς περιοχὰς ἐμαζεύθησαν καὶ ἄρχιζαν νὰ κτίζουν ἐκεῖ ἐκκλησίαν. Ἡ εἰκὼν ὅμως ἐχάθη ἀπὸ τὸ ἑλῶδες αὐτὸ μέρος καὶ... ἐπῆγε στὸ βράχο ὅπου εὑρίσκεται σήμερα τὸ μοναστῆρι—τὸ ὁποῖον, λοιπόν, ἐκτίσθη ἐκεῖ καθ' ὑπόδειξιν τῆς Θεοτόκου!

(2) Ἂς προστεθῇ ὅτι θὰ ἦταν καὶ ὁ φόβος ἀπ' τοὺς Πειρατάς. Ἀλλ' ἂς μὴ ἐπιμείνωμε στὸ τελευταῖο αὐτὸ γιὰ νὰ μὴ χαλάσουμε τὴν ἰλλουζιὸν τοῦ θρύλου.

(3) Ὁ Πραστὸς παραφθορὰ τῆς λέξεως προεστὼς—τὸ μέρος ποῦ ἔμενε ὁ προεστὼς τοῦ τόπου.—Μπορεῖ ἡ ἐτυμολογία αὐτὴ νὰ εἶναι τόσον σωστὴ ὅσον καὶ ἡ ἄλλη τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει εἰς τὴν περὶ Ἱερᾶς Μονῆς Ἐλώνης—μονογραφίαν του ὁ καθηγητὴς Γ. Ν. Δεληγιάννης, ὅτι δυνατὸν νὰ προέρχεται ἡ ὀνομασία ἀπὸ παραφθορὰν τῆς λέξεως προάστειον. Ὁ Πραστὸς ἦτο ἄλλοτε ὄχι πολὺ παλαιά, κωμόπολις ποὺ εὐποροῦσε. Πολλοὶ Πραστιῶτες ἐμήγαιναν στὴν Κων)πολι καὶ σ' ἄλλα μέρη

χὴ ὑπὲρ τῶν ὑποστηρικτῶν τοῦ τόπου Ὑδραίων καὶ Σπετσιωτῶν «Ἔτι καὶ ἔτι δεόμεθα ὑπέρ ἐλέους, ζωῆς εἰρήνης, ὑγείας συγχωρήσεως καὶ διαφυλάξεως κυβερνήσεως καὶ κατευοδώσεως τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ πάντων τῶν καραβοκυραίων καὶ ναυτῶν Ὕδρας τε καὶ Σπέτσας».

Ἀπὸ τὸ Λεωνίδα ἐκεῖνον τὸν Σπετσιώτη ἐπῆρε τὸ ὄνομα ὁ τόπος ὅπου ἀργότερα ἐκτίσθη τὸ Λεωνίδιον. Μερικοὶ ἀρχαιολόγοι λέγουν ὅτι τὸ ὄνομα ἐδόθη γιατὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐξεκίνησεν ὁ Λεωνίδας ὁ Σπαρτιάτης γιὰ νὰ πάῃ στὴς Θερμοπύλας(1)— πρᾶγμα ποὺ ἂν θέλωμε πιστεύωμε. Καὶ γιὰ τὸν Ὑδραῖο τὸ Ζέρβα;

Σ' αὐτὸν—ἀναφέρει ὁ τοπικὸς θρῦλος—μιὰ μάγισσα εἶπε:

—Παλληκάρι μου τὸ σῶϊ τὸ δικό σου θὰ δοξαστῇ μιὰ μέρα. Ἔπειτ' ἀπὸ χρόνια πολλὰ ἕνα θαλασσινὸ παλληκάρι ἀπὸ τὴ γενηά σου θὰ πνίξῃ ἕναν ἄλλο Δράκο πολυκέφαλο ποὺ θάρχεται ἀπὸ τὴν Πόλη, τὴ φωληά του, γιὰ νὰ βγῇ ἀπ' τὸ στενὸ τῆς θάλασσας ἐκεῖ πέρα καὶ νὰ κάμῃ κακὸ—μεγάλο κακὸ—στοὺς Χριστιανούς.

Ὁ ἀπόγονος αὐτὸς τοῦ Ζέρβα ἦταν, θέλουν νὰ εἰποῦν, ὁ Παῦλος Κουντουριώτης. Καὶ ὁ Δράκος τῆς Πόλης; Ἦταν ὁ Τουρκικὸς στόλος ποὺ ὁ Κουντουριώτης τὸν ἐτσάκισε ἔξω ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια.

Ἔτσι ἐξηγοῦν τὸ θρῦλο τῶν παλαιῶν οἱ σημερινοὶ ἑρμηνευταί του. Δὲν χάνουμε τίποτε ἂν τοὺς πιστέψουμε. Μήπως τὸ εὐαγγελικὸν παράγγελμα δὲν μᾶς λέγει «Πίστευε καὶ μὴ ἐρεύνα»; Μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὴ σχετικὴ τοπικὴ πίστι τοῦ λαοῦ ἐκάμαμε ἐκεῖ ἔ ρ ε υ ν α δική μας.

Γιὰ τὴν οἰκογένεια τῶν Κουντουριωτέων θὰ ἠμποροῦσαν νὰ γραφοῦν ὅσα καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἀγῶνος τοῦ 21, τοῦ

καὶ ἐπλούτιζαν, καὶ μετὰ ἐγύριζαν καὶ ἄφηναν τὸ βιό τους στὸν τόπο τους. Ἀπ' αὐτὰ καὶ τὸ γνωστὸ ἀπειρόκαλο δίστιχο τῆς τοπικῆς λαϊκῆς μούσης ἐκεῖ.

Ἡ Πόλη βγάζει τ' Ἄσπρα
κι' ὁ Πραστὸς τὰ κάνει πάστρα.

(1) Ὅρα τὸ ἡμέτερον ἄρθρον εἰς ἐφημερίδα «Πατρίδα» 16-12-34.

ὁποίου τὴν πιὸ σημαντικὴν ἐνίσχυσιν ἔδωσε μὲ πλοῖα καὶ μὲ χρήματα καὶ μὲ θαλασσομάχους ἡ πατρίς του ἡ Ὕδρα μαζὶ μὲ τὰ δύο ἄλλα ἐπίσης ἱστορικὰ νησιά, τῆς Σπέτσας καὶ τὰ Ψαρά. Τὰ τρία αὐτὰ νησιὰ ποὺ ἐπανεστάτησαν κι' αὐτὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1821, ὑπέστησαν πολλὲς θυσίες καὶ σὲ αἷμα καὶ σὲ χρῆμα κατὰ τὴς πλέον σκληρὲς ἡμέρες τοῦ ἐθνικοῦ Ἀγῶνος. Ἡ χρηματικὲς θυσίες τους ἔφθασαν ἐπάνω ἀπὸ τὰ 30 ἑκατομμύρια χρυσὲς

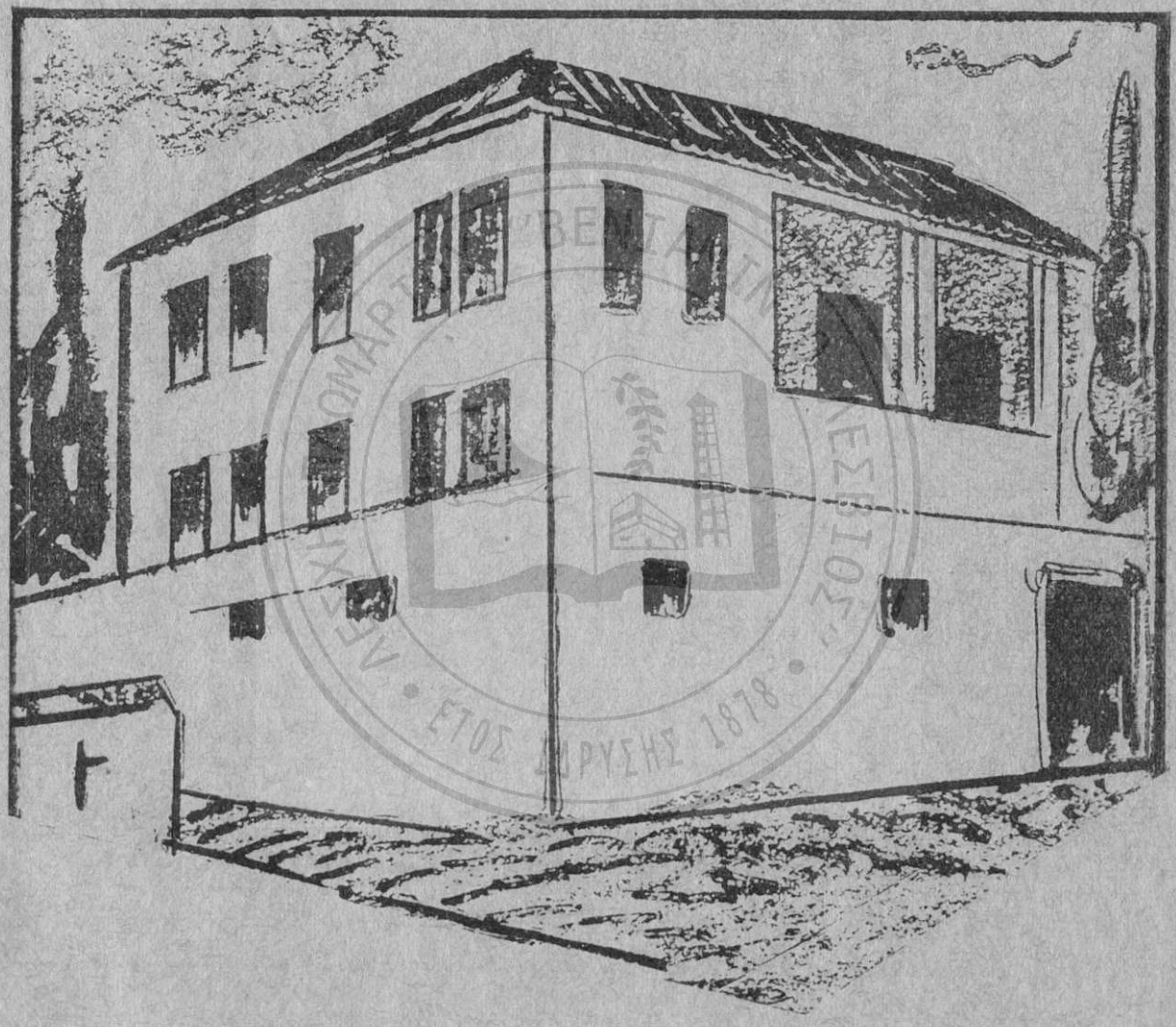

Τὸ παληὸ σπῆτι τοῦ ΛΑΖΑΡΟΥ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ στὴν Ὕδρα.

δραχμές. Ἀπ' αὐτά, τὰ 18—20 ἑκατομμύρια τὰ ἐξόδεψεν ἡ Ὑδρα, καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος ὁ ἴδιος ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης καὶ ὁ ἀδελφός του Γεώργιος.

Πόσο μεγαλύτερη καὶ ἠθικώτερη ἀξία παίρνει ἡ χρηματικὴ αὐτὴ θυσία τῶν Κουντουριωτῶν, ἅμα σκεφθῇ κανεὶς ὅτι αὐτὰ ἔγειναν μόνον γιὰ χατῆρι τῆς πατριωτικῆς ἰδέας. Δὲν ἐδίδοντο τὰ

χρήματα ἀπὸ τοὺς πατριῶτες ἐκείνους μὲ ἀσφάλεια, ὡς δάνειο νὰ εἰποῦμε, κρατικὸ ποὺ αὔριο μὲ τραπεζιτικὸ ὑπολογισμὸ θὰ τοὺς ἔδιδε αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ κέρδος. Προσεφέροντο μόνον γιὰ τὸν ἀγῶνα μαζὺ μὲ τὴν αἱματοχυσία σὲ ἐποχὴ ποὺ ἡ χαραυγὴ τῆς ἐλευθερίας δὲν ἐφαινόταν πουθενὰ στὸν ὁρίζοντα, ποὺ ἴσως οἱ σκεπτικισταὶ δὲν τὴν ἤλπιζαν, ποὺ στὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὰ μεσογειότερα τμήματα τῆς χώρας κυριαρχοῦσαν οἱ Τοῦρκοι οἱ ὁποῖοι ἔκαναν ἐπιθέσεις καὶ ἀπὸ θαλάσσης στὶς παραλίες καὶ στὰ νησιά. Οἱ Κουντουριῶται μὲ τὸ παράδειγμά τους ἔδιδαν καὶ θάρρος στοὺς ἀπογοητευμένους.

* * *

«Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου—γράφει ὁ Ἡρόδοτος τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος (1)—δεινῶς κατεπλάγη σύμπασα ἡ Ἑλλάς. Γενικὴ πεποίθησις παρήχθη ὅτι ἵνα συμπληρωθῇ τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς δὲν ὑπελείπετο εἰς τὸν Ἰμβραὴμ εἰμὴ νὰ ἐπιπέσῃ πανστρατιᾷ κατὰ τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Ὕδρας. Τότε οἱ Σπετσιῶται ἐνόμισαν ἀπαραίτητον νὰ ἐγκαταλείψωσι χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας τὴν φιλτάτην αὐτῶν νῆσον, ἐπίπεδον οὖσαν καὶ εὐπρόσβλητον καὶ νὰ μετοικήσωσι πανοικὶ εἰς Ὕδραν μετὰ τῶν Ψαριανῶν, ἵνα συμπτύξωσιν εἰς ἓν ἅπασας τὰς ναυτικὰς τοῦ ἔθνους δυνάμεις.

Οἱ δὲ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας προϊσταμένου τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτη ἅμα μαθόντες τὴν τοιαύτην τῶν προκρίτων Σπετσῶν πρόθεσιν, ἔγραψαν πρὸς αὐτοὺς τῇ 21 Ἀπριλίου τάδε:

»Τὰ ὅσα ζητήματα οἱ ἀπεσταλμένοι σας μᾶς ἐπρότειναν ἀπὸ μέρους σας καὶ τοῦ λαοῦ σας, ὅλα ἐνεκρίθησαν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀπὸ τὸν λαόν μας ὅλον, τὸν ὁποῖον προσεκαλέσαμεν εἰς συνέλευσιν ἐνώπιον τῶν ἀπεσταλμένων σας, καὶ οὕτως οὗτοι εἶδαν προσωπικῶς καὶ ἤκουσαν μὲ ποίαν ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ προθυμίαν εἰλικρινῆ ὑπόσχεται, ὡς καὶ ἡμεῖς ὑποσχόμεθα, νὰ διατηρῇ μέχρι τέλους τὴν ἀναγκαιοτάτην εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν στενὴν ἕνωσιν καὶ ἀδελφικὴν ὁμόνοιαν.

---

(1) Κ. Παπαρηγοπούλου τ. Υ.

Θέλετε ἔχει λοιπὸν τὰ ἀναγκαῖα καταλύματα, ἤτοι κατοικίας εἰς τὸ Καμίνι κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας, καὶ χωρὶς νὰ πληρώσετε τὸ παραμικρὸν ἐνοίκιον ὅσον καιρὸν μείνετε ἐδῶ. Ὅσαι διαφοραὶ ὑπάρχουν μεταξὺ συμπολιτῶν μας καὶ συμπολιτῶν σας, ἀλησμονοῦνται καὶ νὰ μὴ ἀναφερθοῦν ὅσον καιρὸν συνδιατρίψωμεν.

Ταχύνατε λοιπόν, ἀδελφοί, τὸν πανοικὶ ἔρχομό σας διὰ νὰ γενῇ ὅσον τάχιον ἡ γενικὴ ἐκστρατεία καὶ αἱ φαμελίαι σας, ὅταν φθάσουν ἐδῶ, εὑρίσκουν ἕτοιμα καὶ εὐκαιρωμένα τὰ σπίτια τῶν Καμινίων, καὶ τὴν πλέον ἀδελφικὴν δεξίωσιν εὑρίσκεται ἀπ' ὅλους μας».

Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἔγραψαν οἱ Ὑδραῖοι τὰ αὐτὰ εἰς τοὺς Ψαριανούς. Καὶ οἱ μὲν Ψαριανοὶ μετά τινας συνδιασκέψεις ἀπεκρίθησαν τῇ 18 Μαΐου, ὅτι ἡ μετάβασις τοῦ λαοῦ των ἦτο ἀδύνατος, ἀλλ' εἶναι πρόθυμοι νὰ ἐκπλεύσωσιν εἰς οἱανδήποτε στιγμὴν μάθουν παρ' αὐτῶν ὅτι εἶναι ἕτοιμοι.

Οἱ Σπετσιῶται μετῴκησαν τῷ ὄντι περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου καὶ ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου εἰς Ὕδραν καὶ ἔτυχαν αὐτόθι τῆς πανηγυρικωτάτης καὶ ἀδελφικωτάτης δεξιώσεως. Κοινὰ λοιπὸν ἦσαν τὰ πάντα μεταξὺ τῶν τριῶν νήσων ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἐπειδὴ ἡ Ὕδρα, ἂν ὄχι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων, ὁμολογουμένως ὅμως κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν, τὸν πλοῦτον τῶν προκρίτων καὶ τὸ μέγεθος τῆς καταβολῆς αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ἰσοφάριζε μόνη πρὸς τὰς δύο ἄλλας νήσους ἡνωμένας ὁμοῦ, φυσικῷ τῷ λόγῳ ἀπεδόθη σιωπηρῶς προεδρεία τις ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς κοινῆς ἐνεργείας.

Πάλιν δὲ ἐπειδὴ ἐν Ὕδρᾳ ἐπρώτευεν ὁ τῶν Κουντουριωτῶν οἶκος ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ Λάζαρος Κουντουριώτης ἀνωμολογήθη πάντοτε ὡς ὕπατος τῆς νήσου κυβερνήτης ὥστε τούτου ἕνεκεν ἔσχε προέχουσαν τινα τάξιν ἐν τῇ ὅλῃ διοικήσει τῶν κοινῶν ἐπιχειρήσεων τῆς νήσου, εἰ καὶ μὴ οὐδέποτε ἀνωμολογήθη ἐπισήμως τὸ τοιοῦτον αὐτοῦ ἀξίωμα.

Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν ἐξαιρετικὰς ἀρετάς. Ἦταν πραγματικὸς μεγαλόψυχος στὸν ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον βίον του. Ὄχι μόνον συνεχώρησε τὸν φονέα τοῦ πατρός του ἀλλὰ καὶ εὐεργεσίας προσέφερεν εἰς αὐτὸν ὡς μόνην δὲ τιμωρίαν τοῦ

ἐπέβαλε τὸ νὰ μὴ παρουσιασθῇ ποτὲ ἐνώπιόν του. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὰς κρισιμωτέρας περιστάσεις οὐδέποτε ἀπέβαλε τὸ μέγα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ παράστημα.

Δι' ἀνεξαντλήτου εὐρείας λόγου συνδιαζομένης μετὰ τῆς ἀφοσιώσεως ἣν ἐνέπνεεν ἡ δεδοκιμασμένη αὐτοῦ σύνεσις πλειστάκις ἐχαλιναγώγησε τὰ ἀφηνιάσαντα πλήθη· καί ποτε φοβερᾶς ἐκραγείσης συμπλοκῆς μεταξὺ Ὑδραίων καὶ τῆς ἐκ Πελοποννησίων καὶ Ρουμελιωτῶν συγκειμένης φρουρᾶς τῆς νήσου, παρελθὼν ἀτρόμητος ἐκ μέσου καὶ λαλήσας πρὸς μὲν τοὺς ναύτας Ἀλβανιστί, πρὸς δὲ τοὺς πεζοὺς ἑλληνιστί, περιήγαγεν αὐτοὺς αἱμοφύρτους ἔτι ὄντας, νὰ ἀσπασθῶσιν ἀλλήλους. Καί περ ἑτερόφθαλμος ὤν, εἶχεν θαυμαστὴν ὀξυδέρκειαν περὶ τὴν διάγνωσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων. Εἰς αὐτὸν ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς τὴν εἰς ναύαρχον προχώρησιν καὶ τὴν ἐπὶ ἓξ ὅλα ἔτη ἀδιάσειστον ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ διατήρησιν τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη.

Εἶχε τὴν συνείδησίν του τὶ δύναται νὰ πράξῃ, σπανιώτατον προτέρημα παρ' ἡμῖν, οἵτινες νομίζομεν πάντες ὅτι πρὸς πάντας πεφύκαμεν. Εἶχε τὴν συνείδησιν, ὅτι ἂν ἦτο ὁ ἄριστος τῶν ναυτικῶν πραγμάτων κυβερνήτης δὲν εἴτετο ἐκ τούτου, ὅτι ἦτο ἐξ ἴσου ἐπιτήδειος νὰ ἀναλάβῃ καὶ τῆς ὅλης Ἑλλάδος τὴν κυβέρνησιν. Πολλάκις δ' ἐπὶ τούτῳ παρακληθεὶς ἀείποτε ἀπεποιήθη, καὶ μόλις ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γεώργιον νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς τῆς Ἑλλάδος ὑποθέσεις, αὐτὸς ἐπιμόνως ἀποφυγὼν τοὺς σκοπέλους καθ' ὧν ἐκεῖνος προσέκρουσε. Μηδ' ὀνομάση τις ἀρνητικὴν τὴν ἀρετὴν ταύτην, διότι δι' αὐτῆς δὲν ἔσωσε μόνον τὴν ἰδίαν ὑπόληψιν, ἔσωσε καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν διατηρήσας μέχρι τέλους τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος, ἐξ ἧς ἐξηρτᾶτο πρὸ πάντων ἡ τῆς πατρίδος τύχη καὶ ἣν ἤθελε διακινδυνεύσει, ἐὰν ἀναμιγνυόμενος εἰς ἀλλότρια ἀπέβαλλε τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲν ἀπέβη συμφυὴς αὐτῷ ἡ ἐν τῇ τάξει ἐγκαρτέρησις, ὥστε οὐδέποτε ἐπείσθη νὰ ἀποδημήσῃ ἐξ Ὕδρας οὔτε ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος, οὔτε μετά. Κυβερνῆται καὶ βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος ἐπεσκέφθησαν αὐτὸν καὶ ἔτυχον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῆς προσηκούσης εὐλαβοῦς δεξιώσεως, ἀλλ' οὐδέποτε ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐπίσκεψιν. Ἐνόμιζες ὅτι ἦτο εἷς τῶν βράχων τῆς Ὑ-

δρας ὅστις καίτοι ἐμψυχωθεὶς ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος, δὲν ἠδυνήθη νὰ μετακινηθῇ χωρὶς νὰ ἐπαγάγῃ δεινὴν αὐτῆς ἀλλοίωσιν».

*
* *

Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ἦταν ἀπὸ τοὺς μεγαλειτέρους ἐφοπλιστὰς ἐκεῖνα τὰ χρόνια. Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν πολέμων Ναπολέοντος ποὺ εἶχεν ἀναστατωθῇ ἡ Εὐρώπη εὑρέθη ἰδιοκτήτης 25 καραβιῶν μὲ τὰ ὁποῖα ἔκαμε ἐμπόρια καὶ μεταφορὲς ἀπὸ σιτηρὰ καὶ ὑλικὰ πολέμου. Τὰ κέρδη τοῦ Ἕλληνος ἐκείνου ἐφοπλιστοῦ ἦσαν τεράστια, μυθικά. Τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα μετεφέροντο στὴν Ὕδρα μὲ τσουβάλια καὶ ζεμπίλια. Γιὰ χρηματοκιβώτια χρησιμοποιοῦσαν, αὐτὸς — καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι μικροεφοπλισταί, στέρνες στὰ ὑπόγεια τῶν σπητικῶν ποὺ ἄρχισαν ἀπὸ τότε νὰ κτίζωνται μεγάλα, μὲ τοίχους φρουριακούς, μὲ πολεμίστρες καὶ μὲ πύργος. Τὰ πλούτη του αὐτὰ ὁ Λ. Κουντουριώτης δὲν τὰ ἐλογάριαζε γιὰ πλούτη ἀτομικὰ — ὅπως θὰ ἔκανε ὁ κάθε ἔμπορος. Τὰ ἐθεωροῦσε περιουσία ἐθνική.

Τὸ σπῆτι τοῦ Λαζαρ. Κουντουριώτη στὴν Ὕδρα, ἕνα ἀπ' τὰ παλαιότερα καὶ ἱστορικώτερα, ὑπάρχει ἀκόμη. Εὑρίσκεται κατὰ τὴν Ἐνορία τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ διατηρεῖ στὸ ἐπάνω πάτωμα του καὶ στὸ ὑπόγειο ἀμετάβλητη τὴν συμπαθῆ παλαιότητά του. Τὸ μεσαῖο μόνον πάτωμα εἶναι σήμερα ἐκμοντερνισμένο καὶ νοικιάζεται γιὰ κατοικία.

Ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς ἐκεῖνες στέρνες δὲν ὑπάρχουν σήμερα παρὰ λίγα γκρεμίσματά τους μόνον. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς Ὑδραίους φαντάζονται —ἐλπίζουν, καθώς μοῦ ἔλεγαν—ὅτι κάτι.... μπορεῖ νὰ βρεθῇ ἀκόμη ἂν γίνουν ἀνασκαφὲς ἐκεῖ μέσα στὰ σκοτεινὰ καὶ μουχλιασμένα ὑπόγεια τοῦ σπιτιοῦ.

*
* *

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Λαζάρου Γεώργιος Κουντουριώτης ἦταν ἐπίσης ἐθνικὸ πρόσωπο, καὶ προσέφερε πολλὲς ὑπηρεσίες στὴν πατρίδα του κατὰ τὴν Ἐπανάστασι καὶ ἀργότερα. Διετέλεσε ἐκλεκτὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ καὶ Πρωθυπουργός. Ὁ Γεώργιος Κουν-

τουριώτης σὲ πολλὲς περιστάσεις κατὰ τὰ ἔτη τοῦ Ἀγῶνος ἐδείχθη ἀποφασιστικώτερος καὶ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του καὶ προθυμώτερος σὲ ὑλικὲς θυσίες γιὰ τὸ ἔθνος. Ὅταν κάποτε ἡ κοινὴ περιουσία τῶν δύο ἀδελφῶν εἶχε σχεδὸν ἐξαντληθῇ μὲ τὶς ἀδιάκοπες ἐθνικὲς προσφορὲς καὶ ὁ Λάζαρος ἔγραφε στὸν ἀδελφόν του ὅτι δὲν τοὺς ἀπέμενεν πλέον παρὰ ἐλάχιστα χρήματα, ὁ Γεώργιος τοῦ ἀπαντοῦσε «διὰ τὴν εὐόδωσιν τοῦ Ἀγῶνος ἀπαιτοῦνται θυσίαι πολλαὶ καὶ ἑπομένως καὶ τὰ ἐλάχιστα μετρητὰ χρήματα, τὰ ἀπομένοντα ἔπρεπε καὶ αὐτὰ νὰ διατεθοῦν ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζόμενης πατρίδος...»

Στὴν σειρὰ τῆς ἀλληλογραφίας τῶν δύο ἀδελφῶν εὑρέθησαν καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Γεωργίου πρὸς τὸ Λάζαρο, στὶς ὁποῖες ἐκτίθενται γνῶμες καὶ ἀντιλήψεις του σχετικὲς μὲ τὸ μέλλον—τότε—πολίτευμα τῆς «ἀπελευθερουμένης Ἑλλάδος».

«...Οὔτε ὁ χαρακτὴρ τῶν Ἑλλήνων—ἔγραφεν—οὔτε αἱ περιστάσεις εἶναι κατάλληλοι διὰ Βασιλείαν. Τὸ Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν Ἀναγέννησίν της πρέπει νὰ εἶναι Δημοκρατικόν, προερχόμενον ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ. Αὐτὸ ἐλπίζω καὶ εὔχομαι, ὅτι θὰ εἶναι τὸ καλλίτερον πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος»—ἀρκεῖ νὰ μὴ εἶναι ὀχλαοκρατικόν».

Ἡ εὐχὲς καὶ ἐλπίδες τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου πατριώτου ἐπραγματοποιήθησαν ἕναν αἰῶνα ἀργότερα—ἀφοῦ ἡ Ἑλλὰς ἐδοκιμάσθη ἀπὸ τὰ διάφορα πολιτικὰ κόμματα—μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ ἐγγονοῦ του—τοῦ Παύλου Κουντουριώτη—πρώτου Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας.

Γιὰ τὴν ἐθνικὴ συμβολὴ τῶν Κουντουριωτῶν κατὰ τὰ ἔτη τοῦ Ἀγῶνος καὶ τὴ δρᾶσι τοῦ ναυτικοῦ τῆς Ὕδρας καὶ τῶν ἄλλων ἡρωϊκῶν νήσων, ὑπάρχουν ἄφθονα σχετικὰ ἔγγραφα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ περισσότερα εὑρίσκονται στὴν πολύτιμη καὶ πολύτομη σειρὰ τοῦ «Ἱστορικοῦ Ἀρχείου τῆς νήσου Ὕδρας» ποὺ ἐξεδόθη μὲ τὴν ὑλικὴ ἀρωγὴ τοῦ ὑδραίου ἐφοπλιστοῦ καὶ πολιτικοῦ Γκικιὰ Κουλούρα (ἐθνικοῦ χορηγοῦ ὡς πρὸς αὐτὰ) μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ἐπίσης ὑδραίου ἰατροῦ καὶ χρόνια Προέδρου τῆς Κοινότητος Ὕδρας Α. Λυγνοῦ—ἀλλὰ καὶ μὲ προστατευτικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ ἰδίου τοῦ Ναυάρχου Π. Κουντουριώτη.

Τὸ σπῆτι τοῦ Γεωργίου εἶναι τὸ γνωστό μας μεγαλοπρεπὲς οἴκημα ποὺ δεσπόζει μὲ τὸν γραφικὸν ὄγκον του στὸ δεξιὰ τοῦ λιμένος τῆς νήσου ὑψηλὸ βράχο, τριγυρισμένο ἀπὸ μικρὸν κῆπον, ὠχυρωμένον κι' αὐτὸν μὲ ψηλὴ μάνδρα. Τὸ ἐπεσκεύασε ὁ Ναύαρχος μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ ἀπὸ τότε περνᾶ ἐκεῖ τὰ καλοκαίρια του. Σὲ μιὰ ἰσοπεδωμένη πλαγιὰ τοῦ βράχου,

Τὸ πατρογονικὸ σπῆτι τοῦ ΝΑΥΑΡΧΟΥ Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ **στὴν Ὕδρα.**

πρὸς τὰ βορειοδυτικά, ἐπάνω ὑψηλὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἔχει γίνει μιὰ μικρὴ πλατεία μ' ἕνα πεζοῦλι πρὸς τὰ ἔξω ὅπου ἔχουν τοποθετηθεῖ καὶ μερικὰ κανόνια τοῦ Μιαούλη—μὲ τὰ στόμια πρὸς τὴ θάλασσα, ὅπως καὶ τότε μιὰ φορά, ὅταν ἡ Ὕδρα καὶ ἡ Ἑλλὰς ὅλη ἐπολεμοῦσε γιὰ τὴν ἐλευθερία της. Ἐνῷ τὸ σπῆτι τοῦ Λαζάρου εἶναι τὸ λησμονημένο, σὰν θύμησι σκεπασμένη ἀπὸ ἄλλες ἐντυπώσεις, στὸ ἐσωτερικὸ ὕψωμα τῆς κεντρικῆς παληᾶς συνοι-

κίας τῆς Ὕδρας, τὸ σπῆτι τοῦ Γεωργίου εἶναι τόπος προσκυνήματος γιὰ ὅσους μὲ τὴ δόξα τῶν ἀπογόνων τιμοῦν καὶ τὴ μνήμη τῶν παλαιῶν.

*
* *

Υἱὸς τοῦ Γεωργίου ἦτο ὁ Θεόδωρος Κουντουριώτης. Ἐγεννήθη καὶ αὐτὸς καὶ ἀνετράφη στὴν Ὕδρα μὲ τὴς αὐστηρὲς οἰκογενειακές του παραδόσεις. Ὅσο καὶ ἂν ἀπὸ χαρακτῆρος ἔρρεπε στὴν ἥσυχη καὶ νοικοκυρίσια ζωὴ τοῦ ἐμπόρου, ὅμως δὲν ἔμεινε ξένος καὶ στὴ δημοσία δρᾶσι, στὰ κοινά. Διετέλεσε Βουλευτὴς καὶ μετὰ Πρόξενος. Ἀπέθανε μετὰ τὰ ἔτη τῆς Μεταπολιτεύσεως ὡς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὴ Μάλτα (1).

ΛΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ · ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

(1) Τέκνα τοῦ Θεοδώρου Κουντουριώτη ἦσαν: ὁ Γεώργιος, Ἀνδρέας, Ἰωάννης καὶ Παῦλος.

II

Ὁ Παῦλος Κουντουριώτης, υἱὸς τοῦ Θεοδώρου Κουντουριώτη ἐγεννήθη στὴν Ὕδρα τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1855. Σὲ μικρὴ ἡλικία ἔμεινε ὀρφανὸς καὶ ἐκηδεμονεύθη ἀπὸ τὸν ἐκ μητρὸς συγγενῆ του Νεγρεπόντη. Ὅταν ἦτο 10—11 ἐτῶν ἐπῆγε στὸν Πόρο ὅπου ἐγκατεστάθη ἡ οἰκογένεια του, καὶ ἐξηκολούθησε τὰ σχολικά του μαθήματα. Ἀπὸ τὰ παιδικά, καὶ πιὸ πολὺ τὰ ἐφηβικά του χρόνια—ὅπως ἀφηγοῦνται συνομιλικές του— ἦτο ζωηρός, ἰσχυρογνώμων καὶ τολμηρός.

Τὸ 1873 εἰσήχθη στὴ Ναυτικὴ Σχολὴ τῶν Δοκίμων, ὅπου διεκρίθη πάντοτε γιὰ τὸ θάρρος του. Γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μαθητῶν τῆς Ναυτικῆς ἐκείνης Σχολῆς ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ἀξιωματικοὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τότε ἀκόμη ὅπως καὶ παλαιότερα. Ἕναν ἀπὸ τοὺς γυμναστάς του ἐκείνους, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδίδασκε βῆμα καὶ ὁπλασκία, στὴν Πειραϊκὴ Χερσόνησο τὸν ἐνθυμεῖται ἰδιαιτέρως — ὅπως ἀφηγεῖται καὶ τώρα ὁ Ναύαρχος. Ὁ γυμναστής του ἐκεῖνος ἦτο ὁ ὕστερα ἀπὸ χρόνια συναγωνιστής του Παν. Δαγκλῆς— κατὰ δύο χρόνια μεγαλύτερός του.

***

Δὲν θὰ ἦταν ἐδῶ περιττὸ νὰ σημειώσουμε λίγα λόγια γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Σχολῆς τῶν Ναυτικῶν Δοκίμων. Εἶναι ἱστορία σχετικὴ μὲ τὴν ἐκπαίδευσι τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Πολεμικοῦ μας Ναυτικοῦ, κατὰ τὰ 99 χρόνια ποὺ συμπληρώνονται σήμερα, ἀφ' ὅτου ἄρχισεν ἡ ἐκπαίδευσις αὐτή.

Τὸ 1836 οἱ πρῶτοι μαθηταὶ ποὺ προωρίζοντο νιὰ τὸ ναυτικό, εἰσήχθησαν στὴ Στρατιωτικὴ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων ἡ ὁποία ἦτο στὴ Αἴγινα. Τὰ εἰδικὰ μαθήματα ἐδίδασκον ἀξιωματικοὶ τοῦ Ναυτικοῦ.

Τὸ 1846 ἐχωρίσθη ἀπὸ τὴ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων ἡ Ναυτικὴ Σχολὴ καὶ ἄρχισε νὰ λειτουργῇ στὴν Κορβέττα «Λουδοβῖκος», ἕως τὰ 1854 καὶ κατόπιν σὲ ἄλλα πλοῖα.

Κατὰ τὴν μεταπολίτευσι τοῦ 1862 ἡ Σχολὴ μετεφέρθη στὸν ἀτμοδρόμονα «Ἑλλὰς» (πρώην Ἀμαλία) καὶ μετωνομάσθη «Ναυτικὸν Σπουδαστήριον». Ἀπὸ τὰ 1886 ἕως τὰ 1872 ἔγινε πάλιν Σχολὴ ἡ Κορβέττα «Λουδοβῖκος» ἡ ὁποία ὅμως εἶχε ὀνομασθῇ «Μεσολόγγιον». Ἀπὸ τὰ 1882 ἕως τὰ 1884 ὡς Σχολὴ ὡρίσθη τὸ ἱστορικὸν πλοῖον τοῦ Τσαμαδοῦ «ΑΡΗΣ».

Τὸ 1884, ἐπὶ Κυβερνήσεως Χ. Τρικούπη— ὅτε ὑ τῶν Ναυτικῶν ἦταν ὁ Ν. Γ. Τομπάζης καὶ προσωπάρχης το ἰδίου Ὑπουργείου ὁ Ἠλ. Κανελλόπουλος — ἱδρύθη ἡ πρώτη, πλέον ὠργανωμένη, Ναυτικὴ Σχολὴ κατὰ τὰ γαλλικὰ πρότυπα στὸν Πειραιᾶ, στὴν οἰκία Φεράλδη πλησίον τοῦ Δημαρχείου.

Γιὰ τὴν ἐφηρμοσμένη ἐκπαίδευσι τῶν μαθητῶν στὰ ναυτικὰ μαθήματα ἐχρησιμοποιήθη ὁ ἀτμοδρόμων «Ἑλλάς». Τὸ 1905 ἱδρύθη ἀπὸ δωρεὰ τοῦ Βασάνη ἡ σημερινὴ Ναυτικὴ Σχολὴ Δοκίμων στὴν Πειραϊκὴ Χερσόνησο.

***

Ὁ Παῦλος Κουντουριώτης ἀφοῦ ἐτελείωσε τὴς σπουδές του ὡς δόκιμος τὸ 1877 ἐξῆλθε τὸ ἑπόμενον ἔτος ὡς σημαιοφόρος. Τὸ 1881, ὕστερ' ἀπὸ εὐδόκιμη ὑπηρεσία ἔγινε ἀνθυποπλοίαρχος

Τὸ 1884 ἔγινε ὑποπλοίαρχος καὶ μ' αὐτὸ τὸ βαθμὸ εὑρέθη κατὰ τὴν ἀληθινὰ θυελλώδη περίοδο τοῦ 1886, ὅταν ἔγινεν ἡ ἱστορικὴ ἐκείνη ἐπιστράτευσις καὶ ἡ αἱματηρὲς συμπλοκὲς στὰ σύνορα Θεσσαλίας· ἡ ὁποία μόλις πρὸ τεσσάρων ἐτῶν εἶχε προσαρτισθῇ στὴν Ἑλλάδα.

III

Ὁ Π. Κουντουριώτης στὸν Ἀμβρακικό.

Τὸ 1886 εἶναι γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἔτος γεμᾶτο περιπέτειες, ἐνθουσιασμοὺς καὶ ἀπαγοητεύσεις. Ἡ Βουλγαρία — ἡγεμονία ἡμικυρίαρχος ἀκόμη ποὺ τὴν ὑπεστήριζε φανερὰ καὶ κρυφὰ ἡ Ρωσσία — ἔκανε τότε τὸ πρῶτο τολμηρὸ βῆμα γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ κατακτητικά της ὄνειρα. Τῆς εἶχαν γεννηθῇ μὲ τὴν Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Δὲν τῆς ἔσβυσαν μὲ τὴν Συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἡ ὁποία τῆς περιώριζε λιγάκι τὴς παράδοξες βλέψεις της καὶ τοὺς ἐθνικούς τους ὀπτισιασμούς.

Οἱ ἐθνικισταὶ τῆς Σόφιας ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἐπιμένουν ὅτι εἶχαν δικαιώματα καὶ στὴ Μακεδονία(1) καὶ στὴ Θράκη. Καὶ εἰργάζοντο μὲ κάθε μέσον—μὲ κάθε ἀθέμιτο μέσον— νὰ τὰ πραγματοποιήσουν: «Οὐκ εἴα αὐτοὺς καθεύδειν τὸ τῆς Ἑλλάδος τρόπαιον» —τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ ἀπάντησις τῆς Θεσσαλίας καὶ μικροῦ μέρους τῆς Ἠπείρου σύμφωνα μὲ τὴν Συνθήκη τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1881. Ἡ Συνθήκη αὐτὴ καθώριζε σὲ νέες βάσεις τὰ δικαιώματα ποὺ ἁπλῶς εἶχαν ἀναγνωρισθῆ στὰ 1878.

Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος στὰ 1881 ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους πολιτικοὺς τῆς ἐποχῆς του. Πρέσβυς μας στὴ Κωνσταντινούπολι ἦταν ὁ θεῖος τοῦ σημερινοῦ Ναυάρχου, ὁ Α. Γ. Κουντουριώτης, ὁ ὁποῖος ὑπέγραψε τὴν συνθήκη ἐκείνη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος.

---

(1) Ὅρα περὶ ἱστορίας τῆς Βουλγαρικῆς Προπαγάνδας ἄρθρον Δημ. Λαμπίκη. «Ἡμερολόγιον Μεγαλ. Ἑλλάδος» Γ· Δροσίνη 1935.

*
* *

«...Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἄρθρου 18 τῆς συνομολογηθείσης τὴν 24 Μαΐου 1881 συμβάσεως μεταξὺ τῆς ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῶν Ἀντιπροσώπων τῶν ὑπογραψασασῶν τὴν Συνθήκην τοῦ Βερολίνου Δυνάμεων, αἱ Α. Α. Μ. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Ὀθωμανῶν συμφωνήσαντες νὰ συνομολογήσωσι τὴν πρᾶξιν, ἀναγράφουσαν κατὰ λέξιν τὴν εἰρημένην Σύμβασιν, διώρησαν πρὸς τοῦτο: Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων τὸν Κύριον Α.Γ. Κουντουριώτην, Ἔκτακτον αὐτοῦ ἀπεσταλμένον καὶ πληρεξούσιον ὑπουργὸν παρὰ τῇ Α. Μ. τῷ αὐτοκράτορι τῶν Ὀθωμανῶν. Καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Ὀθωμανῶν, τὸν Μαχμάδι Σεβὲρ Πασᾶν, Πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους του, οἵτινες, λοβόντες τὴν προσήκουσαν πληρεξουσιότητα συνεφώνησαν τὰ ἑξῆς:

*
* *

Κι' ἐδῶ δὲν εἶναι περιττὴ μία μικρὴ ἱστορικὴ παρέκβασις. Μᾶς χρειάζεται γιὰ νὰ θυμούμεθα πῶς καμμιὰ φορὰ ἀμοίβονται ἀπὸ τοὺς συγχρόνους των μερικοὶ πολιτικοί, οἱ ὁποῖοι προσέφεραν ἀληθινὲς ὑπηρεσίες στὴν πατρίδα τους: Μὲ τὴν ἀγνωμοσύνη.

Λίγους μῆνες μετὰ τὴν «Προσάρτησι τῆς Θεσσαλίας»—τὴν 21 Δεκεμβρίου 1881—ἡ Κυβέρνησις Κουμουνδούρου προεκήρυξεν ἐκλογὰς γιὰ νὰ ἀντιπροσωπευθοῦν στὴ Βουλὴ καὶ ἡ «Νέες χῶρες».

Οἱ Βουλευταὶ ποὺ ἐξελέγησαν ἐκεῖ—οἱ πρῶτοι Θεσσαλοὶ Βουλευταὶ ἦσαν οἱ ἑξῆς:

Τρικκάλων: Α. Χατζηπέτρος, Κ. Ραδινός, Ν. Στουρνάρας, Α. Χατζηγιάννης.

Καλαμπάκας: Γ. Σιβιτανίδης, Ι. Τσαχτσίρης. Ν. Μάνταλος.

Καρδίτσης: Σ. Καραϊσκάκης, Δ. Τερτίπης, Λ. Βασσαρδάνης, Λ. Κοκκορῖκος, Γ. Φραγκίδης, Τ. Ἀδαμόπουλος.

Λαρίσης: Κ. Ζαρμπάνης, Κ. Ἰσχόμαχος, Δερβῆς Βέης, Σερὶφ Βέης.

Τυρνάβου: Ζ. Ζαφειριάδης, Παπαδόπουλος.

Ἀγυιᾶς: Γ. Μοσχοβάκης, Ν. Στεφανίδης.

Ἀλμυροῦ: Οἰκονομίδης, Ἀργυρόπουλος.

Δομοκοῦ καὶ Φαρσάλλων: Ζάμπας, Πήλιος, Στεριάδης.

Βόλου: Ν. Γεωργιάδης, Ι. Καρτάλης, Γεώργ. Φιλάρετος (ὁ γνωστὸς Δημοκράτης), Α. Φρόνιμος, Ν. Κουκουλῆς καὶ Ἱερ. Κασσσβέτης.

Καὶ ἰδοὺ κάτι τὸ ἐκπληκτικό, ὄχι ὅμως καὶ σπάνιο στὰ κοινοβουλευτικὰ ἤθη! Οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸν Κουμουνδοῦρο, ποὺ ἐμεγάλωσε τὴν Ἑλλάδα. Ἤθελαν—ἀπ' αὐτὸν μόνον!—μεγαλείτερη ἱκανοποίησι στὶς ἐθνικές μας διεκδικήσεις.

Ὅταν στὶς 18 Ἰανουαρίου 1882 ἔγινε ἐκλογὴ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, οἱ Θεσσαλοὶ ἐκεῖνοι Βουλευταὶ κατεψήφισαν τὸν ὑποψήφιο τοῦ Κουμουνδουρικοῦ κόμματος. Ὑποστήριζαν τὸν ὑποψήφιον τῆς Ἀντιπολιτεύσεως Σ. Βαλαωρίτην.

Ὁ Δημιουργὸς τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος τοῦ 1881 Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος ἀπεσύρθη ἔπειτα ἀπὸ τὴν πολιτικὴν καὶ ἀπέθανε τὸ Φεβρουάριο τοῦ ἄλλου ἔτους 1883, ἀφίνοντας ἀνάμνησι τὶς καλλίτερες σελίδες ἀπὸ τὴν ἐθνικήν μας ἱστορία—ἱστορία γεμάτη ἔργα καὶ πατριωτικὲς προσπάθειες—καὶ κληρονομία τὶς νέες ἐπαρχίες ποὺ προσέφερε στὴ χώρα.

Ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ λογαριάζεται κάπως ἡ Ἑλλὰς στὴ διεθνῆ κοινὴ γνώμη. Ἀπὸ τότε ἄναψε φανερὰ τὸ ἐναντίον μας μῖσος τοῦ Σλαυϊσμοῦ.

***

Τὶς πρῶτες ἡμέρες τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1885 ἡ Βουλγαρία ἔκαμεν τὸ ἱστορικὸ ἐκεῖνο πραξικόπημα ποὺ ἀπὸ τότε ἄναψε τὴ φυλετικὴ πυρκαϊὰ στὴ Βαλκανική. Προσήρτισε στὰ ἐδάφη της τὴν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία—τὴν καλλίτερη ἑλληνικὴ ἐπαρχία τῆς Βορείου Θράκης. Τὸ πραξικόπημα ἦτο κρυφὰ προετοιμασμένο καὶ ἔγινε σὰν αἰφνιδιαστικὰ ὅταν ἦλθε ἡ κατάλληλη στιγμή.

Ὁ Τοῦρκος Διοικητὴς τῆς ἕως τότε τουρκοκρατουμένης ἑλληνικῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἐξεδιώχθη γρήγορα-γρήγορα

ἀπὸ τὴ θέσι του. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας Ἀλέξανδρος τοῦ Βίτεμπεργ ἐμπῆκε πανηγυρικὰ καὶ ἐπιδεικτικὰ στὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας, τὴ Φιλιππούπολι. Τὸν συνώδευε τμῆμα βουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Βουλγαρίας Καραβελώφ, μὲ ἐπιτελεῖον ἀπὸ πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικούς.

Ὅλα ἔγειναν μὲ τὴν κρυφὴ βοήθεια τῆς «Ἁγίας Ρωσσίας,» ἡ ὁποία τώρα ἔκανε πῶς ἦταν δυσαρεστημένη κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου μόνον. Ὄχι ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζε. Ἴσως νὰ ἦτο καὶ πραγματικὰ δυσαρεστημένη ἐναντίον του, γιατὶ δὲν ἐδεχόταν νὰ εἶναι τυφλὸ ὄργανο. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν εἶναι ὄργανό της ἔγινε θῦμα της.

Λίγον καιρὸ μετὰ οἱ Βούλγαροι μὲ τὴν ὑποκίνησι τῆς Ρωσσίας καὶ ἄλλων δυνάμεων φανερὰ τὸν ἐξεθρόνισαν. Ἄλλη ἐκδήλωσις εὐγνωμοσύνης αὐτή.

Ὁ Γερμανὸς πρίγκηψ Ἀλέξανδρος τοῦ Βάττεμπεργ, ὅταν στὰ 1879 ὡρίσθη μὲ τὴν ὑποστήριξι καὶ ὑπόδειξεν τῆς Ρωσσίας «Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας» πρὶν δεχθῇ τὴν ἐκλογὴ αὐτὴ ἠθέλησε νὰ συμβουλευθῇ καὶ τὸ Βίσμαρκ.

—Τὶ λέτε ἐξοχώτατε; Νὰ δεχθῶ νὰ γείνω ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας. Τὸ Βουλγαρικὸ λαὸ ἴσως δὲν τὸν ξεύρετε ὅπως δὲν τὸν ξεύρω καὶ ἐγὼ ποὺ καλοῦμαι νὰ γείνω ἡγεμών του. Ξεύρετε ὅμως καλὰ τὴν γενικὴ διπλωματικὴ κατάστασι. Λοιπὸν τὶ μὲ συμβουλεύετε νὰ κάμω ; Νὰ δεχθῶ ;

—Δεχθῆτε ὑψηλότατε. Θὰ σᾶς ἀφήσῃ ἀναμνήσεις. Τοῦ ἀπήντησεν ὁ Βίσμαρκ μὲ ὕφος σοβαρὸ καὶ μυστηριῶδες.

Ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐκθρόνισι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔγινε ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ὁ Φερδινάνδος τοῦ Σὰζ Κοβούργου, πατὴρ τοῦ σημερινοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας Βόριδος.

***

Τὸ Βουλγαρικὸν ἐκεῖνο πραξικόπημα, ἡ προσάρτησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἀνεστάτωσε καὶ τὸν Κοινὴ Γνώμη καὶ τὴν

Κυβέρνησι τῆς Ἑλλάδος (1). Ἐχάνετο ἔτσι ἄδικα—καὶ αἰφνιδιαστικὰ μία ὡραία ἐπαρχία τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ἢ ἐδίδετο εὐκαιρία γιὰ νὰ διεκδικήσῃ τὸ ἐλεύθερο Κράτος πρὸς τὰ βόρεια τῆς Θεσσαλίας τὰ ἐθνικά μας δίκαια ;

Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος τότε ἦταν ὁ Θεόδωρος Δηλιγιάννης. Εἶχε συγκροτήσει Κυβέρνησι ὕστερ' ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς τῆς 7 Ἀπριλίου 1885, τὴν ὁποίαν εἶχε μεταρρυθμίσει κατόπιν καὶ τὴν ὁποίαν ὅταν ἐξερράγησαν τὰ Ρωμυλιακὰ ἀποτελοῦσαν ὡς ἑξῆς:

Θ. Δηλιγιάννης Πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Σ. Ἀντωνόπουλος Δικαιοσύνης.

Ν. Παπαμιχαλόπουλος τῶν Ἐσωτερικῶν.

Α. Κοντογούρης (ἀντὶ τοῦ Α. Ζυγομαλᾶ ποὺ εἶχε παραιτηθῆ) Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Παιδείας.

Α. Μαυρομιχάλης Στρατιωτικῶν.

Ι. Μπούμπουλης (ἀντὶ τοῦ Ρ. Ραμὼ ποὺ εἶχε παραιτηθῆ) Ναυτικῶν.

Ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ συμμερισθῇ τὴν πατριωτικὴ αἰσθηματικὴ μέθη τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος ὁ ὁποῖος ἐζητοῦσε ἐπιστράτευσι καὶ πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας. Πόλεμο γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν μας—ἀπὸ τὴν Κρήτη ὡς τὴν Πόλη.

—Ζήτω ὁ πόλεμος.

Ἀντηχοῦσε ἀπὸ τὸ ἕνα ἄκρο τῆς Ἑλλάδος ὡς τὸ ἄλλο—μὲ κέντρο πιὸ θορυβῶδες πάντα τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος, ποὺ ἐγύρισε τότε ἀπὸ τὸ θερινό του ταξεῖδι στὴν Εὐρώπη—ταξεῖδι ἀναψυχῆς— ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς μὲ ζωηρὲς ζητωκραυγὲς ὑπὲρ τοῦ πολέμου.

—Ζήτω ὁ πόλεμος, πάλι.

---

(1) Δημ. Λαμπίκη. «Σελίδες Διπλωματικῆς Ἱστορίας» (1915) Τόμ. Α' σελ. 145—148.

Ἡ Βουλὴ συνῆλθε σ' ἔκτακτη συνεδρίασι. Ἡ ἀντιπολίτευσις —Τρικούπης-Λομβάρδος—ἐδήλωσεν ὅτι παρέχει τὴν ὑποστήριξίν της στὴν Κυβέρνησι.

Ὁ Δεληγιάννης λοιπὸν ἦτο πανίσχυρος. Θὰ ἦτο ὁ πολιτικὸς ποὺ θὰ ἐπραγματοποιοῦσε τὸ ὄνειρα τῆς Μεγάλης Ἰδέας; Ἐκήριξε τὴν ἐπιστράτευσι. Εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ἐδημοκοποῦσε καὶ ἐκφωνοῦσε φλογεροὺς λόγους πρὸς τὰ πλήθη τὰ ὁποῖα δὲν ἔκαναν τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ συκγροτοῦν συλλαλητήρια καὶ διαδηλώσεις.

Στὴς πλατεῖες καὶ στοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν—ἀπὸ μπαλκόνια, παράθυρα, τραπέζια καὶ καρέκλες καφενείων—ἀγόρευαν ἀδιάκοπα διάφοροι γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι ρήτορες, οἱ ὁποῖοι ἐκηρύσσοντο «ὑπὲρ τῆς ἀμέσου πολεμικῆς ἐνεργείας, κατὰ τῆς ὁμόρου Ἐπικρατείας».

Ἀπὸ τοὺς ὑπαιθρίους ἐκείνους ρήτορας, τῆς ὡραίας ἀλήθεια ἐκείνης ἐποχῆς, ἦτο καὶ ὁ πρωτολανσάριστος σ' αὐτὰ — καὶ καλοθύμητος στοὺς παλαιοτέρους — εὐπατρίδης Ἀναστάσιος Γενν́άδιος, πολλὲς φορὲς ἀπὸ τότε ὑποψήφιος Δήμαρχος καὶ Βουλευτὴς καὶ ἄλλες τόσες παρουσιαζόμενος ὡς μαχητικὸς δημοσιογράφος ποὺ ὕστερα ἀπὸ μία δεκαετία ἐξέδωκε γιὰ ἕνα φεγγάρι τὴν ἐφημερίδα «Σωτηρία». Ὁ Γεννάδιος ἦτο ἀπὸ τοὺς παράγοντας τοῦ 1886.

Ὁ πολεμικὸς ἐκεῖνος συναγερμὸς καὶ ἡ μοιραῖες συγκρούσεις στὰ σύνορα, ἀπὸ τὴν κοινὴ γνώμη καὶ τὴν κοινὴ θυμοσοφία ὠνομάσθη.

Εἰρηνοπόλεμος.

Ἔτσι μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὸν ἐτραγούδησε καὶ ἡ μοῦσα τοῦ Σουρῆ μὲ τὸ «Ρωμηό του» ποὺ καὶ αὐτὸς ἐπεστράτευσε χιλιάδες στίχους γιὰ τὴ σχετικὴ πατριωτικὴ βοήθεια.

τρέχω. . . τοῦ πολέμου ἔφθασεν ἡ ὥρα
κι' ἡ Πατρὶς στὰ ὅπλα πάλι μὲ καλεῖ
ἐσώρρουχα δέν ἔχω καὶ τόσες μέρες τώρα
μοῦ ἄλλαξαν τὴν πίστη εἰς τὴ μεταβολή.

*
* *

Ὡς αὐτὴν τὴν ὥρα ὅπλο δὲν ἐπῆρα
τὶς ἀμυγδαλάτες μ' ἄλλους κυνηγῶ
ἀλλὰ τέλος πάντων γιὰ καλή μου μοῖρα
γίνομαι ὀρδινάντσα σ' ἕνα λοχαγό.

***

Δὲ λησμονεῖ ὁ ποιητὴς νὰ καλέσῃ στὰ ὅπλα καὶ τοὺς Κληρικούς.

***

Παππάδες μὲ τὰ κατσαρὰ καὶ μὲ τὰ εὐχολόγια
μὲ τὰ μανίκια τὰ φαρδυὰ καὶ μὲ τὰ κομπολόγια
ἑτοιμασθῆτε πιὰ καὶ σεῖς νὰ βγάλετε τὰ ράσα
καὶ ὅλο στίφη ἄγρια νὰ κόψετε σὰν πράσσα
Ἀντὶ Δεσπότη γελαστὸ μὲ μίτρες στὸ κεφάλι
θὰ βλέπετε τὸν λοχαγὸν καὶ τὸν Μαυρομιχάλη[1]

***

Ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν μὲ τὴν πρόσκλησι τῶν ἡλικιῶν κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ — θαῦμα πράγματι— στὰ σύνορα 85 000 στρατό. Ἀρχηγοὶ τοῦ Στρατοῦ αὐτοῦ ἦσαν ἐκλεκτοὶ ἀπ' ὅλα τὰ ὅπλα ἀξιωματικοί.

Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐφονεύθησαν στὴς συμπλοκὲς ποὺ ἔγιναν σὲ διάφορα σημεῖα τῆς ὁρθετικῆς γραμμῆς.

Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Γ. Μπούμπουλης ἐργαζόταν μ' ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ συμπλήρωσι τῶν ἑτοιμασιῶν τοῦ στόλου. Ὁ ἴδιος μάλιστα εἶχε προτείνει νὰ περάσῃ ὁ στόλος μας ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια καὶ νὰ κτυπήσῃ τὰ πολεμικὰ τῆς Τουρκίας στὴν Πόλη. Ἀπὸ τότε στὸ ναυτικό μας ἐστηριζόνταν ἡ περισσότερες ἐλπίδες.

---

(1) Διοικητὴν τοῦ 1ου Συντάγματος.

Ἡ Κρήτη, ἡ πατρίδα τῶν ἡρωϊκῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος, ποὺ ἦτο «ἑτοίμη — ὅπως λέγει ἔγκριτος ἱστορικὸς συγγραφεὺς τῆς περασμένης γενεᾶς (1)—νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα χάριν τῆς ἑνώσεώς της μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα» κατελήφθη καὶ αὐτὴ ἀπὸ πολεμικὸ ὀργασμό. Ὅλα τὰ Διοικητικὰ Συμβούλια ὅλων τῶν ὀργανώσεων τῆς μεγαλονήσου ἐξέδωκαν πλῆθος ψηφίσματα μὲ τὰ ὁποῖα ἐκήρυσσαν τὴν «Ἕνωσι». Ἀντίγραφα τῶν ψηφισμάτων αὐτῶν ποὺ ἐστάλησαν στὴς Δυνάμεις ἐδόθησαν καὶ στὸν Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος στὰ Χανιά, τὸ Ζυγομαλᾶ.

Ἀπὸ τὰ σύνορα ἔφθαναν ἀδιάκοπα τηλεγραφήματα, σχετικὰ μὲ τὴς συμπλοκὲς τοῦ στρατοῦ μας μὲ τοὺς Τούρκους. Ἦσαν καὶ τηλεγραφήματα ποὺ ἀνέφεραν ἡρωϊκοὺς θανάτους ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν.

Τὸ Ναυτικό :

Τὸ ναυτικὸ δὲν τὸ ἐχρησιμοποίησεν ἡ ρωμαντικὴ ἐκείνη Κυβέρνησις ὅπως ἔπρεπε. Στὰ 1886 ὑπῆρχαν στὸ ναυτικὸ πολλοὶ γενναῖοι καὶ μορφωμένοι ἀξιωματικοί, πολλοὶ ἀπόγονοι τῶν θαλασσομάχων τοῦ 1821. Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς εὗρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ συνδέσῃ τὸ ὄνομά του καὶ τὴ δρᾶσι του μὲ μία προσπάθεια ποὺ ξεχωρίζει στὴν ἱστορία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἦτο ἕνας μόλις 32 ἐτῶν ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο:

Παῦλος Κουντουριώτης

Εἶχε διαταχθῆ νὰ μπῇ μὲ δύο πολεμικὰ πλοῖα μέσα στὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο γιὰ νὰ τρομοκρατήσῃ τοὺς Τούρκους. Τὸ ἔκαμε μὲ θάρρος καὶ μὲ ἱκανότητα ἐξαιρετικὴ καὶ ἐπέτυχε τὸ σκοπό. Ἐπέτυχε ὅ,τι ἦτο δυνατὸν τὰ γίνῃ τότε. Καὶ μόνος αὐτός. Ἦταν ἀκόμη ἡ ἐποχὴ τῆς Μεγάλης Ἰδέας ὅπως εἶπα, τὴν ὁποίαν ὁ Π. Κουντουριώτης τὴν ἐζοῦσε ὄχι μὲ τὸ μεταφυσικὸ ρωμαντισμὸ μερικῶν ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του. Τὴν ἔπαιρνε ὡς πραγματικότητα. Πιὸ ἀτομικὰ μάλιστα, ὡς καθῆκον. Γι' αὐτὸ αἰσθανόταν ζωηρὴ τὴν ἐπιθυμία νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ ὄχι μὲ λό-

---

(1) Ὄρα Ἐπαμ. Κυριακίδη «Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ». Τόμ. 2.

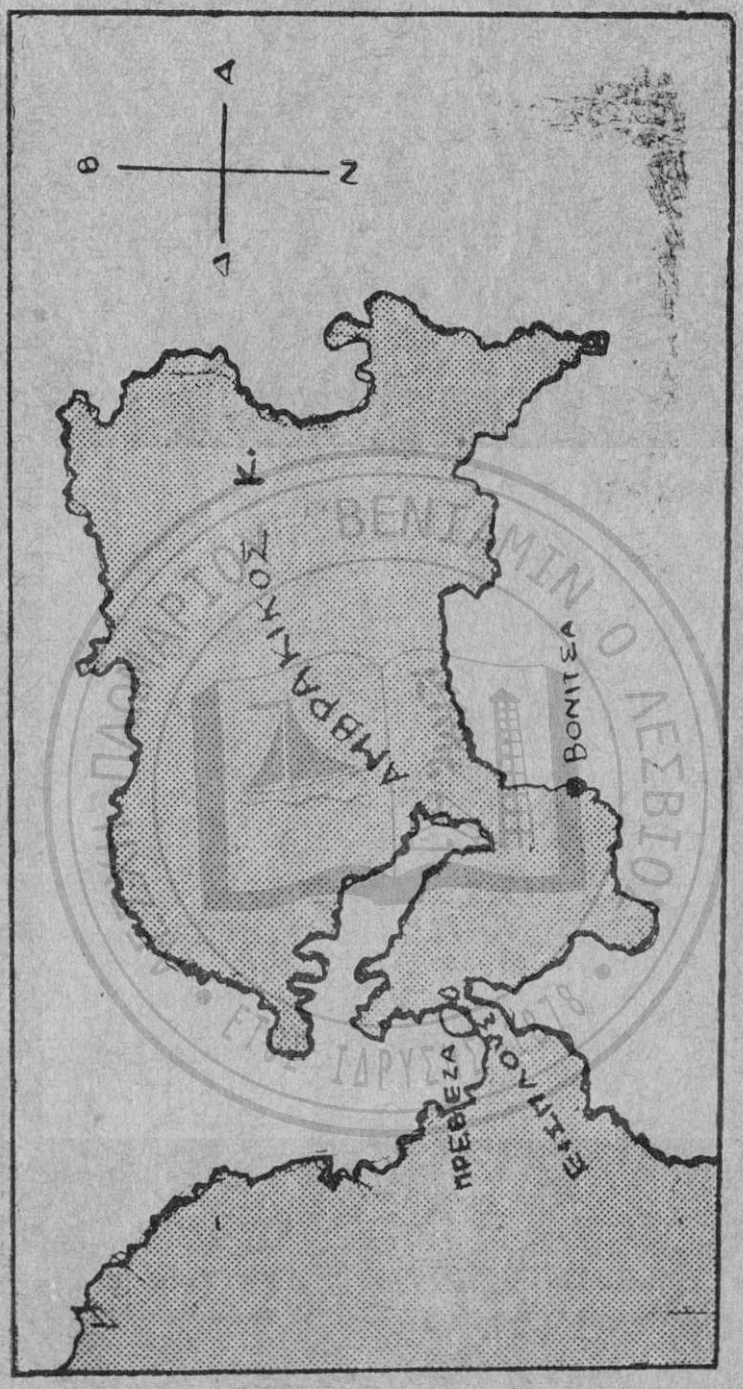
Α
Β
Ν
Δ
ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ Κ.
ΒΟΝΙΤΣΑ
ΠΡΕΒΕΖΑ
ΕΥΠΛΟΥΣ

για σὰν ἄλλους — μὲ καθόλου λόγια. Μὲ ἔργα. Καὶ τὴν ὡραία αὐτὴ προσπάθειά του τὴν συνέχισε σ' ὅλα τὰ χρόνια ποὺ ἐκτείνεται ἡ δρᾶσις του. Τὴν ἄρχισε ἀπὸ τότε καὶ τὴν ἐσυμπλήρωσε τώρα στὶς ἡμέρες τὶς δικές μας.

Ἡ εἰδήσεις στὶς ἐφημερίδες τοῦ 1886 δὲν εἶνε πλούσιες σὲ πληροφορίες — ἂς ποῦμε μόνον γιὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ ναυτικοῦ μας. Ἀπὸ τὶς λίγες γραμμὲς ποὺ ἐγράφησαν ξεχωρισιὲς φαίνονται ἐκεῖνες ποῦ ἀφοροῦσαν τὸν Παῦλο Κουντουριώτη.

«Κατ' ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν χθὲς τὴν πρωΐαν αἱ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ὑποπλοιάρχου Παύλου Κουντουριώτου Κανονιοφόροι Α΄ καὶ Β΄ περιπολοῦσαι ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀκαρνανίας εἰσῆλθον διὰ τοῦ ἀβαθοῦς στενοῦ τῆς Πρεβέζης εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου τρομοκρατήσασαι διὰ τῆς ἐμφανίσεως των τὰς εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τοῦ κόλπου τούτου εὑρισκόμενα στρατιωτικὰ τουρκικὰ σώματα. Κατὰ τὸν εἴσπλουν αὐτῶν αἱ δύο Κανονιοφόροι ἐβλήθησαν ὑπὸ τῶν πυροβολείων Πρεβέζης καὶ μιᾶς τουρκικῆς φρεγάδας εὑρισκομένης πλησίον αὐτῶν. Χάρις εἰς τὴν γενναιότητα τοῦ Κυβερνήτου αὐτῶν καὶ τὴν δεξιότητά του αἱ δύο Κανονιοφόροι ἀπαντήσασαι εἰς τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ εἰσῆλθον ἀβλαβεῖς εἰς τὸν κόλπον».

Ἡ εἴδησις εἶναι ξηρά. Ἀλλὰ δὲν ἐχρειάζετο νὰ ἔχῃ φιλολογικὴ χροιὰ γιὰ νὰ συγκινήσῃ μὲ τὸ περιεχόμενό της.

31 Μαΐου 1886:

Διετάχθησαν αἱ εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον Κανονιοφόροι Α΄ καὶ Β΄ νὰ καταπλεύσουν εἰς Ναύσταθμον.

7 Ἰουνίου 1886:

Κατέπλευσαν εἰς Πειραιᾶ ἐκ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου αἱ Κανονιοφόροι Α΄ καὶ Β΄ αἵτινες ἦσαν ἀμφότεραι ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ὑποπλοιάρχου «Παύλου Κουντουριώτη».

Σύμφωνα μὲ τὴν Συνθήκη «Περὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος» ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνοχύρωτος. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως οἱ ὁποῖοι πάντα μὲ πολλὴ δυστροπία συμμορφώνονται μὲ τὶς Συνθῆκες χωρὶς πίεσι κατεσκεύασαν ἰσχυρὰ φρούρια στὸ ἀριστερὸ μέρος τοῦ κόλπου, τὰ ὁποῖα καθιστοῦσαν πολὺ

δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο τὸν εἴσπλουν στὸν Ἀμβρακικό.

Τὰ φρούρια αὐτὰ ὑπῆρχαν ὡς τὰ 1912.

Κατὰ τὰ 1878-82 ἔγινε μὲ δραστηριότηαα πολεμικὴ ναυτικὴ προπαρασκευὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ παρηγγέλθησαν ἡ Κανονιοφόρος Α΄, καὶ ἡ ἀτμοβάριδες «Ὕδρα» καὶ «Σπέτσαι» — ποὺ μετωνομάσθησαν κατόπιν «Ἄκτιον» καὶ «Ἀμβρακία»— καὶ ἡ ὁποῖες ἦσαν κατασκευασμένες μὲ μικρὸ βύθισμα γιὰ νὰ μποροῦν νὰ εἰσπλέουν στὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἀπὸ τὰ ἀβαθῆ τοῦ στενοῦ τῆς Πρεβέζης. Ἡ ἀτμοβάριδες αὐτὲς ἦσαν, νὰ ποῦμε τὰ πλωτὰ φρούρια τῆς Ἑλλάδος τότε γιὰ τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο, ὅπου ὑπῆρχε φόβος οἱ Τοῦρκοι νὰ μεταφέρουν στρατὸ ἀπὸ τὴν Ἤπειρο στὰ Ἑλληνικὰ παράλια.

Καὶ ἄλλες παραγγελίες εἶχαν γίνει ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἡ Ἑλλὰς ἄοπλη κατὰ θάλασσαν. Κατὰ τὸ 1886 ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἀπετελεῖτο, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πλοῖα ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω καὶ ἀπὸ ἄλλα μικρὰ πολεμικὰ σκάφη.

Ἦσαν: ἡ Κανονιοφόρος Β΄ τὴνὁποίαν τότε ἀγόρασε τὸ Κράτος, οἱ ἀτμοδρόμωνες «Ἀλφειὸς» «Πηνειὸς» «Ἀχελῶος[1]) καὶ «Εὐρώτας»—οἱ ποταμοί, ὅπως τὰ ἔλεγαν—ποὺ εἶχαν κατασκευασθῆ στὴν Ἀγγλία τὸ 1884, ἡ ἀτμοημιολίες «Κίσσα» «Κίχλη» καὶ «Ἀηδών», τὰ τορπιλλοβόλα τὰ ὁποῖα ἐναυπηγήθησαν στὸ Στέτιν Γερμανίας τὰ 1885— τὰ γνωστὰ μὲ τοὺς ἀριθμοὺς 10, 11, 12, 13, 14, 15, καὶ 16, καὶ ἄλλα ἀκόμη.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ πλοῖ ααὐτὰ μὲ τοὺς ἀριθμοὺς ἔχουν ἐνδιαφέρουσαν ἱστορία. Τὸ ἕνα ἀπ᾽αὐτὰ κατεστράφη στὰ 1900 ἀπὸ ἔκρηξι τῶν λεβήτων του καὶ ἐφονεύθη καὶ ὁ κυβερνήτης του ὑποπλοίαρχος Χρηστομάνος.

Τὸ 11 εἶναι τὸ ἱστορικὸ τορπιλλοβόλο τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Π. Κουντουριώτη, ὑδραίου ὑποπλοιάρχου Νικολ. Βότση ὁ ὁποῖος μὲ αὐτό κατώρθωσε τὴν νύκτα τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1912 νὰ εἰσδύσῃ στὸ Θερμαϊκὸ κόλπο καὶ νὰ τορπιλλίσῃ μέσα στὸ λιμάνι τῆς

---

(1) Ὁ Ἀχελῶος εἶναι τὸ μόνο ἀπὸ τὰ τέσσαρα ἐκεῖνα πλοῖα —τοὺς ποταμοὺς- ποὺ ὑπάρχει ἀκόμη σήμερα. Εἶναι ὁ «Ναυτίλος» ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴς ἐργασίες τῆς Ὑδρογραφικῆς Ὑπηρεσίας.

Θεσσαλονίκης τὸ Τουρκικὸ καταδρομικὸ «Φετὶχ Μπουλέν». Τὸ κατώθρωμα αὐτὸ τοῦ Βότση ἐπροκάλεσε τότε τὸν πανελλήνιο θαυμασμό.

Τὸ 14 εἶναι τὸ τορπιλλοβόλον μὲ τὸ ὁποῖον ὁ τότε ὑποπλοίαρχος Π. Ι. Ἀργυρόπουλος—σήμερα ὑποναύαρχος ἐ.ἀ. καὶ πολιτευόμενος —ἐβύθισε τὴν τύκτα τῆς 8 Νοεμβρίου 1912 τὴν τουρκικὴ Κανονιοφόρο «Τραπεζοῦς» στὸ λιμένα Κυδωνιῶν (Μικρᾶς Ἀσσίας.).

***

Τὸ ναυτικὸ ἐκεῖνο τόλμημα τοῦ Παύλου Κουντουριώτη στὸν Ἀμβρακικὸ ὅσο καὶ ἀσήμαντο γιὰ τὴν σημερινὴ ἐποχή, ἦταν μία ἀξιόπραχτη πρᾶξις τοῦ ναυτικοῦ τῆς μικρᾶς τότε Ἑλλάδος —τῆς ὁποίας ὅμως τὸν ἐνθουσιασμὸ τὸν ἔσβυσεν ἡ ψυχρὴ ἐπέμβασις τῶν ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Ἀποκλεισμὸς

Δὲν εἶδαν μὲ εὐχαρίστησιν ἡ «Προστάτιδες Δυνάμεις» τὴν ἑλληνικὴν ἐκείνη ἐξέγερσι, ὕστερ' ἀπὸ τὰ Ρωμυλιακά. Ἀντὶ νὰ συγκινηθοῦν ἀπὸ τοὺς πατριωτικοὺς λόγους τοῦ Δεληγιάννη, ἔκαμαν ἀποκλεισμὸ μὲ τοὺς στόλους του σ' ὅλα τὰ ἑλληνικὰ παράλια.

Ἀρχηγὸς τοῦ στόλου ἐκείνου ἦταν ὁ υἱὸς τῆς Βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίας, Ἀλφρέδος τοῦ Ἐδιμβούργου. Ἦταν ἐκεῖνος ποὺ οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὄθωνος τὸν εἶχαν ἐκλέξει βασιλέα τῆς Ἑλλάδος(1)

---

(1) Ἡ πρώτη εἴδησις ποὺ ἐξάφνισε τοὺς Ἕλληνας ἦταν ἡ παρακάτω.

Ἀγγλικὸς στόλος

Βεβαιοῦται ὁ διορισμὸς τοῦ Δουκὸς τοῦ Ἐδυμβούργου ὡς Διοικητοῦ τοῦ Στόλου τῆς Μεσογείου εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Λόρδου Χέϊ. Ὁ Δοὺξ θὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Μελίτην εὐθὺς ὡς ἑτοιμασθεῖ. Πρὸ πολλοῦ ὁ Δοὺξ ἀνέμενε τὸν διορισμὸ τοῦτον ἀνυπομόνως. Ἡ Δούκισσα θὰ συνοδεύσῃ τὸν σύζυγόν της εἰς Μελίτην ὅπου θὰ κατοικήσῃ.

Δέν ἔγινε ὅμως βασιλεύς μας, γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸ «Πρωτόκολλον περὶ Εἰρηνοποιήσεως τῆς Ἑλλάδος» ποὺ συνετάχθη στὸ Λονδῖνον τὸ 1829 δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα.

Ἡ τρεῖς Προστάτιδες Δυνάμεις, ἡ ὁποῖες ἔτυχε νὰ εὐνοήσουν τὴν Ἑλλάδα τότε ποὺ διεξῆγε τοὺς ἀγῶνας γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία της ἠθέλησαν νὰ δείξουν ὅτι δὲν τὴν ὑποστηρίζουν μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἐξυπηρετήσουν ἰδικά τους πολιτικὰ καὶ αὐλικὰ συμφέροντα.

Γι' αὐτὸ ὥρισαν μὲ εἰδικὸ ἄρθρο (τοῦ Πρωτοκόλλου τοῦ 1829) ὅτι «ἡ Διοίκησις τῆς χώρας θὰ ἐνεπιστεύετο εἰς ἄρχοντα ἡγεμόνα χριστιανὸν κληρονομικὸν κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας, ὅστις οὐδέποτε θὰ εἶναι ἐκ τῶν βασιλευουσῶν οἰκογενειῶν τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων. (Ἄλλα σχετικὰ εἰς: Δημ. Λαμπίκη «Σελίδες Διπλωματικῆς Ἱστορίας» σελ. 85-87).

Αὐτὸς ἦτο ὁ Στόλαρχος τοῦ Ἀποκλεισμοῦ.

Ἡ ἐφημερίδες ἔγραφαν γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὴ γύρω του κίνησι εἰδήσεις, ἄρθρα, βιογραφικὰ συμπτώματα, ἀναμνησιολογίες παραινέσεις. Μόνον καμπάνες σὰν τὶς σημερινὲς τῆς μόδας δὲν ἦτο δυνατὸ νὰ γραφοῦν·

Ἡ Μοῦσα τοῦ Σουρῆ ὑπεδέχθη καὶ τὸν Ἀλφρέδο μὲ τὴν ἀνάλογη ἁβρότητα.

«Ἀλφρέδε καλῶς ὥρισες
καὶ πάλιν ἐδῶ πέρα
ποὺ μιὰ φορὰ ἐζήτησες
καὶ σὺ νὰ βασιλέψῃς
σὰν στὰ καλὰ καθούμενα
σοῦ κάπνισε μιὰ μέρα
. . . . . .
Εἶδες σὰν ἀρχαιόφιλος
κι' αὐτὸν τὸν Παρθενῶνα

Τὶ ἐσήμαινεν αὐτὴ ἡ εἴδησις ;

Εὐκολοεξήγητο. Ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ὁ ἀποκλεισμός. Ἄλλον ἄνθρωπο ποὺ νὰ ἔχῃ μῖσος πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀπορριφθέντα ὡς Βασιλέα Ὄτης, Ἀλφρέδον δὲν εὗρισκαν. Τὸν ἔκαναν Ναύαρχον γιὰ νὰ ἀποκλείσῃ τὴν Ἑλλάδα. Μιὰ φορὰ ποὺ δὲν ἦλθε ὡς βασιλεὺς ἐρχόνταν ὡς ἐπιδρομεύς.

καὶ χάσκοντας ἐθαύμασες
τὴν κάθε του κολῶνα
Καὶ τώρα σῦρε ἀπ' ἐδῶ
νὰ πᾶς κατὰ Διαβόλου

κι, ἂν σηκωθοῦμε στ' ἄρματα
καὶ ἄλλη μιὰ φορὰ
ἐσὺ ὡς ἀρχιναύαρχος
τοῦ ἡνωμένου στόλου
στῆς Σαλαμῖνος ἄραξε
καὶ πάλι στὰ νερά...

. . . . . .

Πῶς μποροῦσε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς νὰ δώσῃ ἀλλοιώτικον τόνο στὴν ὑποδοχὴ τοῦ φαιδροῦ ἐκείνου... ξένου; Δέν ἦτο ἡ ἐποχὴ τῶν Πυρπολικῶν, γιὰ νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν ἀλλοιώτικα.

Μ' αὐτὲς τὶς ἐθνικὲς σελίδες συνδέεται ἡ νεανικὴ δρᾶσις τοῦ Π. Κουντουριώτη, ποὺ πρωτοκυβέρνησε καράβι σὲ δύσκολο καιρό.

*
* *

Ὁ Παῦλος Κουνταυριώτης ἐνυμφεύθη στὰ 1890 κόρη τοῦ πλουσίου Χιώτη Πετρακοκκίνου— ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἔζησε νὰ τὸν ἰδῇ στὶς δόξες του ἀργότερα. Αὐτὸς ὅμως δὲν εἶχε παύσει νὰ τὴν ἐνθυμεῖται. Μιὰ τέτοια, στὶς ἔνδοξες ἡμέρες του ἐνθύμησι διηγῆται μὲ τὰ ἴδια τοῦ Ναυάρχου λόγια ὁ παλαιὸς ναυτικὸς καὶ ἐκλεκτὸς συγγραφεὺς Παντελῆς Χόρν, ὁ ὁποῖος εἶχε γνωρίσει καλὰ τὴν οἰκογένεια τοῦ Πιλου Κουντουριώτη. «Μιὰ μέρα βρησκόμουν στὴ γέφυρα τοῦ «Ἀβέρωφ» ἔξω ἀπὸ τὴν Τένεδο δίπλα στὸ Ναύαρχο Κουντουριώτη, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτη ναυμαχία —στὰ 1912—ὅταν ἀδημονοῦσε γιατὶ ἐπὶ τέλους δὲν ἔβγαινε ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἀπὸ τὰ Δαρδανέλια. Εἴπαμε διάφορα, εἴπαμε ὅλα τὰ παληὰ καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ εὐαίσθητο παλλικάρι θυμήθηκε τὴ χαμένη σύντροφο τῶν νεανικῶν του χρόνων καὶ μοῦ εἶπε συγκινημένος :

«Ποῦ εἶναι αὐτὴ ἡ κακομοίρα τώρα γιὰ νὰ τὰ εἰδῇ ὅλ' αὐτά ;» (1)

(1) Περιοδικὸν «Ναυτικὴ Ἑλλὰς» 1 Σεπτεμβρίου 1934.

Παιδιὰ ἀπήντησεν ὁ Παῦλος Κουντουριώτης τρία: τὴ Λουκία, τώρα σύζυγον Ἀλεξ. Στεφάνου, Δέσποινα, σύζυγο τοῦ Ἐμ. Λαμπρινούδη καὶ τὸν Θεόδωρον, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη τὸ 1897 καὶ ἐνυμφεύθη τώρα τελευταῖα τὴν Ἔφην Δ. Καλλέργη, κόρη τοῦ διπλωμάτου καὶ ὑπουργοῦ Δημ. Καλλέργη. Ὁ Θεόδωρος Κουντουριώτης—σήμερα πλοίαρχος—εἶναι ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους ἀξιωματικοὺς τοῦ Πολ. Ναυτικοῦ, κληρονομήσας τὸ θάρρος καὶ ἄλλες ναυτικὲς ἀρετὲς τοῦ πατρός του.

*
* *

Ἕνα ἔτος μετὰ τὸν εἰρηνπόλεμο τοῦ 1886 ἡ Κυβέρνησι παρήγγειλε στὴ Γαλλία τὰ τρία θωρηκτά: «Ὕδρα», «Σπέτσαι» καὶ «Ψαρὰ» τὰ ὁποῖα ὑπεδέχθη μ' ἐνθουσιασμὸ ὁ λαὸς ἅμα ἦλθαν στὰ Ἑλληνικὰ ὕδατα. Μετὰ τὰ πλοῖα αὐτὰ ἐξασφαλίζετο ἡ κατὰ θάλασσαν ὑπεροπλία τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τῆς Τουρκίας. Τῆς Ὕδρας κυβερνήτης ἀργότερα ἔγινεν ὁ Παῦλος Κουντουριώτης.

ΔΕΣΥΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΛΕΣΒΙΟΣ ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1978

IV

Τὸ 1897

«....Ἐὰν ἄλλως εἶχον τὰ τοῦ πολέμου τούτου, ἐὰν ἀλλοῖα ἦσαν τὰ πράγματα καὶ τὰ ἀποτελέσματα, δίκαιον θὰ ἦτο νὰ ἀπενέμετο ἑκάστῳ τῶν ἐργασθέντων καὶ μοχθησάντων ὁ ὀφειλόμενος ἔπαινος»

Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

Δὲν εἶχεν ἀκόμη συμπληρωθῆ δεκαετία ἀπὸ τὴ θυελλώδη ἐποχὴ τῶν Ρωμυλιακῶν καὶ νὰ πάλι νέα σύννεφα—βαρύτερα—στὸν πολιτικὸν ὁρίζοντα τῆς Ἑλλάδος. Πῶς θὰ ἀντιμετώπιζεν ἡ Ἑλλὰς τὴν καταιγίδα ποὺ ὅλο καὶ ἐπλησίαζε; Ὁ στόλος ἦταν σὲ καλλίτερη, πολὺ καλλίτερη, κατάστασι ἀπὸ ἐκείνη τοῦ 1886. Εἴχαμε ἀποκτήσει καὶ νέα πλοῖα—τὰ τρία μεγάλα θωρηκτὰ—καὶ ἄλλα—καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ εἶχαν πεῖρα περισσότερη. Ἀρκεῖ νὰ ἤξευρεν—ἢ νὰ ἀπεφάσιζεν—ἡ Κυβέρνησις νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅπως θὰ ἔπρεπε τὸ στόλο.

Ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς ὅμως ἦτο σὲ χειρότερη κατάστασι. Μέσα στὴ δεκαετία ποὺ εἶχε περάση ἀπὸ τὰ 1886 οἱ περισσότεροι ἀξιωματικοὶ μὲ δύο ἀσχολίες ἐπερνοῦσαν τὸν καιρό τους. Ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν κοινωνικὰ μέσα καὶ γνωριμίες καὶ εὔνοιες ἐγυμνάζοντο στὸ χορὸ μέσα στὰ κοσμικὰ σαλόνια. Οἱ ἄλλοι ἔκαναν χρέη ἀστυνομικῶν. Τοὺς ἀπεσποῦσε τὸ Ὑπουργεῖο ἀπὸ τὰ τάγματα καὶ τὰ

συντάγματα καὶ τοὺς διώριζε διοικητὰς σὲ καταδιωκτικὰ ἀποσπάσματα ἐπὶ κεφαλῆς χωροφυλάκων. Ἐγίνοντο καὶ ἀστυνόμοι —ὄχι τουλάχιστον μὲ τὴ δρᾶσι ἑνὸς Μπαϊρακτάρη.

Μιὰ φορὰ—ἂν δὲν κάνω λάθος—ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἔγειναν κάποια στρατιωτικὰ γυμνάσια. Καὶ τὰ ἀποτελέσματα;

Γι' αὐτὰ μιλεῖ, φοβερὰ εὔγλωττα μιὰ ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ ποὺ ἀπηύθυνεν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος στὸν Πρωθυπουργό. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτή, ποὺ ἦταν συνάμα καὶ Διάγγελμα ἐδημοσιεύθη τὸ Νοέμβρη τοῦ 1896 στὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ ἔλεγε,—χωρὶς ἐπιφυλάξεις καὶ χωρὶς πολλὰ κομπλιμέντα:

Κύριε Πρωθυπουργέ,

«Τὰ κατὰ τὸ ἔαρ τελεσθέντα γενικὰ γυμνάσια μονάδων στρατοῦ ἀπέδειξαν ἐπιβλλομένην τὴν ἀνάγκην τελέσεως τοιούτων διὰ μεγαλειτέρων ὁμάδων. Ἐπιθυμῶν δὲ ὅπως ἡ ἐκγύμνασις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀποτελέσῃ τὸ θεμέλιον τῆς ὀργανώσεως αὐτοῦ καὶ καταστήσῃ αὐτὸν ἄξιον τῆς ἀποστολῆς του, κρίνω ἐπείγουσαν τὴν σύστασιν μονίμου στρατοπέδου, ἐνῷ ἀποχωριζόμενος ὁ στρατὸς ἐκ τῶν ἔργων τῆς συνήθους ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπηρεσίας, θέλει ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν στρατιωτικῶν ἔργων καὶ μεγάλων γυμνασίων, ἀφοσιούμενος ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ ἐκπαίδευσιν.

«Πρὸς τοῦτο θεωρῶ ἀπαραίτητον νὰ κληθῇ ἡ ἐφεδρεία ὑπὸ τὰς σημαίας πρὸς σχηματισμὸν δυνάμεως ἐκ δέκα μέχρι δώδεκα χιλιάδων ἀνδρῶν, συμπληρωθῶσιν δὲ καὶ πᾶσαι αἱ ἀνάγκαι τῶν ἐφίππων σωμάτων.

«Ἐπάναγκες ἐπίσης θεωρῶ νὰ συσταθῇ ἐπιτροπὴ ἐξ ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν ὅπως ἀποφανθῇ περὶ τοῦ διὰ τὸν στρατὸν καταλληλοτέρου ὅπλου, ἡ δὲ κυβέρνησις νὰ προβῇ εἰς τὴν προμήθειαν τοῦ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἀποδεκτοῦ γεννησομένου συστήματος.

Διὰ τῶν μέτρων τούτων καὶ τῶν πρὸς ταῦτα σχετιζομένων συμπληρωματικῶν πέποιθα ὅτι θέλει ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

Ἀπὸ ἐτῶν ἤδη κύριε Πρωθυπουργὲ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀποσχολεῖται εἰς ποικίλας ὑπηρεσίας ἐξερχομένας τοῦ αὐστηροῦ κύκλου τῶν ἔργων αὐτοῦ, εἶναι δὲ καιρὸς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν μόνην σύμφωνον τοῦ προορισμοῦ του ἀπασχόλησιν, τὴν σύντονον ἐκγύμνασιν αὐτοῦ καὶ τὸν κατὰ τὸ μέτρον τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ Κράτους καταρτισμόν του.

Τὴν πραγμάτωσιν διακαοῦς πόθου μας περὶ τῆς Στρατιωτικῆς συντάξεως τῆς χώρας θέλει ἐγκαινίσει ἡ σύστασις τοῦ μονίμου τούτου στρατοπέδου, ἣν ἐμπιστεύομαι εἰς τὴν Κυβέρνησίν μου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄

***

Μὲ αὐτὸν τὸ στρατὸ λοιπὸν θὰ ἀντιμετώπιζεν ἡ Ἑλλὰς τὴ θύελλα τοῦ 97.

Τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐδημοσιεύθη τὸ Διάγγελμα αὐτὸ τοῦ Βασιλέως, τὰ γεγονότα εἶχαν προλάβει κάθε προπαρασκευαστικὴ ἐνέργεια.

Στὴν Κρήτη ἐγράφετο μὲ τὸ αἷμα τῶν ἡρωϊκῶν τέκνων της ὁ πρόλογος τοῦ ἐθνικοῦ δράματος. Ἦσαν ἡ σφαγὲς καὶ ἡ ἀγριότητες τῶν τούρκων ποὺ εἶχαν δημιουργήσει στὰ 1896 τὴν Κρητικὴ ἐπανάστασι. Οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ τῶν Κρητῶν εἶχαν προκαλέσει τὴν προσοχὴ καὶ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης. Τοῦ καθενὸς σύμφωνα μὲ τὰ συμφέροντά του, τὶς συμπάθειες καὶ τοὺς ὑπολογισμούς του.

Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1897 οἱ Κρῆτες ἐκήρυσσαν—θεωρικὰ μόνον ἀκόμη δυστυχῶς—τὴν Ἕνωσι μὲ τὴ Μητέρα Ἑλλάδα.

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Νήσου—οἱ Ἕλληνες—ἐσχημάτισαν μιὰ Ἐπιτροπὴ στὰ τέλη τοῦ 96 γιὰ νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ ὅλες τὶς περιφέρειες. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ συνῆλθε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1897 στὰ ὑψώματα τῶν Φριδιῶν καὶ ἐξέδωκε τὸ ἱστορικὸ ψήφισμα ποὺ ἐκήρυσσε τὴν ἕνωσι τῆς πατρίδος τους μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ ψήφισμα ἔλεγε:

«Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Πατρίδος ψηφίζομεν τὸ ψήφισμα τόδε:

Ἀφοῦ ἀπεδείχθη ἐναργῶς ὅτι τὸ πέρυσι δοθὲν ὑπὸ τῆς Εὐρώπης πολίτευμα εἶναι ἀνεφάρμοστον, ἀποδεικνυομένου τούτου ἐκ τῶν διαπραττομένων βανδαλισμῶν καὶ ὠμοτήτων, τῇ ἐνεργείᾳ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως τοῦ Σουλτάνου διὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ ὄχλου καὶ τοῦ τακτικοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Ἐπειδὴ νέα ἀπόπειρα πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ πολιτεύματος τούτου ἀποτέλεσμα θὰ ἔχῃ τὴν ἐντελῆ καταστροφὴν τῶν Χριστιανῶν κατοίκων,

Διὰ ταῦτα.

Κηρύσσομεν τὴν Ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ὡς τὸν μόνον διακαῆ καὶ ἀμετάβλητον πόθον μας καὶ ἐπικαλούμεθα τὴν ἀρωγὴν παντὸς τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, θεωροῦντες ὡς κατηργημένην τὴν σύμπραξιν ἡμῶν μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ὀθωμανῶν Χαμὴτ τοῦ Β΄.

Προσκαλοῦμεν δὲ τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Γεώργιον Α΄ νὰ παραλάβῃ τὴν νῆσον Κρήτην ὡς μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ Ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἐγένετο ἐν Χαλέπᾳ τῆς Κρήτης τῇ 25 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1897, ἔτους Α΄ τῆς ἀπελευθερώσεως».

*
* *

Ἀπὸ τότε ἄρχιζε νὰ φαίνεται κάτω ἀπὸ ψηφίσματα σὰν αὐτὸ καὶ σὲ προκηρύξεις καὶ σὲ διαμαρτυρίες καὶ τὸ ὄνομα ἑνὸς νεωτάτου τότε Κρητικοῦ, ποὺ ἀργότερα ἐπὶ πολλὲς δεκαετηρίδες ὑπῆρξε τὸ μεγαλείτερο Ἑλληνικὸ ὄνομα: **Ἐλευθέριος Κ. Βενιζέλος.**

Ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τότε ἦτο μαζύ τους. Στὰς Ἀθήνας, στὴς ἐπαρχιακὲς πόλεις καὶ στὰ χωριὰ ἀκόμη ἐκυκλοφοροῦσαν καὶ ἐτοιχοκολλοῦντο μὲ ἀγάπη, μὲ εὐλάβεια, μὲ συγκίνησι, ἀπὸ τὸ λαὸ μεγάλες χρωματισιὲς εἰκόνες—ἀπὸ τὴς τελειότερες λιθογραφίες τῆς ἐποχῆς—ποὺ παρέσταναν μιὰ μορφὴ ὡραίων, ἀλλὰ θλιμμένων γυναικῶν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτη: Ἡ πρώτη ὀρθία μὲ ἀνοιχτὴ τὴν ἀγκαλιὰ στὴν ἄλλη ποὺ ἐσερνόταν γονατιστὴ κοντά της καὶ ἐζητοῦσε βοήθεια.

Ἄλλες ἀπ' αὐτὲς τὴς εἰκόνες εἶχαν τὴν ὀλιγόλογη ἐξηγητικὴ λεζάντα:

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Η ΚΡΗΤΗ

Ἄλλες, ἀντὶ γιὰ λεζάντα εἶχαν ρητὰ ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς ἢ ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη.

ΙΝΑ ΤΙ ΜΕ ΕΓΚΑΤΕΛΙΠΕΣ

Στὴν ψυχὴ τοῦ κάθε πατριώτη—ὅλων τῶν Ἑλλήνων—εἶχαν ἀνάψει αἰσθήματα βαθειᾶς συμπαθείας γιὰ τὴν ταλαίπωρη Μεγαλόνησο. Οἱ ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες τοῦ 1866, ἡ ὁλοκαύτωσις τοῦ Ἀρκαδίου, ἡ σφαγὲς τῶν Χανίων, τὰ γυναικόπαιδα τῶν Κρητῶν προσφύγων ποὺ κατέφθαναν ἁθρόα στὸν Πειραιᾶ, ἐξυπνοῦσαν σ' ὅλους τὸ αἴσθημα τῆς ὑπηρηφανείας γιατὶ ἦσαν Ἕλληνες καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἐκδικήσεως πρὸς τὸν προαιώνιον ἐχθρό.

Στὴν μνήμην τῶν πιὸ παλαιῶν ἤρχοντο οἱ στῖχοι τοῦ ποιητοῦ Γεωργίου Παράσχου ἀπὸ τὸ ἀξέχαστο ἐκεῖνο ποίημα του «Ἡ Κρήτη ἐγειρομένη».

Ἀπὸ φλόγες ἡ Κρήτη ζωσμένη
τὰ βαριά της τὰ σίδερα σπᾷ
καὶ σὰν πρῶτα χρυπιέται, χτυπᾷ
Καὶ γοργὴ κατεβαίνει.

Μὲ μεγάλο θεόρατο δόρι
Ὅλη νιᾶτα πετᾶ καὶ ζωὴ
Καὶ σὲ τόση φωτιὰ καὶ βοὴ
τρέμουν δάση καὶ ὄρη.

Ὅπου ρίξη θολὴ τὴ ματιά της
Χίλια ὅπλα στὴς ράχες λαλοῦν
Καὶ χιλιάδες πετοῦν ροβολοῦν
Τουρκομάχοι μπροστά της

Χτύπα, χτύπα, τῆς θάλασσας Σοῦλι
χτύπα, κόρη γλυκειὰ τοῦ γιαλοῦ!

Ἐδῶ ἄνδρες παλεύουν· ἀλλοῦ
Ζοῦν γυναῖκες ἢ δοῦλοι.

Ἀπ' ἐδῶ, σελινιῶνες, Λακιῶτες,
Ἀπ' ἐκεῖ στὴ φωτιά, Σφακιανοί,
Νὰ βοήξῃ παντοῦ μιὰ φωνὴ
Στὶς σπαθιές σας τὶς πρῶτες

Καὶ τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ἐλεγόταν σὰν πολεμικὸ θούριο—σὰν ὕμνος πρὸς τὴν πατρίδα.

Στὶς στῆλες τῶν ἐφημερίδων δὲν εἶχε τὴ θέσι της ἄλλη ὕλη παρὰ μόνον εἰδήσεις, τηλεγραφήματα καὶ ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὴν Κρήτη καὶ τὶς πολεμικὲς ἑτοιμασίες. Ποιὸς θὰ ἐδιάβαζε ἐφημερίδα ποὺ δὲν θὰ διερμήνευε τοὺς πατριωτικοὺς αὐτοὺς πολέμους;

Πρωθυπουργὸς κατὰ τὶς πονηρὲς ἐκείνες ἡμέρες ἦταν—πάλι—ὁ Θ. Δεληγιάννης. Ὁ ἴδιος τοῦ 1886. Ὁ μοιραῖος ἐκεῖνος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἦταν βέβαια πατριώτης—καὶ μὲ ὄνομα ἱστορικό. Ἦταν ὅμως, καὶ δημοκόπος. Δημοκόπος καὶ ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία καὶ ἀπὸ τὶς περιστάσεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐπῆρε τὴν πολιτικὴ ἀνατροφή του.

Στοὺς λόγους ποὺ ἐκφωνοῦσε δὲν ἤθελε ποτὲ νὰ παρουσιάζεται ὅτι ἔχει ἀντίθετη γνώμη ἀπὸ τὴ γνώμη τοῦ λαοῦ—τοῦ ὄχλου.

—Ζήτω... Ἐφώναζεν ὁ λαός.

—Ζήτω... Ἀπαντοῦσε κι' ὁ Δεληγιάννης.

—Πόλεμον! Ἐφώναζον τὰ χαμίνια ποὺ ἐμαζεύοντο ἄλλοτε κάτω ἀπ' τὸ ὑπουργεῖο κι' ἄλλοτε στὸ σπίτι του τῆς ὁδοῦ Γ' Σεπτεμβρίου.

—Πόλεμον! Ἔλεγε καὶ ὁ Πρωθυπουργός.

Μιὰ φορὰ τότε ὁ Δεληγιάννης ἐβγῆκε σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πρὸς τὴν ὁδὸν Σταδίου παράθυρα τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶχον συγκεντρωθεῖ...πολεμοχαρῆ πλήθη καὶ εἶχαν καταλάβει ὅλα τὰ πεζοδρόμια καὶ τὰ δένδρα ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴ «Δενδροστοιχίαν» τοῦ κεντρικοῦ αὐτοῦ δρόμου, γιὰ νὰ ἐκφωνήσῃ τὸ σχετικὸ λόγο.

Ἀφοῦ συνεχάρει τὰ πλήθη ποὺ ἀλάλαζαν γιὰ τὸν ἄκρατο πατριωτισμό τους ἄρχισε νὰ μιλῇ γιὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐπιστρατεύσεως.

—Καὶ ἂν ληφθῇ ἀνάγκη—ἔλεγε—νὰ καλέσωμεν ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς Πατρίδος *μίαν* εἰσέτι ἐφεδρικὴν ἡλικίαν.

—Δύο Κύριε Πρόεδρε. Τὸν διακόπτει μὲ δυνατὴ φωνὴ ἕνας ξυπόλυτος λοῦστρος ἀνεβασμένος στὰ πιὸ ψηλὰ κλαδιὰ μιᾶς πιπεριᾶς τοῦ δρόμου.

—Δύο, Ἀγαπητὲ συμπολίτα. Μάλιστα. Ἀπαντᾶ στὴν ὡραία αὐτὴ κοινοβουλευτικὴ διακοπὴ ὁ Δεληγιάννης καὶ συνεχίζει τὸ λόγο του.

—...Λοιπὸν ἐάν ληφθῇ ἀνάγκη νὰ καλέσωμεν ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς πατρίδος *δύο* ἀκόμη ἐφεδρικὰς ἡλικίας, ὅπως εἶπεν ὁ ἀγαπητὸς συμπολίτης—καὶ ἔδειξε μὲ τὸ χέρι τὸ λοῦστρο ποὺ ἦταν ἐπάνω στὸ δέντρο.

—Τρεῖς Κύριε Πρόεδρε. Τὸν διακόπτει πάλιν ὁ λοῦστρος.

—Τρεῖς ἀγαπητὲ συμπολῖτα. Ἀπαντᾶ ὁ Δεληγιάννης.

Καὶ ἐπειδὴ τὰ «φιλοπόλεμα» πλήθη ἐζητοῦσαν τὴν πρόσκλησιν ὅλο καὶ περισσοτέρων ἐφέδρων, ὕστερ' ἀπὸ ὀλίγες ἡμέρες ὁ Δεληγιάννης ἐκήρυσσε γενικὴν ἐπιστράτευσι!

Ἀλλὰ μετὰ τὴ συνηθισμένη τῆς ἐποχῆς δημοκοπία, ἄρχιζαν τὰ ἔργα. Ἔργα σοβαρά, μὲ κινδύνους καὶ μὲ εὐθύνες.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ποὺ τόσο ἔντονα ἐξεδήλωσε τὴν συμμετοχή της στὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ—καὶ μὲ πολλὴ μεγαλοστομία ἐπλειοδοτοῦσε σ' αὐτά, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ θελήσῃ νὰ ἐνδιαφερθῇ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ γιὰ τοὺς γενναίους Κρήτας, ποὺ ἔχυναν τὸ αἷμα τους γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Ὅταν ἔφθαναν στάς Ἀθήνας ἡ εἰδήσεις γιὰ τὶς αἱματοχυσίες τῶν χριστιανῶνστὴν Κρήτη, κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους δὲν ἔμεινε ποὺ νὰ μὴν ἐκδηλώσῃ μὲ ζωηρότητα τὴ συγκίνησι καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του.

«Ὁ Πρωθυπουργὸς καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν -γράφει ὁ ἱστορικὸς τοῦ 97(1). ἀνῆλθον ἐσπευσμένως εἰς τὰ Ἀνάκτορα

---

(1) Ἀντωνίου Σπηλιωτοπούλου «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ Πολέμου 1897 τόμ. Α' σελ. 187.

καὶ μετὰ μακρὰν πρὸς τὸν βασιλέα συνδιάλεξιν ἀπεφασίσθη ἓν βῆμα ἐπὶ τὰ πρόσω. Τὸ βῆμα τοῦτο ἦν ἀναγκαῖον, διότι ὅτε μετὰ μεσημβρίαν συνεδρίασεν ἡ Βουλὴ καὶ ἡ κυβέρνησις ὑπέστη σφοδρὰν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους ὅλων τῶν κορυφαίων τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὁ δὲ Δ. Ράλλης ἐδήλου ἀπὸ τοῦ βήματος ἐν ἀπειλητικῇ στάσει ὅτι— ἐὰν ἡ Μοῖρα κατεδίκασε τὴν Ἑλλάδα νὰ ὑποστῇ ἐκ νέου τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως Δεληγιάννη οἵαν ὑπέστη κατὰ τὸ παρελθόν, ἤθελε τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς, ὅπως ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ καθεστῶτος, τὸ ὁποῖον εἰς οὐδὲν ἕτερον συντελεῖ παρὰ νὰ ζημιοῖ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ἡ ἐπαναστατικὴ αὕτη δήλωσις ἐξήγειρε θύελλαν εἰς τὴν Βουλήν, ἀλλὰ καὶ ἠνάγκασε τὸν Πρωθυπουργὸν ὅπως δηλώσῃ ἐν μέσῳ ἀτελευτήτων ζητωκραυγῶν ὑπὲρ τῆς Ἑνώσεως ὅτι πλοῖα τοῦ στόλου διετάχθησαν νὰ πλησιάσουν εἰς τὰ κρητικὰ ὕδατα».

Πρὶν κηρύξῃ τὸν πόλεμο μὲ τὴν Τουρκία ἔστειλεν, ἐκτὸς ἀπὸ στρατὸ στὴ νῆσο καὶ μερικὰ πολεμικὰ πλοῖα ἐκεῖ γιὰ τὴν προστασία τοῦ πληθυσμοῦ. Αὐτὸ ἦταν ἀξίωσις τῆς κοινῆς γνώμης. Μαζὶ μὲ τὰ πλοῖα ἐκεῖνα ἦταν καὶ ὁ «Ἀλφειὸς» μὲ κυβερνήτη τὸν **Παῦλο Κουντουριώτη.**

***

Ἐδῶ θὰ ἔπρεπε νὰ σημειώσουμε λίγα λόγια γιὰ τὸ Στόλο τοῦ 97. Ἔπειτα παίρνουμε μὲ τὴ σειρὰ τὸ ἱστορικὸ κεφάλαιο τὸ σχετικὸ μὲ ἐκεῖνον ποὺ βιογραφοῦμε. Ἔτσι δίδουμε στὸν ἀναγνώστη μὲ πιὸ τακτοποιημένες γραμμὲς τὴν εἰκόνα τῆς ἐποχῆς.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος εἶχε διαιρεθῇ σὲ δύο Μοῖρες. Τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου. Στὸ προκείμενο μᾶς ἐνδιαφέρει ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος σχετίζεται μὲ τὸ θέμα τοῦ βιβλίου.

Τὸ στόλο τοῦ Αἰγαίου, τὸν ὁποῖον ἐκυβερνοῦσεν ὁ—στόλαρχος—πλοίαρχος Κ. Σαχτούρης τὸν ἀποτελοῦσαν: Ἡ «Ὕδρα» ὑπὸ τὸν Ι. Βῶκο, τὰ «Ψαρὰ» ὑπὸ τὸν Κ. Χατζηκυριάκο, τὸ τορπιλλοβόλο «Κανάρης» ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Γεώργιο, τὸ ὁπλιταγωγὸ «Μυκάλη» ὑπὸ τὸν Γ. Κουντουριώτη, τὸ τορπιλλοβόλο 11 ὑπὸ τὸν Ι. Βρατσάνο, τὸ τορπιλλ. 13 ὑπὸ τὸν Α. Βλαχόπουλο,

τὸ 14 ὑπὸ τὸν Π. Κανελλόπουλο, τὸ 16 ὑπὸ τὸν Ἐμμ Ἀντωνιάδη, τὰ πέντε νεώτερα τορπιλλοβόλα ὑπὸ τοὺς Α. Βρατσάνο, Κ. Σαράφη, Ι. Βουρέκα, Ι. Ραζικότσικα, καὶ Μ. Σαχτούρη, ὁ «Ἀχελῶος ὑπὸ τὸν Ι. Δαμιανό, ὁ «Ἀλφειὸς» ὑπὸ τὸν Παῦλο Κουντουριώτη τὰ δύο ὁπλιταγωγὰ «Θράκη» ὑπὸ τὸν Γ. Θερμισιώτη καὶ «Ἰωνία» ὑπὸ τὸν Ι. Λωριόλη, «Ναύαρχος Κανάρης» ὑπὸ τὸν Ζῶτο καὶ 5—6 ἄλλα μάχιμα ἢ βοηθητικὰ πλοῖα.

Τὰ ἄλλα : «Σπέτσαι» τορπιλλοθέτις «Ναυτιλία» θωρακοβάριδες «Β. Γεώργιος», «Β. Ὄλγα», «Ἄκτιον», «Ἀμβρακία», «Μπουμπουλίνα» καὶ μερικὰ βοηθητικά, καθὼς καὶ ἐπίτακτα ἐμπορικὰ εἶχαν προορισθῆ γιὰ τὴν Μοῖρα τοῦ Ἰονίου ἡ ὁποία κέντρο εἶχε τὸν Ἀμβρακικὸ καὶ ὁρμητήριο τὴν Βόνιτσα.

Ναυτικὴ βάσις γιὰ τὸ στόλο τοῦ Αἰγαίου ἦταν ὁ ὅρμος τῶν Ὡ ρ ε ῶ ν στὸ βόρειον ἄκρο τῆς Εὐβοίας καὶ ἐμπρὸς στὸ στόμιο τοῦ Παγασητικοῦ. Ἦταν ὅρμος ἀσφαλὴς καὶ στὴν κατάλληλη θέσι γιὰ νὰ τὸν ἔχουν ὁρμητήριο τὰ πλοῖα. Ἀπὸ τοὺς Ὡρεοὺς θὰ εἶχαν τὴν εὐχέρεια γιὰ δρᾶσι στὰ παράλια τῆς Μακεδονίας, στὸ Θερμαϊκό.

Ὁ Παῦλος Κουντουριώτης ἦταν τότε πλωτάρχης μὲ φήμη πάντα τολμηροῦ καὶ ψυχραίμου ἀξιωματικοῦ. Εἶχε τοποθετηθῆ κυβερνήτης στὸν Ἀτμοδρόμωνα «ΑΛΦΕΙΟ» ποὺ ἐπήγαινε στὴν Κρήτη μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα πλοῖα τοῦ στόλου. Ἀλλὰ δὲν ἦτο εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία του ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἐθεωροῦσε περιωρισμένη. Ἐννοιωθε τὶς δυνάμεις του γιὰ κάτι περισσότερο εὐρύτερο,—τολμηρότερο—πρὸ παντὸς μὲ εὐρύτερη πρωτοβουλία. Τότε ἐγεννήθη καὶ ἕνα γενικώτερο ζήτημα μεταξὺ δύο ὁμοιοβάθμων. Ὁ Παῦλος Κουντουριώτης Κυβερνήτης τοῦ «Ἀλφειοῦ» καὶ ὁ Ἰωάννης Μιαούλης —πλωτάρχης καὶ αὐτὸς— κυβερνήτης τοῦ «Πηνειοῦ» ποὺ προωρίζοντο νὰ δράσουν στὰ Κρητικὰ ὕδατα, διεκδικοῦσαν ὁ καθένας γιὰ τὸν ἑαυτό του τὴν ἀρχηγία τῆς μοίρας τοῦ στόλου ποὺ θὰ ἐστέλλετο στὴν Κρήτη. Ὁ Μιαούλης ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀρίστους ἀξιωματικοὺς τοῦ ναυτικοῦ, μ' αὐστηρὸ καὶ ἀκέραιο χαρακτῆρα, καὶ θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι μοίραρχος—ἀλλ' ἂν δὲν ὑπῆρχε Παῦλος Κουντουριώτης.

Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν τότε Νικόλαος Λεβίδης—ἀπὸ τοὺς πιὸ δημοφιλεῖς πολιτικοὺς τῆς Ἀττικῆς—εὗρῆκε μίαν λύσι γιὰ

νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ καὶ νὰ μὴν εὐχαριστήσῃ κανέναν. Ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγία τοῦ στόλου, ποὺ θὰ ἐπήγαινε στὴν Κρήτη, στὸν πλοίαρχο Ράϊνεκ.

Ὁ Παῦλος Κουντουριώτης ἀξίωσε καὶ κάτι ἄλλο τότε ποὺ τοῦ τὸ ὑπηγόρευε τὸ θάρρος του καὶ ὁ πατριωτισμός του : Ἐζήτησε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τὴν ἄδεια νὰ πάρῃ μερικὰ πλοῖα τῆς ἐκλογῆς του καὶ νὰ μπῇ μ' αὐτὰ στὰ Δαρδανέλλια καὶ νὰ βυθίσῃ τὸν Τουρκικὸ στόλο.

«Παραφρυσύνη» Εἶπαν οἱ ἐχθροί του. Τὸ ὑπουργεῖο φυσικὰ τοῦ ἀπέρριψε τὸ σχέδιό του.

«Ἀξιοθαύμαστη τόλμη. Μπράβο. Εἶπαν οἱ φίλοι του.

Ὁ Παῦλος Κουντουριώτης ἐσιώπησε. Ἐξετέλεσε μὲ θάρρος καὶ πεῖρα καὶ αὐταπάρνησι τὴν ὑπηρεσία ποὺ τοῦ ἀνετέθη.

Ἀλλὰ τὸ ὄνειρο του αὐτὸ δὲν τὸ ἔδειωξε ποτὲ ἀπὸ τὴ σκέψι του. Καὶ τὸ ἐπραγματοποίησε 15 χρόνια ἀργότερα.

Audaces Fortuna juvat

* * *

Τὰ πολεμικὰ πλοῖα ποὺ ἔφευγαν—τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1897—ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ γιὰ τὴν Κρήτη τὰ ἀποχαιρετοῦσε μὲ συγκίνησι καὶ ἐνθουσιασμὸ ὁ κόσμος ποὺ ἐμαζευόταν ζητωκραυγάζοντας στὴ παραλία.

Ἔτσι ἄρχιζε τὸ «97» ποὺ ἐτελείωσε πολὺ ἀλλοιώτικα.

Ἀπὸ τὴ δρᾶσι τοῦ Ναυτικοῦ μας μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἕνα ἰδιαίτερο κεφάλαιο : Ἐκεῖνο ποὺ σχετίζεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου Κουντουριώτη. Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ τὸ ἔγραψε καὶ μὲ τὴ δρᾶσι του καλλίτερα ἀπὸ κάθε ἱστορικὸν ὁ ἴδιος. Ἡ σχετικὴ ἔκθεσίς του δὲν ἀφήνει ἔξω οὔτε ἀσήμαντες λεπτομέρειες.

Ἔκθεσις

Παύλου Θ. Κουντουριώτη

Πλωτάρχου Β. Ν.

Κυβερνήτου τοῦ Ἀτμοδρόμωνος «Ἀλφειοῦ»

Ἀριθ. Πρωτ. 570

Ἐν Ὅρμῳ Σαλαμῖνος τῇ 26ῃ Σεπτεβρίου 1897.

Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀτμοδρόμωνος «Ἀλφειοῦ» πεπραγμένων κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ ἔτους 1897.

Πρὸς τὸ Σ. ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργεῖον.

Τμῆμα Προσωπικοῦ

Συμφώνως τῇ ὑπ' ἀριθ. 543 ἐ. ἔ. διαταγῇ τοῦ ὑποναυάρχου Ἀρχηγοῦ τῆς Θωρηκτῆς Μοίρας, ὑποβάλλομεν ὑμῖν ἐν περιληπτικῇ ἐκθέσει, ἀλλὰ μετ' ἀκριβείας πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν του ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἡμῶν πλοίου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως ἐχθροπραξιῶν μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς περὶ ἀνακωχῆς τοῦ πολέμου γενομένης συνθήκης. Ἐν τῇ ἐκθέσει ἡμῶν ταύτη περιελάβομεν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὑφ' ἡμᾶς πλοίου κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ διαμονὴν αὐτοῦ φρονοῦντες ὅτι καὶ ταύτην τὴν ἐποχὴν δυνάμεθα νὰ συμπεριλάβωμεν ἐν ταῖς ἐχθροπραξίαις ἀφοῦ καὶ ἐκεῖθεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ πολέμου. Πανθ' ὅσα ἐν τῇ παρούσῃ ἀναγράφονται ἐκθέσει εἶναι πιστοτάτη τῶν γενομένων ἀναπαράστασις εἰλημμένη ἐκ τῆς χρονολογικῆς σειρᾶς τοῦ ἡμερολογίου τοῦ πλοίου αἱ δὲ ἐν ταύτῃ ἐκφερόμεναι κρίσεις ἡμῶν ἀμερόληπτος.

Ἀπόπλους γιὰ τὴν Κρήτη.

Τῇ 6 ω. 50 λ. τῆς 26ης Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. ἀπήραμεν τοῦ λιμένος Πειραιῶς συνεπεία τῆς ὑπ' ἀριθ. 1582 διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου, ἐποντίσαμεν δ' ἐν Χανίοις τὴν 12 ω. 30 λ. π. μ. τῆς 27ης ἰδίου μηνός. Ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ἀπεβιβάσαμεν τὰ

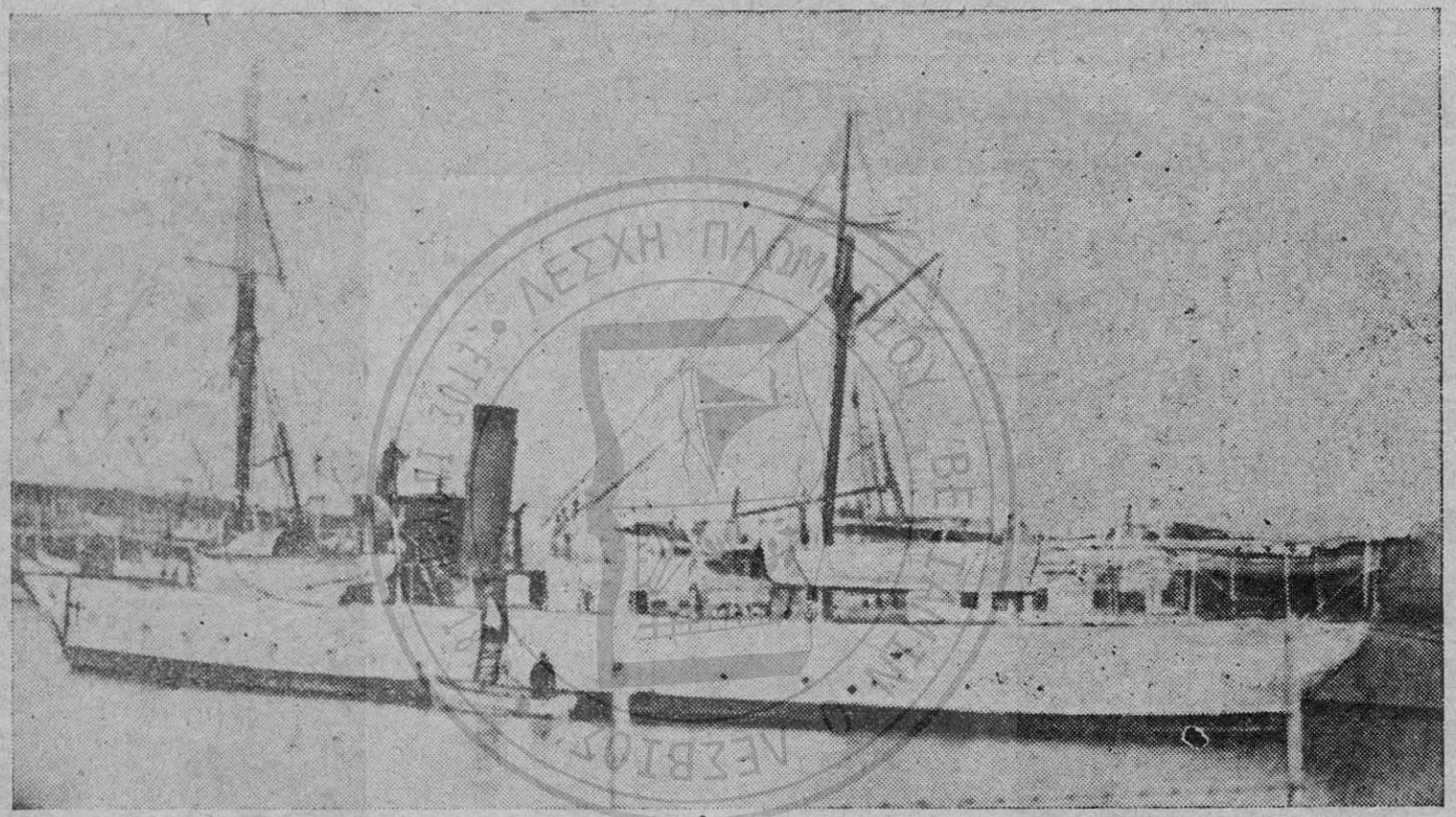

Ἀτμοδρόμων τύπου «Ἀλφειοῦ», τοῦ πλοίου ποὺ ὁ ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ ἐκυβέρνησε κατὰ τὴς τρικυμίες τοῦ 1897.

διὰ τὸ θωρηκτὸν «Ὕδρα» ἐκ Ναυστάθμου παραλειφθέντα ὑλικὰ πολεμου.

Περὶ τὴν 10ην π. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐξελθόντες εἰς τὴν πόλιν τῶν Χανίων, πρῶτοι ἡμεῖς εὕρομεν οἰκογενείας τινας χριστιανῶν ἃς ἐφροντίσαμεν καὶ ἐπιβιβάσαμεν ἐπὶ τῶν πλοίων. Τῇ 5 ὥρα π. μ. τῆς 28ης διαταχθέντες παρὰ τοῦ Ἀργηγοῦ ἀπήραμεν διὰ Ρέθυμνον ἔνθα ἐπαντίσαμεν τὴν 9 ὥρα 25′ καὶ περὶ τὴν 10 ὥρα ἀφίκετο καὶ ἡ «Ὕδρα», τὴν εἰς Ρέθυμνον μετάβασιν μας ἐπροκάλεσεν διάδοσις περὶ σφαγῶν τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν. Ἐν Ρεθύμνῳ τὰ πνεύματα τῶν τουρκοκρατικῶν ἦσαν πολὺ ἐξημμένα καθ' ὅσον περὶ τοὺς τριακοσίους ἐκ τούτων ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν τὴν ἀναχώρησιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν ὁποίων δὲν ἐπέτρεπον αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ Ρεθύμνου, φοβούμεναι τὸν ὑπὸ τοῦ στόλου βομβαρδισμὸν αὐτῆς. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ ἐν Ρεθύμνῳ ἡμέτερος πρόξενος ἐπιχειρήσας νὰ ἀποβιβασθῇ εἰς τὴν πόλιν μετὰ τὴν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν ἐπίσκεψιν του, ἠμποδίσθη παρὰ τοῦ Τούρκου Διοικητοῦ τῆς πόλεως, ἐπαναλαβὼν δὲ τοῦτο καὶ διὰ ξένης λέμβου αὖθη ἠμποδίσθη· ἐδέησε δὲ τὴν ἐπιοῦσαν νὰ ἐπιβιβασθῇ αὐστριακῆς πολεμικῆς λέμβου καὶ νὰ ἐξέλθῃ τῇ συνοδείᾳ καὶ ἐπεμβάσει τῶν ξένων Προξένων. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα ἡμῶν οἱ Τοῦρκοι κατεκρήμνιζον τὰς οἰκίας ὑπηκόων Ἑλλήνων.

Τὴν 1 ὥ. 25 λ. μ. μ. τῆς 29ης ἀπήραμεν διὰ Χανιὰ ὅπως τεθῶμεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἐκεῖ Γεν. Προξένου, ἐπατίσαμεν δὲ ἐν Χανίοις τὴν 6 ὥ. 30 λ. μ. μ. καὶ ἀπεστείλλαμεν λέμβον πρὸς τὸν Γεν. Πρόξενον ὅστις δι' ἐγγράφου πρωτοκολληθέντος ὑπ' ἀριθ' 31 ἐζήτει πληροφορίας περὶ τοῦ ἐν Ρεθύμνῳ ἐπεισοδίου τοῦ ἡμετέρου Προξένου ἃς πάραυτα ἐδώκαμεν αὐτῷ. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸ μεσονύκτιον ὁ ἄνεμος κατέστη σφοδρός, ἐθραύσθη δὲ καὶ ὁ κατοχεὺς τῆς ῥ. ἁλύσσου ἐκ τοῦ μεγάλου σάλου ἠναγκάσθημεν ἀπούραντες περὶ τὴν 12 ὥ. 30 λ. π. μ. τῆς 30ης νὰ ἀντιμείνωμεν ἐν τῷ πελάγει καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἐπιστρέψαντες εἰς Χανιὰ τὴν 9 ὥ. 15 λ. π. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας. Παραλαβόντες ἐκ Χανίων τῆς Κρήτης τῇ διαταγῇ τοῦ ἡμετέρου Προξένου ἐπαναστατικήν τινα ἐπιτροπήν, ἀπήραμεν τὴν 7 ὥ. 30 λ. π. μ. τῆς 31ης καὶ προσεγγήσαντες περὶ τὴν 10 ὥρα π. μ. εἰς τὴν παρὰ τὸ στόμιον Σούδας θέσιν Πλάκα, ἀπεβι-

βάσαμεν αὐτὴν ἐκεῖ, ἔνθεν ἤθελε μεταβεῖ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου ὅπως κηρύξη τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν. Μεθ' ὃ διευθυνθέντες ἐπατίσαμεν εἰς Ρέθυμνον τὴν 12 ὥρα 10 λεπτὰ μ. μ.

Τὴν 1 ὥ. 05 λ. κατέπλευσεν καὶ ὁ ἀτμομνοδρόμων «Πηνειὸς» μετὰ τῆς «Πάρου» τὴν δὲ 2 ὥ. 25 λ. ἡ «Ἥρα». Ἡ ἐπὶ τῶν πλοίων τούτων ἐπιβίβασις τῶν γυναικοπαίδων ἐπετράπη ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν Ρεθύμνου, τῶν χριστιανῶν ὑποσχεθέντων τῇ ἐπεμβάσει τῶν ξένων Προξένων τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῶν 300 τούρκων ὅπερ καὶ ἐγένετο αὐθημερόν.

Τὴν 6 ὥ. 15λ. κατέπλευσεν Ὀθωμανικὸν μεταγωγικὸν ἀτμόπλοιον πλῆρες στρατιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ ἀπεβίβασεν ἀριθμόν τινα στρατιωτῶν καὶ ἐπὶ δύο φορτηγίδων διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα ἀπέπλευσεν ἐκεῖθεν τὴν 9ὥ. καὶ 40λ τὴν 1ην Φεβρουαρίου παραλαβόντες ὅπλα καὶ Κρήτας ἐπαναστάτας ἀπήραμεν περὶ τὴν 4ην μ. μ. διὰ τὴν θέσιν Καστέλλι ἔνθα καὶ τοὺς ἀπεβιβάσαμεν· μεθ' ὃ ἀποπλεύσαντες ἐκεῖθεν ἐπατίσαμεν εἰς Χανιὰ τὴν 12 ὥ. 10λ μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀπήραμεν ἐκ Χανίων καὶ φθάσαντες παρὰ τὸ στόμιον Σούδας τὴν 2 ὥ. 10 λ. μ. μ. μεταφέραμεν ἐπαναστάτας ἐκ Πλάκας εἰς παλαιὰν Σούδαν μέχρι τῆς 10ης μ. μ. ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ φρουρίου Ἰτζεδὶν καὶ τῶν ἐν Σούδᾳ ἐλλιμενισμένων Τουρκικῶν πλοίων ὁπότε ἀναχθέντες πρὸς Β. τοῦ ἀκρωτηρίου περιεπολοῦμεν ἄνευ φανῶν πρὸς συνάντησιν τῶν μεταφερόντων τὸν Ἕλλην. στρατὸν ἡμετέρων πλοίων ἄτινα ὅμως δὲν συνηντήσαμεν διότι παρὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Γεν. Προξένου ἀντὶ νὰ διευθυνθῶσι εἰς Ἀκρωτήριον διηυθύνθησαν εἰς Κολυμπάρι (Γωνιὰ) ὅπου κατεπλεύσαμεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ θωρηκτοῦ «Ὕδρας» τὴν 10 ὥ. 45λ. π. μ. τῆς 3ης Φεβρουαρίου.

*
* *

Τὴν μεσημβρίαν τῆς 4ης κατεπλεύσαμεν εἰς πλατανιὰ τεθέντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ κ. Βάσσου ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ἐπαυξάνοντος ἀνέμου καὶ τοῦ ἐπικρατοῦντος σάλου ἀνήχθημεν εἰς τὸ πέλαγος καὶ μετὰ κοπιώδη ἀναμονὴν καθ' ἣν ἐθραύσθη ἡ ἄλυσσος τοῦ πηδαλίου τὴν 9 ὥ. 35 λ. π. μ. τῆς ἐπιούσης ἐπόντισαμεν εἰς παλαιὰν

Σούδαν παρὰ τὴν ὁποίαν καὶ ὑπὸ τὸ Φρούριον Ἰτζεγδὶν ἦτο ἠγκυροβολημένος Τουρκικὸς ἀτμομυοδρόμων. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐλαττωθέντος τοῦ ἀνέμου ἀπεπλεύσαμεν διὰ Χανιὰ ὁπόθεν παραλαβόντες ἔγραφα τοῦ στρατοῦ κατεπλεύσαμεν εἰς Πλατανιὰ τὴν 7ην ἑσπερινήν. Καίτοι ὁ ἄνεμος εἶχε κοπάσει, ἡ θάλασσα ἦτο ἀκόμη τεταραγμένη. Ἔδει ἐν τούτοις ἕνεκα τοῦ ἐπείγοντος τῶν ἐγγράφων νὰ σταλῇ ἡ ἐπιτελὴς πρὸς παράδοσιν αὐτῶν ἥτις κατὰ τὴν προσέγγισιν εἰς τὴν παραλίαν ἀνετράπη οὐδενὸς παθόντος σοβαρῶς. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ἀκαταπαύστως παρηκολουθούμεθα ὑπὸ Ἀγγλικῶν τορπιλλοφόρων, τὴν δὲ πρωΐαν τῆς ἐπιούσης 6ης, ὁ Ἄγγλος ἀξιωματικὸς ἐκόμισεν ἡμῖν Νόταν τοῦ ἀντιναυάρχου χάρις ἀπαγορεύουσαν αὐστηρῶς πᾶσαν ἀποβίβασιν ἐφοδίων διὰ τὸν στρατόν. Ἐπιστρέψαντες εἰς πλατανιὰ τὴν 2 ὥ. 10 λ. π. μ. μετὰ τὴν συγκοινωνίαν Χανίων εὕρομεν ἐκεῖ τὸ θωρηκτὸν «Camperdun» δύο Ἀγγλικὰ ἀντιτορπιλλικὰ καὶ τὰ ἡμέτερα ἐμπορικὰ «Θεσσαλία» καὶ «Ἥρα» ὁ κυβερνήτης τοῦ «Camperdoun» ἀπηύθυνεν ἡμῖν ἔγγραφον δι' οὗ παρεκάλει νὰ ἀποτρέψωμεν τοὺς πλοιάρχους τῶν ἡμετέρων ἐμπορ. πλοίων νὰ ἀποβιβάσωσι πολεμοφόδια, συγχρόνως ὅμως ὁ Συνταγματάρχης Βάσσος μᾶς παρήγγειλε ὅτι ἔχει ἀπόλυτον ἐπείγουσαν ἀνάγκην τῶν ἐπὶ τῆς «Θεσσαλίας» πυρομαχικῶν τῶν λυομένων πυροβόλων ἕνεκεν τῆς πολιορκίας τῶν Βουκολιῶν, ἐφ' ᾧ καὶ διετάξαμεν τὰ μὲν σκάφη νὰ παραλαμβάνῃ ἐκ τῆς «Θεσσαλίας» τὰ πυρομαχικὰ καὶ νὰ τὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν ῥ. κλίμακα ἡμῶν ἡ δὲ ἐπιτελὶς παραλαμβάνουσα ταῦτα μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς δ. πλευρᾶς νὰ τὰ ἀποβιβάζῃ ἐν ᾧ ταυτοχρόνως διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ θωρηκτοῦ ἐπισκέψεώς μας διεσκεδάζομεν τὴν προσοχὴν τοῦ κυβερνήτου αὐτοῦ· οὕτω κατορθώσαμεν νὰ ἀποβιβάσωμεν περὶ τὰ 18 κιβώτια πυρομαχικῶν τῶν λυομένων πυροβόλων τὴν μεσημβρίαν τῆς 7ης καταπλεύσαμεν εἰς Χανια παραλαβόντες στύπον ἐκ τοῦ «Ναυάρχου Μιαούλη» τοῦ τῆς ρ. ἀγκύρας θραυσθέντος κατὰ τὴν ἐκ Πλατανιᾶς ἀναχώρησιν τὴν δὲ 2 ὥ. 50 λ. ἀπεπλεύσαμεν πρὸς ἐπισκευήν, ὕδρευσιν καὶ ἀνθράκευσιν διὰ Μῆλον.

Στὸ «Ἀκρωτῆρι».

Μετὰ διήμερον ἐν Μήλῳ διαμονὴν ἐπανεπλεύσαμεν εἰς Χανιὰ τὴν πρωΐαν τῆς 9ης Φεβρουαρίου, τὸ ἀπόγευμα τῆς ὁποίας ἔλαβε χῶρα ὁ περίφημος ἐκεῖνος βομβαρδισμὸς τοῦ ἐν Ἀκρωτηρίῳ Προφήτη Ἠλιᾶ ὑπὸ τῶν στόλων τῶν Μ. Δυνάμεων περὶ τοῦ ὁποίου περιττὸν θεωροῦμεν νὰ ἀναφέρωμεν τι. Ἀπὸ τῆς 10ης Φεβρουαρίου μέχρι τῆς 22ας ἰδίου ἐξηκολουθοῦμεν τὴν μεταξὺ Πλατανιᾶς—Ἁλμυροῦ καὶ ἄλλων μερῶν συγκοινωνίαν ἀποβιβάζοντες τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια μεταφέροντες ἐπαναστάτας κας αἰχμαλώτους πάντοτε μετὰ αὐστηρᾶς προφυλάξεως ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῶν Ἀγγλικῶν πλοίων ἐνεργουμένης τακτικῆς ἐποπτείας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤτοι τὴν 16ην τοῦ μηνὸς μετέβημεν ἅπαξ ἔτι εἰς τὴν Μῆλον πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τῆς μηχανῆς καὶ καθαρισμὸν τῶν κυλίνδρων καὶ λεβήτων, τὰ κενὰ διαστήματα τῶν ὁποίων εἶχαν φραχθῇ ἐκ τοῦ ἀναβρασμοῦ ἕνεκα τοῦ μεγάλου σάλου ἀπορροφηθέντος ὕδατος.

Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν ταύτην ὁ καιρὸς ἦν τρικυμιώδης καὶ ἄνεμος Β. ἠνάγκαζον ἡμᾶς νὰ ἀπαίρωμεν καὶ διανυκτερεύωμεν ἐν τῷ πελάγει τοῦ ἀγκυροβολείου Χανίων ὄντος ἐντελῶς εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀνέμων καὶ τῶν κυμμάτων μόνον δὲ μὲ ἄνεμον Μ. ἠδυνάμεθα νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὸν ἐν Ἀκρωτῆρι καὶ παρὰ τὰ Χανιὰ ὅρμον Ταρσανᾶ. Τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 23ης ἀνεκοινώθη ἡμῶν ἐν Ἁλμυρῷ παρὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ ὑπουργικὴ διαταγὴ δι' ἧς παραγγελλώμεθα νὰ παραμείνωμεν ἐν τοῖς Κρητικοῖς ὕδασι ἀκόμη καὶ ἂν οἱ Ναύαρχοι νῶν στόλων τῶν Μ. Δυνάμεων παρήγγελον ἡμᾶς νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸν κόλπον Χανίων· μετὰ τοῦτο ἀπάραντες τὸ μεσονύκτιον ἀπαντήσαμεν εἰς Χανιὰ περὶ τὴν 3 π.μ. τῆς 24ης ὁπότε διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 72 κρυπτογραφικοῦ τηλεγραφήματος ἡμῶν ἐζητήσαμεν σαφεστέρας καὶ ὡρισμένας διαταγὰς ἃς καὶ ἐλάβομεν διὰ τηλεγραφικῆς διαταγῆς τοῦ ὑπουργείου δηλούσης ὅτι δυνάμεθα νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸν κόλπον Χανίων κατ' οὐδένα ὅμως λόγον καὶ τὰ Κρητικὰ ὕδατα ἀντιτάσσοντες ἐν ἀνάγκῃ καὶ διὰ τῶν τηλεβόλων μας τὴν δικαίαν βίαν κατὰ τῆς ἀδίκου

βίας. Ἡ διαταγὴ αὕτη κοινοποιηθεῖσα τοῖς ἀξιωματικοῖς καὶ τῷ πληρώματι ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς ἀποδεκτή.

***

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ Ναύαρχοι ἀπηγόρευσαν ἡμῖν πᾶσαν μετὰ τῆς ξηρᾶς καὶ οἱουδήποτε ἐμπορικοῦ πλοίου συγκοινωνίαν, εἰς οὐδένα δὲ ἐπέτρεπον νὰ ἐπιβῇ τῶν πλοίων ἡμῶν, καταστήσαντες οὕτω οὐχὶ μόνον πᾶσαν ἐνέργειαν ἡμῶν ἀλυσιτελῆ ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν διαμονήν μας προβληματικήν. Ἐπέτρεπον δὲ μόνον ἅπαξ τῆς ἡμέρας τὴν ἔξοδον ἀξιωματικοῦ εἰς τὴν πόλιν τῶν Χανίων χάριν ὑπηρεσίας, πάντοτε ὅμως τῇ συνοδείᾳ ἑνὸς ἀξιωματικοῦ τῶν διεθνῶν ἀγημάτων.

Τὰ ὑπηρεσιακὰ τηλεγραφήματα καὶ ἔγγραφα ἡμῶν ἐντελῶς ἀπηγορεύθησαν, μόνον δὲ ἡ ἰδιωτικὴ ἀλληλογραφία καὶ γαλλιστὶ γεγραμμένα τηλεγραφήματα τῇ προηγουμένῃ αὐτῶν ἐξελέγξει ὑπὸ τοῦ Γεν. Διοικητοῦ τῶν Διεθνῶν ἀγημάτων Commandante Ammoretti ἐπετρέπετο νὰ ἀποσταλῶσιν.

Περὶ τὴν 3ην ὥραν τῆς πρωΐας τῆς 25ης Φεβρουαρίου ἤρχισεν νὰ ἀνταλλάσσωνται πυροβολισμοὶ μεταξὺ τῶν παρὰ τὸν Προφήτην Ἠλίαν Χριστιανῶν καὶ Τούρκων οἵτινες βραδύτερον κατέληξαν εἰς ἀληθῆ μάχην. Περὶ τὴν 8ην ὥραν τὰ ξένα πολεμικὰ πλοῖα μεθορμίσαντα ἠγκυροβόλησαν πλησίον μας καὶ ἐτάχθησαν ὡς πρὸς μάχην, ἀξιωματικὸς ἐκ μέρους τοῦ Κυβερνήτου τοῦ Ἀγγλικοῦ «Barfllur» ἐζήτησεν τὴν μεσολάβησιν ἡμῶν πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐν Ἀκρωτηρίῳ μάχης ἐπιπροσθέσας ὅπως ἀναλάβωμεν νὰ πείσωμεν τοὺς Κρῆτας νὰ ἐγκαταλείψωσιν τὰς νέας θέσεις, ἃς οὗτοι εἶχον καταλάβει (διότι τῆς ἀρχικῆς ἀποστάσεως τῶν ἀντιμαχομένων οὔσης 400 μ. οἱ Κρῆτες εἶχον προχωρήσει κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου) ἐπὶ ἀπειλῇ νέου βομβαρδισμοῦ. Κατόπιν συνενοήσεως μετὰ τοῦ Κυβερνήτου τοῦ «Πηνειοῦ» ὡς ἀρχαιοτέρου, ἀπεστάλη πρὸς τὸν Κυβερνήτην τοῦ Ἀγγλικοῦ ὃ ὑφ' ἡμᾶς ἀξιωματικὸς κ. Μαλλικόπουλος κομίζων ἔγγραφον διαμαρτύρησιν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Ἐπαναστατῶν κατὰ τῆς ἀδίκου συμπεριφορᾶς τῶν Ναυάρχων μὲ ἐντολὴν ὅπως καὶ ἐκ μέρους ἡμῶν διαμαρτυρήθη ὅτι οὕτω προσγίνεται ἀδικία τοῖς Κρήταις,

τῶν τούρκων πάντοτε ἀρχομένων χειρῶν ἀδίκων τέλος κατόπιν πολλῶν προσπαθειῶν ὁ Ἄγγλος Κυβερνήτης ἠρκέσθη εἰς τὴν ἐπαναφορὰν μόνον τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς θέσιν, πεισθεὶς ὅτι δὲν δύναται οἱ χριστιανοὶ νὰ ὑποχωρήσουν ἄνευ βεβαίου κυνδύνου καὶ ὅτι οἱ Τοῦρκοι πρῶτοι ἤρχισαν τὴν ἐπίθεσιν ἐφ' ᾧ καὶ ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν ὅτι τὸ ἑσπέρας θὰ μετέβαινεν ὁ Τοῦρκος Στρατιωτικὸς Διοικητὴς τῆς πόλεως Χανίων ἐν συνοδείᾳ Ἄγγλου ἀξιωματικοῦ εἰς τοὺς Τούρκους ἐπαναστάτας ὅπως ἀπειλήσῃ αὐτοὺς διὰ βαμβαρδισμοῦ ἐν περιπτώσει νέας ἐπιθέσεως καὶ οὕτω προσελήφθη νέος βομβαρδισμός.

Ἕνεκα τοῦ στενοῦ ἀποκλεισμοῦ οὐδεμίαν εἴδησιν εἴχομεν περὶ τῆς τροπῆς τῶν πραγμάτων ὁπότε τὸ μεσονύκτιον ὁ Ἀρχισυντάκτης τοῦ Daily Télegraph u. Dellon κατώρθωσεν δι' ἁδρᾶς πληρωμῆς νὰ ἀποστείλλῃ ἡμῖν ἐπιστολὴν συγχαίρων ἡμᾶς καὶ ἀγγέλων ἐν ταὐτῷ ὅτί πᾶς κίνδυνος βιαίων μέτρων ἐξέλιπεν ἐκ μέρους τῶν ξένων πλοίων, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον, μετά τινας δὲ ἡμέρας διαλαθὼν τὴν προσοχὴν τῶν ξένων πλοίων κατώρθωσε νὰ ἐπιβῇ τοῦ πλοίου μας καὶ μᾶς πληροφορήσῃ ὅτι ὁ Ἄγγλος Πρόξενος κατώρθωσε νὰ λάβῃ ὑπογραφάς τινας τῶν ἐν Ἀκρωτηρίῳ ἐπαναστατῶν περὶ δῆθεν ἀποδοχῆς τῆς Ἀστυνομίας καὶ ὅτι μέγισται καταβάλλονται προσπάθειαι ὅπως καταπεισθῶσιν οἱ Κρῆτες εἰς τοῦτο.

Ἐπωφελούμενοι τοῦ ἐπικρατοῦντος σκότους κατορθώνομεν τὴν 3ην πρωϊνὴν τῆς ἐπιούσης νὰ ἀποβιβάσωμεν τὸν εὐγενῆ φιλέλληνα μετὰ τοῦ κ. Μπάρακλη εἰς Ἀκρωτήριον ὅπως γνωρίσωσι τοῖς Ἐπαναστάταις τὰ παρὰ τοῦ Βιλλιώτη μηχανευόμενα καί συμβουλεύσωσιν αὐτοὺς νὰ διαμαρτυρηθῶσι πρὸς τοὺς Ναυάρχους, ὅπερ καὶ ἔπραξαν. Ἑτέραν διαμαρτυρίαν ἐπέδωκα τῷ κ. Δίλληνι ἣν οὗτος ἐτηλεγράφησεν τῷ Ἡμερησίῳ Τηλεγράφῳ.

Καὶ ἐκ Κρήτης ὑπεβάλαμεν ἡμῖν ἔκθεσιν λεπτομερῆ τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς ὁ κ. Δίλλων προσέφερε, διά τε προσωπικῆς του ἐν Κρήτῃ ἐργασίας καὶ τῶν ἐν τῷ Ἡμερησίῳ Τηλεγράφῳ ἄρθρων του καὶ αὖθις, ἀναφέρομεν ὅτι καθῆκον τῆς Κυβερνήσεως θεωροῦμεν τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἀμοιβήν. Τέλος ὀφείλομεν νὰ ἐπαινέσωμεν τὴν καρτερίαν μεθ' ἧς οἵ τε ἀξιωματικοὶ καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ ὑφ' ἡμᾶς πλοίου ὑπέστησαν τὰς πολλὰς καὶ παντοίας ἐν

τοῖς ὕδασι τῆς Κρήτης κακουχίας, διότι πλὴν τῶν συχνῶν καταιγίδων καὶ τοῦ διαρκοῦς σάλου, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ ὑπηρεσία καθίστατο λίαν ἐπίπονος ἡ δὲ ἀπὸ ταύτης ἀνάπαυσις ἀδύνατος— ἔλειπαν καὶ τὰ κατάλληλα τρόφιμα (τῆς προμηθείας τοιαύτην ἐκ τῆς πόλεως Χανίων μὴ ἐπιτραπείσης παρὰ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῶν Διεθνῶν ἀγημάτων), ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ ἦτο κυρίως αἰσθητόν, ἦταν ἡ ἔλλειψις ποσίμου ὕδατος, περιορισθέντος τούτου τὰς τελευταίας ἡμέρας.

Τούτου ἕνεκεν καὶ συνεπείᾳ Ὑπουργικῆς διαταγῆς συνεννοηθέντες καὶ μετὰ τοῦ Κυβερνήτου τοῦ «Πηνειοῦ» εἰς ὃν ὑπελείποντο ἔτι τρόφιμα καὶ ὕδωρ διά τινας ἡμέρας, ἀπεφασίσαμεν νὰ ἀναχωρήσωμεν δι' Αὐλαίμονα τῶν Κυθήρων πρὸς προμήθειαν τροφῶν ὕδατος καὶ γαιανθράκων καὶ ἐπισκευῆς τῆς μηχανῆς καὶ τῶν λεβήτων, οἵτινες εἶχον πάθει ἐκ τῆς συνεχοῦς ἐν σάλῳ χρήσεως μεθ' ὃ ἠθέλαμεν ἐπανακάμψει ὅσον οἷον τε τάχιστα εἰς Χανιὰ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ «Πηνειοῦ». Ἐν Αὐλαίμονι ὅμως παραμένοντες ἐλάβομεν διαταγὴν τοῦ Ὑπουργοῦ συνεπείᾳ τῆς ὁποίας κατεπλεύσαμεν εἰς Ναύσταθμον, κηρυχθέντος ἄλλωστε καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Κρητικῶν ὑδάτων ὑπὸ τῶν Μεγ. Δυνάμεων.

Ἐπάνοδος στὸ Ναύσταθμο καὶ νέος ἀπόπλους.

Τὴν 3 ω. 10 λ. π. μ. τῆς 8ης Μαρτίου ἐποντίσαμεν εἰς τὸν Ναύσταθμο ἔνθα καὶ παρεμείναμεν μέχρι τῆς 17ης Μαρτίου ἐπισκευάζοντες τὴν μηχανὴν καὶ τοὺς λέβητας τοῦ πλοίου, ἐν ταυτῷ ὅμως τὴν πᾶσαν ἄλλην ἐπιβαλλομένην τούτου ἐπισκευήν.

Τὴν 2 ω. 15 λ. ἀπεπλεύσαμεν ἐκ Ναυστάθμου συμφώνως τῇ διαταγῇ τοῦ Ὑπουργείου παραλαβόντες ἐφέδρους ναύτας, οὓς τὴν 7ην τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀπεβιβάσαμεν εἰς Πόρον ἐκεῖ καταπλεύσαντες.

Τὴν 9 καὶ 15′ τῆς ἑπομένης ἡμέρας 18ης Μαρτίου κατεπλεύσαμεν εἰς Πειραιᾶ ἔνθα καὶ παραμείναμεν μέχρι τῆς 22ας ἰδίου μηνός.

Τὴν 9 καὶ 40′ τῆς 22 Μαρτίου ἀπεπλεύσαμεν ἐκ Πειραιῶς

πρὸς συνάντησιν τῆς ἐν ὅρμῳ Σκιάθου Ἀνατολικῆς Μοίρας συμφώνως τῆς ὑπ' ἀριθ. 6801 Διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου τεθέντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Θωρηκτῆς Μοίρας. Παραλαβόντες ὅθεν τοῦ Ναυστάθμου 125 ἄνδρας, διάφορα τρόφιμα καὶ λοιπὰ ὑλικὰ πολέμου καὶ ἱματισμοῦ ἀποπλεύσαμεν ἐκεῖθεν τὴν 1 ω. 05 λ. καὶ ὁλοταχῶς ἀτμοδρομοῦντες κατεπλεύσαμεν τὴν 10ω. 30, π. μ. τῆς 23ης Μαρτίου εἰς Σκίαθον ἀποβιβάσαντες τὰ πληρώματα καὶ λοιπὰ εἴδη. Τὴν 6 μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀπεπλεύσαμεν ἐκ Σκιάθου πρὸς παραλαβὴν 13ώλου ἑτέρων πληρωμάτων τῆς Μοίρας.

Εἰς Βῶλον κατεπλεύσαμεν τὴν 10ω. 55 λ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὴν δὲ μεσημβρίαν τῆς ἑπομένης 24ης Μαρτίου ἀπεπλεύσαμεν ἐκ Βώλου διὰ Σκίαθον ἀφοῦ παρελάβομεν 108 ἄνδρας τῆς Μοίρας καὶ πολλὰ αὐτῆς τρόφιμα. Ταῦτα πάντα ἀπεβιβάσαμεν εἰς Σκίαθον καταπλεύσαντες ἐκεῖ τὴν 4ω. 05 λ. μ. μ.

***

Ἐν ὅρμῳ Σκιάθου παραμείναμεν μετὰ τῶν λοιπῶν πλοίων τῆς Μοίρας μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς 25ης Μαρτίου ὁπότε τὴν 3ω. 40λ. μ. μ. κατόπιν γενικοῦ σήματος τοῦ ἀρχηγοῦ ἀπάραντες ἐκεῖθεν πλέομεν ἀριστερὰ αὐτοῦ καὶ τὴν 6ω. 30λ. ἀγκυροβολοῦμεν εἰς ὅρμον Ὡρεῶν.

Κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς 26ης καὶ 27ης ὁρμοῦντες εἰς Ὡρεοὺς ἐξετελοῦμεν διάφορα γυμνάσια συμφώνως τῇ διαταγῇ τοῦ Ἀρχηγοῦ διὰ γενικοῦ σήματος κοινοποιηθείσης ἡμῖν.

***

Τὴν 4ω. 40λ. τῆς 28ης ἀποπλεύσαντες ἐξ Ὡρεῶν ἐποντίσαμεν εἰς Σκίαθον τὴν 8ω. 40λ. ρυμουλκήσαντες ἡμιολίαν. Τὴν δὲ 4ω.μ.μ.τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀπάραντες ἐκ Σκιάθου κατεπλεύσαμεν ἐκ νέου εἰς Ὡρεοὺς ρυμουλκήσαντες ἀνθρακοφόρον μυοδρόμονα.

Τὴν 30ην Μαρτίου ἠνθρακεύσαμεν ἐκ τῆς ἡμιολίας «Εὐαγγε-

λιστρίας» καὶ τὴν 31ην ἐξετελέσαμεν διάφορα γυμνάσια πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ.

***

Ἀπὸ τὴς 1ης μέχρι καὶ τῆς 3ης Ἀπριλίου κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Μοίρας πάντα νὰ πλοῖα αὐτῆς ἐξετελέσαμεν γυμνάσια πεζικοῦ, πυροβολικοῦ καὶ πολεμικῆς ἐγέρσεως τὴν δὲ 10ω. 05 λ. μ. μ. τῆς 5ης ἀπήραμεν ἐξ Ὡρεῶν καὶ ἐν γραμμῇ παραγωγῆς μέχρι Σκιάθου ἐξετελοῦμεν γυμνάσια νυκτερινά. Κατὰ τὴν ἑπομένην ἡμέραν 4ην Ἀπριλίου ἔξωθεν τῶν Τρικκέρων ἐξετελέσαμεν πάντα τὰ πλοῖα ἔνσφαιρα πυρὰ διά τε τῶν πυροβόλων καὶ μυδροιλιοβόλων, καὶ τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἐπανεκάμψαμεν ὡς ἠγκυροβόλησιν Ὡρεῶν.

Ἀπὸ τῆς 5ης μέχρι τῆς 7ης παρεμένομεν εἰς Ὡρεοὺς ἐκτελοῦντες διάφορα γυμνάσια, τὴν δὲ πρωΐαν τῆς 7ης κατόπιν γενικοῦ σήματος τοῦ Ἀρχηγοῦ διεσκευάσαμεν τὰ πλοῖα ὡς κορὸς μάχην καταγαγόντες τὰ ἐπιστήλια, καθαιρίσαντες τοὺς δώλονας καὶ ἐνσελκύσαντες τὸν πρόβολον.

Στὸ Θερμαϊκό

Τὴν πρωΐαν τῆς 8ης Ἀπριλίου κατόπιν Ὑπουργικῆς διατάγῆς διετάχθη ὁ ἀπόπλους τῆς Μοίρας ἐξ Ὡρεῶν πρὸς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. Θέσαντες δὲ τὸ πλήρωμα εἰς δύο στοίχους ἀνέγνωμεν ἐν μέσῳ ἐνθουσιωδῶν ζητωκραυγῶν διαταγὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ κοινοποιηθεῖσαν ἡμῶν διὰ τοῦ τηλεγραφικοῦ σηματολογίου δι' ἧς ἐγνωστοποιεῖτο ὅτι πλέομεν πρὸς βοήθειαν μαχομένων ἀδελφῶν ἡμῶν.

Ἀπάραντες ὅθεν τὴν 10 ω. 40 λ. πλέομεν μετὰ τὴν Μυκάλην κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ ὁρισθεῖσαν τάξιν μὲ ταχύτητα ἐννέα μιλλίων. Ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι ν' ἀκολουθήσωμεν τὴν λοιπὴν Μοίραν ἥτις πλέει μεταξὺ Σκιάθου καὶ Σκοπέλου ἐξερχόμεθα τῆς γραμμῆς καὶ διερχόμεθα τὸ στενὸν τῆς Μαγνησίας. Τὴν 8 ω. 40 λ. ἠγκυροβολήσαμεν εἰς Τσάγεζι.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς Μεγάλης Τετάρτης 9ην Ἀπριλίου διὰ

σήματος τοῦ Ἀρχηγοῦ πᾶσα ἡ Μοίρα ἀπέπλευσεν ἐκ Τσάγεζι καὶ εἰς τάξιν παραγωγῆς πλέομεν μὲ ταχύτητα 5 μιλλίων διηυθήνθημεν πρὸς τοῦ Πλαταμώνα.

Τὴν 1 ω. 50 λ. προσηγγίσαμεν τὸ φρούριον Πλαταμῶνος, τὸ ὁποῖον πυροβολεῖται ὑπὸ τοῦ Θωρηκτοῦ «ΨΑΡΑ» κατόπιν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Ἀρχηγοῦ ὑπὸ τοῦ «Κανάρη» καὶ μετὰ τοῦτον ὑπὸ πάντων τῶν πλοίων τῆς Μοίρας.

* *
*

Τὴν 2 ω. 45 λ. κατόπιν σήματος τοῦ Ἀρχηγοῦ πλησιάζομεν αὐτόν· ὁ Ἀρχηγὸς προφορικῶς ἀπὸ τῆς πρύμνης τῆς Μοιραρχίδος μᾶς παραγγέλλει νὰ πλησιάσωμεν τὸν ὅρμον Λεωτοκαρρᾶς καὶ νὰ ἐπιθεωρήσωμεν τὸ ἐν αὐτῷ ἠγκυροβολημένον ἱστιοφόρον πλοῖον καὶ νὰ ἐμποδίσωσιν τὴν ἀποβίβασιν αὐτῶν παραλαμβάνοντες ἢ καταστρέφοντες πᾶν ὅ,τι ἐχθρικόν.

Ἀφοῦ ἐνηργήσαμεν ἐπὶ τοῦ ἱστιοφόρου πλοίου ἐπιθεώρησιν καὶ ἐν αὐτῷ οὐδὲν ἀνεύρομεν—ἦν δὲ τοῦτο Ἑλληνικὸν ἀλλ' ὑπὸ Ὀθωμανικὴν σημαίαν ἠγκυροβολημένον ἐκεῖ πρὸς παραλαβὴν ξυλανθράκων ἀφήκομεν αὐτὸ ἐλεύθερον.

Μεθ' ὃ ἐπλησιάσαμεν πρὸς τὴν ξυλίνην ἀποβάθραν τῆς Λεπτοκαρυᾶς καὶ ἠγκυροβολήσαμεν πρὸς διάφορα σημεῖα τῶν πέριξ λόφων διεκρίνομεν ἀτάκτως φεύγοντας ἀρκετοὺς ἄνδρας ὧν τινὲς μάλιστα ἦσαν καὶ φορτωμένοι. Τοῦτον διετάξαμεν ἀμέσως νὰ σκοπεύσωσιν, ἀλλ' εὐθὺς κατόπιν ἕνεκα ἐλαφρᾶς βροχῆς ἀπωλέσαμεν τὰ ἱστία αὐτῶν.

Ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ὑπῆρχε μέγα ξύλινον παράπηγμα πέριξ δὲ τούτου ἐπὶ ἀρκετῆς ἐκτάσεως σωροὶ πάμπολλοι ἀφθόνων σάκκων τροφίμων, τὰ ὁποῖα καὶ ἀπετέλουν τὴν κυρίαν τροφοδοσίαν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἀπόβασις Ἀγημάτων

Πρὸς διάφορα σημεῖα τῆς παραλίας ἐβάλομεν δοκιμαστικάς τινας ὀβίδας πυροβόλων καὶ μυδραλιοβόλων συνήθη τε καὶ βλιδοφόρους, μεθ' ὃ οὐδεμιᾶς γενομένης ἔξωθεν ἀπαντήσεως ἐν τῇ γή-

σαμεν διὰ τῆς καθαιριθείσης πρώτης λέμβου ἀπόβασιν ἀγήματος παρὰ τὴν σκάλαν τῆς Λεπτοκαρυᾶς καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ἕτερον μικρὸν ἄγημα διὰ τῆς ἐπιτελίδος ὑπὸ τὸν Α. Β. Καψαμπέλην.

Τὰ ἀγήματα ἀποβιβασθέντα ἤρξαντο μεταφέροντα ἐπὶ τῶν λέμβων διάφορα λογιστικὰ βιβλία καί τινας σάκκους τροφῶν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τῆς Μυκάλης ἀποβιβασθὲν ἔθεσεν πυρὰν εἰς τοὺς σωροὺς τῶν σάκκων κατὰ διαταγὴν τοῦ Κυβερνήτου αὐτῆς. Πρὸς τὴν τοιαύτην διαταγὴν συνεμορφώθησαν καὶ τὰ ἀγήματα τοῦ ὑφ' ἡμᾶς πλοίου, ἤρξαντο θέτοντα πῦρ καὶ μετ' ὀλίγον τὸ ξύλινον παράπηγμα πλῆρες καὶ τοῦτο τροφῶν καὶ πετρελαίων ἀνεφλέγετο.

Μετὰ μίαν περίπου ὥραν πᾶσα ἡ μοῖρα κατέπλευσεν ἠγκυροβολήσασα.

*
* *

Ἀλλ' ἐνῷ ἀμφότερα τὰ ἀγήματα τῆς τε Μυκάλης καὶ ἡμῶν ἐξηκολούθουν θέτοντα τὸ πῦρ σῆμα ἀπὸ τῆς ἀρχιγίδος τὴν 4ὥρ. 5λ. παραγγέλει τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἀγημάτων. Ἀμέσως κατόπιν τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 τορπιλοβόλον ὑπὸ τὸν Κυβερνήτην κ. Ἀντ. Βρατσάνου μεταβιβάζει ἡμῖν προφαρικὴν διαταγὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ παραγγέλλουσαν καὶ πάλιν τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἀγημάτων. Τὴν 4ὥρ. 10λ. καθαιρέσαντες τὴν πρώτην σκάφην ἀπεστείλαμεν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τὰ ὑφ' ἡμᾶς τὰ Σημαιοφόρα κ. Στ. Μαλικόπουλου ὅπως βεβαιώσει αὐτὸν ὅτι οὐδένα ἀπολύτως διατρέχει κίνδυνον τὸ ἐν τῇ ξηρᾷ ἄγημα καὶ ὅπως αἰτήσῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν νὰ παραμείνωμεν ἐκεῖ μέχρις ἐντελοῦς καταστροφῆς τῶν ἐν τῇ ξηρᾷ τροφίμων. Τὴν 4ὥρ. 10λ. ἐπανέρχεται ὁ ἀξιωματικὸς μὲ τὴν ῥητὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ ν' ἀνακαλέσωμεν τὸ ἄγημα ὅσον τάχειον προσθέσαντες δὲ καὶ ὅτι ἐπανερχόμεθα αὖριον πρὸς ἀποτέφρωσιν τῶν ἐναπολειφθέντων. Ἐν τούτοις καὶ μετὰ τὴν διαταγὴν ταύτην ἐζητήσαμεν καί αὖθις διὰ αἴματος διὰ τῶν βραχιόνων ὅπως παραμείνωμεν ἐκεῖ, ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς ἀντεσήμαινε διὰ γενικοῦ σήματος «ἀπάρατε ἄνευ ἑτέρου σήματος».

*
* *

Τὴν 4 ω. 35 λ. ἐπανέρχονται τὰ ἀγήματα ἐκ τῆς ξηρᾶς, ἀνακρεμῶνται αἱ λέμβοι καὶ ἀπάραντες ἐκεῖθεν πλησιάζομεν τὰ λοιπὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα καὶ ἀκολουθοῦμεν εἰς γραμμὴν παραγωγῆς· Ἐν τῇ πρώτῃ λέμβῳ ὑπῆρχον δέκα σάκκοι ἀλεύρου, σακχάρεως, ὀρυζίου καὶ σάπωνος, ὧν σημείωσιν τακτικὴν δώσαντες κατόπιν τῷ ἀρχηγῷ διετάχθημεν νὰ διανέμωμεν αὐτὸ εἰς τὸ ὑφ' ἡμᾶς πλήρωμα, ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν παραπόνων βραδύτερον ἐρρίφθησαν πάντες οἱ σάκκοι οὗτοι εἰς τὴν θάλασσαν. Τὴν 7 ω. ἠγκυροβολήσαμεν εἰς Τσάγιζι.

Τὴν 8ω. 15λ. τῆς 10ης Ἀπριλίου ἀποπλέομεν ἐκ Τσάγιζι καὶ εἰς γραμμὴν παραγωγῆς περιπλέομεν Πλαταμῶνα, Λεπτοκαρυᾶν, Ἁγίους Θεοδώρους καὶ τὴν μεσημβρίαν κατεπλεύσαμεν εἰς Αἰκατερίνην. Πάντα τὰ πλοῖα τῆς Μοίρας βομβαρδίζουσι τὴν παραλίαν τῆς Αἰκατερίνης. Τὴν 1ω. 20λ. κατόπιν σήματος τοῦ ἀρχηγοῦ νὰ πλησιάσωμεν αὐτὸν παρηγγέλθημεν προφορικῶς παρ' αὐτοῦ νὰ πλησιάσωμεν πρὸς τὴν παραλίαν ὅπως ὑποστηρίξωμεν τὴν ἀπόβασιν τῶν ἀγημάτων τῶν πλοίων, ἅτινα πάντα ἀποβιβάζονται εἰς τὴν ξυλίνην ἀποβάθραν. Ἠγκυροβολήσαμεν εἰς ἀπόστασιν 400 μέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ἀριστερὰ τῆς ἀποβάθρας. Τὰ πυροβόλα καὶ μυδριαλοβόλα ἡμῶν βάλλουσι κατὰ διαφόρους διευθύνσεις ἐπὶ τῆς παραλίας πρὸς πρόληψιν ἐνδεχομένης ἀντιστάσεως. Αἱ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν ζωοτροφίαι καὶ τὰ παρὰ τὴν παραλίαν διάφορα οἰκήματα ἀναφλέγονται ἐκ τῆς τεθείσης πυρκαϊᾶς. Τὴν 2.45 ἀποβιβάζονται τῶν πλοίων τὰ ἀγήματα κατὰ γενικὴν πρόσκλησιν τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τὴν 2ω. 55λ. ἀποπλέομεν ἐκεῖθεν διευθυνόμενοι πρὸς Πλαταμῶνα. Ἀλλὰ κατὰ προφορικὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τὴν 3ω. 15λ. ἀποσπώμεθα τῆς Μοίρας καὶ πλησιάζομεν τὴν παραλίαν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ὅπως ἐπιθεωρήσωμεν λέμβον ἥτις εἶχεν ἐξέλθει ἐκεῖθεν τὴν πρωΐαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ πληροφορηθῶμεν τὸν λόγον τῆς ἐξόδου της. Ἐπὶ τῶν ἀκτῶν ὅμως τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ἔνθα καὶ τελωνειακὴ ἀρχὴ ὑπῆρχεν ἀνεύρομεν πολλοὺς σωροὺς κριθῆς, σανοῦ, σίτου κλπ. οὓς καὶ ἐνομίσαμεν καλὰ νὰ καταστρέψωμεν.

Πλησιάσαντες ὅθεν πρὸς τὴν παραλίαν καὶ ἠγκυροβολήσαν-

τες ἐνηργήσαμεν ἀπόβασις ἀγήματος ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Σημαιοφόρου κ. Σ. Μαλικοπούλου εἰς τὴν ἐπιτηδιότητα, δραστηριότητα καὶ θάρρος τοῦ ὁποίου ὀφείλεται ἡ ἐντὸς ὀλιγίστου χρονικοῦ διαστήματος καταστροφὴ τῶν ἐκεῖ ἐναποτεθειμένων διαφόρων εἰδῶν καθὼς καὶ τῶν Τουρκικῶν οἰκημάτων, πλὴν δύο ἐκεῖ ὁρμούντων ἱστιοφόρων πλοίων καὶ τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Θεοδώρων. Μετὰ τοῦτο ἀπάραντες τὴν 4,25 ἐπλησιάσαμεν πρὸς τὴν λοιπὴν Μοῖραν καὶ τὴν 6,45 ἐποντίσαμεν εἰς Τσάγιζι. Τὴν μεσημβρίαν τῆς ἑπομένης Μεγάλης Παρασκευῆς 12ην Ἀπριλίου κλειθὴς ὑπὸ τῆς Μοιραρχίδος ἔλαβον προφορικὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Μοίρας νὰ πλεύσωμεν μετὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 14 καὶ 16 τορπιλοβόλων εἰς Σκάλαν Λεπτοκαρυᾶς καὶ δι' ἀποβατικοῦ ἀγήματος νὰ καταστρέψωμεν τὰς ἐπὶ τῶν ἀκτῶν αὐτῆς ἐναποληφθέντας σωροὺς τροφίμων ἐκ τῆς κατὰ τὴν Μεγάλην Τετάρτην τεθείσης πυρκαϊᾶς. Οὕτω τὴν 1ην μ. μ. ὥραν ἔχοντες ἐκ δεξιῶν τὸ ὑπ' ἀριθ. 14 τορπιλοβόλον ὑπὸ κυβερνήτην τὸν ὑποπλοίαρχον κ. Γ. Κανελλόπουλον καὶ ὕπαρχον τὸν Σημαιοφόρον κ. Παππαρηγόπουλον, ἐξ ἀριστερῶν δὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 16 ὑπὸ κυβερνήτην τὸν φονευθέντα ἀνθυποπλοίαρχον Ἐμμ. Ἀντωνιάδην καὶ ὕπαρχον τὸν Σημαιοφόρον Κων. Τυπάλδον πλέομεν πρὸς τοῦτο.

*
* *

Τὴν 2 ὥ. 30 λ. ἐκρατήσαμεν εἰς ἀπόστασιν 1500 μ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Οἱ σωροὶ τῶν τροφίμων καὶ τῆς ξυλείας ἀνέδιδον ἀκόμη πυκνοτάτους καπνούς. Ἀριστερὰ τούτων ἦσαν ἠγκυροβολημένα τρία πλοιάρια.

Πρὸς ταῦτα ἀπεστείλαμεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 14 τορπιλλοβόλον ὅπως ἐκ τούτων ἀναζητήση ἕνα τῶν ἐν αὐτοῖς ἐπιβαινόντων ἵνα παρ' αὐτοῦ πληροφορηθοῦμεν περὶ τῶν ἔξω γενομένων, καθόσον οἱ σωροὶ τῶν ἀλεύρων εἶχον ἐπαισθητῶς ἀλλοιωθῇ παρουσιάζοντες καὶ πολλὰ καινὰ σημεῖα ὅτι πολλοὶ τούτων εἶχον ἀφαιρεθῇ. Ταυτοχρόνως μετὰ προσοχῆς ἐπισκοποῦμεν τὰ πέριξ καὶ ἐπυροβολοῦμεν συνεχῶς πρὸς τοὺς σάκκους καὶ πέριξ θάμνους ἐπιδιώκοντες διὰ τούτου ν' ἀνακαλύψωμεν μὴ τυχὸν ὑπάρχουσί τινες ἔξω κεκρυμμένοι. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς πρὸς Λεπτοκαρυᾶν

ἀγούσης ἀνεκαλύψαμεν ζῶα φορτωμένα καὶ ὁδηγούμενα ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων. Πρὸς τούτοις ἐβάλομεν δύο βολυδοφόρους ὀβίδας ἐπιτυχῶς, ἐξ ὧν μάλιστα κατὰ τὰς ληφθείσας πληροφορίας ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Μπέλια περὶ τοὺς 80 Τοῦρκοι στρατιῶται ἐφονεύθησαν. Τὸ ὑπ᾽ ἀριθ. 14 τορπιλλοβόλον μετεκομίσατο ἐπὶ τῶν ὑφ᾽ ἡμᾶς πλοίου ἕνα γέροντα πλοίαρχον ἐκ Λεπτοκαρυᾶς. Οὗτος παντοιοτρόπως παρ᾽ ἡμῶν ἐξετασθεὶς περὶ τῶν ἔξω γενομένων μᾶς ἐβεβαίου ὅτι τὴν παρελθοῦσαν ἡμέραν πολλοὶ Τοῦρκοι στρατιῶται εἰργάζοντο ἐκεῖ μετὰ σπουδῆς μεταφέροντες τὰ ἐναπολειφθέντα ἀλλ᾽ ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην Παρασκευὴν ἤτοι Κυριακὴν διὰ τοὺς Τούρκους, εἶχαν διακόψει τὴν ἐργασίαν καὶ ὅτι ὀλίγοι μόνον ἐναπέμειναν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, οἱ ὁποῖοι καὶ οὗτοι μόλις εἶδον τὸν κατάπλουν τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων βεβαίαν ἔφυγον ἐκεῖθεν. Μετὰ τοῦτο πλησιάσαντες εἰς ἀπόστασιν 400 μ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ἠγκυροβολήσαμεν τὴν 2 ω. 45 λ. ἀναδέσαντες καὶ πλαγιοδέτην ὅπως ἀμφότερα τὰ πυροβόλα τοῦ πλοίου ἐνεργῶσι καθὼς καὶ πάντες οἱ ὁπλῖται ἄνδρες πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἀποβατικοῦ ἀγήματος.

*
* *

Τὴν 3 ω. 30 λ. καθηρέθη ἡ πρώτη λέμβος καὶ ἐξοπλισθεῖσα διὰ 30 ἐνόπλων ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Σημαιοφόρων κ. κ. Πανουργιᾶ καὶ Μαλικοπούλου ἔπλεον πρὸς τὴν παραλίαν ἐνῷ ταυτοχρόνως καὶ ἡ μικρὰ σκάφος τοῦ ὑπ᾽ ἀριθ. 16 τορπιλλοβόλου ἐν ᾗ ἠπῆρχεν ὁ κυβερνήτης αὐτοῦ ἀνθυποπλοίαρχος Ἐμμ. Ἀντωνιάδης καὶ δύο ναῦται ὁ Κουτσογιαννόπουλος καὶ Ἀνδροῦτσος.

Ἡ σκάφος τοῦ τορπιλλοβόλου ἐλαφρὰ οὖσα προσήγγισε πρώτη παρὰ τὴν ξυλίνην ἀποβάθραν ἐν ᾧ ἡ πρώτη λέμβος ἡμῶν ἀπεῖχεν αὐτῆς περὶ τὰ 100 μ. Ἀλλὰ μόλις ἡ μικρὰ σκάφη ἤγγισε πρὸς τὴν Ἀκτὴν ἐκ τῶν πέριξ θάμνων καὶ τῶν σάκκων κυκλοτερῶς ἐξῆλθον ἅθρόοι πυκνότατοι πυροβολισμοὶ ἐξ ὧν ὁ μὲν ἀνθυποπλοίαρχος Ἀντωνιάδης ἐγερθεὶς ἐπὶ τῆς πρύμνης τῆς σκάφης κατέπεσεν ἀμέσως, ὁ ναύτης Ἀνδροῦτσος ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν ὅπως σωθῇ ἀφ᾽ οὗ προηγουμένως εἶχε πληγωθῇ εἰς τὴν δε-

ξιὰν ὠμοπλάτην καὶ ὁ ἕτερος ναύτης Κουτσογιαννόπουλος ὑποκύπτων ἐκρύβει κάτωθεν τῆς ξυλίνης ἀποβάθρας.

Βομβαρδισμὸς ἐχθροῦ.

Παρευθὺς ἅμα τῷ πρώτῳ ἔξωθεν πυροβολισμῷ τὸ πρυμναῖον πυροβόλον ἡμῶν βάλλει εὐστοχοτάτην ὀβίδα βολιδοφόρον εἰς ἣν καὶ ὀφείλεται ἡ ἀραίωσις τῶν πυροβολισμῶν τῶν ἔξω ἐπὶ μικρὸν χρονικὸν διάστημα καθ' ὃ ἡ πρώτη λέμβος ἡμῶν πυροβολοῦσα καὶ ἀντιπυροβολουμένη κατώρθωσε νὰ προσεγγίσῃ τὸ πλοῖον ἀνακληθεῖσα παρ' ἡμῶν διὰ κηρυγμάτων. Ἐκ τῶν τῆς πρώτης λέμβου ἐπιβαινόντων εἷς μόνον εἶχεν πληγῆ, ὁ ναύτης Ἰωάννης Π. Γκολέμης ἐκ Λευκάδος ἐτῶν 24, κατὰ τὸν μηρὸν καὶ τὴν κοιλίαν σοβαρῶς, ἐξ' ἧς ἐξήρχετο μετὰ τῶν ἐντοσθίων καὶ ἄφθονον αἷμα. Πρὸς τὸν πληγωθέντα ναύτην παρεσχέθη πᾶσα ἡ δυνατὴ βοήθεια ἐκ μέρους τοῦ διόπου νοσοκόμου μὴ ὑπάρχοντος ἐν τῷ πλοίῳ ἰατροῦ. Ταυτοχρόνως ἀπήραμεν ἀμέσως ὑπ' ἀτμὸν ἐξετελοῦμεν διαφόρους χειρισμοὺς πλησιάζοντες πρὸς τὴν ἀριστερὰν τῆς ἀποβάθρας καὶ δὲ πρὸς τὸ δεξιὰν αὐτῆς. Ἤδη μετὰ τὴν ἐπιβίβασιν τῶν τῆς πρώτης λέμβου πᾶσα πλέον ἡ προσοχὴ ἡμῶν ἐστράφη πρὸς τοὺς τῆς μικρᾶς σκάφης τοῦ τορπιλλοβόλου.

Καὶ πρῶτον μὲν διατάξαμεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 14 τορπιλοβόλον νὰ πλεύσῃ ὁλοταχῶς εἰς Τσάγεζι καὶ γνωστοποιήσῃ τῷ ἀρχηγῷ τῆς Μοίρας τὰ συμβαίνοντα, τὸ δὲ ὑπ' ἀριθ. 16 νὰ πλησιάσῃ μεθ' ἡμῶν ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν τὴν ἀποβάθραν ὅπως προσπαθήσωμεν νὰ περισυλλέξωμεν τοὺς φονευθέντας. Αἴφνης εἷς ἄνθρωπος νηχόμενος ἀναφαίνηται ἐν τῇ θαλάσσῃ. Αἱ ἀνώμαλαι κινήσεις τῶν χειρῶν του ὑποδείκνυον ὅτι ἐλάχισται ἀκόμη τῷ ὑπολείποντο δυνάμεις. Καὶ παρευθεὶς ἡ μικρὰ σκάφη τοῦ πλοίου μας μετὰ θαυμαστῆς ταχύτητος βοηθουμένη καὶ ὑπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16 τορπιλοβόλου ὑπὸ βροχὴν πυροβολισμῶν τῶν ἔξω ἀναλαμβάνει τὸν ναύτην Ἀνδροῦτσον πληγωμένον κατὰ τὴν ὠμοπλάτην καὶ κατάκοπον. Τὸν ναύτην τοῦτον μετέφερον ἐπὶ τοῦ πλοίου μας, ἔφερε πληγὴν ἐκ βλήματος παρὰ τὴν μασχάλην.

Παρὰ τοῦ ναύτου τούτου Ἀνδρούτσου πληροφορούμεθα ἀσφαλῶς πλέον ὅτι ὁ ἀνθυποπλοίαρχος Ἀντωνιάδης ἔπεσεν ἄπνους

ἀμέσως μετὰ τοὺς πρώτους πυροβολισμοὺς καὶ ὅτι ὁ ἕτερος ναύτης Κουτσογιαννόπουλος ἀγνοῶν νὰ κολυμβᾶ ἐκρύβη κάτωθεν τῆς ξυλίνης ἀποβάθρας.

***

Πρὸς διάσωσιν τούτου πλέον ἐστράφη πᾶσα ἡμῶν ἡ προσοχὴ ἐπλησιάσαμεν τὴν ἀκτὴν εἰς ἀπόστασιν 300 μέτρων ὅπότε ὁ Ναύτης Κουτσογιαννόπουλος φοβηθεὶς φαίνεται ἐκ τῆς ὑπὸ τὴν ἀποβάθραν θεσεώς του καὶ ἐλπίζων νὰ διασπασθῇ φεύγων ἐκεῖθεν ἐξῆλθεν αὐτῆς ὑποκύπτων καὶ ἔτρεχεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὅπότε νέος ἔξωθεν ἀθρόος πυροβολισμὸς ἔρριψεν καὶ τοῦτον ἄπνουν.

***

Μετὰ τοῦτο πᾶσα ἀπόπειρα ἡμῶν πρὸς περισυλλογὴν τῶν πτωμάτων δι' ἀποβάσεως θὰ ἦτο προφανῶς παραλογισμός. Οἱ ἔξωθεν βάλλοντες, ὧν ὁ ἀριθμὸς κατὰ μὲν τοὺς ὑπολογισμοὺς ἡμῶν ἐποίκιλλεν μεταξὺ 200 καὶ 300 κατὰ δὲ τοὺς κατόπιν παρὰ Λεπτοκαρυωτῶν ναυτικῶν ληφθείσας πληροφορίας ὑπερέβαινον τοὺς 500 ἰσχυρότατα ὀχυρωμένους ὄπισθεν τῶν ἐξ ἀλεύρου σάκκων βεβαίως θὰ κατέστρεφον τοιοῦτον ἀσθενὲς ἄγημα ὁποῖον τὸ ἡμέτερον. Ἐφ' ᾧ καὶ ἀποφασίσαμεν νὰ ἀποστείλωμεν διὰ τῆς μικρᾶς σκάφης τοῦ πλοίου ἡμῶν τὸν ὑπὸ φρουρὰν πλέον φυλασσόμενον γέροντα Λεπτοκαριώτην ναυτικόν, ὃν κατόπιν τῶν ἀντιθέτως πρὸς τὰς διαβεβαιώσεις του ἐπελθόντων ἀποτελεσμάτων, ἐθεωρήσαμεν ὡς ὕποπτον, πρὸς τὴν ἀποβάθραν ἵνα κατορθώσῃ νὰ περισυλλέξῃ τὰ πτώματα τῶν φονευθέντων. Οὗτος προθύμως ἀπεδέχθη τὴν ἐντολὴν ἡμῶν ταύτην ἀφ' οὗ ὑπεσχέθημεν αὐτῷ καὶ ἀμοιβήν. Ἐπιβὰς λοιπὸν οὗτος τῆς σκάφης μας καὶ κοπηλατῶν ὀρθίως ἐπλησίαζε πρὸς τὴν παραλίαν ὅπότε νέος ἄθρόος ἔξωθεν πυροβολισμὸς ἔρριψε καὶ τοῦτον ἄπνουν ἐν τῇ λέμβῳ.

***

Βλέποντες ὅτι πᾶσα περαιτέρω ἐκεῖ διαμονή μας οὐδένα

πλέον λόγον θὰ εἶχεν ἀποπλεύσαμεν ἐκεῖθεν τὴν 5ω. 50λ. διὰ τὸ Τσάγεζι. Κατὰ τὸν πλοῦν συναντήσαμεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 14 τορπιλοβόλον ἐπιστρέφον καὶ παρ' αὐτοῦ ἐλάβομεν τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ νὰ ἐπανέλθωμεν ἀμέσως εἰς Τσάγεζι. Τὴν 6ω. 20λ. ἀπέθανεν ὁ ἐν τῷ πλοίῳ μας πληγωμένος ναύτης Ἰωάννης Π. Γκολέμης πρὸ τοῦ θανάτου του καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἐνηργήσαμεν τὰ κεκανονισμένα. Τὴν 7ω. καὶ 50λ. ἐπατήσαμεν εἰς Τσάγεζι. Κατὰ τὴν ἀνωτέρω περίστασιν ἐρρίφθησαν 17 βολιδοφόροι ὀβίδες καὶ 13 συνήθεις, πληθὺς δὲ ὀβίδων μυδραλιοβόλων.

Τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας παρουσιασθέντες τῷ Ἀρχηγῷ ἀναφέραμεν τὰ διατρέξαντα ὧν λεπτομερῆ ἔκθεσιν ἀπεστείλαμεν αὐτῷ τὴν ἀμέσως ἑπομένην ἡμέραν.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης Μέγα Σάββατον ἐγένετο ἡ κηδεία τοῦ ἀποθανόντος ναύτου Ἰωάννου Π. Γκολέμη.

Τὴν 13ην Ἀπριλίου Κυριακὴ τοῦ Πάσχα καὶ ὥραν 7,25 π.μ. ἀπεπλεύσαμεν ἐκ Τσάγιζι διὰ Χορευτὸ (Ζαγορᾶς) ἔνθα κατεπλεύσαμεν τὴν 11ω. 10λ. π. μ. ὅπως παραλάβωμεν νεωτέρας τυχὸν διαταγὰς τοῦ Ὑπουργείου ἢ ἄλλας πληροφορίας περὶ τῆς θέσεως καὶ καταστάσεως τοῦ στρατοῦ ἡμῶν, καθόσον ἐν Τσάγιζι εἶχε παύσει λειτουργοῦσα ἡ τηλεγραφικὴ συγκοινωνία.

*
* *

Τὴν ἑσπέραν τῆς 13 Ἀπριλίου διαταχθέντες διὰ γενικοῦ σώματος τοῦ ἀρχηγοῦ ἀπήραμεν ἐκ Τσάγιζι παραμείναντες ὅμως ἐκεῖ ὑπ' ἀτμὸν μέχρι τῆς 3ω. 30λ. τῆς 14ης Ἀπριλίου, ὁπότε ἀποπλεύσαντες ἀτμοδρομοῦμεν πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Κασσάνδρας κατὰ παραγωγήν.

Τὴν 9ω. 50 λ. κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ καθαιρεῖται ἡ πρώτη σκάφη, ἥτις πλησιάσασα τὴν μοιραρχίδα παραλαμβάνει ἔγγραφον διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ νὰ πλεύσωμεν εἰς Σκίαθον ὅπως ἀποστείλωμεν τῷ Ὑπουργείῳ τηλεγραφήματα τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ μετὰ τοῦτο ἀφ' οὗ παραλάβωμεν τὰς τυχὸν ὑπαρχούσας διαταγὰς τοῦ Ὑπουργείου πλεύσωμεν εἰς Ψαθούραν ἔνθα τορπιλλο-

βόλον τῆς μοίρας θὰ ἀναμένῃ ταύτας ὅπως τὰ μεταφέρῃ τῷ ἀρχηγῷ. Τὴν 4ω. 45λ. μ. μ. κατεπλεύσαμεν εἰς Σκίαθον. Τὴν 12ω. 30λ. τῆς νυκτὸς κατέπλευσεν ἡ Τορπιλλικὴ Μοῖρα καὶ τὴν 1ην μετὰ μεσονύκτιον ἡ θωρηκτὴ Μοῖρα.

Τὴν νύκτα τῆς 15ης πρὸς τὴν 16ην περιπολοῦμεν ἔξωθεν Σκιάθου.

Τὸ μεσονύκτιον τῆς 17ης ἀπάραντες ἐκ Σκιάθου συνεπείᾳ τῆς ὑπ' ἀριθ. 873 διαταγῆς τοῦ προσωρινοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Μοίρας κατεπλεύσαμεν εἰς Βῶλον τὴν 5ην π. μ. πρὸς μεταφορὰν ὑλικοῦ πολέμου ἐπὶ τῶν ἐκεῖ ὁρμούντων ἐμπορικῶν ἀτμοπλοίων. Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τὸ πλήρωμα ἡμῶν ἀποβιβασθὲν εἰς Βῶλον μετέφερεν ὑλικὰ πολέμου.

Τὴν 6ω. 15λ. κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου ἀπεπλεύσαμεν ἐκ Βώλου διὰ Σκιάθον ἔνθα κατεπλεύσαμεν τὴν 11ω. 20λ. μ.μ.

Τὴν 6ην π.μ. τῆς 18ης πάντα τὰ πλοῖα τῆς Μοίρας, πλὴν ἡμῶν, ἀπόπλευσαν ἐκ Σκιάθου διὰ Βῶλον. Τὴν 12ω. 30λ. μ.μ. ἀποπλεύσαντες εἰς Βῶλον τὴν 5ὥρ. 30λ. μ.μ. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἀλλάξαμεν θέσιν ἀγκυροβολήσαντες ἀλλαχοῦ ὅπως μὴ παρακωλύωμεν τὰ θωρηκτὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ἐσκόπευον νὰ πυροβολήσωσι ἐν περιπτώσει εἰσόδου εἰς Βῶλον τοῦ Τουρκ. στρατοῦ.

*
* *

Τὴν 19ην συμφώνως τῇ ὑπ' ἀριθ. 923 διαταγῇ τοῦ ὑποναυάρχου ἀρχηγοῦ τῆς θωρηκτῆς Μοίρας ἀπεπλεύσαμεν ἐκ Βώλου μετὰ τῆς Μυκάλης καὶ δύο τορπιλλοβόλων ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 13 διὰ Τσάγεζι πρὸς παραλαβὴν γυναικοπαίδων. Ἐκ Τσάγεζι ἐποντίσαμεν τὴν 5ω. 15λ. μ.μ.

Τὴν ἑπομένην 20η Ἀπριλίου 3ω. 20λ. π. μ. ἀπεπλεύσαμεν ἐκ Τσάγεζι οὐδενὸς τῶν ἐκεῖ ὑπολειφθέντων ἐπιθυμοῦντος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν αὐτῶν, καὶ ἐπανήλθομεν εἰς Βῶλον τὴν 2αν μ. μ.

Τὴν 21 Ἀπριλίου ἄγημα τοῦ ὑφ' ἡμᾶς πλοίου ἐξ ἐννέα ναυτῶν καὶ ἑνὸς διόπου μετέβη εἰς Βελεστῖνον ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἀξιωματικῶν τῆς Μοίρας.

Τὴν 4ω. 15λ. π. μ. τῆς 22ας Ἀπριλίου συμφώνως τῇ ὑπ' ἀρ' 963 διαταγῇ τῆς θωρηκτῆς Μοίρας καὶ τῇ ὑπ' ἀριθ. 443 τοῦ τορπιλλοφόρου «Κανάρη» ἀπεπλεύσαμεν ἐκ Βώλου μετὰ τοῦ Ἀτμοδρόμωνος «Ἀχελώου» καὶ δύο τορπιλλοβόλων ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κυβερνήτου τοῦ «Κανάρη» τεθέντες ὅπως συλλάβωμεν Τουρκικὸν ἀτμόπλοιον ἐκ Σμύρνης ἀποπλεῦσαν μὲ 800 Γκέκηδες διὰ Θεσσαλονίκην.

Τὴν 5ην μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας καταπλεύσαμεν εἰς Τζάγεζι ἔνθα συνηντήσαμεν τὴν «Μυκάλην» καὶ τὸν «Πηνειόν». Τὴν νύκτα περιεπολοῦμεν τὸ μεταξὺ Τσάγεζι καὶ Κασσάνδρας διάστημα μὲ φανοὺς ἐσβεσμένους—ὁ φάρος τῆς Κασσάνδρας ἦτο ἐσβεσμένος.

Τὴν 23ην ἐξακολουθοῦμεν περιπολοῦντες.

Τὴν 6 ω. π. μ. τῆς 24ης συνηντήσαμεν Αὐστριακὸν ἐμπορικὸν ἀτμόπλοιον ὅπερ ἀφέθη ἐλεύθερον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πλοῦν του ἀφ' οὗ μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἣν ἐνηργείσαμεν οὐδὲν εὑρέθη ἐν αὐτῷ λαθρεμπόρευμα πολέμου.

Νηοψία.

Τὴν 10 ω. 15 λ. π. μ. συνηντήσαμεν Ἀγγλικὸν ἀνθρακοφόρον ἀτμόπλοιον «Nauorth Caitle» Sunderland. Μετὰ τὴν γενομένην ἐν αὐτῷ νηοψίαν ἀπεδείχθη ὅτι ἔφερε 2213 τόννους γαιανθράκων προερχομένους ἐκ Naou Castel καὶ προωρισμένους διὰ τοὺς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ὀθωμανικοὺς Σιδηροδρόμους. Κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πλοιάρχου τοῦ Ἀγγλικοῦ ἀτμοπλοίου, ἐπιβάντος μάλιστα τοῦ πλοίου μας καθὼς καὶ ἡ ἄδεια τοῦ ἀπόπλου αὐτοῦ ἄλλωστε ἐβεβαία ἀπέπλευσεν ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ λιμένος τὴν 11ην Ἀπριλίου.

Τὸν Ἄγγλον πλοίαρχον διετάξαμεν νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ εἰς Τσάγεζι πρὸς συνάντησιν τοῦ Κυβερνήτου τοῦ «Κανάρη» Ἀρχηγοῦ

τῆς πρὸς περιπολίαν Μοίρας. Ὁ πλοίαρχος προθύμως ἐδέχθη καὶ μάλιστα ἐπρότεινεν ἡμῖν νὰ καταπλεύσῃ κατ᾽ εὐθεῖαν εἰς Πειραιᾶ, ἐὰν τοῦτο ἦτο ἡμῖν ἀρεστόν.

Κατ᾽ἀπόφασιν ὅμως τοῦ Κυβερνήτου τοῦ «Κανάρη» διετάχθημεν νὰ τὸ ὁδηγήσωμεν εἰς Βῶλον.

Τὴν 2ω. καὶ 30λ. π.μ. ἀποπλεύσαμεν ἐκ Τσάγεζι, προηγεῖτο ὁ Κανάρης ἤπετο ἡ Μυκάλη, μετ᾽ αὐτὴν τὸ Ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον τὸ ὁποῖον ἠκολουθοῦμεν ἡμεῖς καὶ κατόπιν ἡμῶν ὁ Ἀχελῷος.

Τὴν 9ω. 25λ. μ.μ. τὸ ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον κρατῆσαν τὴν μηχανήν του ἠρνεῖτο νὰ ἀκολουθήσῃ, ὡς ἀγνοοῦντος τοῦ Κυβερνήτου αὐτοῦ νὰ πλεύσῃ τὸ Στενὸν τῆς Σκιάθου ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης ὁμίχλης. Μεθ᾽ ὃ κατὰ διαταγὴν ἡμῶν ἐπιβαίνει αὐτοῦ ὁ Σημαιοφόρος κ. Σ. Μαλικόπουλος καὶ ὅστις τὸ ὁδηγεῖ εἰς Βῶλον συνοδευόμενον παρ᾽ ἡμῶν καὶ δύο τορπυλοβόλων. Τὴν 3ω. 20λ. π. μ. ἠγκυροβολήσαμεν εἰς Βῶλον.

Τὴν ἑπομένην 25 Ἀπριλίου ἀπεβιβάσθησαν τοῦ πλοίου ἡμῶν γυναικόπαιδα ἐκ Βώλου ἅτινα ἀπεβιβάσθησαν εἰς Νέαν Μιτζέλαν καὶ Ἀλμυρόν, μεθ᾽ ὃ ἐπανεπλεύσαμεν εἰς Βῶλον.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπέβη καὶ τὸ ἐκ Βελεστίνου μεταβὰν ἄγημα ἡμῶν.

Τὴν 26ην παραλαβόντες στρατιώτας καὶ ἐθελοντὰς τοὺς ἀπεβιβάσαμεν εἰς Νέαν Μιτζέλαν καὶ Ἁλμυρόν.

Τὴν 27ην παραμείναμεν εἰς Ἁλμυρὸν πρὸς ἀνθράκευσιν καὶ τὴν 28ην κατεπλεύσαμεν εἰς Παλαιὰ Τρίκκερι πρὸς προστασίαν τῶν ἐκεῖ προσφύγων Θεσσαλῶν, τοῦ στενοῦ Τρικκέρων καὶ ἀποκλεισμὸν τοῦ Παγασσητικοῦ Κόλπου συμφώνως τῷ ὑπ᾽ἀριθ. 1056 διαταγῇ τοῦ ἀρχηγοῦ.

Τὴν 29ην περιπολοῦμεν ἀπὸ παλαιῶν Τρικκέρων ὡς Τρίκκερι τὴν νησῖδα Ἁλατᾶ, εἰσήλθομεν διὰ στενοῦ Βαθοῦλι καὶ ἐξήλθομεν αὐτοῦ ἐπισκοποῦντες τὸ στενὸν Τρικκέρων.

***

Τὴν 30ην περιπολοῦμεν ἐντὸς τοῦ κόλπου Βώλου. Ἐνεργήσαντες δὲ νηοψίαν Αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου ἐκ Βώλου προερχομένου καὶ διευθυνομένου εἰς Πειραιᾶ ἀφήκαμεν αὐτὸ ἐλεύθερον μηδὲν εὑρόντες ἐν αὐτῷ λαθρεμπόρευμα πολέμου.

Τὴν 1ην Μαΐου ἐξηκολουθοῦμεν ἐφαρμόζοντες τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Παγασσητικοῦ κόλπου.

Ἐν ᾧ δὲ εἴμεθα ἠγκυροβολημένοι εἰς ὅρμον παλαιῶν Τρικκέρων τὸ μεσονύκτιον ὁ ὑποναύαρχος ἀρχηγὸς διὰ ἑνὸς τορπιλλοβόλου ἐκοινοποίησεν ἡμῖν τὴν ὑπ' ἀριθ. 1090 διαταγὴν αὐτοῦ ὅπως ἀπάρωμεν ἐκεῖθεν τὴν πρωΐαν καὶ πλέοντες πρὸς τὸν Φάρον Τρικκερῶν ἀναμείνωμεν ἐκεῖ πρὸς συνάντησιν τοῦ Κανάρη ἐφ' οὗ καὶ τὰς διαταγὰς ἐτέθημεν πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἀντικαθιστῶντες τὴν Μυκάλην καὶ τὸν Ἀχελῶον ἀπάραντες ὅθεν τὴν 4ω. 20λ. π.μ. συνηντήθημεν τὴν 5ω. 30λ. π. μ. μετὰ τοῦ «Κανάρη» καὶ συνεπλέομεν πρὸς Πλαταμῶνα συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ δύο τορπιλλοβόλων.

Τὴν 6ω. 35λ. π. μ. συνηντήσαμεν τὸν Ἀχελῶον ἐπανερχόμενον. Τὴν 3ω. 30 λ. μ. μ. περιεπλέομεν τὸν Πλαταμῶνα. Τὴν 4ω. 30 λ. μ.μ. συλλαβόντες ἠγκυροβολημένην τὴν «Γέννησιν τῆς Θεοτόκου» τόννων 19, παρὰ τὸ φρούριον Πλαταμῶνα καὶ ἐγκαταλελειμμένην ἐρυμουλκήσαμεν καὶ παρεδώσαμεν εἰς τὸν Κανάρην. Τὴν 5 μ.μ. ὁ Κανάρης ἀποπλέει διὰ Σκίαθον ρυμουλκῶν 4 ἱστιοφόρα πλοῖα διασπάσαντα τὸν ἀποκλεισμὸν ἡμεῖς περιεπολοῦμεν ἀπὸ Πλαταμῶνα εἰς Ἁλιάκμονα.

***

Τὴν ἑπομένην 3ην Μαΐου πλέομεν πρὸς Καρὰ-Μπουρνοῦ καὶ τὴν 9ω. 45 λ. π.μ. εἴμεθα ἐν ὄψει αὐτοῦ καὶ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης. Παρὰ τὸ φρούριον τοῦ Καρὰ-Μπουρνοῦ ἀνεγνωρίσαμεν Τουρκικὸν πολεμικὸν πλοῖον ὅπερ μάλιστα ἅμα τῇ προσεγγίσει ἡμῶν ὕψωσε σῆμα ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ του καὶ ὥθησε τὰ πυρά. Παρε-

μείναμεν ἐκεῖ ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν ἐπισκοποῦντες τὰ πέριξ μεθ' ὃ ἀκτοπλοοῦντες ἐπεθεωρήσαμεν πολλὰ ἱστιοφόρα πλοῖα καὶ ἐπυροβολοῦμεν πρὸς τοὺς ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Αἰκατερίνης στρατιωτικοὺς σταθμοὺς καὶ ὅ,τι ἐχθρικόν.

Τὴν 9ω. 20 λ. μ. μ. συνηντήθημεν μετὰ τοῦ «Κανάρη». Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης κατόπιν κοινῆς μετὰ τοῦ Κυβερνήτου τοῦ «Κανάρη» συσκέψεως ἀπεφασίσθη νὰ πλεύσωμεν εἰς Σκίαθον πρὸς ὕδρευσιν καὶ ζητήσωμεν ὁδηγίας παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Μοίρας.

Τὴν ἑπομένην 5η Μαΐου ἐλήφθη ἀπάντησις ἐπεξηγοῦσα προηγουμένην τηλεγραφικὴν διαταγὴν αὐτοῦ, δι' ἧς ἐντελλόμεθα ν' ἀποφύγωμεν συνάντησιν ἐχθρικοῦ στόλου.

Πάλι στὸ Θερμαϊκό.

Τὸ μεσονύκτιον τῆς 6ης Μαΐου ἀπεπλεύσαμεν ἐκ Σκιάθου διὰ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. Τὴν 7ω. 35 λ. π. μ. ἔξωθεν Πλαταμῶνος συνηντήθημεν πρὸς τὸ ἐμπορικὸν Αὐστριακὸν Ἀτμόπλοιον «Minerva». Ὁ «Κανάρης» ἐνεργεῖ νηοψίαν. Πλησιάσαντες καὶ ἡμεῖς τὸ Ἀτμόπλοιον εἰς ἀπόστασιν φωνῆς ἐβεβαιώθημεν παρ' ἐπιβάτου ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ Τοῦρκοι ὑπάλληλοι καὶ Γκέκηδες διὰ Βῶλον. Τοῦτο ἐγνωστοποιήσαμεν πάραυτα τῷ Κυβερνήτῃ τοῦ «Κανάρη» διὰ σήματος διὰ τῶν βραχιόνων, ὅστις διὰ ἐνόπλου φρουρᾶς παραγγέλλει σύλληψιν καὶ ἀφοπλισμὸν αὐτῶν. Οὗτοι ἀνθίστανται ἀλλ' ἐνισχυθείσης κατόπιν τῆς φρουρᾶς τοῦ «Κανάρη» καὶ ἡμῶν συλλαμβάνονται οἱ ταραξίαι καὶ τὸ πλοῖον τεθὲν μεταξὺ τοῦ «Κανάρη» καὶ ἡμῶν καὶ τῶν δύο τορπυλλοβόλων ὁδηγεῖται πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Μοίρας.

*
* *

Εἰσερχόμενοι εἰς τὸ στενὸν Μαγνησίας συνηντήσαμεν τὴν Μοίραν ἐξερχομένην τοῦ ὅρμου Ἁλμυροῦ. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 τορπιλλοβόλον μᾶς κοινοποιεῖ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ νὰ πλεύσωμεν εἰς Ὡρεοὺς μετὰ τῶν λοιπῶν πλοίων τῆς Μοίρας. Τὴν 5ω. 40λ. μ. μ. ἐποντήσαμεν εἰς Ὡρεούς.

Τὴν 4ω. μ. μ. τῆς 6ης Μαΐου κατεπλεύσαμεν εἰς Μῆλον συ-

νοδεύοντες τὸ ἀτμόπλοιον «Minerva» κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ (1918).

Τὴν 10ην ἠνθρακεύσαμεν καὶ τὴν 8ην μ. μ. συμφώνως τῇ ὑπ' ἀριθ. 1214 διαταγῇ τοῦ ἀρχηγοῦ παραλαβόντες τοὺς Τούρκους αἰχμαλώτους πλέομεν εἰς Ναύπλιον πρὸς παράδοσιν αὐτῶν.

Τὴν 11ω. μ. μ. ἐποντίσαμεν εἰς Ναύπλιον καὶ τὴν πρωΐαν ἀφ' οὗ ἐπεβιβάσαμεν τοὺς αἰχμαλώτους ἀπάραντες πλέομεν διὰ Πειραιᾶ.

Τὴν 3ω. 15λ. μ. μ. ἔξωθεν Αἰγίνης ἡ μηχανὴ ἐκράτησεν ἐκ κακίστης ποιότητος γαιανθράκων ἀποφραχθέντων ἐντελῶς τῶν αὐλῶν τῶν λεβήτων. Τῇ βοηθείᾳ τῶν ἱστίων εἰσήλθομεν εἰς τὸν λιμένα Πειραιῶς καὶ ἠγκυροβολήσαμεν.

*
* *

Ἀπὸ τῆς 12 μέχρι τῆς 24ης Μαΐου παρεμείναμεν εἰς Ναύσταθμον καὶ Πειραιᾶ πρὸς καθαρισμὸν τοῦ πλοίου καὶ ἐπισκευὴν τῶν λεβήτων καὶ τῆς μηχανῆς αὐτοῦ.

Τὸ μεσονύκτιον τῆς 24ης ἀπεπλεύσαμεν ἐκ Πειραιῶς καὶ τὴν 6ω. μ. μ. κατεπλεύσαμεν εἰς Ἁγίαν Μαρίναν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τοιαύτη ἡ ἐνέργεια τοῦ πλοίου ἡμῶν κατὰ τὸν ἀτυχῆ τοῦτον Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον. Ἱκανὴν φρονοῦμεν συνεπῶς προσέφερε ὑπηρεσίαν εἴς τε τὸ Κρατικὸν ζήτημα καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μοίραν τοῦ Στόλου ἡμῶν «Ἀλφειὸς» ἀτμομυοδρόμων διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἐκτελέσεως πάσης διαταγῆς τοῦ τε ὑπουργείου καὶ τῶν ἑκάστοτε Ἀρχηγῶν τῆς Θωρηκτῆς Μοίρας καὶ τῆς μετὰ προθυμίας ἀποτελεσματικῆς διεξαγωγῆς πάσης παρ' αὐτοῦ ἀναλειφθείσης ὑπηρεσίας.

Δυστυχῶς τὰ ἀτυχῆ τοῦ πολέμου ἀποτελέσματα δὲν μᾶς ἐνθαρρύνουσι νὰ προσθέσωμεν πλείονας ἐπαίνους διὰ τὸν «Ἀλφειὸν» καὶ τοὺς ἐπιβαίνοντας αὐτοῦ.

Ἐὰν ἄλλως εἶχον τὰ πράγματα καὶ ἐὰν ἀλλοῖα ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ τελευταίου πολέμου δίκαιον θὰ ἦτο νὰ ἀπενέμετο ἑκάστῳ ὁ ὀφειλόμενος ἔπαινος.

Καθῆκον ἡμῶν οὐχ ἧττον θεωροῦμεν νὰ ἐπαινέσωμεν τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν τῶν ἀποτελούντων τὸ ἐπιτελεῖον ἡμῶν ἀξιωματικῶν, τοῦ ὑποπλοιάρχου καὶ ὑπάρχου κ. Δ. Κοτζιᾶ τοῦ Σημαιοφόρου Ἀλ. Πλατσῆ τοῦ Β. Καψαμπέλη οἰκονομ. ἀξιωματικῷ τοῦ Σημαιοφόρου Στ. Πανουργιᾶ. Ἰδιαιτέρως ὀφείλομεν νὰ συστήσωμεν τὸν Σημαιοφ. Στ. Μαλιακόπουλου καὶ Β. Καψαμπέλην, καθὼς καὶ τοὺς ὑπαξιωματικοὺς καὶ ναύτας τοῦ πληρώματος οἵτινες πάντες ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑκάστου ὑπηρεσίᾳ μετὰ προθυμίας καὶ ἀφοσιώσεως ἐξετέλεσαν τὸ ἑαυτῶν καθῆκον.

Εὐπειθέστατος
Παῦλος Θ. Κουντουριώτης
Πλωτάρχης

Κυβερνήτης τοῦ Ἀτμοδρόμωνος «Ἀλφειοῦ»
Ἐν ὅρμῳ Σαλαμῖνος
26 Σεπτεμβρίου 1897

***

Δὲν θὰ εἴχαμε νὰ προσθέσουμε πολλὰ γιὰ τὸ 1897, ἀφοῦ ἡ ἱστορία του γιὰ λίγα πρόσωπα εἶναι ἀξιομελέτητος. Γιὰ πολλὰ πρέπει νὰ λησμονῆται, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς ἡ πάρα κάτω σελίδες τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς θὰ εἶναι καλλίτερες.

V.

1900

Ὁ Κουντουριώτης στὴν Ἀμερική.

Νέος αἰῶνας τὸν χαιρετᾶ καὶ ὁ ἀγαθὸς ποιητὴς ποὺ πολὺ ἐπίστεψε στὴ Μοῖρα.

Μύριες καμπάνες τὸν καινούριο χρόνο
χαιρετοῦνε μ᾽ ἀπόκρυφη χαρὰ
σὰν φανῇ τὸ ὕστερο τὸ τέκνο
αἰῶνα μισητοῦ.

Μὲ τὸ ἔτος αὐτὸ ποὺ ἀρχίζει ὁ 20ὸς αἰῶνας, ἀρχίζει καὶ στὴν Ἑλλάδα, δειλοφανέρωτη μιὰ διάθεσι, γιὰ νέα ζωή, γιὰ κάτι καινούριο. Ὁ αἰῶνας ποὺ ἔφυγε ἄφηκε πίσω του μιὰ πικρὴ ἀνάμνησι ποὺ λέγονταν 97. Αὐτὸ ἐννοοῦσε ὁ ποιητὴς τέκνο αἰῶνα μισητοῦ. Δὲν ἦταν μισητὸς ὁ 19ος αἰῶνας. Αὐτὸς ἀπὸ τὰ πρῶτά του χρόνια ἔδωσε τὴν ἐλευθερία στὴν Ἑλλάδα. Στὸ τέλος του ὅμως τῆς ἐμαύρισε τὴ ζωή. Στὴν ἀρχή του ζοῦσαν πολλοὶ πατριῶτες. Στὸ τέλος του λίγοι—λίγοι ἀπόγονοί τους ποὺ δὲν ἐκυβερνοῦσαν.

Τὰ ἀτυχήματα τοῦ 97 λοιπὸν γίνονται μαθήματα γιὰ τὴν κοινὴ γνώμη ποὺ ἕως τότε δὲν ἐκδηλωνόταν παρὰ μὲ ἐνθουσιασμοὺς καὶ μὲ ρωμαντικὰ λόγια. Καὶ οἱ πολιτικοὶ προσπαθοῦσαν τώρα νὰ σκέπτωνται πιὸ πρακτά. Ἄρχιζαν νὰ καταλαβαίνουν ὅτι ἡ ἀναδιοργάνωσι στὴς στρατιωτικὲς καὶ στὴς ναυτικὲς δυνάμεις τῆς χώρας δὲν μποροῦσε νὰ γείνῃ μὲ δημοκοπίες στὴ Βουλὴ καὶ στὰ ἐκλογικὰ σαλόνια.

Τὸ ἴδιο ἀρχίζει νὰ σκέπτεται καὶ ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α΄ ὁ ὁποῖος εἶχε χάσει πολλὴ ἀπὸ τὴ δημοτικότητά του καὶ δὲν ἦταν ἀρκετὸ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ τὸ «Βασιλικὸ Θέατρο» ποὺ ἔχτισε βιαστικὰ μὲ χρήματα ἀπὸ δωρεὰς καὶ ἄνοιγε μὲ τὸ φῶς του νέον αἰῶνα.

Μὲ τὰ συμβολικὰ τρία F τῶν βασιλέων τῆς Νεαπόλεως δὲν μποροῦσε νὰ κυβερνηθῇ ἡ Ἑλλάδα.

Feste, farina, forca

Ὁ Γεώργιος ποὺ ἦταν ἔξυπνος καὶ ἀγαποῦσε τὴν Ἑλλάδα τὸ ἔβλεπε. Ἀλλὰ δὲν ἔφταιγε αὐτὸς γιὰ τὰ δυσάρεστα, ὅσο οἱ πολιτικοί, καὶ ὁ τραμπούκικος κοινοβουλευτισμός.

Feste, καὶ farine βέβαια. Ἀλλὰ ὄχι Forca. Forza μὲ τὴς ἑνωμένες ἐθνικὲς δυνάμεις.

Ἔτσι πρακτικὰ ἐσκεπτόνταν μερικοὶ ἀξιωματικοὶ ποὺ ἀληθινὰ ἐπονοῦσαν τὸν τόπο. Ἦσαν ἀπὸ τοὺς πρόδρομους ἐκείνων ποὺ ὕστερ' ἀπὸ μερικὰ χρόνια ἔκαμαν τὴν ἱστορικὴ προσπάθεια γιὰ νὰ τονώσουν τὸ δημόσιο φρόνημα καὶ νὰ ἐνισχύσουν τὴς ἐθνικὲς δυνάμεις.

Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ Παῦλος Κουντουριώτης, ἀντιπλοίαρχος τότε. Εἶχε στὸ ἐνεργητικό του τὴ γενναία ἐκείνη προσπάθεια τοῦ 1886 καὶ τὴ δρᾶσι του στὰ 1897, καὶ δὲν μποροῦσε τώρα μὲ τὴ νέα ἐποχὴ νὰ μείνῃ αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλούς. Ἡ οἰκογενειακές του παραδόσεις καὶ ἡ ἀτομικὴ του φιλοδοξία τὸν ἔφεραν μέσα στοὺς λόγους ποὺ θὰ ἔκαναν κάτι ἰδιαίτερο.

Καὶ τὸ ἰδιαίτερο αὐτὸ τὸ εὗρῆκε: Νὰ πάρῃ τὸ εὔδρομο «Ναύαρχος Μιαούλης» καὶ νὰ κάμῃ μ' αὐτὸ ἕνα ὑπερωκεάνειο ταξεῖδι ὡς τὴν Ἀμερική! Θὰ ἦταν τὸ πρῶτο τέτοιο ταξεῖδι μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἐγραφόταν ἰδιαίτερη σελίδα τῆς ἱστορίας τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ μας. Τὸ ταξεῖδι αὐτὸ θὰ ἔδιδε τὴν εὐκαιρία στοὺς Ἕλληνας ἐκεῖ πέρα νὰ χαιρετίσουν μὲ ὑπερηφάνεια τὴν ἐθνικὴν σημαία, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνῃ εὐρύτερος λόγος γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομα ἐκείνου ποὺ θὰ τὸ ἐκτελοῦσε.

Ἀλλὰ ὑπερωκεάνειο ταξεῖδι μὲ τὸ «Ν. Μιαούλη» στὴν Ἀμερικὴ τότε: Καὶ σκέψι σχετικὴ μονάχα ἀποτελοῦσε ἀσυγχώρητο τόλμημα. Θαῦμα—θὰ ἔλεγε κανεὶς—εἶναι τὸ πῶς δὲν ἐτιμώρησεν

ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν (ἂν ἦταν ἄλλος ὑπουργὸς) τὸν Κουντουριώτη ποὺ τὸ ἐπρότεινε. Διπλὸ θαῦμα ποὺ τοῦ τὸ ἐπέτρεψε!

Τὸ εὔδρομο «Ναύαρχος Μιαούλης» δὲν ἦταν βέβαια κανένα σάπιο παληὸ καράβι. Ἀλλὰ ἦταν τέλος πάντων καράβι γιὰ τὴ Μεσόγειο. Ὄχι ὅμως διὰ τὰ πέρατα τοῦ ὠκεανοῦ! Ὄχι αὐτὸ ποὺ ἐπρότεινε ἐξαφνικὰ ὁ Παῦλος Κουντουριώτης!

* * *

Ὁ Μιαούλης ἐναυπηγήθη τὸ 1879 στὴ Σένα μέ χρήματα τοῦ παλαιοῦ ταμείου τοῦ ἐθνικοῦ Στόλου καὶ ἐστοίχισε πάνω—κάτω 3 ἑκ ιτομμύρια φράγκα. Ἦταν ὅλο ἀπὸ σίδερο καὶ μὲ ἐκτόπισμα 1780 τόννους. Ἡ μηχανή του εἶχεν δύναμιν 2200 ἵππων. Τὸ μῆκος του ἦτο 82 μέτρα, τὸ πλάτος του 11, τὸ βύθισμα 4,50. Ὁπλισμὸν εἶχε ὀκτὼ κανόνια. Ἦτο ἕνα ὡραῖο τρικάταρτο πλοῖο ποὺ ἐκινεῖτο μὲ πανιὰ καὶ μὲ ἀτμό. Εἶχε μερικὲς ὁμοιότητες μὲ τὸ σημερινὸ ἐκπαιδευτικὸ «Ἄρης» μὲ διαφορὰ μόνον στὸ σχῆμα τῆς πρώρας, ἡ ὁποία στὸ «Μιαούλη» κατέληγε μὲ κανονικὴ πρὸς τὰ κάτω προέκτασι, σὰν σὲ ὑποβρύχιο ἔμβολο.

Τὸ ὡραῖο αὐτὸ πλοῖο εἶχε καὶ πρόσφατη ἀξιέπαινη πολεμικὴ δρᾶσι στὰ 97 ὅταν ἦταν στὰ κρητικὰ ὕδατα. Παραθέτω μερικὲς γραμμὲς ἀπὸ σχετικὸ ἄρθρο τῆς «Εἰκονογραφημένης» δημοσιευμένο λίγα χρόνια ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ περιγράφουμε τώρα[1]

«. . . . Ἡ ἱστορία αὐτὴ τοῦ εὐδρόμου Μιαούλης» ἐνάγεται εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Κρητικοῦ 1897, ὅτε ὁ «ΑΛΦΕΙΟΣ» μὲ κυβερνήτη τὸν ***Παῦλον Κουντουριώτην*** ὁ «Πηνειὸς» καὶ ὁ «Μιαούλης» περιεπόλουν παραπλέοντες τὰς ἀκτὰς τῆς μεγαλονήσου διὰ νὰ φρουρῶσι τὴν ζωὴν τῶν ἀδελφῶν μας Κρητῶν. Ὁ «Μιαούλης» εἶχε προσορμισθεῖ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἡρακλείου, ὅπου ἐπίσης ἐναυλόχει καὶ τὸ «Φουάτ». Τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχε γνωσθεῖ ὅτι ἐν Σητείᾳ ἐγένετο νέον κίνημα ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν. Ὀλίγον πρὸ τῆς μεσημβρίας ἀσυνήθης κίνησις παρετηρήθη ἐπὶ

---

(1) Ἡ «Εἰκονογραφημένη», τὴν ὁποίαν ἐξέδιδε ἀπὸ τὰ 1904 ὁ παλαιὸς καλὸς συνάδελφος Δῆμος Βρατσᾶνος, ἦτο ἀπὸ τὰ καλλίτερα Ἑλληνικὰ περιοδικά, ὄχι μόνον τῆς ἐποχῆς του.

τοῦ «Φουὰτ» ἐπιβιβάζετο στρατός, μετ' ὀλίγον ἤρχισεν ἡ καπνοδόχη του νὰ ἀναδίδει τολύπας καπνοῦ.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν τὸ «Φουὰτ» ἀνέσπασε τὰς ἀγκύρας του καὶ ἐξέπλευσε τοῦ λιμένος. Προφανῶς κατευθύνετο εἰς Σητείαν μὲ τὸν στρατόν. Ὁ «Μιαούλης» ἦτο ἕτοιμος καὶ μόνον κεκαλυμμένα εἶχε τὰ πυρά του, ἅτινα ἀπεκάλυψεν ὁ κυβερνήτης του μόλις εἶδε τὰς ἑτοιμασίας τοῦ «Φουάτ». Ἀνέσπασε καὶ αὐτὸς τὴν ἄγκυράν του καὶ ἐξέπλευσε τοῦ λιμένος.

Πέραν διεκρίνετο τὸ «Φουὰτ» αὐλακῶνον τὴν ἠρεμοῦσαν θάλασσαν μὲ τοὺς λευκοὺς τροχούς του. Ὁ «Μιαούλης» ἐντείνει τὴν ταχύτητά του, ἀλλὰ καὶ τοῦ «Φουὰτ» ἡ καπνοδόχη ἐξερεύγεται μαύρας τολύπας. Σπεύδει καὶ ἐκεῖνο.

Ὁ «Μιαούλης» διώκει, τὸ «Φουὰτ» φεύγει. Διαρκῶς ἀναθρώσκει πυκνὸς καπνὸς ἀπὸ τὴν καπνοδόχην των καὶ τρέχουν ἰλιγγιωδῶς ταλαντευόμενα ἐπάνω εἰς τὴν ὑγρὰν ἔκτασιν. Δεξιὰ ἡ ἀτέρμων ἀκτὴ τῆς μεγαλονήσου.

Αἴφνης ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τοῦ «Μιαούλη» ἀκούεται ἡ σάλπιγξ σημαίνουσα πολεμικὴν κλῆσιν.

— Εἰς τάξιν μάχης! φωνάζουν οἱ ὑπαξιωματικοὶ συρίζοντες.

Τὸ πλήρωμα κατανέμεται εἰς τὰς θέσεις του. Ἔπειτα βαθεῖα σιγή. Νομίζει κανεὶς ὅτι δὲν ὑπάρχει ζωὴ ἐπάνω εἰς τὸ ἀσθμαῖνον σκάφος. Ἡ ἀποστασις μεταξὺ τῶν δύο πολεμικῶν ἔχει ἐλαττωθῆ σημαντικῶς. Δὲν ἀπέχουν παρὰ χίλια πεντακόσια μέτρα. Ὁ Ζῶτος—κυβερνήτης του, πλοίαρχος—ἐπάνω εἰς τὴν γέφυραν.

—Πρωραῖον καὶ δεξιὸν πυροβόλον σκοπεύσατε! διατάσσει.

Τὰ δύο πυροβόλα συννεύουν κατὰ τοῦ φεύγοντος σκάφους. Ἐπάνω καθ' ὅλον τὸ σκάφος βαθεῖα συγκίνησις. Κάθε πνοὴ κρατεῖται καὶ κάθε παλμὸς ἀνακόπτεται.

—Πῦρ!

Ἐξερείγονται πῦρ τὰ δύο πυροβόλα, ὁ βρόμος των διαχέεται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, τὰ δύο βλήματα ὀρύονται εἰς τὸ διάστημα καὶ μία ἰαχὴ σκορπίζεται εἰς τὸν ἀέρα.

—Ζήτω τὸ Ἔθνος!

Τὰ γύρω βουνά, αἱματοβρεγμένα καὶ οἱ ἀπορρῶγες βράχοι ἀντηλαλοῦν μὲ τὴν ἰδίαν ἰαχὴν καὶ ὁ βρόμος τῶν πυροβόλων καὶ αἱ ζητωκραυγαὶ ἀδελφόνωνται μέσα εἰς τὸν κραδαινόμενον αἰθέρα·

Τὰ πυροβόλα πληροῦνται ἐκ νέου ἀλλ' ἀσκόπως. Τὸ ἄλλο σκάφος στρέφεται ἀριστερά, ἀνακρούει πρύμναν καὶ ἀναλαμβάνει τὴν πρὸς τὸ Ἡράκλειον πορείαν του ἀκολουθούμενον ὑπὸ τοῦ κομψοῦ εὐδρόμου μας.

Τὸ ἑσπέρας ἐπανέπλευσαν καὶ τὰ δύο εἰς τὸ ἀγκυροβόλιόν των. Ἡ Σητεία ἐσώθη».

*
* *

Γιατὶ νὰ μὴν ἔγραφεν ὁ Κουντουριώτης λίγες ἀκόμη καλὲς γραμμὲς στὴν ἱστορία αὐτοῦ τοῦ πλοίου, ποὺ θὰ ἦταν ἡ ἱστορία δική του. Λογικὴ σκέψις αὐτὴ τοῦ γενναίου ναυτικοῦ.

Ὡς τὸ προηγούμενο ἔτος ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Παῦλος Κουντουριώτης ἔκαμε τὴ σκέψι γιὰ τὸ μεγάλο ταξεῖδι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ— καὶ μέ τοὺς δοκίμους ἀκόμη—πλόες ἐγινόνταν χωρὶς σπουδαία ὀργάνωσι καὶ σὲ ἀκτίνα περιωρισμένη. Τὸ 1899 ἔγινε μὲ τὸ ἴδιο πλοῖο τὸ πρῶτο του ἐκπαιδευτικὸ ταξεῖδι ἔξω ἀπὸ τὴν Μεσόγειο —ὡς τὰ παράλια τῆς Πορτογαλίας.

Τὴν πρότασι του γιὰ τὸ ταξεῖδι τῆς Ἀμερικῆς, τὴν ἔκαμεν ὁ Κουντουριώτης στὸν τότε Ὑπουργὸ τῶν Ναυτικῶν Βασιλ. Βουδούρη, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ πρὶν εἶχε δείξει ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ ναυτικοῦ μας. Δὲν ἐξαφνίσθη πολὺ ὅταν τοῦ ἐπεβλήθη αὐτὴ ἡ πρότασις. Δὲν ἐτιμώρησε τὸν Κουντουριώτη. Τὴν ἐμελέτησε καὶ ἐκέφθη. Ἐδίστασε λιγάκι ἀλλὰ στὸ τέλος ἐνέκρινε—καὶ συνεχάρη καὶ εὐχήθη τὸν Κουντουριώτη.

Καὶ ἀφοῦ ἐνέκρινε ἠθέλησε νὰ ὀργανωθῇ στὸ Φάληρο μία ἐπίσημης τελετὴ ὅταν θὰ ἔφευγε τὸ πλοῖο. Ἄξιζε κάθε τιμὴ στὸν Κυβερνήτη τοῦ πλοίου ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἔφευγε γιὰ τόσο μακρυὰ—μὲ τὰς εὐχὰς τοῦ ἔθνους.

Στὴς 3 Ἰουλίου 1900, τὸ πρωῒ μιᾶς ὡραίας κολοκαιριάτικης ἡμέρας ὁ «Μιαούλης» ἀφοῦ ἐσυμπλήρωσε τὴς ἐτημασίες του ξεκινᾶ ἀπὸ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς γιὰ τὸ Φάληρο—γιὰ τὴν ἐπίσημη τελετή. Προετοιμασίες, χαρές, σημαιοστολισμοί, κόσμος...

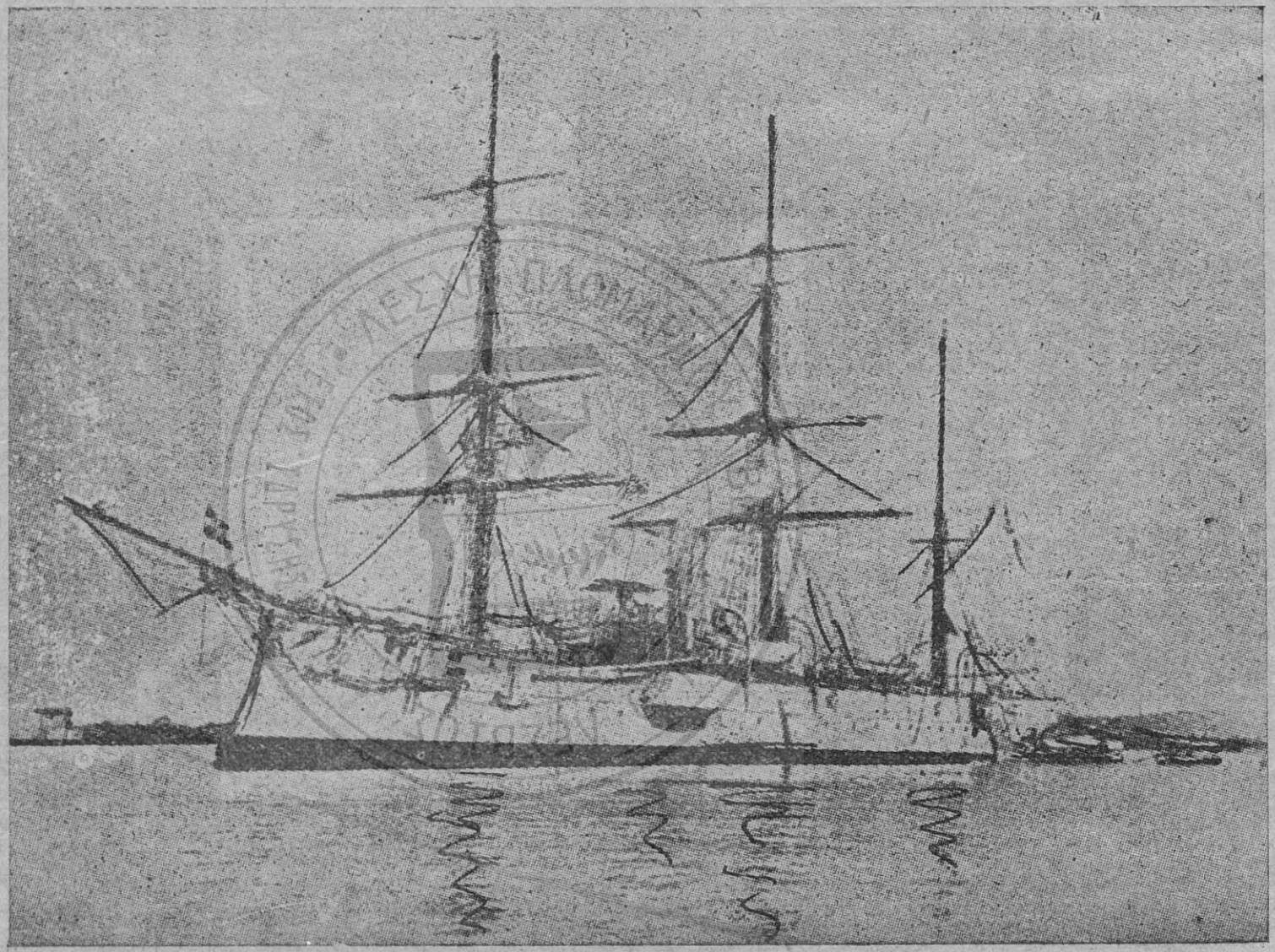

Τὸ εὔδρομο «Μιαούλης» μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ ἐξετέλεσετὸν πρῶτονὑπερωκιάνειον ἐκπαιδευτικὸν πλοῦν, τὸ 1900.

Ἀλλὰ καθὼς ἔβγαινε ἀπὸ τὸ λιμένα προσέκρουσε ἐπάνω σὲ κάποια ξέρα το πλοῖο καὶ ἔπαθε μία μικρὴ βλάβη. Ἡ τύχη δὲν εὐνοεῖ μοναχά, ἀλλὰ καὶ δοκιμάζει τοὺς τολμηρούς.

Ὅλοι ἐτρομοκρατήθησαν. Πολλοὶ ἀπογοητεύθησαν. Ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ Κυβερνήτου του, τὸν Κουντουριώτη ποὺ εἶχε μείνει ἀκλόνητος στὴν αὐτοπεποίθησί του.

Ἂν ἐχάλασε κάτι, αὐτὸ ἦταν ἕνα μέρος ἀπὸ τὴν πρόσχαρη ἐπισημότητα τῆς τελετῆς στὸ Φάληρο. Ἂν ἐπόνεσεν ἡ ἐθνικὴ ψυχή, ἅμα ἔγεινε γνωστὸ καὶ μεγαλωμένο τὸ ἀτύχημα, τὸν πόνο αὐτὸν τὸν ἐξεδήλωσαν μερικὲς ἐφημερίδες ποὺ ἐδημοσίευων ἄρθρα καὶ συνεντεύξεις καὶ εἰδικὲς κριτικές, γιατὶ τὸ μεγάλο γεγονός

Ὁ Κεβερνήτης τοῦ «Μιαούλη» Π. Κουντουριώτης ἐδήλωσε ψυχραιμία σ' ὅλους —καὶ τοὺς ἐπισήμους— ποῦ ἀνησύχησαν.

—Ἡ βλάβη εἶναι μικρή. Ὄχι μόνον μ' αὐτή, ἀλλὰ καὶ μὲ βλάβη σοβαρώτερη ἐγὼ μπορῶ νὰ διαπλεύσω τὸν ὠκεανό. Τὸ ταξεῖδι θὰ γείνῃ ὑπ' εὐθύνη μου!

Ὅλοι ἐσιώπησαν. Καὶ τὸ ταξεῖδι ἔγινε. Εἶχε γείνη βλάβη σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς λέβητας. Τοῦ ἔγινε μιὰ ἐπιδιόρθωσι στὸ δρόμο. Ὡς τὴ Μάλτα συνόδευσε τὸ πλοῖο ὁ ναυπηγὸς Βίμπος.

Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ὁ «Μιαούλης» ἐξακολούθησε κανονικὰ πότε μ' ἀτμὸ καὶ πότε μὲ τὰ πανιὰ τὸ ταξεῖδι του.

Δεύτερο λιμάνι ποὺ ἔπιασε ἦταν ἡ Βαρκελλώνη. Ὕστερα Γιβραλτάρ. Ὕστερα ὠκεανὸς ἀπέραντος-Ἄζῶρες, Βερμοῦδες, Νέος Κόσμος. Τὸ ταξειδιωτικὸ ὄνειρο τοῦ Κουντουριώτη—τοῦ Κολόμβου γιὰ τὸ τότε πολεμικό μας ναυτικό, ἐγινόταν πραγματικότης.

Στὶς 4 Σεπτεμβρίου ὕστερ' ἀπὸ δυὸ ἀκριβῶς μῆνες ταξεῖδι στὴ Μεσόγειο καὶ στὸν Ἀτλαντικό, μὲ τὶς φουρτοῦνες καὶ τοὺς κυκλῶνες του, ὁ «Μιαούλης» ἔφθασε στὴ Φιλαδέλφεια τῆς Ἀμερικῆς.

Οἱ Ἕλληνες ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν ἐκεῖ παροικία μας δὲν εἶχαν εἰδοποιηθῆ ἔγκαιρα γιὰ νὰ ὀργανώσουν ἐπίσημη ὑποδοχή. Ὁ «Μιαούλης» ἔφθασε στὶς 6 τὸ πρωΐ. Ἐμπῆκε στὸ στόμιο τοῦ ποταμοῦ ποὺ συνδέει τὴ Φιλαδέλφεια—πόλι μεσόγειο—μὲ τὴ θάλασσα καὶ τὰ πλοῖα ποὺ συναντοῦσε στὸ δρόμο του ἐχαιρετοῦ-

σαν μὲ σήματα καὶ μὲ τὴς σειρῆνες τὴν Ἑλληνικὴ σημαία. Μὲ χαιρετισμοὺς ἀπαντοῦσε ἀπὸ τὸ κομψὸ εὔδρομο.

Ὁ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὸ Σικάγο Σιμόπουλος ἅμα ἔμαθεν ὅτι κατέπλευσε στὴ Φιλαδέλφεια ὁ Κουντουριώτης μὲ τὸν «Μιαούλη» ἔσπευσε νὰ τοῦ τηλεγραφήσῃ θερμὰ συγχαρητήρια.

«Π. Κουντουριώτην, Κυβερνήτην «Μιαούλη»

Φιλαδέλφειαν

«Ἐξ ὀνόματός μου καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Σικάγου προσαγορεύομεν ὑμᾶς καὶ γενναῖον πλήρωμα μὲ τὸ «ὡς εὖ παρέστητε» καὶ χαιρετίζομεν τὴν Κυανόλευκον ἥτις **τὸ πρῶτον** κυματίζει εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἥτις συμβολίζει τὸν ἰδεώδη Ἑλληνικὸν πολιτισμόν».

Ὁ Π. Κουντουριώτης ἀπήντησε μὲ θερμὲς εὐχαριστίες καὶ μὲ εὐχὰς γιὰ τὴν εὐημερία τῶν πατριωτῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς.

* * *

Λίγες ἡμέρες μετὰ ὁ «Μιαούλης» ἔφθασε στὸ λιμένα τῆς Νέας Ὑόρκης, ὅπου ἡ Ἑλληνικὴ Παροικία ἔκαμε θερμὴ ὑποδοχὴ στὸν Κυβερνήτη, στοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στὰ πληρώματα τοῦ πλοίου, ποὺ τοὺς ἔφερε μὲ τὴν κυανόλευκο ἀδελφικὸ χαιρετισμὸ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Τὴν ὑποδοχὴ καὶ τὴς δεξιώσεις εἶχαν ὀργανώσει τὰ πιὸ ἔγκριτα μέλη τῆς Παροικίας μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸ Γενικὸ Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος Μπότασην. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐφημερὶς «Θερλοπύλαι» ποὺ ἐξεδίδετο ἐκεῖ τότε—δὲν ὑπῆρχαν οὔτε «Ἀτλαντὶς» οὔτε «Ἐθνικὸς Κῆρυξ» ἀκόμη— ἔβγαλεν πανηγυρικὸ φύλλο ἀφιερωμένο στὸ μεγάλο γεγονός—τὸ ταξεῖδι τοῦ Κουντουριώτη μὲ τὸ «Μιαούλη».

Καὶ ἡ Παροικίες τοῦ ἐσωτερικοῦ συμμετεῖχαν στὴ χαρὰ στέλνοντας στὸν Κουντουριώτη τηλεγραφήματα μὲ ἐγκάρδιους χαιρετισμούς.

*
* *

Ὕστερ᾽ ἀπὸ τὴ Νέα Ὑόρκη στὴ Βοστώνη. Ἄλλες ἐγκαρδιότητες μὲ τὴν ὑποδοχὴ ποὺ ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες στὸ καράβι, ποὺ τοὺς ἔφερε τοὺς χαιρετισμοὺς ἀπὸ τὴν πατρίδα.

«Ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ εὐδρόμου —λέγουν ἡ δημοσιογραφικὲς εἰδήσεις τῆς ἡμέρας τότε —«Ναύαρχος Μιούλης» κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ ἀντιπλοιάρχου Παύλου Κουντουριώτη, παρετέθη γεῦμα εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθησαν πλὴν ἄλλων ὁ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος Τιμογένης, ὁ Διοικητὴς καὶ λοιπαὶ Ἀρχαὶ τῆς Βοστώνης. Τὸ γεῦμα διεξήχθη ἐν ἀκράτῳ ἐνθουσιασμῷ ἐγερθεισῶν κατ᾽ αὐτὰ πολλῶν προπόσεων.

Ὁ Πρόξενος ἔπιεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βασιλέως.

Ὁ Κουντουριώτης ἐξεφώνησε σύντομον λόγον πλήρη εὐχαριστιῶν καὶ εὐχῶν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς—τῶν ξενιτευμένων ἀδελφῶν μας— καὶ ὑπὲρ τῆς Ἀμερικῆς— τῆς χώρας τῆς προόδου καὶ τῆς ἐργασίας.

*
* *

Στοὺς Ἀμερικανικοὺς αὐτοὺς λιμένες εὑρισκόταν ὁ«Μιαούλης» τὸ Σεπτέμβρη.Τὸν Ἀντλαντικὸ τὸν ξαναπέρασε γυρίζοντας στὴν Ἑλλάδα προχωρημένο φθινόπωρο— Ὀκτώβρη καὶ Νοέμβρη. Ὁ ὠκεανὸς δὲν ἦταν ὅλο γαλήνη. Τὸ μικρὸ βέβαια, γιὰ ὑπερωκιάνεια ταξείδια πλοῖο ἐπάλεψε μὲ ἀνέμους δυνατοὺς καὶ μὲ κύματα ποὺ δὲν θὰ ἦσαν πολὺ χαμηλότερα ἀπὸ τὰ κατάρτια του. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ εἶναι θαλασσοπούλια. Τὸ ἔφεραν στὰ ἑλληνικὰ νερὰ πάλι περίφανο καὶ καμαρωτό.

Στὶς 22 Νοεμβρίου ἔφθασε στὸν Πειραιᾶ. Ἡ ἐφημερίδες τῆς ἡμέρας ἐκείνης μᾶς δίδουν πλῆρες τὸ σχετικὸ ρεπορτάζ.

Ἡ ἐπάνοδος τοῦ εὐδρόμου «Μιαούλης» εἰς Πειραιᾶ.

«Τὴν 12 καὶ 20 τῆς μεσημβρίας τῆς χθὲς εἰσέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα Πειραιῶς τὸ ὑπὸ τοῦ ἀντιπλοιάρχου Π. Κουντουριώτη

κυβερνώμενον εὔδρομον τοῦ Στόλου «Ναύαρχος Μιαούλης» προερχόμενον ἐξ Ἀμερικῆς, ὁλόλευκον καὶ ὑπερήφανον μὲ τὰ χρώματα τῶν ὑφάλων του ὀλίγον ἐφθαρμένας ἐκ τοῦ μακροῦ πλοῦ.

Τὸ πλοῖον ἐπανέρχεται μετὰ $4^1/_2$ μῆνες. Ἀπέπλευσε τὴν 3 Ἰουλίου καὶ προσεγγίσαν εἰς τοὺς κυριωτέρους λιμένας τῆς Ἀμερικῆς ἐπιστρέφει ὑπερήφανον.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν κ. Β. Βουδούρης, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ προσωπάρχου τοῦ Ὑπουργείου κ. Γκίνη παρηκολούθει τὸν εἴσπλουν τοῦ «Μιαούλη» ἀπὸ τῆς βασιλικῆς θαλαμηγοῦ «Αμφιτρίτης». Ἅμα τῇ ἀγκυροβολίᾳ του παρὰ τὴν ἀκτὴν Ξαβερίου ἀνῆλθεν εἰς αὐτὸ καὶ ἐχαιρέτισε τὸν κυβερνήτην καὶ τοὺς ἀξιωματικούς, προσφωνήσας ὡς ἑξῆς.

«Κύριε Κυβερνήτα,

Ἐξ ὀνόματος τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως συγχαίρω ὑμᾶς καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ «Μιαούλη» διὰ τὴν ἐξαίρετον καὶ λαμπρὰν διαγωγὴν τὴν ὁποίαν ἐπεδείξατε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μακροῦ πλοῦ τοῦ «Μιαούλη» δι' οὗ ἐφέρατε ὑπερήφανον τὴν κυανόλευκον ἐκεῖ πέραν τοῦ ὠκεανοῦ ὅπου ζῶσι προσφιλῆ τέκνα τῆς Ἑλλάδος...»

Ὁ Π. Κουντουριώτης ἀπήντησεν διὰ λόγου πλήρους ἐξάρσεως.

«Κύριε Ὑπουργέ,

Ἐξ ὀνόματος τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν τοῦ «Μιαούλη» ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μου εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Σεβαστὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν θαλασσίων ἐκπαιδευτικῶν ταξειδίων ἅτινα ἐνισχύουν τὸ γόητρον τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Θεωρῶ καθῆκον μου νὰ ἐξάρω ἤδη τὴν ἄριστον συμπεριφορὰν τοῦ πληρώματος τὸ ὁποῖον ἐξετέλεσε τὸ καθῆκον του μετὰ μεγίστης προθυμίας».

*
* *

Τὸ ταξεῖδι ἐκεῖνο τοῦ «Μιαούλη» στὴν Ἀμερικὴ ἦτο γεγονὸς ὄχι ἀσήμαντο τότε. Ἦταν τὸ πιὸ ἀξιωσημείωτο γεγονὸς τοῦ 1900. Τὸ ἐσκέφθη καὶ τὸ ἐξετέλεσεν ὁ Κουντουριώτης. Εἶναι πρὸς τιμήν

του. Εὗρῆκε ἐμπόδια ἀτυχήματα καὶ ἴσως καὶ ἀντιδράσεις. Ἀκόμη περισσότερο πρὸς τιμήν του ποὺ τὰς ἐπέρασε, ὅπως ἐπέρασε μὲ τὸ μικρὸ καραβάκι τὸν ὠκεανό.

Ὁ Τύπος ἐσχολίαζε τὸ γεγονὸς ἡμέρες πολλές. Καὶ ὁ ἀλησμόνητος τοῦ «Ρωμηοῦ» στιχορεπόρτερ ἐδημοσίευσε καὶ αὐτὸς τὴς σχετικὲς κρίσεις του— φαιδρὲς καὶ καυτηριαστικὲς γιὰ τοὺς πολιτικοὺς—καὶ γιὰ τὴ ζωὴ τῆς Ἀθήνας.

—Βρὲ τὸν εἶδες τὸ «Μιαούλη»
—Πῶς! , Τὸν εἶδα
—Πῶς σοῦ ἐφάνη;
—Γειά σας ἔνδοξα δελφίνια
Σᾶς ἀξίζει ἕνα στεφάνι
Ροδοκόκκινοι πατῆτε
μὲ στὸ χῶμά μας ξεφτέρια
μῆνες στὸν Ὠκεανὸ
βλέπατε τὸν οὐρανὸ
Κάνατε παρατηρήσεις
ἐμετρούσατε τ' ἀστέρια,
σημειώνατε τὴς μοῖρες, τοὺς στροβίλλους,
τοὺς κυκλώνας
Εἴδατε ποικίλον κόσμον
Μαρτινίκας, Βαρκελλώνας
καὶ Ὑόρκας καὶ Βοστώνας
Τόσων πόντων μυκωμένων
πέλαγος περάσατε
κι' ἔμαθα μετὰ χαρᾶς μου
πῶς δὲν ἐξεράσετε
Ἐμεῖς ὅμως ἐδῶ πέρα
στῆς στεριᾶς αὐτῆς τὴν ξέρα
ἂν καὶ σ' ἔδαφος Ἀθήνας
στερεὸν γυρνούσαμε

γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ τόπου
ὅλο καὶ ξερνούσαμε

. . . . . .

Γειά σας ἔνδοξα δελφίνια
τοῦ Μιαούλη ναῦται πρῶτοι,
μὲ τὸν Παῦλο Κουντουριώτη.

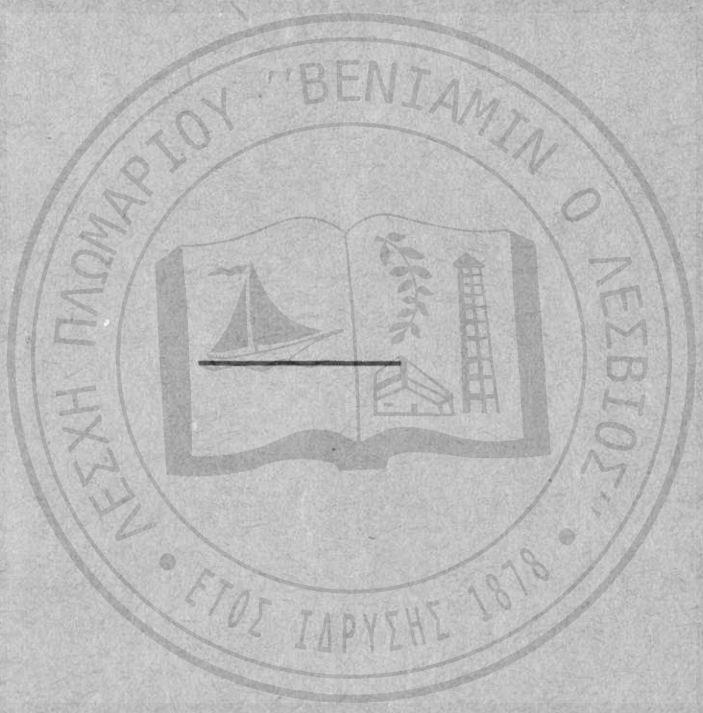

VI

1908—1911

Ἀπὸ τὰ 1900 ὡς τὰ 1911—ἐποχὴ μὲ μεγάλα γεγονότα—ὁ Παῦλος Κουντουριώτης ὑπηρέτησεν, ὄχι μόνον σὲ διάφορα σκάφη τοῦ στόλου, ἀλλὰ καὶ στὸ σκάφος τῆς... Πολιτείας ποὺ τὸ ἐσυμβόλιζε τὸ Παλάτι.

Στὰ 1908 ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α΄ τὸν ἐπῆρεν ὑπασπιστή του. Εὐπατρίδης ἦταν ὁ Π. Κουντουριώτης, γενναῖος καὶ δοκιμασμένος ἀξιωματικὸς ἦταν, γιατὶ νὰ μὴν εἶχε μπεῖ στὸ Παλάτι καὶ πρωτύτερα μάλιστα; Γιατί; Ἴσως γιατὶ εἶχε χαρακτῆρα περισσότερο ἀνεξάρτητον ἀπὸ ὅσο ἔπρεπε τότε.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ζήτημα τῆς ἡμέρας ἦταν τὸ Νεοτουρκικὸ Κίνημα. «*Συναδέλφωσις ὅλων τῶν λαῶν τῶν ζώντων εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν—καὶ ὅλων τῶν γειτόνων της*» Ἐλέγετο κήρυγμα τῶν Νεοτούρκων τοῦ 1908 (1) Ἡ Ἑλλη-

---

(1) «Ποία χίμαιρα! Τὶ ἐφαντάσθησαν οἱ ὀνειροπόλοι—ἢ ἀπατεῶνες» ἐκεῖνοι πρωτεργάται τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κινήματος; Νὰ μεταβάλουν τὴν ἰδιοσυγκρασίαν ἑνὸς λαοῦ ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην:—γράφει σὲ ἀξιόλογο βιβλίο του, φίλος συνάδελφος ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς γνωρίσας δὲ καλὰ πρόσωπα καὶ πράγματα—Νὰ κυβερνήσουν μὲ τὸ εὔθραυστον πηδάλιον, τοῦ ἰδεαλισμοῦ τὸ βαρὺ πλοῖον τῆς πραγματι-

νικὴ Νεολαία, καὶ ἡ Κοινὴ Γνώμη—ἂχ αὐτὴ ἡ «Κοινὴ Γνώμη» ἢ ὁποῖα μπορεῖ νὰ εἶναι «κοινὴ» ἀλλ' ὄχι καὶ γνώμη—γενικώτερα εὗρῆκε τὴν εὐκαιρία πάλι γιὰ νέους προσωρινοὺς ἐνθουσιασμοὺς καὶ πανηγυρικὲς ἐκδηλώσεις. Εἶχαν ὀργανωθεῖ ἀπὸ ἐγκρίτους Ἀθηναίους πολίτας καὶ δημοσιογράφους καὶ ἐκδρομὲς στὴν Πόλη, τὴς ὁποῖες ὁ γράφων αὐτὰ τώρα, πρωτοβγαλτος μὲ τὰ 19 μου χρόνια στὴ Δημοσιογραφία τότε, ἔβλεπα μὲ τὸν ἴδιο ρωμαντισμὸ ἐκείνους ποὺ πήγαιναν νὰ χαιρετήσοὺν τὴν Πόλη -τῶν ὀνείρων καὶ τῶν προγόνων μας. Γιατί, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω τὴν φράσι τοῦ ἀπωτέρου προγονικοῦ συγγενοῦς μου Α. Ραγκαβῆ «ἐκ μακρυνῆς καταγωγῆς εἰμὶ Φαναριώτης».

Τοὺς ἰντερνασιοναλιστικοὺς ἐκείνους ἐνθουσιασμοὺς τοῦ λαοῦ, οἱ ἀπαισιόδοξοι ἀπὸ τοὺς παλαιοτέρους τότε τοὺς εἶδαν μὲ κάποια ἀδιαφορία καὶ μὲ περισσότερο σκεπτικισμό. Οἱ πιὸ προορατικοὶ τοὺς ἑρμήνευαν ἀλλοιῶς: Γιὰ πολεμικὲς προετοιμασίες! Νὰ προέβλεψε, νὰ διαισθάνθη, νὰ ἐφαντάσθη τάχα ὁ ἔξυπνος ἐκεῖνος βασιλεύς, Γεώργιος Α΄. ὅτι ὁ ὑπασπιστὴς ποὺ ἔπερνε τότε κοντά του —διαλεχτὸς καὶ γιὰ τὸ καράβι καὶ γιὰ τὸ Παλάτι— ὁ Παῦλος Κουντουριώτης, θὰ ἦταν αὐτὸς ποὺ ὕστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια θὰ ὡδηγοῦσε— νικηφόρα, τὰ πολεμικά μας ἐκεῖ πέρα ὅπου τὰ πλοῖα μὲ τοὺς ἐκδρομεῖς ἐπήγαιναν νὰ δώσουν ἕνα χαιρετισμό; Τὰ φανταζόταν ὅλα ἐκεῖνα γιὰ χαιρετσμὸ ἢ γιὰ κάποια προφητεία σὰν μεγαλόστομο καὶ ἀνερμήνευτο Χρισμό;

Ὁ Προφήτης ποὺ κυττάζει
μὲ τὰ μάτια τοῦ ὁραμάτου
κι' ὁ Προφήτης ποὺ κηρύττει
μὲ τοῦ Αὔριο τὸ στόμα.....[1]

κότητος; Νὰ κάμουν τὸν ναρλιγὲν λουγδουνικὴν λάγινον εἰς χεῖρας τοῦ ἀνατολίτου; Μοῦ ἤρχετο εἰς τὸν νοῦν ὁ Ἐμβέρ βέης, τοῦ Κινήματος ὁ πρωτουργός, τοῦ ὁποίου τὸ μόνον λάθος ὑπῆρξεν ὅτι ἐπίστευσεν ἀκραδάντως ὅτι ὁ φωσφορισμὸς τῶν κυμάτων τοῦ ὠκεανοῦ ἀποτελεῖ τὴν κινητήριον δύναμιν αὐτῶν τῶν κυμάτων» Σπύρου Μελᾶ «Πολεμικαὶ Σελίδες» —(1912) σελ. 335.

[1] Ἀπὸ τὸ Δωδεκάλογο τοῦ Κ. Παλαμᾶ.

* *
*

Ὁ Παῦλος Κουντουριώτης, ὁ ἀριστοκράτης στὴν καταγωγὴ δὲν ἔμεινε θεωρητικὰ καὶ ρωμαντικὰ στὶς παραδόσεις τῆς τάξεώς του. Δὲν ἔμεινε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ μεγάλο ὄνομα. Ἦταν ἀπόγονος τῶν πρὶν ἀπὸ τοῦ 21 πλουσίων καὶ θαλασσομάχων ἔπειτα, κι' ἔγινε ὁ ἄνθρωπος ὁ συγχρονισμένος σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς —καὶ στὶς πολιτικὲς μεταβολές. Τὸ ὅτι ἦταν ἀριστοκράτης, αὐτὸ τὸ εἶχε γιὰ τίτλο, ναί. Ἀλλ' ὄχι καὶ ὡς μεταφυσικὴ κατάστασι ζυμωμένη μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία του, καὶ γιὰ ἐπάγγελμα ποὺ νὰ τὸ ἐξασκοῦσε μέσα στὰ σαλόνια.

Δὲν ἐπροτιμοῦσε νὰ μιλῇ γαλλικά. Μιλοῦσε τὴν ἁπλῆ γλῶσσα τῶν προγόνων του μὲ τὴν ἀγαθὴ ψυχὴ καὶ τὸ μεγάλο πατριωτισμό.

Ἅμα ἐθύμωνε μὲ τοὺς κατωτέρους του—μὲ τοὺς ναῦτες, δὲν τοὺς ἐξευτέλιζε. Δὲν τοὺς ἐφέρετο δεσποτικά. Τοὺς ἔλεγε καμμιὰ φορὰ σὰν ἐπιτιμητικὰ καὶ σὰν προστατευτικά.

—Ρὲ κανάγια, κάνε καλὰ τὴ δουλειά σου παιδί μου!

Καὶ ἔτσι ἐπροκαλοῦσε πάντα τὸ σεβασμό. Ποτὲ τὸ μῖσος. Ἂν ἐφοιτοῦσε στὴν Ἀνακτορικὴ Σχολή, δὲν ἐλησμονοῦσε καὶ τὰ διδάγματα ποὺ τοῦ εἶχε δώσει ἡ πολεμικὴ καὶ ναυτική του πεῖρα, ποὺ θὰ τοῦ χρειαζόταν καὶ γιὰ τὸ μέλλον.

***

Στὸ 1908 τῶν Τούρκων ἀπήντησε τὸ 1909 τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν εἰρηνικὴν Ἐπανάστασι τοῦ Γουδί. Ἦταν ἡ Ἑλλὰς ποὺ μιλοῦσεν, ὅπως ἤθελεν ὁ ποιητής.

«μὲ τοῦ Ἄψιο τὸ στόμα»

Δὲν ἦταν ἡ Ἑλλὰς τῆς παληᾶς πολιτικῆς σχολῆς μὲ τὴν «Ἄψογον Στάσιν» Τὸν τόπον ἐκπροσωποῦσαν πρὶν πολιτικοὶ καλοί, ἀγαθοὶ καὶ πατριῶτες, ἀλλὰ συνάμα καὶ ἀπογοητευμένοι. Τὴν ἀπογοήτευσιν αὐτὴ τὴν διέκρινε κανεὶς καὶ στὰ ἄρθρα μερικῶν ἐφημερίδων, τόσο στὴν Πρωτεύουσα ὅσο καὶ στὶς μεγάλες ἐπαρχιακὲς πόλεις. Μία ἀπὸ τὶς μεγαλείτερες πόλεις τῆς προπολεμικῆς

Ἑλλάδος—ἡ δευτέρα τοῦ Κράτους—ἦσαν αἱ Πάτραι, ἰδιαιτέρα πατρὶς τοῦ σοφωτέρου πολιτικοῦ, ὄχι μόνον τῆς ἐποχῆς, τοῦ Δημητρίου Π. Γούναρη. Ἐκεῖ γιὰ μιὰ περίοδο τότε ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁρμητικωτέρους δημοσιογράφους—Καλύμνιος τὴν καταγωγὴ—ὁ Μιχ. Γ. Σακελλαρίου ἐξέδωκε μιὰ πολιτικὴ ἐφημερίδα μὲ τὸν φοβερόν, ἀληθινά, τίτλο «*Ἡ κραυγὴ τοῦ ἐκπνέοντος Ἑλληνισμοῦ*» Ἕνας τέτοιος τίτλος, ὅσο καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ἀρνητικὴ κραυγὴ γιὰ τὴν ἀφύπνισι τῆς Ἑλλάδος, ἴσως σὲ κάθε ἄλλον τόπο θὰ κατεδικάζετο ὡς προδοτικός. Στὴν Ἑλλάδα τοῦ 1908 ἦταν ἀνεκτός, ὡς εἰκονιστικὸς γιὰ μιὰ κατάστασι ποὺ οἱ πολλοὶ τὴν ἐπίστευαν γιὰ πραγματικότητα. Εὐτυχῶς ποὺ τὴν ψεύτικην αὐτὴν πραγματικότητα οἱ ὀλίγοι,—ἀλλὰ κεῖνοι ποὺ εἶχαν τὴ δύναμι στὰ χέρια τους—δὲν τὴν ἐπίστευαν. Καὶ μὲ τὴν ἐπανάστασι τοῦ Γουδὶ ἔκαμαν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ μὴ τὴν πιστεύουν. Ἔκαμαν ἀδικίες. Ἀλλὰ καὶ κάτι καλό.

Τὴν ἡμέρα ποὺ ἔγινε ἡ ἐπανάστασις τοῦ Γουδὶ—15 Αὐγούστου 1909— καὶ ἔφθασε στὰ θερινὰ ἀνάκτορα στὸ Τατόϊ ἡ σχετικὴ εἴδησις ὁ Παῦλος Κουντουριώτης ἔτυχε νὰ εἶναι «ὑ π α σ π ι σ τ ὴ ς τ ῆ ς ὑ π η ρ ε σ ί α ς» Αὐτὸς ἀνέφερε τὰ συνταρακτικὰ νέα τῆς ἡμέρας στὸν βασιλέα Γεώργιο.

—Μεγαλειότατε ὁ Στρατὸς ἔκαμεν ἐπανάστασιν.

—...Διατάξατε νὰ ἑτοιμασθῇ τὸ αὐτοκίνητον διὰ νὰ κατέλθωμεν στὰς Ἀθήνας.

Ἐπῆρε μαζύ του τὸν Κουντουριώτη καὶ κατέβη στὰς Ἀθήνας βιαστικά. Στὸ δρόμο ποὺ σ' ὅλο τὸ διάστημα ἦτο λιγομίλητος καὶ σκεπτικὸς—ὁ βασιλεὺς λέγει κάποια στιγμὴ στὸν Κουτουριώτη.

—Γιὰ ἰδὲς τὶ ὡραῖος, τὶ γελαστὸς οὐρανός. Καὶ κάτω ἀπ' αὐτὸν τὸν οὐρανὸ νὰ συμβαίνουν τέτοια γεγονότα

—Νὰ τὰ δεχθῆτε τὰ γεγονότα αὐτὰ Μεγαλειότατε—τοῦ εἶπε ἤρεμα καὶ συμβουλευτικὰ ὁ Κουντουριώτης μὲ ψυχραιμία. Ἔτσι μπορεῖτε νὰ προλάβετε τὰ χειρότερα.

—Πῶς;

—Μάλιστα Μεγαλειότατε. Ὁ οὐρανὸς ποὺ θαυμάζετε καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ σᾶς ἀνησυχοῦν μοιάζουν: Καὶ ὁ μὲν καὶ οἱ δέ: ἄλλοτε γελοῦν καὶ ἄλλοτε θυμώνουν.

Καὶ ἐπροχώρησαν σιωπηλοὶ Βασιλεὺς καὶ ὑπασπιστὴς στὸ δρόμο τους.

Ἄρχισεν ἡ ἐργασία γιὰ τὴ στρατιωτικὴ καὶ τὴ ναυτικὴ ἀναδιοργάνωσι τῆς χώρας.

Ἡ πρώτη, ὕστερ' ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασι Κυβέρνησι—ἡ Κυβέρνησι τοῦ Μαυρομιχάλη, μὲ ὑπουργὸ τῶν Ναυτικῶν κ. Ι. Δαμιανὸ καὶ τμηματάρχη τοῦ ὑλικοῦ στὸ ἴδιο ὑπουργεῖο τὸ Μιχ. Γούδα—ἔκαμε τὴν παραγγελία στὰ Ἰταλικὰ Ναυπηγεῖα Ὀρλάνδα στὴ Σπέτσια, τοῦ θωρηκτοῦ καταδρομικοῦ «Ἀβέρωφ». Τὸ ὄνομα ἐδόθη στὸ πλοῖο ἀπὸ τὸ Μετσοβίτη ἐθνικὸ εὐεργέτη Ἀβέρωφ, πλούσιος ὁμογενὴς στὴν Αἴγυπτο, ὁ ὁποῖος εἶχε προσφέρει τὰ χρήματα γιὰ τὴν ναυπήγησί του.

Ὁ Ἀβέρωφ εἶχε δώσει χρήματα γιὰ τὸ Πολυτεχνεῖο, χρήματα γιὰ τὶς ὁμώνυμες Φυλακές, χρήματα γιὰ τὴν Γεωργικὴ σχολή, χρήματα γιὰ τὸ Παναθηναϊκὸ Στάδιο. Ἀλλὰ μόνον μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πλοίου ποὺ ἐδώρισε ἐδοξαζόταν μὲ ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνη. Μὲ τὸ πλοῖο αὐτὸ ἐπραγματοποιοῦσε τὰ ἐθνικὰ ὄνειρα. Ξενοδοχεῖα τότε, καφενεῖα ἐργαστήρια, μικρομάγαζα, τσιγάρα, πιάτα, ποτήρια. καπέλλα, γλυκίσματα, σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἔπερναν τὸ ὄνομα τοῦ ἀπὸ τότε θρυλικοῦ καραβιοῦ «Ἀβέρωφ»

Τὸ πλοῖο ἦταν ἕτοιμο τὴν ἄνοιξι τοῦ 1911. Ἡ Ἑλλάδα — σὰν ἕνας ἄνθρωπος— τὸ ἐπερίμενε μὲ λαχτάρα στὰ νερά της. Τὸ ὄνομά του ἔγινε λέξι συμβολικὴ — πατριωτική, ἐλπιδοφόρα.

—Ἔρχεται, ἔρχεται. Ἀκούσθη ἀπὸ τότε ἡ ἔπειτα σ' ἄλλη περίστασι ἱστορικὴ φράσι.

Στὶς 17 Μαΐου 1911 ἐδιάβασαν οἱ Ἕλληνες τὴν πρώτη σχετικὴ εἴδησι «Σπέτσια 16 Μαΐου. «Περὶ τὴν μεσημβρίαν σήμερον ἐγένετο μετὰ πάσης ἐπισημότητος ἡ ἀνύψωσις τῆς σημαίας ἐπὶ τοῦ Ἀβέρωφ».

Ἐπερίμεναν καὶ τὴν τηλεγραφικὴ εἴδησι γιὰ τὸ δρομολόγιο τοῦ ταξειδιοῦ

Ἀλλὰ τὸ ταξεῖδι δὲν ἦταν τόσον γρήγορο ὅπως τὸ ἐπερίμενε ὁ κόσμος.

Μετὰ ἕνα μῆνα ἐπάνω κάτω θὰ ἐγινόταν στὸ Λονδῖνο μὲ πανηγυρισμοὺς καὶ ἐπιδείξεις— ἡ τελετὴ γιὰ τὴ στέψι τοῦ Βασιλέως—τοῦ σημερινοῦ βασιλέως —τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου. Θὰ ἔ·

στελναν πολεμικά τους γιὰ νὰ ἀποδώσουν τιμὲς μαζὺ μέ τὸν Ἀγγλικὸ στόλο καὶ ὅλα τὰ μεγάλα Κράτη τῆς Εὐρώπης. Εὗρῆκε τὴν εὐκαιρία γιὰ δίκαια ἐπίδειξι καὶ ἡ Ἑλλάς, καὶ ἔστειλε ἐκεῖ τὸν «Ἀβέρωφ». Τὸ πλοῖο ἔκανε τὸ παρθενικό του ταξεῖδι πηγαίνοντας σὲ τελετὲς χαρᾶς.

Καλὸς οἰωνός!!;

Στὶς 19 τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐδιαβάζαμε στὶς ἐφημερίδες μας.

Ἀπόπλους τοῦ «Ἀβέρωφ»

Ὁ Ναύαρχος Τῶφνελ

«Κατὰ τηλεγραφήματαπρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν τὸ θωρηκτὸν «Ἀβέρωφ» ἀπέπλευσε χθὲς ἐκ Σπέτσιας κατευθυνόμενος πρὸς ἀνθράκευσιν εἰς Ἀλγέριον, ὁπόθεν θὰ κατευθυνθῇ εἰς Πόρτσμουθ τῆς Ἀγγγίας διὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Στέψεως.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου ὁ ἀναχωρῶν ἐντεῦθεν μεθαύριον Ἄγγλος Ναύαρχος Τῶφφνελ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς τοῦ «Ἀβέρωφ» εἰς Ἀγγλίαν θὰ ἐπιβαίνῃ τοῦ θωρηκτοῦ ἐπὶ τῷ τίτλῳ «Ναυτικὸς Σύμβουλος τῆς Ἑλλάδος», ἔχων ὡς ἀρχιεπιστολέα τὸν Ἄγγλον πλοιάαχον τῆς Ναυτικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἀποσολῆς, ὑπασπιστὴν δὲ τὸν ὑποπλοίαρχον Πανᾶν.

Στὶς 20 τοῦ ἰδίου μηνὸς νέες εὐχάριστες εἰδήσεις γιὰ τὸ ταξεῖδι τοῦ καινούργιου πολεμικοῦ ποὺ σὲ λίγες ἡμέρες θὰ βλέπαμε στὸ Φάληρο.

Ἀλγέριον—(Τηλεγρ.) Κατέπλευσε ἐνταῦθα σήμερον τὸ θωρηκτὸν «Ἀβέρωφ». Ὁ πλοὺς ἀπὸ Σπέτσιας ὑπῆρξε θαυμάσιος. Αἱ μηχαναὶ τοῦ πλοίου ἐλειτούργησαν κανονικῶς. Αὔριον ἀναχωρεῖ δι' Ἀγγλίαν.

Στὶς 7 Ἰουνίου. ἄλλη εἴδησις.Τὸ Ἑλληνικὸν θωρηκτὸν «Γ.Ἀβέρωφ» διετάχθη νὰ μετασταθμεύσῃ εἰς τὸν λιμένα Πόρτσμουθ ὅπου εὑρίσκεται ἠγκυροβολημένον ἀπὸ ἑβδομάδος εἰς«Σ π ί τ χ ι δ» ὅπως μετάσχῃ τῆς μεγάλης ναυτικῆς παρατάξεως τοῦ προσεχοῦς Σαββάτου μετὰ τῶν ἄλλων ξένων πολεμικῶν καὶ τοῦ ἡνωμένου Ἀγγλικοῦ στόλου.

Καὶ τὶς ἡμέρες ποὺ ἔφθαναν τηλεγραφήματα γιὰ τὶς τελετὲς στὴν Ἀγγλία ἔφθανε καὶμία ἄλλη εἴδησις — ποὺ δὲν τὴν ξεχνᾶ ἡ γενεά μας ποτέ!

22 Ἰουνίου 1911

«Τὸ θωρηκτὸν Ἀβέρωφ πλέον ἐκ Πόρτσμουθ εἰς Νέτβεντπορ ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Πλήμουθ προσέκρουσε περὶ τὴν 11 νυκτερινὴν ὥραν τῆς προχθὲς εἰς ὕφαλον ὀλίγα μίλλια ἔξωθεν τοῦ Ντέβεντπορ καὶ εἰς ἀπόστασιν 130 μιλλίων ἀπὸ τὸ Πόρτσμουθ. Ἐκ τῆς συγκρούσεως ταύτης ἐθραύθησαν τὰ ἐλάσματα τοῦ κύτους τοῦ πλοίου καὶ τὸ ὕδωρ εἰσέρρευσεν εἰς 16 διαπιθμένα διαμερίσματα. Τὸ πλοῖο μετὰ τὸ πάθημά του κατώρθωσε νὰ πλεύσῃ εἰς Ντέβεντπορ ὅπου πρόκειται νὰ ἐπισκευασθῇ.

Ὁ κυβερνήτης του κ. Ἰ. Δαμιανός, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνα ἐπὶ τῆς γεφύρας κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἀτυχήματος, ὑποβάλλει τὸ ταχύτερον σχετικὴ ἔκθεσιν».

Ἡ εἴδησις ἦταν τρομερά. Ὅλος ὁ κόσμος στὴν Ἑλλάδα ἀνεστατώθη.

«Δὲν ἐπροφθάσαμε νὰ τὸ ἰδοῦμε τὸ καράβι μας καὶ τὸ καταστρέψατε ; Θάνατος στὸν Κυβερνήτη καὶ τοὺς ἀξιωματικούς του; Ἀπεφάνθησαν ἡ βουλὲς καὶ ἡ γερουσίες σ᾽ ὅλα τὰ καφενεῖα. Διερμήνευαν τὸ πονεμητὸ αἴσθημα ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἐμεῖς σήμερα—ποὺ δὲν εἴμεθα καὶ ναυτικοὶ—δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ καταδικάσουμε τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους ἀξιωματικοὺς ποὺ ἀτύχησαν στὸ Νέτβεντπορ. Ἂς σημειωθῇ, ὅτι μέσα στὸ πλοῖο ἦσαν καὶ τὰ μέλη τῆς ***Ἀγγλικῆς Ναυτικῆς ἀποστολῆς— διαπρεπεῖς Ἄγγλοι ἀξιωματικοί.***

Ὁ Δαμιανὸς ἀνεκλήθη ἀμέσως καὶ διετάχθη νὰ ἔλθῃ στὰς Ἀθήνας γιὰ νὰ λογοδοτήσῃ. Ἡ ἐφημερίδες ζητοῦσαν τὴν αὐστηρὰ —τὴν πιὸ αὐστηρὰ- τιμωρία του. Λίγοι δημοσιογράφοι ἔδειξαν μία μετριοπάθεια. Ἕνας ἀπ᾽ αὐτοὺς ἦτο καὶ ὁ σήμερα Ἀκαδημαϊκὸς Παῦλος Νιρβάνας — ἀρχίατρος τοῦ Ναυτικοῦ τότε—μὲ τὸ ἐπίσημο ὄνομά του: Πέτρος Ἀποστολίδης, καὶ ἀπὸ πολὺ πρὶν ἀκόμη διαπρεπὴς λόγιος ὡς Νιρβάνας — συμπαθὴς σ᾽ ὅλους.

Ἔγραψε τότε στὰ «Παναθήναια» τοῦ Κ. Μηχαηλίδη ἕνα πολὺ ψυχολογημένο ἄρθρο μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ πατριωτισμό.

Ἡ καταστροφή.

Ο ΜΑΘΗΤΗΣ.—Ποῦ ἐμάθατε τὴν καταστραφήν;

Ὁ Κ. ΑΣΟΦΟΣ— Ἤμουν εἰς τὸ θέατρον. Δὲν εἶχα βγῆ ἀπὸ ἐνωρὶς καὶ ἤμουν ὁ μόνος, ποὺ δὲν ἐγνώριζα ὅ,τι ἐγνώριζεν ὅλος ὁ κόσμος. Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως τῆς παραστάσεως παρετήρησα ὅτι κανένας δὲν ἐπρόσεχε στὸ θέαμα. Γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι ἐσιγομιλοῦσαν, ὡς νὰ ἔκαμαν ἐκμυστηρεύσεις, ἔπειτα ἐγύριζαν πρὸς τὴν σκηνὴν καὶ ἔμεναν ἀφηρημένοι. Διέκρινα μάλιστα ἐπάνω στὴ σκηνὴν ἕνα ἠθοποιόν, ὁ ὁποῖος ἐπλησίασεν ἕνα ἄλλο καὶ ἐφαίνετο νὰ ὁμιλοῦν ἰδιαιτέρως περὶ πραγμάτων, ποὺ δὲν περιείχοντο εἰς τὸ ἔργον, οὔτε ἦσαν σχετικὰ πρὸς αὐτό. Εἰς τὰ διαλείμματα' ὅταν ἐπέστρεφε κανεὶς εἰς τὴν θέσιν του, οἱ ἄλλοι τὸν ἐκύτταζαν καὶ τὸν ἐρωτοῦσαν μήπως ἔμαθε τίποτε νεώτερον περὶ τοῦ «ΑΒΕΡΩΦ». Αὐτὸς δὲν ἐγνώριζεν κι' ἐπερίμενε μαζῆ μὲ τοὺς ἄλλους τὸν νεοφερμένον, ποῦ ἐξ ἄπαντος θὰ εἶχε ἀκούσῃ κάτι νεώτερον. Τότε ἐπληροφορήθην καὶ ἐγὼ περὶ τίνος πρόκειται.

Ὁ ΜΑΘ. —Καὶ φαντάζομαι ὅτι θὰ συμμερίσθητε τὴν γενικὴν ἀγωνίαν.

Α.— Πῶς ὄχι; Ἔπαυσα καὶ ἐγὼ νὰ παρακολουθῶ τὴν παράστασιν καὶ ἤρχισα νὰ ἐρωτῶ καὶ νὰ διαπυνθάνομαι. Ὁμολογῶ ὅτι παρομοίαν ὁμαδικὴν συγκίνησιν σπανίως συνήντησα εἰς τὴν ζωήν μου. Ἐὰν μία Ἑλληνικὴ πόλις εἶχε βιθυσθεῖ εἰς τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης, ἡ συγκίνηση δὲν θὰ ἦτο μεγαλυτέρα.

Ο ΜΑΘ. —Καὶ ὅμως εἶχαν ἔλθει ἀκριβέστεραι εἰδήσεις καὶ τὸ παρτημα ὅμως εἶχε πλέον ἀποδειχθῆ ὑπερβολικὰ ἀπαιτιόδοξον.

Ο κ. ΑΣΟΦ.— Τὶ σημαίνει. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤθελαν νὰ πεισθοῦν, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἐντελοῦς καταστροφῆς. Ὁ «ΑΒΕΡΩΦ» δὲν ὑπῆρχε πλέον δι' αὐτούς. Ὅταν μᾶς ἀναγγέλλουν ὅτι ἕνα προσφιλές μας ἀσθενεῖ μὲν διαρκῶς ἀλλὰ κάθε ἐλπὶς δὲν ἐχάθη, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ καταστροφὴ συνετελέσθη. Ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι τρόπος τοῦ λέλειν. Τὸ ἴδιον συνέβαινε καὶ εἰς τὴν περίστασιν αὐτήν.

Ο ΜΑΘ. — Μήπως εἶχαν ἄδικον ὁ κόσμος! Ἕνα Ἑλληνικὸν θωρηκτὸν δὲν εἶναι ὅπως ἕνα Ἀγγλικόν, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νά χαθῆ σήμερον καὶ νὰ ἀντικατασταθῆ αὔριον. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ὁ «ΑΒΕΡΩΦ» δὲν ἦτο πλέον ἕνα πλοῖον ἦτο μία θεότης προστατευτική. Καὶ μία θε-

ότης ἐχάνετο ἐκείνην τὴν στιγμήν. Ἔπειτα μία πίστις ἐκλονίζετο ταυτοχρόνως. Μία πίστις πρὸς τὸ Ναυτικὸν τῆς πατρίδος. Καίτοι ἡ ἀπογοήτευσις, ἑνωμένη μὲ τὴν θλῖψιν, ἐσκίεζαν ὅλα τὰ στήθη. Δὲν ἦτο φυσικόν;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.— Φυσικώτατον. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἕνας λαὸς δὲν πρέπει νὰ στηρίζει ὅλας του τὰς ἐλπίδας εἰς τὰ ἄψυχα, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἰσχυρὰ καὶ παντοδύναμα. Διότι ἡ δύναμις τῶν ἀψύχων εἶναι ἁπλούστατα μία ἀδυναμία ὅταν δὲν ἐμψυχώνεται ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν ἐμψύχων. Καὶ θὰ ἤθελα ἕνα λαὸν ἀπελπισμένον περισσότερον, ὅταν χάνει ἕναν μεγάλον του ναύαρχον, παρὰ ὅταν χάνῃ ἕνα μεγάλο του σκάφος.

Ὁ ΜΑΘ.—Ὑποθέτετε ὅτι δὶν θὰ συνέβαινε αὐτό;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Πολὺ φοβοῦμαι ὅτι δὲν θὰ συνέβαινεν. Ὁ ὄγκος τῶν ἀψύχων ἐπιβάλλεται περισσότερον εἰς τὰς συνειδήσεις, ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον τῶν ἐμψύχων. Ὅλοι ζητοῦμεν σκάφη, ὅπλα πυροβόλα. Καὶ προσφέρομεν ἐράνους διὰ νὰ τὰ ἀποκτήσωμεν. Κανεὶς ὅμως δὶν ἀνησυχεῖ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι θὰ κινήσουν τὴν ἀδρανῆ ὕλην. Τὴν στιγμὴν ποὺ οἱ λοῦστροι διελάλουν τὴν καταστροφήν, ὅλοι ἐθρηνοῦσαν τὸ σκάφος ποὺ ἐστοίχισε 30 ἑκατομμύρια. Ἕνας ἀξιωματικὸς ἐμπῆκε τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐν στολῇ εἰς τὸ θέατρον. Ὅλοι γύρισαν καὶ τὴν ἐκύτταξαν ἔξαλλα ἀπὸ ὀργήν, ὡς νὰ εἶχε βουλιάξῃ αὐτὸς τὸ θωρηκτόν, καὶ τὰ ἑκατομμύρια. Καὶ ὅμως πολὺ πιθανὸν ὁ ἀξιωματικὸς αὐτὸς ν' ἄξιζε περισσότερον ντρέντνωτ.

Ὁ ΜΑΘ. Ἕνας ἱκανὸς ἀξιωματικὸς ἠμπορεῖ νὰ ἀποκτηθῇ, ἀλλὰ ἕνα θωρηκτὸν ἀξίζει ἑκατομμύρια!

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.— Ἐγὼ νομίζω ὅτι συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Κανένα ναυπηγεῖον δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ σᾶς κατασκευάσῃ ἕνα Νέλσωνα, μὲ ὅλα τὰ ἑκατομμύρια τοῦ κόσμου.

Ὁ ΜΑΘ.— Ἀλλ' ὅταν οἱ Νέλσωνες τσακίζουν τὰ καράβια τους εἰς τοὺς βράχους, δὲν νομίζετε ὅτι δὲν εἶναι πλέον Νέλσωνες καὶ ὅτι ἡ θλῖψις τοῦ κόσμου εἶναι διπλασίως δικαιολογημένη;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. —Δὲν τὸ νομίζω. Καὶ μεταξὺ τοῦ τσακίζοντος τὸ σκάφος του' καὶ τοῦ ἀγνοοῦντος νὰ βάλλῃ μία βολὴ ἢ τοῦ φεύγοντος προτροπάδην πρὸ τοῦ ἐχθροῦ, προτιμῶ τὸν πρῶτον. Τὸ κυβερνᾶν ἕνα πλοῖο εἶναι μία κοινωτάτη τέχνη, τὴν ὁποίαν κατέχουν ὅλοι οἱ αὐλα-

κώνοντες τοὺς ὠκεανούς. Εἶναι βεβαίως ἀπαραίτητον καὶ αὐτό, ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ πᾶν.

Ὁ ΜΑΘ. — Θέλετε νὰ ὑπερασπισθῆτε τὸν ἄτυχήσαντα κυβερνήτην;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.— Δὲν πρόκειται τώρα περὶ αὐτοῦ. Πρόκειται διὰ τὰς πλάνας τῆς κοινῆς ἀντιλήψεως. Ἐὰν ἀντὶ τῆς εἰδήσεως τοῦ «Ἀβέρωφ» τὸ παράρτημα ἀνήγγειλεν ὅτι ἀπέθαναν ἀπὸ ἐπιδημίαν ὅλοι ο καλοὶ πυροβοληταὶ τοῦ Ναυτικοῦ, ὅλοι οἱ σοφοὶ τακτικοί, ὅλοι οἱ ἄξιοι τορπιλληταί, ὁ κόσμος θὰ εὕρισκε τρόπο νὰ παρηγορηθῇ, φθάνει νὰ ἔμεναν ἀνέπαφα τὰ σκάφη. Δὲν εἴδατε τί ἔγραφαν οἱ ἐφημερίδες; Ὅτι ὁ «Ἀβέρωφ» δὲν ἔπρεπε νὰ πλεύσῃ εἰς Ἀγγλίαν, διὰ νὰ μὴν ἐκτεθῇ εἰς τοὺς ἐνδεχομένους κινδύνους τοῦ ταξειδιοῦ. Αὔριον θὰ γράψουν ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνωνται καὶ γυμνάσια τακτικῆς διὰ νὰ μὴ ἐκτίθενται τὰ σκάφη εις κινδύνους συγκρούσεων. Καὶ μεθαύριον θὰ προτείνουν νὰ παύσουν τὰ ἔνσφαιρα πυρὰ διὰ νὰ μὴν φθείρωνται τὰ πυροβόλα.

Ὁ ΜΑΘ. — Ποὺ ξέρετε; Ἴσως ἡ κοινὴ συνείδησις ἀπέστεργε τὸν πλοῦν τῆς Ἀγγλίας διότι ἐφοβεῖτο μὴ συμβῇ ἐκεῖνο ποὺ συνέβη.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. Ἀλλ' ἂν τὸ ἐφοβεῖτο, τότε ἀκριβῶς ἔπρεπε νὰ τὸ ζητῇ. Ἐὰν τὰ σκάφη τοῦ στόλου ταξιδεύοντα, κινδυνεύουν νὰ καταποντισθοῦν, πρέπει νὰ ἀποσταλοῦν ὅλα εἰς Πλύμουθ διὰ νὰ συντριβοῦν εἰς ὕους ὑφάλους καὶ νὰ καταποντισθοῦν μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἐπιβαίνοντας αὐτῶν ἀλλ' αὐτὸ δὲν συμβαίνει. Τὰ πολεμικὰ σκάφη τῆς Ἑλλάδος ἔκαμαν ἕως τώρα μεγάλους καὶ μακροὺς καὶ δυσκόλους πλόας, χωρὶς νὰ καταποντισθοῦν καὶ χωρὶς νὰ συντριβοῦν εἰς ὑφάλους. Δὲν λέγω ὅτι αὐτὸ εἶναι κατόρθωμα, ἀφοῦ τὸ κάμνουν τόσα σκάφη, χωρὶς πολεμικοὺς ἐπισείονας, ἀλλὰ θέλω νὰ εἴπω ὅτι ὅπως ἕνας αἴσιος πλοῦς δὲν προσθέτει τίποτε εἰς τὴν σημασίαν ἑνὸς πολεμικοῦ ναυτικοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἕνας ἀτυχὴς δὲν ἀφαιρεῖ τίποτε. Τὸ γεγονὸς τοῦ «Ἀβέρωφ» δὲν ἔχει καμμίαν ἀπολύτως σημασίαν ἐκτὸς τῆς περιωρισμένης σημασίας τῆς ὑλικῆς του ζημίας.

Ὁ ΜΑΘ.— Εἰμποροῦμεν λοιπὸν νὰ ἐξακολουθοῦμεν ὑπερηφανευόμενοι διὰ τὸ ναυτικόν μας.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. Ὑποθέτω μᾶλλον, ὅτι ἀπὸ τώρα πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν ἀφοῦ σπάσωμεν ὅ,τι εἶναι μοιραῖοι νὰ σπάσωμεν, ἀκόμη ὑπάρχει ἐλπὶς μὲ ὃ, τι μᾶς μείνῃ ν' ἀποκτήσωμεν ναυτικόν, τοῦ ὁποίου τὴν κυρίαν δύναμιν δέν θὰ ἀποτελοῦν τὰ σκάφη, ἀλλ' οἱ ἄνδρες οἱ ἐπιβαίνοντες τῶν σκαφῶν.

Ὁ ΜΑΘ. — Δὲν φοβεῖσθε ὅμως ὅτι ἡ ἀπογοήτευσις τοῦ κοινοῦ μετὰ τὸ τελευταῖον ἀτύχημα θὰ ἐπηρεάσῃ δυσαρέστως τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ναυτικῶν μας δυνάμεων;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἀπὸ τὴν γοητείαν τοῦ κοινοῦ δὲν εἴδομεν καμμίαν θαυματουργὸν ἐπιρροήν. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ ἀπογοήτευσίς του θὰ ἔχῃ καλύτερα ἀποτελέσματα. Οἱ ναῦται μας θὰ προσπαθήσουν νὰ τὴν διαψεύσουν καὶ κάθε προσπάθεια εἶναι κάτι εἰς ἕνα τόπον, ὅπου κανεὶς δὲν προσπαθεῖ διὰ τίποτε.

A quelpue chose malheur est bon ! !

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Ἔτσι πρέπει νὰ τὸ πάρουμε τὸ ζήτημα τὴν ὥρα ποὺ ἡ ἀπελπισία καὶ ἡ ἀγανάκτησι εἶχον κυριεύσει τὴν ψυχή μας.

***

Audi alteram partem

Γράφουμε ἱστορία καὶ ὄχι κριτική. Ἂς δώσουμε τὸ λόγο στὸν κυβερνήτη ποὺ ἀτύχησε καὶ ἂς τὸν ἀφήσουμε νὰ εἰπῇ τὴς δικαιολογίες του μὲ τὴν ἔκθεσι ποὺ ἐπέβαλε τότε στὸ Ὑπουργεῖο :

. . . . . .

«....Τὴν 11ην τῆς νυκτὸς 20-6-11 ἐνῷ ὁ«Ἀβέρωφ» ἔπλεε πρὸς ἀγκυροβολίαν,ἐμοῦ κυβερνῶντος, προσέκρουσεν ἐπὶ ὑφάλου παρὰ Drafstone καὶ εἰς ἀπόστασιν μιλίου ἀπὸ Plumouth χωρὶς νὰ καθίσῃ, ἐνῷ βολὶς ἐδείκνυεν ἑκατέρωθεν 5 1)2 ὀργυιάς.

Σήμερον μετὰ εἴσοδον εἰς δεξαμενὴν συμβᾶσαι ζημίαι ἐβεβαιώθησαν ἀρκούντως σοβαραὶ εἰς 6 διαπυθμένα λεβήτων ἀριστερᾶς πλευρᾶς ἐγγὺς τρόπιδος. Ναυπηγὸς Ναυστάθμου ἐξετάση ζημίας. Ἐκτὸς τούτου συνέστησαν ἐπιτροπὴν ἐξ ὑπάρχου, μηχανικοῦ, ναυπηγοῦ, ὅ-

πως συντάξη ἔκθεσιν περὶ ζημιῶν καὶ ὑποβάλῃ Ὑπουργείῳ ἀπ᾽ εὐθείας.

Τὰ κατὰ τὴν συμβᾶσαν πρόσκρουσιν ἔχουσιν ὡς ἑξῆς :

Τὴν 11 μ. μ. τῆς 17 Ἰουνίου εἴδομεν τὸν σταθερὸν φανὸν τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τοῦ κυματοθραύστου, ὅστις φωτίζει τομέα 12 περίπου μοιρῶν, ἐλεύθερον παντὸς ἐμποδίου, πρὸς ὁδηγίαν τῶν εἰσπλεόντων εἰς τὸν λιμένα ἐπὶ τούτῳ τοποθετημένον. Τὸ σημεῖον εἰς ὃ συνηντήσαμεν τὸν φωτεινὸν τοῦτον τομέα εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν 3 1)2 περίπου μιλίων ἀπὸ τοῦ κυματοθραύστου, ἡ δὲ λορδὴ αὐτοῦ ἦτο μικροτέρα τοῦ 1 μιλίου.

Εὐθὺς ὡς εἰσήλθομεν εἰς τὸν τομέα παρήγγειλα νὰ τεθῇ τὸ πηδάλιον ὅλον δεξιᾷ καὶ αἱ μηχαναὶ νὰ κινῶνται ἡμιταχῶς, κινήσεις αἵτινες καὶ ἐξετελέσθησαν ταχέως. Μετά τινα λεπτὰ ἤτοι τὴν 11 καὶ 10′ παρήγγειλα αἱ μηχαναὶ νὰ κινῶνται ἡρέμως, ὅπως δυνηθῶμεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν ἐγκαίρως τὸν σημαντῆρα Drapstone τὸν δεικνύοντα τὴν παρ᾽ αὐτῷ ὕφαλον τὴν κείμένην Β. Δ. ἦτο ἀριστερὰ καὶ εἰς ἀπόστασιν 190 περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ σημαντῆρος, εὑρισκόμενοι πάντοτε ἐντὸς τοῦ τομέως τοῦ ἐρυθροῦ φανοῦ, νῦτινος τὸ φῶς ἦτο οὐχὶ τοσοῦτον ζωηρὸν ὅσον κατ᾽ ἀρχάς, διότι ἀπὸ τοῦ φρουρίου του ἔσωθεν τοῦ κυματοθραύστου τρεῖς ἰσχυροὶ ἠλεκτρικοὶ προβολεῖς διηυθύνοντο πρὸς τὸν φανὸν ἐλαττοῦντες τὸ φῶς αὐτοῦ.

Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ σημαντὴρ δὲν εἶχε ἀκόμη ἀναγνωρισθῇ, παρήγγειλα νὰ κρατήσωσιν αἱ μηχαναί, ἕως τοῦτο κατορθωθῇ.Μόλις ὅμως ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα παρῆλθεν, ἐγένετο αἰσθητὸς μᾶλλον ἐλαφρὸς κρότος ἐκ τῶν ὑφάλων τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς

τοῦ πλοίου, ὃν μετ᾽ ὀλίγον ἐπακολούθησεν δεύτερος μᾶλλον ἐλαφρότερος. Εὐθὺς ἀμέσως διέταξα νὰ βολίσωμεν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, ὅπως βεβαιωθῶ ἐὰν τὸ πλοῖον εἶχε καθίσει.

Εὐτυχῶς ὅμως τρεῖς ἑκατέρωθεν βολίσεις ἔδειξαν τὰ αὐτὰ βολίσματα, ἤτοι δεξιᾶ μὲν βάθος ὑπὲρ τὰς 6 ὀργυιάς, ἀριστερὰ δὲ ὑπὲρ τὰς 5 1)2.

Πεισθεὶς οὕτω ὅτι τὸ πλοῖον δὲν εἶχε καθίσει καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐφαίνετο ἐλαφρῶς ἐκπίπτον, παρήγγειλα τὰς μὲν μηχανὰς ἀνάποδα ἠρέμα, τὸ δὲ πηδάλιον ὅλο δεξιᾶ, εἰς ἃς κινήσεις τὸ πλοῖον ὑπήκουεν εὐθὺς καὶ ἤρξατο ἀνακρουόμενον, στρεφομένης τῆς πρώρας αὐτοῦ ἀριστερᾶ, χωρὶς νὰ προσκρούσῃ ποῦ ἢ νὰ συρθῇ ἐπὶ τοῦ βυθοῦ.

Μόλις ἡ πρώρα ἐστράφη ὀλίγον ἀριστερᾶ ἀνεγνωρίσθη ὁ σημαντὴρ Draystone πρὸς πρώραν δεξιᾶ περὶ τὰς 20 μοίρας, εἰς ἀπόστασιν τοῦ πλοίου 150 περίπου μέτρων καὶ μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ κυματοθραύστου, ἐξ οὗ κατεδείκνυτο ὅτι τὸ πλοῖον εὑρίσκετο πρὸς νότον τοῦ σημαντῆρος καὶ ἑπομένως ἐπὶ πλέον πρὸς νότον τοῦ ὑφάλου Draystoue.

Μεθ᾽ ὃ χειρίσαντες καταλλήλως διήλθομεν περὶ τὰ 50 μέτρα δεξιᾶ τοῦ σημαντῆρος καὶ εἰσεπλεύσαμεν εἰς τὸν λιμένα Plimsuth.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἴχον εἰδοποιηθῇ ἐκ τῆς μηχανῆς, ὅτι τὰ ὕδατα εἶχον εἰσρεύσει εἰς τὸ ὑπ᾽ ἀριθμὸν 2 διπύθμενον τοῦ πρωραίου λεβητοστασίου,μετὰ πάροδον δὲ χρόνου τινὸς ὅτι παρετηρήθησαν εἰσροαὶ εἰς 6 ἐν ὅλῳ διαπύθμενα τῶν τριῶν λεβητοστασίων.

Ὡς ἐκ τοῦ ἐγκλείστου πίνακος ἐμφανίζεται τὸ μέσον βύθισμα τοῦ πλοίου κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἐσπέραν ἦτο

7 μέτρων, ἤτοι πόδας Ἀγγλικούς 21-61 τὸ δὲ ὕψος τῶν ὑδάτων τῆς παλιρροίας κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσκρούσεως ἦτο 2 μ. 52, ἤτοι πόδας Ἀγγλικοὺς 7-7 καὶ ἑπομένως ἂν ἐκ τοῦ μέσου βυθίσματος ἀφαιρέσωμεν τὸ ὕψος τῶν ὑδάτων τῆς παλιρροίας εὑρίσκομεν ὅτι τὸ πλοῖον προσέκρουσεν εἰς ἀντικείμενον εὑρισκόμενον εἰς βάθος 14 ποδῶν ἐν ὥρᾳ ρηχίας κατὰ τὸν Ἀγγλικὸν χάρτην.

Τοιαῦτα βάθη ὅμως εὑρίσκονται μόνον εἰς τὴν δι' ἐρυθρᾶς μολυβδίδος σημειουμένην ἔκτασιν ἐν τῷ συνυποβαλλομένῳ χάρτῃ τοῦ Ἀγγλικοῦ Ναυαρχείου.

Ἐὰν ὅμως τὸ πλοῖον προσέκρουεν ἐπὶ τῆς ἄνω ὑφάλου νομίζω ὅτι θὰ ἐκάθιζεν ἔπειτα δὲ δὲν ἠθέλομεν εὕρῃ ἀμέσως βολίσματα 5 1)2 ὀργυιῶν. Ἑπομένως φρονῶ ὅτι τὸ πλοῖον προσέκρουσεν ἐπὶ προεξοχῆς τινος ἄλλης βραχώδους ἢ ἐπὶ ἀντικειμένου τινος μὴ σημειουμένου ἐν τῷ ὑδρογραφικῷ χάρτῃ καὶ κείμενον νοτιώτερον τοῦ σημαντῆρος. . . »

Αὐτὰ εἶπεν. Ἦσαν ὅλα ἀλήθεια ;

«... Χαλεπὸν —γιὰ νὰ μιλήσουμε μὲ ἀντεστραμμένα τὰ λόγια τοῦ Μεγάλου Προέδρου τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας—γὰρ μετρίως (οὕτως) εἰπεῖν ἐν ᾧ μόλις ἡ δόκησις τῆς ἀληθείας βεβαιοῦται».

Ἀλλὰ «Μακάριος ἀνὴρ ᾧ οὐ μὴ λογίσεται Κύριος ἁμαρτίαν οὐδὲ ἐστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος».

***

Ἀντικαταστάτης τοῦ Δαμιανοῦ καὶ Κυβερνήτης τοῦ «Ἀβέρωφ» διωρίσθη ὁ πλοίαρχος Παῦλος Κουντουριώτης — ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἦταν ἐνδεδειγμένος γιὰ τὴς δύσκολες περιστάσεις. Δὲν εἶχεν ἀκόμη ἔνδοξη ἱστορία, Δὲν εἶχεν ἀκόμη ἡρωοποιηθῇ μαζὺ μὲ τὸν Κωνσταντῖνον ἀπὸ τοὺς κοινοὺς θριάμβους τοῦ 1912 καὶ 1913. Εἶχε ὅμως στὸ ἐνεργητικό του ὅ,τι ἐχρειαζόταν γιὰ νὰ προτιμη-

θῇ στὴ δύσκολη ἐκείνη στιγμή. Τὸν Κουντουριώτη ἂν τὸν κατηγόρησαν γιὰ κάτι, ἦταν γιὰ τὸ θάρρος τῆς γνώμης του. Τὸν κατηγόρησαν ὅτι ἔκαμε ἕνα πολὺ τολμηρὸ ταξεῖδι μὲ τοὺς δοκίμους στὴν Ἰαπωνία —νομίζω—. Ὅτι ἐπῆγε νὰ βομβαρδίσῃ στὴν Αἴγυπτο μὲ τὴ θωρακοβάριδα «Ὄλγα». Τὸν κατηγόρησαν ἀργότερα γιὰ ἐνέργειες του ἔξω ἀπὸ κάθε διαταγὴ ἀνωτέρων του— ἢ ὁποῖες ὅμως ἐβγῆκαν σὲ καλό. Ἀλλὰ μήπως τὸν κατηγόρησαν ἐκεῖνοι ποὺ μόνον κριτικὲς κάμνουν στὰ ἔργα ἄλλων;

Ἐκεῖνες τὴς ἡμέρες εἶχεν ἔλθει ἡ εἴδησις ὅτι τὸ πλήρωμα τοῦ «Ἀβέρωφ» ἦταν ἕτοιμο νὰ στασιάσῃ-ὅτι ἐστασίασε. Ὁ Κουντουριώτης διετάχθη νὰ φύγῃ τὸ γρηγορώτερο. Καὶ ἐπῆγε ἐγκαίρως. Μὲ τὴν πεποίθησι ποὺ ἐνέπνεεν ἡ παρουσία του καθησύχασε τὰ πληρώματα μὲ τὸ μαλακὸ τρόπο του ἔβαλε τὰ πράγματα στὴ θέσι τους, καὶ ἐπιστάτησε μετὰ μὲ ἐνδιαφέρον καὶ στὴς ἐπισκευὲς τοῦ πλοίου.

* * *

Στὰ μέσα Αὐγούστου ἡ ἐπισκευὲς εἶχαν τελειώσει. Ὁ «Ἀβέρωφ» ἦταν πάλι καινούργιος ὅπως ἦταν ὅταν καθελκύσθη, τρεῖς μῆνες πρίν, στὰ Ναυπηγεῖα Ὀρλάνδο. Καὶ τὸ πλοῖο ἔφευγε γιὰ τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ νέο του κυβερνήτη, τὸν Κουντουριώτη.

Ὅταν νὸ πλοῖο εὑρισκόταν στὸν Βισκαϊκὸ κόλπο ὁ Κουντουριώτης ἔστειλε τὸ πρῶτο ραδιοτηλεγράφημα.

«Πλέομεν κανονινικῶς. Περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς θὰ εἴμεθα εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ὕδατα».

—Ἔρχεται! Ἔγραφαν ἡ ἐφημερίδες. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πειραιῶτες ἑτοιμάσθηκαν γιὰ τὴν ὑποδοχή.

Ἐπὶ τέλους!

Στὴ Μάλτα ἐσταμάτησεν ὁ «Ἀβέρωφ» γιὰ ἀνθράκευσι. Οἱ Ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ ἐχαιρέτησαν μὲ ἐγκαρδιότητα τὸν κυβερνήτη καὶ τοὺς ἀξιωμητικοὺς τοῦ πλοίου. Ὁ Κουντούριώτης ἔκαμε καὶ μερικὲς ἀσκήσεις ἐπιδείξεως μὲ τὸ πλοῖο. Ἔκαμε καὶ ἕνα φιλικὸ διαγωνισμὸ στὴν ταχύτητα μὲ τὴν Ἀγγλικὴν Ναυαρχίδα τῆς

Μεσογείου. Ὁ Κουντουριώτης —ἀποφασιστικὴ τόλμη καὶ ἐδῶ— διέταξε τὸ μηχανικὸ τοῦ πλοίου ἐπάνω ἀπὸ τὴ γέφυρα.

«Πάσῃ δυνάμει».

Καὶ ὁ Ἀβέρωφ ἀνέπτυξε μεγαλύτερη ταχύτητα καὶ ἐδείχθη γρηγορώτερος ἀπὸ τὸ Ἐγγλέζικο πολεμικό.

Ἔπειτα συνέχισε τὸ ταξεῖδι του γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἔξω ἀπὸ τὴν Ὕδρα—τὴν πατρίδα τοῦ κυβερνήτη— ὑποδέχθηκε τὸν «Ἀβέρωφ» μοῖρα τοῦ στόλου καὶ τὸν συνώδευσε τιμητικὰ ὡς τὸ Φάληρο.

Τὴν εἰκόνα τῆς ὑποδοχῆς μᾶς τὴν δίδουν ἡ ἐφημερίδες ἐκείνων τῶν ἡμερῶν. Ἀντιγράφω τὰ σχετικὰ ἀπὸ τὴν «Πατρίδα» τὴς 2 Σεπτεμβρίου 1911—ἡ ὁποία ἐδημοσίευσε καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνθουσιώδη ἄρθρα, μὲ τὸν τίτλο:

ΕΘΝΙΚΗ ΔΙΑΔΗΛΩΣΙΣ

«Δάκρυα χαρᾶς ἐπλήρουν χθὲς τοὺς ὀφθαλμοὺς χιλιάδων λαοῦ, πλυμμυρίσαντος τὴν Φαληρικὴν ἀκτὴν διὰ νὰ χαιρετήσῃ καὶ δεξιωθῇ τὸ νέον θωρηκτόν, τὸ ὁποῖον ἔπλεεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου. Τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος εἰσήρχετο ἠρέμα εἰς τὰ γαλανὰ νερὰ τοῦ Φαλήρου ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ λαοῦ μετεβλήθη σὲ ἀληθῆ φρενέτιδα πατριωτικῆς ἐξάρσεως. Ὅλων αἱ ψυχαὶ καὶ καρδίαι ἐδονοῦντο καὶ ἔπαλλον καὶ δέν ὑπῆρχε διάνοια Ἑλληνική, ἡ ὁποία δὲν ὠνειροπόλει τὴν συνέχισιν τῆς δόξης καὶ τῆς εὐκλείας τῶν παλαιῶν χρόνων.

Ἡ ὑπερέντασις αὕτη τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος ἦτο φυσικὴ εἰς λαόν, ὁ ὁποῖος ἐγαλουψήθη μὲ τὴν εὔκλειαν τῆς ἱστορίας του καὶ ἀνετράφη μὲ τὰ ὄνειρα καὶ τὰς ἐλπίδας τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως.

Τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκρότουν τὰ τηλεβόλα καὶ ὁ μέλλων βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν συμβούλων τοῦ Στέμματος ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ νέου θωρηκτοῦ, ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ὑπερυψοῦτο εἰς σφαίρας ἐθνικῶν ἰδεωδῶν καὶ ἡ ἔνδοξος Ἑλληνικὴ θάλασσα ἐφρικία μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ναυμάχων τοῦ 21.

Τὴν συγκίνησιν ταύτην τοῦ πλήθους, τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὸ περιπαθὲς προσκύνημα, τὴν ἐθνικὴν αὐτὴν ἐκδήλωσιν, τὴν

φωνὴν αὐτὴν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἡ ὁποία ἔχει ζωηρὰς τὰς ἀπηχήσεις καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν, ἃς ἀκούσουν ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους τὸ Ἔθνος σήμερον ἔχει ἐμπιστευθῆ τὰς τύχας του.

Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διεκρίθη πάντοτε διὰ τὰς θυσίας του ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Πατρίδος. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς συναισθάνεται βαθέως τὰς μεγάλας καὶ ἱερὰς αὐτοῦ ὑποχρεώσεις τὰς ὁποίας ἔχει ἀπέναντι τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν του.

Ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν χθὲς ἐπεκοινώνει νοερῶς μετὰ τῶν ἐν Φαλήρῳ ἐθνικῶν διαδηλωτῶν καὶ διὰ μέσου θαλασσῶν καὶ ὀρέων κατανυκτικὴ ἐτελεῖτο ἱεροτελεστία καὶ ὑπόσχεσις πανελλήνιος ἐδίδετο πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν μεγάλων αὐτῆς ὑποχρεώσεων.

Ἔχουν ἄδικον ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι λέγουν ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ταράσσεται ἐκ φιλοπεριεργείας. Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς συνταράσσεται ἀπὸ ἄδολα καὶ ἁγνὰ αἰσθήματα πατριωτισμοῦ καὶ δὲν θὰ παύσῃ ὑποβαλλόμενος εἰς τὰς σκληροτέρας τῶν θυσιῶν χάριν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ πόθων.

Ἡ ὡραία τελετὴ τῆς χθὲς ἀποτελεῖ περίλαμπρον σελίδα τῆς τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως.

Ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων ὡς ἀπὸ ἐθνικῆς ἐπάλξεως βροντοφωνοῦμεν καθ' ἅπαν τὸ Ἑλληνικόν:

ΘΑΡΡΕΙΤΕ ΚΑΙ ΕΛΠΙΖΕΤΕ

Ἡ Ἑλλὰς θὰ ζήσῃ διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀποστολήν!»

*
* *

Ὁ κατάπλους τοῦ Ἀβέρωφ, εἰς τὰ Φαληρικὰ ὕδατα.
Ἡ γενομένη ἐνθουσιώδης ὑποδοχή, 50 χιλιάδες λαοῦ εἰς τὴν Ἀκτήν.
Ἐπίσκεψις τοῦ ἀντιβασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τῶν ὑπουργῶν.
Ἡ προσφώνησις τοῦ κ. Ἐλ. Βενιζέλου καὶ ἡ ἀντιφώνησις τοῦ Διαδόχου.

Μολονότι ἡ χθεσινὴ ἡμέρα ἦτο λίαν ἀκατάλληλος διὰ καθόδους εἰς τὰ Φάληρα, λόγῳ τῆς γενικῆς μετοικεσίας καὶ τῆς ἀνα-

στατώσεως κάθε σπιτιοῦ, ἐν τούτοις ὁ κόσμος ὅλων ἐν γένει τῶν τάξεων, προτιμήσας τὰς πιθανότητας ἑνὸς μαλλοτραβήγματος μὲ τὸν νοικοκύρην του διὰ τὴν ἀργοπορίαν του ἢ καὶ τὴν ἀναβολὴν τῆς μετοικεσίας, παρὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ θεάματος τοῦ κατάπλου τοῦ «Ἀβέρωφ» μας, ἤρχισεν ἀπὸ τῆς 2ας μ.μ. τῆς χθὲς νὰ κατέρχεται σωρηδὸν εἰς τὸ Φάληρον.

Ὁ Ἠλεκτρικὸς σιδηρόδρομος καὶ ὁ τροχιόδρομος, προβλέποντες φυσικὴν κοσμοπλημμύραν ἐδιπλασίασαν καὶ ἐτριπλασίασαν τὰς γραμμάς των. Ὁ τροχιόδρομος κυρίως ὑπέστη τὰς γενναιοτέρας ἐπιθέσεις, καὶ μολονότι κάθε ταξεῖδι ἐξετελεῖτο ὄχι ὑπὸ δύο ὅπως γίνεται συνήθως τραίνων, ἀλλὰ ὑπὸ πέντε μαζύ, ἐν τούτοις μόλις κανεὶς εὗρισκε θέσιν νὰ σταθῇ εἰς καμμίαν γωνίαν ὄρθιος καὶ τοῦτο κατόπιν κόπων καὶ βασάνων.

Ὅλαι αἱ Ἀθῆναι, χθὲς εἶχον ἐκστρατεύσει. Κανένα σπίτι δὲν ἔμεινεν ἀσυγκίνητον ἀπὸ τὴν ἄφιξιν τοῦ ὡραίου μας θωρηκτοῦ.

Οἱ κατερχόμενοι μὲ περισσότερον ἐνθουσιασμὸν καὶ μὲ περισσοτέραν συγκίνησιν ἦσαν οἱ γέροι. Ἐνεθυμοῦντο ἐθνικὰ φωτεινὰ σημεῖα περασμένων χρόνων καὶ ἐζήτουν πειστήριον περὶ τῆς συνεχίσεώς των καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἄϊντε νὰ δοῦμε τώρα τὶ θὰ κάνωμε! ἔλεγαν καὶ κατὲστρωναν τὰ πλέον ὀνειροπόλα σχὲδια περὶ τῆς μελλούσης δράσεως.

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΕΝ ΑΝΑΣΤΑΤΩΣΕΙ

Αἱ μᾶζαι αἱ ὀγκώδεις καὶ αἱ ὑπερμεγέθεις ἤρχισαν κατερχόμεναι ἀπὸ τῆς 3ης μ.μ. Εἶναι ἡ ὥρα κατὰ τὴν ὁποίαν διεξάγεται ὁμηρικὸς ἀγὼν ἐμπρὸς εἰς κάθε θύραν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ τοῦ τροχιοδρόμου διὰ τὴν ἐπιτυχίαν μιᾶς ἁπλῆς εἰσόδου εἰς τὸ τραῖνον. Τὰ παιδιὰ χάνουν τὸν πατέρα καὶ οἱ πατέρες τὰ παιδιά.

Πλεῖστοι καταβάλλουν προσπαθείας διὰ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ πρῶτον τραῖνον καὶ μόλις κατωρθώνουν νὰ κρεμασθοῦν εἰς τὸ τελευταῖον. Ὁ συνωστισμὸς τῶν ἐπιβατῶν εἰς τοὺς σταθμοὺς εἶνε ἀπερίγραπτος. Τὰ τραῖνα παρὰ τὸν συνεχῆ πολλαπλασιασμὸν δὲν κατορθώνουν νὰ ἐπαρκέσουν. Πάντοτε, ἔπειτα ἀπὸ ἑκάστην πλήρωσιν ἁμαξοστοιχίας, ὑπάρχει κόσμος δυνάμενος νὰ πληρώσῃ ἄλλας δέκα. Ὁ «Ἀβέρωφ» ἔθεσεν εἰς νευρικὴν καὶ ἀγωνιώδη κί-

νησιν ὅλας τὰς Ἀθήνας. Μαζῆ μὲ τὴν κίνησιν τῆς 1ης Σεπτεμβρίου, ἦλθε νὰ μεταβάλῃ τὴν πρωτεύουσαν εἰς ὡρολόγιον τοῦ ὁποίου αἱ μηχαναὶ πηγαίνουν νὰ σπάσουν ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικὴν σύσφιγξιν τοῦ ἐλατηρίου.

Ὁ Πειραιεὺς δὲν ἔμεινε ὀλιγώτερον ἀσυγκίνητος. Ἡ ἰδία πάγνωστος κάθοδος καὶ ἐκεῖθεν. Ὁ κόσμος κατορθώνει διὰ τοῦ ἡλεκτικοῦ καὶ τροχιοδρόμου κατὰ μάζας. Πολλοὶ προτιμοῦν νὰ καταλάβουν τὰ ὕψη τῆς Καστέλλας διὰ νὰ ἀπολαύσουν καλλίτερον τὸ θέαμα τοῦ εἴσπλου τῶν πλοίων, καὶ αἱ κλιτύες τοῦ ὡραίου λόφου παριστάνουν τὴν ὡραιωτέραν ζουγραφιάν.

***

Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Ἀπὸ τῆς 2ας μ.μ. διαφαίνονται εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντος μερικαὶ σκοτειναὶ καὶ διαλείποντες ὄγκοι. Ὅσον ὅμως τὰ λεπτὰ παρέρχονται, ἐπὶ τοσοῦτον οἱ ὄγκοι οὗτοι γίνονται καταφανεῖς καὶ στεροποιοῦνται.

Τὴν 2,15′ εἰς τὸ τέρμα τοῦ ὁρίζοντος διαγράφονται ὁπωσδήποτε εὐκρινῶς σχήματα πλοίων, πλεόντων κατὰ μέτωπον.

—Ὁ στόλος μας!

—Ὁ «Ἀβέρωφ»! ἀναφωνοῦν καὶ χιλιάδες μάτια προσπαθοῦν νὰ διεισδύσουν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ φαινομένου τεμαχίου τοῦ Σαρωνικοῦ διὰ νὰ βεβαιωθοῦν περὶ τοῦ γεγονότος.

Πράγματι, εἶνε ὁ στόλος, εἶνε ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνικὸς στόλο μὲ τὸν ἀρτιπαγῆ «Ἀβέρωφ» εἰς τὸ μέσον ὁ ὁποῖος ἔρχεται μὲ τὴν ὑπερηφάνεια ἐκείνην ἡ ὁποία προκαλεῖ παλμοὺς καὶ πλάττει ὄνειρα. Προχωρεῖ ἀργὰ καὶ σιγά, ὅπως προχωρῇ ἡ πομπὴ ἐκείνη ἡ ὁποία ἔχει εἰς τὸ μέσον μίαν νύμφην.

—Νὰ ὁ «Ἀβέρωφ»! Κραυγάζει ἕνας καὶ προσπαθεῖ νὰ πείσῃ τὸν γύρω του κόσμον, ὅτι τὸ ὀγκῶδες θωρηκτὸν εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐκπέμπει τὸν πολὺν καπνόν.

—Δὲν βλέπετε τὶ καπνὸ βγάζουν τὰ φουγάρα του... Τέτοιο καπνὸ τὸ βγάζει κανένα ἄλλο πολεμικὸ καράβι;

ΤΑ ΡΙΓΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΙΝΗΣΕΩΣ

Περὶ τὴν 3ην ὥραν, τὰ πλοῖα φαίνονται πλέον εὐκρινῶς. Δεξιᾶ εἶναι τὸ θωρηκτὸν «Ψαρά», ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶνε καὶ ὁ κ. Τῶφφνελ, κατόπιν ὁ «Ἀβέρωφ» καὶ μετὰ τὸν «Ἀβέρωφ», πάντοτε ἐπὶ τῆς ἰδίας ὁριζοντίου καὶ κατὰ μέτωπον γραμμῆς αἱ «Σπέτσαι» καὶ ἡ «Ὕδρα». Ἐκατέρωθεν τοῦ θωρηκτοῦ τὰ ἓξ ἀντιτορπιλλικὰ κατ' ἀντιπαραγωγὴν καὶ τὰ τορπιλλοβόλα, εἰς τὸ ἀκρότατον δὲ ἀριστερὸν ὁ «Ἀλφειός».

Εἶναι ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ «Ἀβέρωφ» φαίνεται πλέον μέγας, ὀγκώδης, ἐπιβλητικός, μεγαλοπρεπής. Τὰ βλέμματα τοῦ πλήθους στρέφονται μόνον πρὸς αὐτόν. Ὅλος ὁ κόσμος αὐτὸν παρατηρεῖ, αὐτὸν καμαρώνει αὐτὸν προσπαθεῖ νὰ χορτάσῃ.

—Ἄ, μωρὲ καὶ μᾶς ἔβγαλες τὴν ψυχή! φωνάζει κάποιος. Καλορίζικος!

—Πῶ! Πῶ! Πῶ! Τὶ Τόφαλος εἶνε αὐτός, παρατηρεῖ ἕνας ἄλλος. Τὸν βλέπει ἡ θάλασσα καὶ φοβᾶται.

Μεταξὺ τῶν θεατῶν καὶ πλεῖστοι ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Πολλοὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ συγκρατήσουν τὴν συγκίνησίν των καὶ δακρύζουν.

—Καλορίζικος, Παναγία μου, νὰ εἶσαι καὶ στερεωθεμελιωμένος, ψιθυρίζει ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον.

—Ὁ θεὸς νὰ δώσῃ νὸ τὸν καμαρώσουμε κι' ἀλλοῦ ψιθυρίζουν ἄλλοι.

Καὶ ὁ «Ἀβέρωφ», ὅσῳ προχωρεῖ ἡ ὥρα περισσότερον ὀγκώδης, κολοσσιαῖος ἐξακολουθεῖ νὰ προχωρῇ ἀργὰ καὶ σιγὰ πρὸς τὰ Φαληρικὰ ὕδατα, περικυκλωμένος ἀπὸ τὰ θωρηκτά, τὰ ἀντιτορπιλλικὰ καὶ τὰ τορπιλλοβόλα.

Ο «ΑΒΕΡΩΦ» ΑΓΚΥΡΟΒΟΛΕΙ

Τὴν 4ην παρὰ δέκα, ἀκριβῶς ὁ στόλος εἰσελθὼν ἤδη εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Φαληρικοῦ ὅρμου ἀγκυροβολεῖ.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν τὸ Φάληρον ἔχει κατακλυσθῇ ἀπὸ τὰς χιλιάδας τοῦ κόσμου.

Ἡ Φαληριακὴ ἀκτὴ παρουσιάζει τὸ ὡραιότερον τῶν θεαμάτων. Εἰς τὴν ὡμορφιὰν αὐτὴν προσφέρει πολὺ καὶ ὁ πανηγυρι-

κὸς σημαιοστολισμὸς τοῦ «Ἀκταίου», καὶ τῶν παρακτίων καφενείων καὶ τῆς ἐξέδρας.

Ἡ ἐξέδρα ἦτο προωρισμένη μόνον διὰ τοὺς ἐπισήμους. Εἰς κανένα ἄλλον δὲν ἐπετράπη ἡ ἀνάβασις. Ὁ σημαιοστολισμός της ἦτο ἐξαιρετικῶς ὡραῖος.

Δύο μουσικαὶ στρατιωτικαὶ εὑρίσκοντο πρὸ τῆς ἐξέδρας καὶ δεξιὰ τοῦ «Ἀκταίου πρὸς τὸν κῆπον. Δύναμις χωροφυλάκων, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας Πειραιῶς κ. Μανωλοπούλου ἐτήρει τὴν τάξιν. Πρὸς πρόληψιν λωποδυτικῶν δυσαρέστων εἶχον κατέλθει ἐξ Ἀθηνῶν ὁ κ. Μαρούδας καὶ ἐκ Πειραιῶς ὁ κ. Δαμασκηνός, ἀστυνομικοὶ τῆς καταδιώξεως μετὰ πολλῶν ἄλλων μυστικῶν λαγωνικῶν.

Η ΠΑΡΑΤΑΞΙΣ

Ἡ παράταξις τῶν πλοίων ὑπῆρξε μεγαλοπρεπεστάτη Ὁ «Ἀβέρωφ» ἠγκυροβόλησε πρὸς τὸ ἄκρον δεξιὸν τοῦ ὁρμίσκου. Τὰ ἀντιτορπιλλικὰ καὶ τὰ τορπιλλοβόλα ἐπροχώρησαν περισσότερον πρὸς τὸ βάθος τοῦ ὅρμου. Τὰ θωρηκτὰ ἠγκυροβόλησαν ἀριστερὰ τοῦ «Ἀβέρωφ», κατὰ σειράν.

Ἡ παράταξις παρουσίαζε κάτι τὸ ἐξόχως ὡραῖον καὶ ἐν ταὐτῷ τὸ ὑπερόχως ἐπιβλητικόν. Ὁλόκληρος ἡ πολεμικὴ ναυτικὴ δύναμις τῆς Ἑλλάδος ἰσχυρὰ καὶ σεβαστὴ μὲ τὸν ὄγκον τοῦ «Ἀβέρωβ» ἐπεδεικνύετο διὰ νὰ τὴν καμαρώσουν.

Τὴν 4.30′ ἀκριβῶς κατέφθασαν εἰς Φάληρον διὰ τοῦ τροχιοδρόμου ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Γρυπάρης, Οἰκονομικῶν κ. Κορομηλᾶς, ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης κ. Δημητρακόπουλος καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς κ. Τσιριμῶκος.

Ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τῶν ἐπισήμων αἱ μουσικαὶ ἐπαιάνησαν καὶ τὸ πλῆθος ἐχειροκρότησε καὶ ἐπευφήμησε.

ΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΜΑΣ ΑΠΟ ΜΙΑΝ ΛΕΜΒΟΝ

Μία βάρκα μᾶς ἔφερεν—συνεχίζει ὁ γράφων— εἰς τὰ ἀνοικτὰ τοῦ Φαληρικοῦ ὅρμου, τὴν ὥραν ἀκριβῶς ποὺ ὁ Ἑλληνικὸς

στόλος ἐφαίνετο διαγραφόμενος καθαρὰ εἰς τὸν ὁρίζοντα. Ὁ «Ἀβέρωφ», εὑρισκόμενος εἰς τὰ δεξιὰ τῆς μοίρας, διεκρίνετο ἐκ ὄγκου του.

Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος ἤρχιζε ζωηρά. Βάρκες μὲ πανιὰ καὶ ἄλλαι κωπήλατοι διεσταυρώνοντο καθ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς μεταξὺ Παλαιοῦ καὶ νέου Φαλήρου θαλάσσης, ἀτμάκατοι καὶ ἀτμοπλοια μικρά, ναυλωθέντα ἐπίτηδες ὑπὸ πολλῶν διὰ νὰ παρακολουθήσουν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν κατάπλουν τοῦ νέου θωρηκτοῦ μας, ἐπλήρωσαν τὸν ὡραῖον κόλπον. Ἀπό τῆς θαλάσσης ἡ ἀκτὴ τῆς πλατείας τοῦ Νέου Φαλήρου ἐφαίνετο μυρμηκιῶσα ἀπὸ κόσμον, πυκνούμενον ὁλονὲν ἐκ τῶν καθόδων τῶν διαφόρων τραίνων, τὰ ὁποῖα ἔφερον τοὺς Ἀθηναίους πρὸς ὑπδοχὴν τοῦ « Ἀβέρωφ ».

Οἱ γραφικοὶ περὶ τὸν ὅρμον λόφοι, καὶ κυρίως τὸ ὕψωμα τῆς Καστέλλας, παρουσίαζον ἕνα θέαμα μὲ τοὺς κατορθώσαντας ν' ἀναρριχηθοῦν εἰς τοὺς βράχους του ἔξω τῆς γραφίδος ζωγράφου. Ἡ θάλασσα ἦτο πλέον κατάστικτος ἀπὸ ἀτμόπλοια καὶ λέμβους, ἀνοιχθείσας εἰς τὸ πέλαγος πρὸς πραϋπάντησιν τοῦ στόλου.

Λευκὰ πανιὰ πελώρια διέσχιζον τότ ἀέρα, σημαῖαι πολύχρωμοι ἐκυμάτιζον εἰς τοὺς ἱστοὺς τῶν μικρῶν βαποριῶν, καὶ κραυγαὶ χαρωπαὶ διημείβοντο μεταξὺ τῶν ἐπιβατῶν των. Αἱ πρόχειροι κριτικαὶ δὲν ἔλειψαν.

—Κύτταξέ τον πῶς ἔρχεται καμαρωμένος.

—Μὰ γιατὶ δὲν τὸν ἔχουν στὴ μέση τὰ ἄλλα καράβια;

Ἐξηγήθη τότε ὅτι ὡς τιμητικὴ θέσις· ἡ τάξις τοῦ ἀνωτέρου εἰς παράταξιν στρατιωτικὴν καὶ ναυτικήν, εἶνε τὰ δεξιά.

Η ΑΓΚΥΡΟΒΟΛΙΑ

Ἡ στιγμὴ τὸς ἀγκυροβολίας τοῦ «Ἀβέρωφ» ἦτο πράγματι ὡραία. Ἕνα μικρὸν σφύριγμα ἀπὸ τὸ θωρηκτὸν εἰδοποίησεν, ὅτι ἡ ἄγκυρα βυθίζεται εἰς τὰ νερά. Τὸ πλοῖον εὑρέθη τότε ἐνηγκαλισμένον ἀπὸ ἀπείρους λέμβους, διολισθαινούσας εἰς τὰ πλευρά του.

Ὅλον ἐκεῖνο τὸ πλῆθος λέμβων καὶ ἀτμακάτων, ἔγεινεν ἀνθρώπινος ἐσμὸς περὶ τὸ θωρηκτόν, κυρίως περὶ τὴν δεξιὰν πλευράν

του, ὅπου ἦτο ἡ κλίμαξ τῶν ἐπισήμων, ταπητόστρωτος καὶ κιγκλιδώματα ἀπαστράπτοντα.

Ἡ κινηματογραφικὴ ἐπιχείρησις ἐκ τοῦ ὡραίου θεάματος δὲν ἔλειψε. Μιὰ μηχανὴ τοῦ Κινηματογράφου Π α τ ὲ ἐλάμβανε ταινίας τῆς περὶ τὸν « Ἀβέρωφ » κινήσεως.

Ἀλλὰ τὶ θέαμα, ὁποία εὐτυχία διὰ τοὺς ὀφθαλμούς. Ἕνα κότερον χελιδονίσαν τὰ λευκὰ πανιά του ἀρκετὴν ὥραν εἰς τὸ Φάληρον, εἶχε πλησιάσει καὶ ἀνέπαυε τὸ κομψὸν σκάφος του παρὰ τὸν κολοσσὸν ἐκεῖνον τοῦ χάλυβος. Εἰς μίαν ἀτμάκατον κατάμεστον κόσμου, πολλοὶ εἶχον ἀναρριχηθῆ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱστοὺς διὰ νὰ ἰδοῦν καλλίτερα.

Νεαρὰ δεσποινίς, κρατουμένη μόλις ἀπὸ ἕνα σχοινί, ἐστέκετο εἰς τὸ ἄκρον τῆς πρώρας τῆς ἀτμακάτου, ἐνῶ τὰ φορέματά της ἠνεμίζοντο ἐλαφρὰ ἀπὸ τὸν πνέοντα ἀέρα. Ἡ ἀτμάκατος ἔκανεν ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω, τὸ πλῆθος συνηθρίζετο εἰς τὸ κατάστρωμα τῆς ἀτμακάτου, καὶ ἡ κόρη ἐκείνη ἔμεινεν εἰς τὴν θέσιν της ἀκίνητος καὶ ὡραία, ὡσὰν γοργόνα τοῦ θρύλου ἐμψυχωθεῖσα. Καὶ ἀνάμεσα τῆς λεμβομάζης αὐτῆς, μιὰ βάρκα λεπτὴ καὶ ἐλαφρὰ ἐλαυνομένη ἀπὸ τὰς κόπας μελῶν τοῦ Ὁμίλου τῶν Ἐρετῶν πετοῦσαν ὡς βέλος ἐδῶ κι' ἐκεῖ μόλις φαινομένη νὰ ἐγγίζῃ τὰ νερά.

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΚΑΙ ΑΝΕΠΙΣΗΜΟΙ

—Εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνεβοῦμεν ἐπάνω; Ἐφώναξε μιὰ φωνὴ ἀπὸ μίαν βάρκαν πρὸς ἀξιωματικὸν θεώμενον ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ θωρηκτοῦ τὸ πλῆθος.

—Αὔριον εἶπεν ὁ ἀξιωματικός. Τώρα ὅπως βλέπετε δὲν ἦλθαν οὔτε οἱ ἐπίσημοι ἀκόμη.

—Τὶ ἐπίσημοι ἀκόμη; Διεμαρτυρήθη ὁ βιαζόμενος νά πατήσῃ ἐπὶ τοῦ « Ἀβέρωφ ». Ἐμεῖς ἐκάμαμε μὲ τὰ χρήματά μας τὸ καράβι Ψ ψ .ψ . . . .

—Τέσσαρες λέμβοι τοῦ Π. Ναυτικοῦ προσεπάθουν νὰ κρατήσουν κάποιαν τάξιν παρὰ τὴν κλίμακα τοῦ θωρηκτοῦ, ὁπόθεν θ' ἀνήρχοντο οἱ ἐπίσημοι.

—Ἀνοιχθῆτε πιὸ πέρα, ἀπ' ἐδῶ θὰ περάσῃ ἡ ἀτμάκατος τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ.

Κατωρθώθη τέλος νὰ ἐλευθερωθῇ μία λωρὶς θαλάσσης διὰ

τὴν ἀτμάκατον, τῆς ὁποίας ἐπέβαινον τὰ μέλη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Τὸ πλῆθος ἀνευφήμισε τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως.

—Ζήτω ὁ Βενιζέλος.

Ὁ κ. Πρόεδρος εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποκαλύπτεται συνεχῶς πρὸ τοῦ χαιρετῶντος πλήθους.

—Νὰ μᾶς κάνῃς κι' ἄλλο, καπετὰν Λευτέρη φωνάζει κάποιος.

—Ζήτω τὸ Ναυτικό μας. Ζήτω ὁ Κουντουριώτης. Καὶ ὅλα τὰ μάτια τοῦ πλήθους ἐκείνου προσηλοῦντο ἐπὶ τοῦ πελωρίου σκάφους, ὡσὰν νὰ θέλουν νὰ βυθισθοῦν εἰς τὸν χάλυβά του καὶ νὰ ἰδοῦν ὁλόκληρον τὸ ἐσωτερικόν του.

*
* *

Παραπλέομεν τὸν «Ἀβέρωφ» διὰ νὰ πολιορκήσωμεν τὴν ἀριστερὰ κλίμακά του, ὅπου ὑπῆρχεν ἐλπὶς ἐπιτυχίας ἐφόδου.

Εἰς τὸν ἐξώστην τῆς πρύμης θεᾶται ἀσκεπὴς ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κ. Κορομηλᾶς.

—Κύριε ὑπουργέ, σταθῆτε. Δόστε μας μία πόζα. Καὶ ἡ φωτογραφικὴ μηχανὴ τῆς «Πατρίδος» ἑτοιμάζεται. Ταυτοχρόνως ἐξέρχονται εἰς τὸν ἐξώστην καὶ ἄλλοι ὑπουργοὶ μὲ τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Βουλῆς.

—Ἀπ' ἐδῶ, παρακαλοῦμεν, καὶ καλοῦμεν τοὺς κ.κ. ὑπουργοὺς εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος.

Οἱ κ. κ. ὑπουργοὶ συνομιλοῦν.

—Κύριε Δημητρακόπουλε, ἀπ' ἐδῶ.

Σταθῆτε νὰ ἔλθουν οἱ ὡραιότεροι ἐμπρός. Ἀπαντᾶ ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Δίδεται τόπος νὰ περάσῃ ὁ κ. Κορομηλᾶς καὶ τὸν ἀκολουθοῦν αἰδημόνως ὁ κ. Τσιριμῶκος καὶ ὁ κ. Γρυπάρης.

ΚΑΝΟΝΙΟΒΟΛΙΣΜΟΙ - ΜΟΥΣΙΚΗ - ΓΥΝΑΙΚΟΚΑΥΓΑΣ

Ἡ μουσικὴ τοῦ πλοίου παιανίζει, ἐνῷ τὸ πλήρωμα εἶναι παρατεταγμένον εἰς τὸ κατάστρωμα. Αἴφνης ὁ «Ἀβέρωφ» κανονιοβολεῖ. Εἰς τοὺς κανονιοβολισμοὺς ἀπαντοῦν καὶ τὰ ἄλλα πολεμικά.

Ἔρχεται ὁ Διόδοχος Κωνσταντῖνος.

Εὑρισκόμεθα ἐν μέσῳ καπνοῦ. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης καλύπτεται ἐν ἀκαρεὶ ὡς ὑπὸ πυκνῆς ὀμίχλης.

Ἡ Α. Υ. ἀνέρχεται εἰς τὸ θωρηκτὸν ἐνῷ ἡ μουσικὴ παιανίζει τὸν Βασιλικὸν ὕμνον. Συνέβη τότε κάτι τὸ ἐξωφρενικόν.

Μία κυρία ἐπιβαίνουσα μιᾶς βάρκας ἐπετέθη κατὰ τοῦ λεμβούχου.

—Τὶ ἔπαθες, κυρά μου.

—Μωρὲ τὶ μᾶς φέρνεις ἀπ' ἐδῶ;

—Γιὰ νὰ ἰδοῦμε τὶ γίνεται ἐκεῖ ποὺ ἀνεβαίνουν τὰ ἐπίσημα πρόσωπα;

—Καὶ τὶ μὲ φωνάζεις;

Νευρικὴ ἡ κυρία, πλεσιάζει τὸν βαρκάρην, τὸν ἀπωθεῖ, τοῦ ἁρπάζει τὰ κουπιὰ καὶ κοπηλατεῖ μόνη πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἤθελεν, ἐνῷ ὁ βαρκάρης ἀπειλεῖ ὅτι θὰ ρίψῃ τὸν σύζυγον τῆς κυρίας εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις δὲν ἔχει λάβει μέρος εἰς τὸν καυγᾶν.

ΜΑΤΑΙΑ ΕΞΟΔΟΣ

Ἐπιχειροῦμεν ν' ἀνέλθωμεν ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν κλίμακα εἰς τὸν «Ἀβέρωφ». Ἐπιδεικνύομεν ἄδειαν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν εἰς τὸν φρουροῦντα τὴν κλίμακα δίοπον, ἀλλὰ μᾶς δίδεται ἡ ἀπάντησις, ὅτι ὁ κυβερνήτης ἔχει ἀπαγορεύσει τὴν ἄνοδον εἰς πάντας. Λέμβοι μὲ συναδέλφους μᾶς ἀκολουθοῦν. Μερικοὶ δημοσιογράφοι ἀνέρχονται τὴν κλίμακα, ἀλλ' ἐκεῖ ἐμποδίζονται ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς ὑπηρεσίας.

—Μὰ ὁ κ. Ὑπουργὸς μᾶς ἔδωσε τὴν ἄδειαν αὐτήν.

Καὶ ἐπεδεικνύοντο αἱ ἄδειαι.

—Ὁ κανονισμὸς τοῦ πλοίου δὲν ἐπιτρέπει.

—Σᾶς παρακαλοῦμεν.

—Ἀδύνατον.

—Σᾶς ἱκετεύομεν.

—Λυπούμεθα ποὺ δὲν δυνάμεθα νὰ σᾶς ἐξυπηρετήσωμεν.

Καὶ οἱ δημοσιογράφοι μόλις ἀνῆλθον εἰς τὴν κλίμακα, ἀπὸ

τῆς ὁποίας εἶδον τὰ τεράστια ἐκεῖνα τηλεβόλα τῆς μεγάλης ὀλκῆς, προτείνοντα τὰ τρομερὰ στόμιά των εἰς μῆκος μέτρων καὶ τὴν κομψὴν ἐκκλησίαν τοῦ πλοίου, τῆς ὁποίας ἡ θύρα ἦτο ἀνοικτή.

Κατορθώνει ὅμως κάποιος ἀπ' αὐτοὺς νὰ μπῇ μέσα εἰς τὸ κύτος τοῦ πλοίου. Βλέπει, θαυμάζει καὶ ἀργότερα περιγράφει:

«Ἔχετε ἰδέαν τοῦ Ἄδου; θέλετε νὰ τὴν λάβετε; Παρακολουθήσατέ με κάτω εἰς τὰ μηχανοστάσια. 42 βαθμοὺς θερμοκρασίας ὅταν αἱ μηχαναὶ ἀργοῦν, 47 ὅταν λειτουργοῦν. Λαμβάνω μίαν ἰδέαν τοῦ Ἄδου. Καὶ ἐν τούτοις ὑπ' αὐτὴν τὴν ἀνυπόφορον ζέστην ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐργαζόμενοι: οἱ μηχανικοὶ καὶ πρωτίστως οἱ θερμασταὶ τοῦ «ΑΒΕΡΩΦ» τσουρουφλισμένοι ὡς ρέγγες.

Ὑπάρχουν ἐν τούτοις ἀνεμιστῆρες ἐκεῖ κάτω τοποθετημένοι εἰς τὰ πλάγια καὶ ἀπορροφητικαὶ μηχαναὶ δι' ἐξαγωγὴν τοῦ ὑπερθερμασμένου ἀέρος. Παρ' ὅλα αὐτὰ τὰ τεχνητὰ μέσα, ἡ ζωὴ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀσυνήθιστους εἶναι προβληματική.

Τὰ πυροβόλα κινοῦνται καὶ στρέφονται εὐκολώτατα καὶ κατὰ βούλησιν, χάρις εἰς τὴν δύναμιν τὴν παραγομένην ἀπὸ τὰς ὑδροθλιπτικὰς μηχανὰς τὰς καταλαμβανούσας εὐρύτατον χῶρον. Αἱ τορπίλλαι ἐκτοξεύονται δι' ἀεροθλιπτικῆς μηχανῆς παραγούσης μέσην δύναμιν 300 ἀτμοσφαιρῶν. Οἱ δὲ 3 τορπιλλικοὶ σωλῆνες εἶναι ἐνάλιοι διὰ νὰ μὴ φαίνωνται ὅταν ἐνεργοῦν ἀπὸ τὸν ἐχθρόν.

Εἴκοσι δύο λέβητες ἔχει ὁ Ἀβέρωφ οἱ ἓξ εἰς τὴν πρώραν καὶ δεκαὲξ εἰς τὴν πρύμναν. Ἡ ὕδρευσις τοῦ πληρώματος γίνεται ἀπὸ θαλάσσιον ὕδωρ μετασχηματιζόμενον διὰ μηχανημάτων εἰς γλυκύ. Οἱ ναῦται διαιτῶνται εἰς τὸ πρῶτον μετὰ τὸ κατάστρωμα πάτωμα. Διὰ λαβυρίνθου διαδρόμων καὶ κλιμάκων σᾶς ὁδηγῶ εἰς τὴν ὑψηλὴν γέφυραν ὑπὸ τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται τὸ πηδάλιον τοῦ πλοίου. Ἀποτελεῖται δὲ αὕτη ἀπὸ πύργους, ἐφ' ὧν στηρίζονται τὰ 36 πυροβόλα τοῦ θωρηκτοῦ. Σᾶς συνιστῶ ἐξ ὅλων τὰ 2 μυδραλιοβόλα, δυνάμενα νὰ βάλλουν εἰς κάθε λεπτὸν 450 βολάς. Ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ ὑπάρχουν 6 προβολεῖς ῥίπτοντες τὸ φῶς εἰς ἀπόστασιν 6 χιλιομέτρων.

***

Φεύγουν οἱ ἐπίσημοι καὶ ξεφεύγομε καὶ ἡμεῖς.

Η ΚΟΣΜΟΠΛΗΜΜΥΡΑ ΤΟΥ ΦΑΛΗΡΟΥ

Ἀργὰ περὶ τὴν 7ην μ.μ. ἡ πλατεῖα καὶ ἡ ἐξέδρα τοῦ Φαλήρου ἦσαν κατάμεστοι πλέον κόσμου. Ἡ κυκλοφορία τοῦ πλήθους ἐγένετο μὲ συνθλιβὴν καὶ διαγκωνισμούς. Ὅλαι αἱ Ἀθῆναι εἶχον κατέλθει εἰς τὸ Φάληρον διὰ νὰ ἰδοῦν τὸν «Ἀβέρωφ» καὶ ἡ ἀκτὴ καὶ ἡ ἐξέδρα ἐφαίνοντο ἀπὸ τῆς θαλάσσης, μεταμορφωθεῖσαι ἀπὸ περίεργον καὶ μόλις κινούμενον διακοσμητικὴν γιρλάνταν. Ἦτο τὸ πλῆθος τὸ ἔχον καρφωμένα τὰ βλέμματα ἐπὶ τοῦ ἠρεμοῦντος πλέον εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ὕδατα «Ἀβέρωφ». Θὰ ἦσαν ὑπὲρ τὰς 50 χιλιάδες ἄτομα.

Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀγκυροβολίαν τοῦ πλοίου ἐφάνη ἡ ἀτμάκατος ἡ φέρουσα τοὺς ἐπισήμους. Ὁ λαός, ὅστις παρηκολούθει τὴν ἀγκυροβολίαν ἐκ τῆς ἐξέδρας τῆς πλατείας τοῦ Φαλήρου καὶ ἐκ τῶν λέμβων ἐξέσπασεν εἰς οὐρανομήκεις ζητωκραυγὰς καὶ χειροκροτήματα.

—Ζήτω ὁ Βενιζέλος!

—Ζήτω τὸ Ναυτικόν!

Ἦσαν τὰ ἐπιφωνήματα τοῦ ἐνθουσιῶντος πλήθους. Τῆς ἀτμακάτου ταύτης ἐπέβαινον ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος, ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς κ. Τσιριμῶκος, οἱ ὑπουργοὶ κ. κ. Δημητρακόπουλος Κορομηλᾶς καὶ Γρυπάρης, ὁ φρούραρχος κ. Κσσμόπουλος μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ του κ. Γραββάνη καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς συνταγματάρχης κ. Κατσιφός.

Τῆς ἀτμακάτου ταύτης προηγεῖτο καὶ ἀτμάκατος τοῦ Λιμεναρχείου ἥτις ἤνοιγε δίοδον διότι πέριξ τοῦ «Ἀβέρωφ» ὅπου εἶχε συμπηχθῆ μία μάζα ἀπὸ λέμβους, κότερα, ἀτμόπλοια μικρὰ καὶ μεγάλα.

Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς κλίμακος τοῦ θωρηκτοῦ ἀνέμενε τοὺς ἐπισήμους ὁ κυβερνήτης τοῦ «Ἀβέρωφ» πλοίαρχος κ. *Κουντου-*

ριώτης μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του καὶ τῶν λοιπῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πλοίου.

Πρῶτος ἀνῆλθεν ὁ κ. Βενιζέλος, κατόπιν ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς κ. Τσιριμῶκος καὶ ἠκολούθουν οἱ λοιποὶ ὑπουργοὶ μετὰ τοῦ φρουράρχου καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Χωροφυλακῆς.

Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ θωρηκτοῦ ἦτο παρατεταγμένον εἰς δύο διπλοὺς στίχους ὅλον τὸ πλήρωμα, ἀποτελούμενον ἀπὸ 600 καὶ πλέον ναύτας, ἀξιωματικοὺς καὶ ὑπαξιωματικούς.

Οἱ ἐπίσημοι πάντες ἐχαιρέτησαν διὰ χειραψίας τὸν κυβερνήτην καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξιωματικούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ τέσσαρες ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Ἀγγλικῆς ἀποστολῆς, ἐνῶ τὸ πλήρωμα ἐζητωκραύγαζεν ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τῆς Κυβερνήσεως.

Εἰς τὰς ζητωκραυγὰς καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ πληρώματος τοῦ «Ἀβέρωφ» ἐπλειοδότουν τὰ πληρώματα τῶν ἄλλων θωρηκτῶν μας καὶ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἦσαν παρατεταγμένα καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς τελετῆς ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων.

Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς μετὰ τῶν λοιπῶν ὑπουργῶν καὶ τοῦ κ. Τσιριμώκου ἀμέσως ὡδηγήθησαν εἰς τὸ καρρὲ τῶν ἀξιωματικῶν, ὅπου ὁ κυβερνήτης κ. Κουντουριώτης προσέφερε καμπανίτην. Ἐκεῖ ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος ἐζήτησε παρὰ τοῦ κ. Κουντουριώτη διαφόρους πληροφορίας περὶ τοῦ πλοῦ καὶ τῶν ἄλλων λεπτομερειῶν τῆς ὑπηρεσίας.

Ὁ κ. Κουντουριώτης ἐξεφράσθη μετὰ θαυμασμοῦ περὶ τοῦ πλοίου καὶ τῆς ἐν γένει πειθαρχίας καὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ πληρώματος. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῆς συνομιλίας ἀνηγγέλθη εἰς τὸν κ. Πρωθυπουργὸν ὅτι ὁ ἀντιναύαρχος κ. Τῶφφνελ θὰ ἐπισκεφθῇ τὸ πλοῖον.

Η ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΤΟΥ κ. ΤΩΦΦΝΕΛ

Πράγματι δὲ μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἡ ἀτμάκατος τῆς ναυαρχίδος «Ψαρὰ» ἔφερεν εἰς τὸ θωρηκτὸν τὸν Ἄγγλον ἀντιναύαρχον μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του. Τὴν ἄνοδον τσῦ ξένου ὀργανωτοῦ ἐχαι-

ρέτισεν τὸ θωρηκτὸν διὰ δεκαενέα κανονιοβολισμῶν, ἐνῶ οἱ παρατεταγμένοι ναῦται ἐζητωκραύγαζον.

Τὸν ναύαρχον ὑπεδέχθη ὁ κυβερνήτης κ. *Κουντουριώτης*, ὅστις ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς τὸ καρρὲ τῶν ἀξιωματικῶν, ὅπου ἀνέμενον οἱ ἐπίσημοι. Ὁ ξένος ἀντιναύαρχος ἀντήλλαξε τυπικοὺς τινας λόγους μὲ ἕνα ἕκαστον ἐκ τῶν κ.κ. Ὑπουργῶν.

Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥ «ΑΒΕΡΩΦ»

Ἦτο ἤδη ἡ ὥρα 5 καὶ 10 μ. μ. ὁπότε ἐπεφάνη ἡ φέρουσα τὴν Α. Β. Υ. τὸν Διάδοχον ἀτμάκατος. Τὴν ἔλευσιν τοῦ Διαδόχου χαιρετῶσι διὰ εἴκοσι καὶ ἑνὸς κανονιοβολισμῶν τὰ τέσσερα θωρηκτά.

Ὁ παρακολουθῶν τὸ θέαμα λαός, καὶ τὰ πληρώματα τῶν πλοίων, ζητωκραυγάζουσι διατόρως. Φρενῖτις καταλαμβάνει τοὺς πάντας.

Ἐν μέσῳ τῶν ζητωκραυγῶν καὶ τῶν χειροκροτημάτων ὁ Α. Β. Υ. ὁ διάδρχος ἀνέρχεται τὴν κλίμακα, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ὑπασπιστῶν του κ. κ. Λεβίδη καὶ Σκουμπουρδῆ.

Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ «Ἀβέρωφ» ἀνέμενον τὸν Ἀντιβασιλέα ὁ κ. Πρωθυπουργὸς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισήμων, ὁ ναύαρχος Τῶφφνελ, καὶ ὁ πλοίαρχος κ. Κουτουριώτης μεθ' ὅλων τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πλοίου.

Ἡ Α. Β. Υ. ἐχαιρέτησε διὰ χειραψίας πρῶτον τὸν Πρωθυπουργὸν κ. Βενιζέλον κατόπιν τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς κ. Τσιριμῶκον, τοὺς λοιποὺς Ὑπουργούς, τὸν κυβερνήτην κ. Κουντουριώτην τὸν ὁποῖον τὸν συνεχάρη θερμῶς, τὸν ὕπαρχον κ. Βούλγαρην, τὸν πλωτάρχην κ. Δραγάτσην καὶ κατόπιν κατὰ σειρὰν ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ θωρηκτοῦ. Ἀμέσως κατόπιν ὁ Διάδοχος ἐπεθεώρησε τὸ παρατεταγμένον πλήρωμα, ἀκολουθούντων τῶν κ. κ. Ὑπουργῶν, τοῦ Ναυάρχου κ. Τῶφφνελ καὶ τοῦ κ. Κουντουριώτη.

Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν ἀνδρῶν, ἤρχισε ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ σκάφους ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ὑπάρχου κ. Βούλγαρη, ὅστις μετὰ θαυμαστῆς σαφηνείας ἐξήγει εἰς τοὺς ἐπισήμους ἐν πάσει λεπτομερείᾳ τὴν ἐνέργειαν τῶν διαφόρων μηχανῶν τοῦ σκάφους

Πάντες ἀπεθαύμασαν τὴν εὐχέρειαν τοῦ κ. ὑπάρχου εἰς τὴν ἐξήγησιν καὶ τὴν ἐλαχίστην λεπτομέρειαν.

Ἡ Α. Υ. μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, τῶν Ὑπουργῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισήμων ἐπισκέφθησαν πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ διαμερίσματα τοῦ πλοίου παραμείναντες περισσότερον εἰς τὰ μηχανοστάσια καὶ τοὺς πυργίσκους τῶν μεγάλων τηλεβόλων, εἰς ἕνα μάλιστα ἐκ τῶν πυργίσκων τούτων ὁ Διάδοχος ἠναγκάσθη ν' ἀφαιρέσῃ τὸ ξῖφος του διὰ νὰ εἰσέλθῃ, καὶ τοῦτο, διότι ἡ εἴσοδος ἦτο στενή.

Ο ΘΑΥΜΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

Ἡ Α. Υ. πλέον ἢ ἅπαξ ἐξέφρασε τὸν θαυμασμόν Του διὰ τὴν τελειότητα τῶν μηχανῶν καὶ τὴν ἐν γένει διαρρύθμισιν τοῦ σκάφους.

— Σᾶς βεβαιῶ, ἐτόνισεν ἡ Α. Υ., ὅτι ἡ τελειότης τοῦ πλοίου μὲ καταπλήσσει. Καὶ λέγω τοῦτο ἐγὼ ὁ ὁποῖος εἶδον πολλὰ πλοῖα νεωτάτου συστήματος.

Οἱ λόγοι οὗτοι τῆς Α. Β. Υ. παρήγαγον ἀρίστην ἐντύπωσιν.

Ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος ἀπήντησεν εἰς ταῦτα:

—Δὲν ἀρκεῖ τοῦτο Ὑψηλότατε. Ἀπαιτεῖται καὶ δουλειά. Πρωτίστως δουλειά.

Πρέπει νὰ συνηθίσουν τὰ πληρώματα εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν πειθαρχίαν.

Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν, ἥτις διήρκεσεν ἕως ἡμισείαν ὥραν οἱ ἐπίσημοι ἐπέστρεψαν εἰς τὸ καρὲ τῶν ἀξιωματικῶν, ὅπου ὁ ἀντιβασιλεὺς συνωμίλησεν ἰδιαιτέρως ἐπ' ὀλίγον ἀγγλιστὶ μετὰ τοῦ ἀντιναυάρχου κ. Τῶφφνελ. Εἰς τὸ καρὲ ἐκλήθησαν καὶ πάντες οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ πλοίου.

Ὁ κυβερνήτης κ. Κουντουριώτης προσέφερεν ἐκεῖ καμπανίτην· πρῶτον εἰς τὸν Διάδοχον κατόπιν εἰς τὸν κ. Τῶφφνελ τὸν Πρωθυπουργὸν καὶ τοὺς λοιποὺς ὑπουργούς.

Η ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος ἐγείρας τὸ κύπελλον προσεφώνησεν ὡς ἑξῆς:

Ὑψηλότατε,

Θερμῶς εὐχαριστῶ τὴν Ὑμετέραν Βασιλικὴν Ὑψηλότητα ἐκ μέρους τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ διότι εὐηρεστήθητε νὰ τιμήσητε αὐτὸ διὰ τῆς ἐπισκέψεώς Σας πρὸς τὸ ὡραῖον καὶ ἰσχυρὸν τοῦτο σκάφος μὲ τὸ ὁποῖον ἐπροίκισε τὴν χώραν ἡ φιλοπατρία ἑνὸς μεγάλου τέκνου αὐτῆς, τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ.

Ἡ σπουδαία τοῦ Πολεμικοῦ ἡμῶν Ναυτικοῦ αὐτὴ ἐνίσχυσις ἣν συνεπάγεται ἡ ἀπόκτησις τοῦ νεοτεύκτου τούτου σκάφους, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐπιτυχῆ δρᾶσι τῆς Ἀγγλικῆς Ναυτικῆς Ἀποστολῆς σημειώνουν διὰ τὸ Ναυτικὸν ἡμῶν τὴν ἀρχὴν νέας περιόδου, ἥτις πέποιθα ὅτι θὰ καταστήσῃ τοῦτο ἐν βραχεῖ σχετικῶς χρόνῳ ἄξιον τοῦ παρελθόντος του καὶ τῶν ἐλπίδων του, ἃς ἐπ' αὐτοῦ στηρίζει τὸ ἔθνος.

Κατὰ τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην, κατὰ τὴν ὁποίαν μετὰ τόσης χαρᾶς καὶ ὑπερηφανείας ὑποδεχόμεθα τὴν ἰσχυροτάτην ταύτην νέαν πολεμικὴν μονάδα μας ἐπιθυμῶ νὰ διακυρήξω τὴν στερὰν πεποίθησιν μου, ὅτι τὸ Πολεμικὸν ἡμῶν Ναυτικὸν θὰ ἀποβῇ ταχέως ἄξιον τῶν προσδοκιῶν τῆς Χώρας, στηρίζω ὄχι τόσον εἰς τὴν ἀξιολογωτάτην ἄλλως τε ἐνίσχυσιν, ἣν ἔλαβε τοῦτο διὰ τῆς νέας ταύτης ἰσχυρᾶς πολεμικῆς μηχανῆς καὶ μέλλει νὰ λάβῃ διὰ τῆς ἀποκτήσεως καὶ ἄλλων νεοτεύκτων σκαφῶν, ὅσον εἰς τὴν ἀσφαλῆ προσδοκίαν, ὅτι τὰ ἐπιτελεῖα καὶ τὰ πληρώματα, ὧν τὰς σημερινὰς ἐλλείψεις ὑπέρ πάντα ἄλλον ἀναγνωρίζω, θὰ δυνηθῶσιν, ἀφωσιούμενα εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν καὶ ἐπωφελούμενα τῶν φώτων καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀγγλικῆς ἀποστολῆς, νὰ ἀνέλθουν ταχέως ὑπό τε τὴν ἔποψιν τῆς πειθαρχείας καὶ τῆς πολεμικῆς τέχνης ἐν γένει εἰς τὴν περιωπὴν εἰς ἣν ἀπὸ πολλοῦ εὑρίσκονται οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν.

Τὴν ὑπεροχὴν δὲ ταύτην ἣν ἀποδίδουν εἰς τὸ ἔμψυχον μέρος τῆς ναυτικῆς δυνάμεως θὰ εὕρῃ ἐντελῶς δεδικαιολογημένην ὅστις ἐνθυμηθῇ ὅτι οὐχὶ τὸ πλῆθος οὐδὲ τὸ μέγεθος τῶν σκαφῶν ἠσφάλισαν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν κατὰ τὸ παρελθὸν τὴν νίκην, ἀλλὰ τὸ ναυτικὸν δαιμόνιον ἡ ὑπερτέρα ναυτικὴ τέχνη καὶ ὀργάνωσις καὶ πειθαρχεία, ἣν ἐκράτυνεν ἡ εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς ἐμπιστοσύνη, τὸ ριψοκίνδυνον πνεῦμα καὶ ἡ σταθερὰ ἀπόφασις, ὅ-

πως διὰ πάσης θυσίας ἀσφαλισθῇ ἡ νίκη. Μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτὴν εἰς τὸ μέλλον ἀναφωνῶ :

—Ζήτω τὸ Ἔθνος.

—Ζήτω ὁ Βασιλεύς.

—Ζήτω ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος.

—Ζήτω τὸ Ναυτικόν.

—Ζήτω ὁ Κουντουριώτης.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

Εἰς τὴν προσφώνησιν ταύτην ἡ Α.Β.Υ. ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς :

Προσυπογράφω ἀνεπιφυλάκτως εἰς ὅσα εἶπεν ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν καὶ ὅ,τι πρὸ πάντων ἔχω νὰ ἀξιώσω παρ' ὅλων εἶνε ἡ αὐστηρὰ πειθαρχία ἥτις ἐμπνέει εἰς ἕκαστον τὴν στερεὰν ἀπόφασιν νὰ ἐκτελῇ ἀσυζητητεὶ τὰς ἁρμοδίως διδομένας αὐτῷ διαταγὰς μέχρι τελευταίας ρανίδος τοῦ αἵματός του.

Ζήτω τὸ Ναυτικόν !

Εἰς τὸ καρρὲ τῶν ἀξιωματικῶν ἐγένετο ἐπίσης συζήτησις περὶ τοῦ πλοίου καὶ ἡ Α.Β.Υ. ὁ Διάδοχος ἔλαβε πάλιν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλήσῃ εὐφήμως περὶ τοῦ πλοίου καὶ ἰδίως περὶ τοῦ ὁπλισμοῦ αὐτοῦ.

Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΗΜΩΝ

Ὀλίγον κατόπιν ὁ Ἀντιβασιλεὺς ἀπῆλθεν, ὑπὸ τοὺς κρότους τῶν πυροβόλων τῶν πλοίων, τὰς ζητωκραυγὰς τῶν πληρωμάτων καὶ τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον μεθ' ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ παρηκολούθει ἀπὸ τὴν πλατεῖαν τοῦ Φαλήρου καὶ τοὺς πέριξ λόφους καὶ τὰς λέμβους.

Ὁ Διάδοχος κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐχαιρέτησε διὰ χειραψίας τὸν κ. Βενιζέλον, τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς κ. Τσιριμῶκον τοὺς ὑπουργούς, τὸν κ. Κουντουριώτην καὶ τὸν κ. Βούλγαρην. Τοὺς λοιποὺς ἀξιωματικοὺς ἐχαιρέτησε στρατιωτικῶς.

Ὀλίγον κατόπιν, περὶ τὴν 6ην δηλαδὴ ὥραν ἀπῆλθε καὶ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ὁμοίως ὑπὸ τοὺς κανονιοβολισμοὺς τῶν θωρηκτῶν.

Ἡ διέλευσις τῶν ἀτμακάτων τῶν ἐπισήμων ἀνὰ μέσον τοῦ πλήθους τῶν λέμβων καὶ τῶν ἀτμοπλοίων προυκάλεσεν φρενιτιώδη ἐνθουσιασμόν. Ἰδιαιτέρως ἐπευφημήθη ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΙΣ ΜΕ ΤΟΝ κ. ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟ

Χθὲς τὴν νύκτα εἴδομεν τὸν κ. Πρωθυπουργὸν κ. Βενιζέλον, ὅστις μᾶς ἐξεφράσθη ἐνθουσιωδῶς περὶ τοῦ νέου θωρηκτοῦ μας.

—Ὅ,τι εἶχον νὰ εἴπω τὸ εἶπον εἰς τὴν προσφώνησίν μου, μᾶς ἐτόνισεν ὁ κ. Πρωθυπουργός. Ὅ,τι ἔχω νὰ προσθέσω καὶ πάλιν, εἶναι ὅτι πρέπει νὰ συνηθίσωμεν εἰς τὴν δουλειά.

—Θὰ ἐξακολουθήσουν κ. Πρωθυπουργὲ τὰ γυμνάσια;

—Βεβαίως. Τὰ Γυμνάσια θὰ ἐξακολουθήσουν μέχρι τῆς 8ης Δεκεμβρίου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν πάντοτε τοῦ Ἄγγλου ὀργανωτοῦ κ. Τῶφφνελ.

—Ὁ ξένος ἀντιναύαρχος θὰ ἐπιβῇ τοῦ «Ἀβέρωφ;»

—Αὐτὸ δὲ τὸ γνωρίζω ἀκόμη. Γνωρίζω μόνον ὅτι ὁ κ. *Κουντουριώτης θὰ παραμείνῃ ὡς μοίραρχος.*

ΟΙ ΠΕΙΡΑΙΕΙΣ

Οἱ ἐκ Πειραιῶς μεταβάντες εἰς Φάληρον ὑπολογίζονται εἰς δεκασχιλίους καὶ πλέον.

Ὁ Πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας κ. Ἔλλιοτ κατελθὼν εἰς Πειραιᾶ μετὰ τῆς οἰκογενείας του δι' αὐτοκινήτου, παρηκολούθησε τὸν εἴσπλουν τοῦ «Ἀβέρωφ» εἰς τὸν Φαληρικὸν ὅρμον ἐκ τοῦ ἐξώστου τῆς παρὰ τὴν Καστέλλαν οἰκίας τοῦ κ. Μακκᾶ ὅπου παρέμεινε μέχρι τῆς 6 καὶ 1)2 μ.μ. ὥρας.

Τὸ ἀτμόπλοιον «Πύλαρος» πλῆρες ἐπιβατῶν, σημαιοστόλιστον ἐξῆλθεν εἰς προϋπάντησιν εἰς τὸν Σαρωνικὸν καὶ ἠκολούθησε τὸ θωρηκτὸν καὶ τὸν στόλον εἰς τὸ Φάληρον, ἐνῷ οἱ ἐπιβαίνοντε ἐζητωκραύγαζον.

Οἱ λόφοι Καστέλλας ἀπὸ τῆς πλατείας τῆς Ἀλεξάνδρας μέχρι Φαλήρου ἦσαν κοσμοβριθεῖς. Ἐπίσης ἡ Πειραϊκὴ χερσόνησος ἀπὸ τῆς θέσεως «Λοβιάρη» μέχρι Φρεατύδος ἀπὸ τῆς 2ας μέχρι τῆς 4 καὶ 1)2 μ.μ. ὥρας. Ἐπίσης πλήθη κόσμου ἦσαν στὴ θέσι Σταυρός, ὅπου ὁ σηματογράφος τοῦ λιμένος.

Ἀπὸ τῆς 3ης μ.μ. ὁ Πειραιεὺς εἶχεν ἐρημωθῆ. Τὰ Δημόσια γραφεῖα ἤτοι Τελωνεῖον κλπ. εἶχον κλείσει.

ΤΟ ΦΑΛΗΡΟΝ ΤΗΝ ΝΥΚΤΑ

Τὸ Φάληρον κατάμεστον κόσμου καὶ τὴν νύκτα. Τὰ ξενοδοχεῖα γεμᾶτα. Εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς πλατείας τρώγει καὶ ὁ κ. Πρωθυπουργὸς μετὰ τοῦ υἱοῦ του καὶ τοῦ κ. Μαρκαντωνάκη. Ὁ κόσμος καὶ ἰδία οἱ ξένοι τὸν παρατηροῦν μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος. Παραπλεύρως τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ εἰς τράπεζαν ἔχουσαν σχῆμα Π, παρακάθηται ὅμιλος ἐκ 30 καὶ πλέον προσώπων μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ κ. κ. Γρυπάρης Στρᾶτος, Δούμας καὶ Μπένσης μετὰ τῶν κυριῶν των. Τὸ γεῦμα ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ κ. Φίλωνος.

Εἰς τὰς 9 1)2 ἄρχεται καὶ φωταγώγησις. Ἡ πλατεῖα, ἡ ἐξέδρα ἡ Καστέλλα, τὰ θωρηκτά, καὶ βάρκες πλέουν εἰς πέλαγος φωτός, ἐκπεμπομένου ἀπὸ χιλιάδας ἐνετικῶν φανῶν καὶ πολυχρώμων ἄλλων λαμπτήρων.

Τὸ θέαμα ἦτο ἔξοχον, μοναδικόν. Εἰς τὰς 10 ἄρχεται ἡ παράστασις τοῦ Μελοδράματος. Ἐπαίχθη ἀρκετὰ καλὰ ἡ «Περουζὲ» τὴν ὁποίαν παρηκολούθησαν ὁ κ. Πρωθυπουργὸς καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἐπισήμων.

Εἰς τὰς 12 μ.μ. τὸ πλεῖστον τοῦ κόσμου ἤρχισε νὰ φεύγη ἀνερχόμενον εἰς Ἀθήνας.

Ὅ,τι ἐγένετο τότε εἰς τὸν ἠλεκτρικὸν καὶ τὰ τραμ εἶναι ἀπερίγραπτον. Πολὺς κόσμος διενυκτέρευσεν εἰς τὸ Φάληρον, διὰ νὰ δυνηθῇ σήμερον τὴν πρωΐαν νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ».

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ κόσμου καὶ ὁ θαυμασμὸς ἐξηκολούθησεν».

*
* *

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ποὺ εὑρίσκετο στὸ ἐξωτερικό, ὅταν

ἔμαθε τὴν εἴδησιν ὅτι ὁ «Ἀβέρωφ» ἔφθασε στὸ Φάληρο ἐτηλεγράφησε τοῦ Π. Κουντουριώτη.

«Κυβερνήτην Ἀβέρωφ

Κουτουριώτην

Εἶμαι ἀπείρως εὐτυχὴς διὰ τὴν αἰσίαν ἄφιξιν τοῦ «Γ. Ἀβέρωφ». Σᾶς συγχαίρω ὅλους ὁλοψύχως διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος σας. Αἱ εἰλικρινεῖς εὐχαί μου συνοδεύσυν πάντοτε τὸ ἀγαπητόν μου Ναυτικὸν εἰς τὰς ἐργασίας του καὶ τὴν ἀνάπτυξίν του.

Γεώργιος»

Τὸ βασιλικὸν αὐτὸ τηλεγράφημα ἐκοινοποιήθη στοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς ναύτες τοῦ «Ἀβέρωφ» μὲ Ἡμερησία Διαταγὴ τοῦ Κυβερνήτη Π. Κουντουριώτη.

***

Ἡ Ἑλλάδα εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ὑπεροπλία στὴ θάλασσα ἀπέναντι τῆς Τουρκίας. Ἡ προπαρασκευὲς τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς ἐξακολουθοῦσαν μὲ σύστημα καὶ μὲ τάξι. Ἡ Πατρίδα ἦταν ἕτοιμη καὶ μάλιστα σὲ ἐποχὴ πολὺ σπουδαία.

Ἐπανάστασι στὴν Ἀλβανία—ἐπαρχία Τουρκικὴ ἀκόμη. Ἡ Ἰταλία κάνει πόλεμο μὲ τὴν Τουρκία καὶ κατοχὴ στὰ Δωδεκάνησα —μὲ τὸν ἀμιγῆ Ἑλληνικὸ πληθυσμό τους. Στὴ Μακεδονία—ἐπαρχία Τουρκικὴ—οἱ χριστιανοὶ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴς Τουρκικὲς πιέσεις—ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κομητατζῆδες. Ζητοῦν ἐλευθερία. Στὰ Βαλκάνια. . . . προπολεμικὸς ἄνεμος—ποὺ ὅσο πάει καὶ δυναμώνει. Ἡ Ἀρμάδα «ἑτοιμάζεται». Ἡ Ἑλλάδα δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ ἀδιάφορη.

Hannibal ante portas

VII

1912—1913

Ἐρχόμεθα σὲ γεγονότα πιὸ κοντινά. Ἡ γενεά μας τὰ ξέρει καὶ τὰ θυμᾶται γιατὶ τὰ ἔζησε. Δὲν εἶναι ὅμως περιττὸ νὰ ἀφιερώσουμε μερικὲς γραμμὲς γι' αὐτά. Τὸ βιβλίο αὐτὸ δὲν γράφεται μονάχα γιὰ τοὺς συγχρόνους. Οὔτε εἶναι ξηρὴ βιογραφία τοῦ Παύλου Κουντουριώτη, σὰν ἄρθρο γιὰ ἐγκυκλοπαιδεία. Εἶναι μᾶλλον ἱστορικὴ ἐγκυκλοπαιδεία γύρω ἀπὸ τὸ πρόσωπο ποὺ βιογραφοῦμε.

Ὁ Σεπτέμβριος τοῦ 1912 ἦταν—κι' ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι στὰ Καλαντάρια—ὁ μῆνας ποὺ ἐσημείωνε τὸ τέλος τὸ ὁριστικὸ τῆς ἤρεμης προπολεμικῆς ζωῆς. Οἱ ἐπίσημοι κύκλοι κάτι περισσότερο ἤξευραν ἀπὸ τὸν κόσμο ποὺ ἐξαφνίσθη ἕνα βράδυ στὰ μέσα τοῦ μηνός. Αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ τὸ συμπεράνῃ κανεὶς ἐὰν ἔκανε μιὰ ἐπίσκεψι στὸν Ναύσταθμο ἀπὸ τὸν προηγούμενον Αὔγουστο, ὅπου ἡ πυρετώδης προετοιμασίες στὰ ἐκεῖ Συνεργεῖα καὶ Ἐργοστάσια ἐφανέρωναν ὅτι δὲν ἦσαν παραμονὲς γιὰ ναυτικὰ γυμνάσια μόνον.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴς ἄλλες ἐργασίες ἐγινόταν βιαστικὰ καὶ ἡ ἀνασύνθεσι τοῦ θωρηκτοῦ «Ὕδρα» ποὺ λίγον καιρὸ πρὶν εἶχε κριθῇ «ἄχρηστο» καὶ προωριζόταν γιὰ «Πλωτὴ Σχολή», ἀφοῦ πρῶτα τοῦ ἔβγαζαν τὰ κανόνια, τὰ καζάνια καὶ τὸ ἄφηναν ἔτσι σὰν

μαούνα. Καὶ ὁ Παῦλος Κουντουριώτης ὁ ὁποῖος ἦταν ἄλλοτε κυβερνήτης του καὶ τὸ ἐπονοῦσε—εἶχε καὶ τὸ ὄνομα τῆς δοξασμένης πατρίδας του—καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἔγκριτοι—Δαμιανός, Ἠπίτης, Γκίνης, Βρατσάνος, Τσουκαλᾶς, Γούδας, Ρεδιάδης—ἀντιδροῦσαν στὸ νὰ ἀχρηστευθῇ τὸ πλοῖο ἐκεῖνο. Ἐπέμενεν ὅμως ἡ «Ἀγγλικὴ Ὀργανωτικὴ Ἀποστολή», καὶ ἔγινε ἡ γνώμη της. Ὅταν ὅμως ἀπὸ τὸ κολοκαῖρι τοῦ 1912 ἄρχισαν αἱ συνεννοήσεις καὶ διπλωματικὲς προετοιμασίες στὰ Βαλκάνια, τότε ἡ σοφὴ ἐκείνη ἀπόφασις ἀνεκλήθη καὶ ἡ «Ὕδρα» ἐπισκευαζόταν βιαστικὰ γιὰ νὰ ξανάλθῃ στὴν παληά της μάχιμη κατάστασι.

Καὶ στὰ Ὑπουργεῖα κίνησι ζωηρότερη καὶ στὴς στρατῶνες καὶ στὴς ἀποθῆκες ὑλικοῦ πολέμου.

*
* *

Τὰ μεσάνυχτα τῆς 17 πρὸς 18 Σεπτεμβρίου ἔκτακτα παραρτήματα τῶν ἐφημερίδων ἀνεστάτωσαν τὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη. Ὁ κόσμος ποὺ ἦταν ἐκείνη τὴν ὥρα—ζεστὴ φθινοπωρινὴ βραδυὰ—στὰ θέατρα, στὰ κέντρα, στὸ Ζάππειο, μὲ ζωηρὴ συγκίνησι ἐδέχθη τὸ κεραυνοβόλο ἄγγελμα.

Στοὺς δρόμους τῆς κάθε συνοικίας ἡ φωνὴ τοῦ ἐφημεροδοπώλη ἐσήμαινε αὐτὴ τὴν ὥρα γενικὸ ἐγερτήριο.

—Τὸ Παράρτημαααααα. Ἡ Γενικὴ Ἐπιστράτευσις τῆς Ἑλλάδος.

Φτωχόπορτες, ψηλὰ παράθυρα, γρίλλιες ἀπὸ μπαλκόνια, ἄνοιξαν μὲ κρότους, μὲ τριξίματα βιαστικὰ καὶ κεφάλια, χέρια, σιλουέτες νυχτικά, ρόμπες, μπιζάμες, φακιόλια ἐπρόβαλαν γρήγορα-γρήγορα καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα μὲ φωνὲς σὲ ὅλους τοὺς μουσικοὺς τόνους ἐκαλοῦσαν τὸ μοιραῖο ἄγγελο γιὰ τὸ μεγάλο γεγονός.

—Παράρτημα ἐδῶ. Ἀπ' ἐδῶ.

—Κι' ἐδῶ βρὲ παράρτημα. ψίτ=ψίτ. Παράρτημα ;

Πρὶν βγῇ τὸ Παράρτημα ἡ εἴδησις εἶχεν ἀνακοινωθῇ ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸν τῶν ναυτικῶν, τὸν Ν. Στράτον, ποὺ κατὰ τὰς 10.30′ τὸ βράδυ ἐβγῆκε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν ἅμα τελείωσε τὸ τρίτον ἐκείνην τὴν ἡμέρα, Ὑπουργικὸ Συμβούλιο κι' εἶπε στὸν κόσμο ποῦ ἦταν μαζεμένος ἐκεῖ.

—Παιδιὰ ὁ Θεὸς βοηθός. Ἐρρίφθη ὁ κῦβος. Ἡ Ἑλλὰς ἐκστρατεύεται.

Ἡ πολιτικὴ καὶ διπλωματικὴ ἀτμόσφαιρα ἀπὸ μερικὲς ἡμέρες πρὶν μὲ τὶς προπολεμικὲς εἰδήσεις ἀπὸ τὰ Βαλκάνια, ἦταν γεμάτη ἀπὸ ἀνησυχίες. Κάτι ἐψυθιριζόταν. Ἡ κοινὴ γνώμη προετοιμαζόταν ἀπὸ μερικὲς ἐφημερίδες, μ᾽ ἄρθρα, ἀναγνώσματα, εἰδήσεις ποὺ ἐμύριζαν λίγο .... αἷμα, λίγο ... μπαροῦτι .... καὶ πάντα πολὺ πατριωτισμό. Ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ ὁ γράφων αὐτὰ τώρα, ἐδημοσίευα μὲ σειρὰ ἐπιφυλλίδες σ᾽ ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλείτερα περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς, ἕνα πατριωτικὸ ἀνάγνωσμα μὲ τὸν τίτλον « Ὁ Σκενδέρμπεης » τὸν ὁποῖον ἔφτιανα ὑποδειγματικὸν Ἕλληνα πατριώτη, χωρὶς τοπικὰ καὶ χρονικὰ ὅρια!

Τὰ ὑπουργικὰ συβούλια συχνά. Κάτι ὑποπτευόταν ὁ κόσμος —κάτι ἄριστο. Γι᾽ αὐτὸ τὸ βράδυ ἐκεῖνο ἦσαν πολλοὶ μαζεμένοι ἔξω ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Στρατιωτικῶν. Ἐπερίμεναν νὰ μάθουν.

Καὶ ἔμαθαν. Ἔμαθαν ὅλοι μετά. Στοὺς Δημοσιογράφους ἐδόθη καὶ ἐδημοσιεύθη μὲ μεγάλους τίτλους στὶς ἐφημερίδες— τὴν ἄλλη μέρα—τὸ σχετικὸ ἀνακοινωθέν, τὸ ὁποῖον ἐτηλεγραφήθη καὶ στὸ ἐξωτερικὸ—μαζὺ μὲ τὸ Διάταγμα γιὰ τὴν πρόσκλησι 24 ἡλικιῶν!

«Διὰ Β. Διαταγμάτων ὑπὸ σημερινὴ ἡμερομηνίαν δημοσιευομένων εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, διετάχθη γενικὴ ἐπιστράτευσις τῆς χώρας. Ἡ ἀπόφασις τῆς γείτονος Αὐτοκρατορίας—τῆς Τουρκίας—περὶ ἐπιστρατεύσεως πάντων τῶν ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας Στρατιωτικῶν αὐτῆς Σωμάτων, ἐπέβαλεν καὶ τὰ Βαλκανικὰ Κράτη ἐν ἐπιγνώσει τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτὰ κυνδύνου καὶ ἐν πλήρει συναισθήσει τῆς ἀλληλεγγύης αὐτῶν, τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιστρατευθῶσιν ἐκ συμφώνου, ὅπως ἀντιμετωπίσωσι πᾶσαν περιπέτειαν, ἣν ἠδύνατο νὰ διμηουργήσῃ εἰς αὐτὰς ἡ ἀπειλητικὴ αὕτη συγκέντρωσις τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς γείτονος χώρας ἢ ἐξαιρετικῶς ἀνώμαλος ἐσωτερικὴ κατάστασις ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ ὠθήσῃ αὐτὴν ὅπως ζητήσῃ εἰς ἐξωτερικὸν πόλεμον διέξοδον ἀπὸ τῶν ἐσωτερικῶν δυσχερειῶν».

Ὁ Ἀθηναϊκὸς κόσμος ποὺ τὴν νύχτα ἐκείνη μὲ πατριωτικὸ

ἐνθουσιασμὸ ἐδέχθη τὴν εἴδησι γιὰ τὴν ἐπιστράτευσι, ἔδινε τὴν πρώτη ἐνθάρυνσι στὴν Κυβέρνησι, γιὰ τὸ μεγάλο ἔργο ποὺ ἀνελάμβανε, καὶ τὸ ὁποῖον ἀργότερα μὲ τὴν προθυμία τοῦ λαοῦ, μὲ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀρχιστρατήγου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Ναυάρχου Κουντουριώτη καὶ τῶν διαλεχτῶν ἐπιτελείωντους,ἔφερε στὸ ποθητὸ πέρας.

Γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἐκείνη περίοδο δὲν εἶνε περιττὸ νὰ προσθέσω ἐδῶ γιὰ εἰσαγωγικὴ τοῦ πολεμικοῦ ἔργου διασάφισι, ἕνα κεφάλαιο ἀπὸ τὸ βιβλίο μου «Σελίδες Διπλωματικῆς Ἱστορίας» ποὺ ἔχει ὅλες τὴς χρήσιμες πληροφορίες.

«*1912—1913. Τὰ ἐν τῇ Βαλκανικῇ.*

Ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος πρὶν ἡ ἐπιληφθῇ τῆς ἐξετάσεως τῶν Βαλκανικῶν γεγονότων, φυσικῶς θὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα πρότερον εἰς τὰ συμβαίνοντα κατὰ τὸ ἔτος 1911, ἅτινα στενῶς συνδέονται μὲ τὴν τύχην τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Εἶνε δὲ ταῦτα ὁ Ἰταλοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1911—1912 καὶ αἱ ταραχαὶ τῆς Ἀλβανίας τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

—Ἡ Ἰταλία ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπιθυμοῦσα νὰ ἐκταθῇ ἀποικιακῶς, συγκεκριμένως, δὲ εἰς Τριπολίτιδα καὶ Κηρηναϊκὴν—κάτι ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐν Μαρόκῳ Γαλλικὴν κατοχὴν—προέβη εἰς σχετικὰ διαβήματα παρὰ τῇ Τουρκίᾳ, ἧς ἀρνηθείσης, ἐπῆλθεν ἡ διακοπὴ τῶν σχέσεων τῶν δύο Κρατῶν· τῇ 10 Ὀκτωβρίου 1911 ἡ Ἰταλία ἀπέστειλεν 25—30.000 στρατοῦ εἰς Τριπόλίτιδα συνοδευομένου καὶ ὑπὸ πολεμικῶν πλοίων. Ἀλλ' ἡ ἀντίστασις τῶν ἰθαγενῶν ὑποστηριζομένων καὶ ὑπὸ τῆς Τουρκίας ὑπῆρξεν ἰσχυρά. Οἱ Ἰταλοὶ μικρὰς ἐπιτυχίας, ἂν μὴ ἀποτυχίας, ἔχοντες εἰς Τριπολίτιδα, ἠναγπάσθησαν νὰ στραφοῦν καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα, ὅπως ἐκβιάσουν τὴν Τουρκίαν. Ἀπέστειλαν ἐλαφρὰ πολεμικὰ εἰς τὰ Ἀλβανικὰ ὕδατα καὶ κατόπιν κατέλαβον στρατιωτικῶς τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης τὰς Ἑλληνικὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἀνηκούσας τότε εἰς τὴν Τουρκίαν, Ρόδον, Πάτμον, Λέρον,Κών, Σύμην, Κάρπαθον, Ἀστυπάλαιαν κ.λ.π. Κυρηχθέντος ὅμως τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου ἠναγκάσθη ἡ Τουρκία νὰ συνομολογήσῃ μετὰ τῆς Ἰταλίας, ἐν Λωζάνῃ (3) 16 Ὀκτωβρίου 1912)«περὶ εἰρήνης συν-

θήκην» διὰ τῆς ὁποίας ἀπώλεσε τὴν τελευταίαν της ἐν Ἀφρικῇ κτῆσιν! Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ Τουρκία ἐξηκολούθησε νὰ ἔχῃ ἐν Τριπολίτιδι ἀξιωματικούς.

—Μῆνάς τινας πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς Βαλκανικῆς πυρκαϊᾶς ἐξηγέρθησαν οἱ ὀρεσίβιοι Ἀλβανοὶ κατὰ τοῦ καθεστῶτος καὶ ἐδημιούργησαν λίαν ἀνώμαλον κατάστασιν διὰ τὴν —τουρκικὴν εἰσέτι —ἐπαρχίαν των. Ἐπωφελούμεναι αἱ γείτονες Δυνάμεις: Ἰταλία καὶ Αὐστρία ἐπεζήτησαν νὰ ἐπέμβουν εἰς τὴν Ἀλβανίαν, χάριν βεβαίως κατακτητικῶν σκοπῶν.

Διαρκοῦντος τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, συγκατατιθεμένης καὶ τῆς Γερμανίας νὰ ἱδρυθῇ Αὐτόνομον «Ἀλβανικὸν Κράτος», μὲ ἀπώτερον σκοπὸν τὸν διαμελισμόν του, ὡς τῆς Πολωνίας!

Ἡγεμὼν αὐτοῦ τοῦ Κράτους ἐξελέγη βραδύτερον ὁ Πρίγκηψ τοῦ Βήδ, ὅστις μετὰ ταραχώδη καὶ ἐπικίνδυνον καὶ δι' αὐτὴν τὴν ζωήν του, διαμονὴν ἐν Ἀλβανίᾳ, παίγνιον δ' ὢν τῶν διαφόρων Εὐρωπαϊκῶν Αὐλῶν, ἐκραγέντος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἀπῆλθε τῆς χώρας ταύτης καὶ μετέβη εἰς Γερμανίαν.

—Τὸ πολυθρύλητον ζήτημα τῆς ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας παραχωρήσεως ἐν Μακεδονίᾳ διαφόρων ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν μεταρρυθμίσεων, ἡ περὶ τῶν ὁποίων ἀξίωσις τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν ἔλαβεν ἀφορμὴν κυρίως ἐκ τῆς Ἀλβανικῆς ἐπαναστάσεως, παρὰ τὰς τότε προβλέψεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Διπλωματίας, κατέληξε εἰς τὰ γνωστὰ γεγονότα τοῦ 1912—1913, τὰ ὁποῖα κατὰ μέγιστον μέρος ἔδωσαν τὴν λύσιν τοῦ Βαλκανικοῦ ζητήματος.

Μὴ λαβούσης ὑπ' ὄψει τῆς Τουρκίας τὰς αἰτήσεις καὶ ἀξιώσεις ταύτας, τὰ Βαλκανικὰ Κράτη Βουλγαρία καὶ Σερβία —μεθ' ἧς συνέπραττε καὶ τὸ Μαυροβούνιον—ἀπὸ τὰ 1910, ἀπὸ ἡγεμονίας ἀνακυρηχθὲν εἰς Βασίλειον—προέβησαν εἰς ἔγγραφον συνεννόησιν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπὸ κοινοῦ δρᾶσιν αὐτῶν κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἐζήτησαν ἀμέσως κατόπιν καὶ τὴν συνδρομὴν τῆς Ἑλλάδος ἥτις καὶ ἐδέχθη, παρὰ τὰς παραχωρήσεις τὰς ὁποίας τῆς ἠπέσχετο ἡ Τουρκία, ἐὰν ἐτήρει οὐδετερότητα. Ἡ συνεννόησις ἐπετεύχθη. Ἡ νὺξ τῆς 17ης πρὸς τὴν 18ην Σεπτεμβρίου 1912 ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἑλλάδα προάγγελος σοβαρῶν γεγονότων —διὰ τὴν τύχην τοῦ κράτους καὶ τοῦ ὑπουδούλου Ἑλληνισμοῦ.

Παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας πρὸς ἀποσόβησιν τῆς ρήξεως τὰ γεγονότα ὡδήγουν εἰς τὴν μοιραίαν.. λύσιν.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ταύτης (1730 Σεπτεμβρίου) ἡ Σερβία καὶ Βουλγαρία ἐκήρυξαν τὴν ἐπιστράτευσιν. Περὶ τὴν 9ην ὥραν τῆς νυκτὸς συνελθὸν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἀπεφάσισε τὴν γενικὴν ἐπιστράτευσιν τῆς χώρας ἀποσταλέντων καὶ τῶν σχετικῶν Β. Διαταγμάτων εἰς τὸ Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον, εἰς δὲ τοὺς ἀνυπομόνως ἀναμένοντας δημοσιογράφους ἐδόθη τὸ σχετικὸν ἀνακοινωθέν. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ κατὰ τῆς Τουρκίας μῖσος τῆς Κοινῆς ἐν Ἑλλάδι Γνώμης, ἦτο εἰς ἀνώτατον βαθμὸν ἀνεπτυγμένον. Τὰ ἀτυχήματα τοῦ 1897, ὁ συστηματικὸς διωγμὸς τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων, αἱ . . . δονκιχωτικαὶ ἀπειλαὶ τοῦ Σιφκέτ πασσᾶ, ὅτι «θὰ ἤρχετο νὰ πάρῃ τὸν καφέν του εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος», ἡ προσφάτως γενομένη προσβολὴ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας ἐν Σάμῳ, τὸ ζήτημα τῶν Κρητῶν βουλευτῶν καὶ ἄλλα τινά, ἀπετέλεσαν σοβαρὰ στοιχεῖα τῆς κατὰ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου ἐκραγείσης θυέλλης.

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις πληροφορηθεῖσα, ὅτι ἡ Ἑλλὰς προέβη εἰς ἐπιστράτευσιν, μετῆλθε μυρία μέσα, ἄντυκρις ἀντιβαίνοντα εἰς τὰ διεθνῆ νόμιμα. Προέβη εἰς κατακράτησιν τῶν εἰς τοὺς λιμένας της εὑρισκομένων ὑπὸ Ἑλληνικὴν σημαίαν πλοίων, χωρὶς νὰ τάξῃ, κατὰ τὰ κεκανονισμένα ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τῆς Χάγης προθεσμίαν διὰ τὴν ἀναχώρησιν· διεστρέβλωσε φρικωδῶς τὰ ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικῆς προσβείας καὶ τῶν προξένων Θεσσαλονίκης καὶ Σμύρνης εἰς Ἀθήνας ἀποστελλόμενα κρυπτογραφικὰ τηλεγραφήματα· πολλοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ Ἕλληνας ἐκοιννοποίησε καὶ ἄλλα πλεῖστα ὅσα ἔπραξε —φοβουμένη καὶ ἐκδικουμένη!

Αἱ Δυνάμεις ἐπιθυμοῦσαι διὰ πολλοὺς λόγους τὴν πρόληψιν τῆς ἐκρήξεως ἐν τῇ Βαλκανικῇ πυρκαϊᾷ, προέβησαν, παρὰ ταῖς ἐνδιαφερομέναις Κυβερνήσεσιν εἰς διακοινώσεις καὶ συστάσεις, δι' ὧν, ἀφ' ἑνὸς συνίστων εἰς τὰ σύμμαχα ἤδη Κράτη τοῦ Αἵμου μείζονα ψυχραιμίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπέσχοντο νὰ μεσολαβήσουν παρὰ τῇ

Πύλῃ, ὅπως αὕτη ἐφαρμόσῃ τὰς συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 23 τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878 μεταρρυθμίσεις ἐν Μακεδονίᾳ—ὑποσχόμεναι συγχρόνως τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀκεραιότητός της. «Τῇ 28ῃ Σεπτεμβρίου δὲ διὰ τοῦ Πρυτάνεως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Διπλωματικοῦ Σώματος πρεσβευτοῦ τῆς Αὐστρουγγαρίας μαρκησίου Παλλαβιτσίνι καὶ Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις προέβησαν εἰς σοβαρὸν Συλλογικὸν παρὰ τῇ Πύλῃ διάβημα ἀφορῶν τὰς ἐν Μακεδονίᾳ μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας—κατὰ τὸ σύστημα τῶν παρελκύσεων—μόνον δι' ὑποσχέσεων ἔστεργεν αὕτη ὑποτιμῶσα τὰς δυνάμεις τῶν τεσσάρων Βαλκανίων.

Ἐπίσης εἰς πολλὰς προφορικάς, κατὰ τὸ πλεῖστον, συστάσεις προέβησαν οἱ πρέσβεις τῶν Δυνάμεων εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν.

Πάντα ταῦτα ὅμως ἀπέτυχαν. Ἡ θύελλα ἐξερράγη.

Αἱ Κυβερνήσεις Ἀθηνῶν, Σόφιας καὶ Βελιγραδίου τῇ 30ῇ (Ν. ἡ) Σεπτεμβρίου προέβησαν εἰς ταὐτόσημον διακοίνωσιν εἰς τὴν πύλην διὰ τῶν διπλωματικῶν αὐτῆς ἀντιπροσώπων ἐν ταῖς ἀνωτέρω πρωτευούσαις, ἵνα, διὰ τελευταίαν φοράν, λάβουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γνῶσιν τῶν διαθέσεων τῆς γείτονος Αὐτοκρατορίας καὶ ἀναλόγως κανονίσουν τὴν πορείαν των. Ἡ Ἑλληνικὴ διακοίνωσις ἔχει ὡς ἑξῆς, φέρουσα τὴν ὑπογραφὴν τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Κορομηλᾶ.

«Ὁ ὑπογεγραμμένος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἔχει τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσῃ τὸν Μουκτάρ—Βέην, ὅπως εὐαρεστηθῇ καὶ διαβιβάσῃ τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορικῇ Κυβερνήσει τὴν ἀκόλουθον διακοίνωσιν.

«Παρὰ τὸ διάβημα εἰς τὸ ὁποῖον τῇ μεσολαβήσει τῶν Κυβερνήσεων Αὐστρουγγαρίας καὶ Ρωσσίας αἱ ἓξ μεγάλαι Δυνάμεις προέβησαν παρὰ τοῖς Βαλκανικοῖς Κράτεσι δι' οὗ ὑπέσχοντο νὰ ἀναλάβουν τὴν πραγματοποίησιν μεταρρυθμίσεων εν τῇ Διοικήσει τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, αἱ Κυβερνήσεις τῆς Βουλγαρίας, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἑλλάδος θεωροῦν οὐχ' ἧττον καθῆκον αὐτῶν νὰ ἀπευθυνθοῦν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν

τῆς Α.Α.Μ. τοῦ Σουλτάνου, ὅπως δηλώσουν εἰς αὐτὴν ὅτι μόνον ριζικαὶ μεταρρυθμίσεις εἰλικρινῶς καὶ ἀκεραίως ἐφαρμοσθησόμεναι, δύνανται πράγματι νὰ βελτιώσουν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶντῶν Βιλαετίων τῆς Αὐτοκρατορίας, νὰ ἐγγυηθοῦν τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, ὡς καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν ἑδραίαν τὴν εἰρήνην μετὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν, πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ Ὑψηλὴ Πύλη πολλάκις ἔλαβε στάσιν αὐθαίρετον καὶ προκλητικήν.

«Αἱ Κυβερνήσεις τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας λυπούμεναι ὅτι ἡ Μαυροβουνιωτικὴ Κυβέρνησις δὲν δύναται ὡς ἐκ τῶν ἐπελθόντων συμβεβηκότων νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ διάβημα, προσκαλοῦν τὴν Υ. Πύλην νὰ προβῇ ἀμέσως ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν Μ Δυνάμεων καὶ τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ εἰσαγωγὴν διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν τῶν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 23 τῆς Βερολινείου Συνθήκης προβλεπολένων μεταρρυθμίσεων λαμβάνουσα ὡς βάσιν τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνικῶν αὐτονομιῶν (διοίκησις αὐτόνομος, ἐπαρχιακὰ καὶ γενικὰ αἱρετὰ συμβούλια, ὀργανωταὶ Βέλγοι ἢ Ἑλβετοί, αἱρεταὶ ἐπαρχιακαὶ συνελεύσεις, ἐλευθέρα ἐκπαίδευσις, χωροφυλακὴ καὶ πολιτοφυλακὴ) καὶ ἐμπιστευομένη τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν εἰς ἀνώτερον συμβούλιον, ἀποτελούμενον ἐκ Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν ἐν ἴσῳ ἀριθμῷ, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν δὲ τῶν πρεσβευτῶν τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ τῶν τεσσάρων Βαλκανικῶν Κρατῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Εὐελπιστοῦμεν ὅτι ἡ Τουρκία θὰ δυνηθῇ νὰ δηλώσῃ ὅτι δέχεται τὴν αἴτησιν καὶ ὅτι ἀναλαμβάνει τὴν ὑπρχρέωσιν νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ ἐν τῇ παρουσῃ διακοινώσει καὶ ἐν τῷ συνημμένῳ σημειώματι μεταρρυθμίσεις ἐντὸς 6 μηνῶν· εἰς ἀπόδειξιν δὲ τῆς συγκαταθέσεώς της τούτης θὰ εὐαρεστηθῇ νὰ ἀνακαλέσῃ τὸ περὶ κινητοποιήσεως τοῦ στρατοῦ της διάταγμα.

Ὁ ὑποφαινόμενος δράττεται τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ἐπαναλάβῃ τὰς διαβεβαιώσεις τῆς ἐξόχου αὐτοῦ ὑπολήψεως.

Λάμπρος Κορομηλᾶς»

Ὅμοιον χαρακτῆρα ἔφεραν καὶ αἱ διακοινώσεις τῶν Κυβερνήσεων Σόφιας καὶ Βελιγραδίου. Τὰς διακοινώσεις συνόδευε ἐπισυνημμένως ἐκτενὲς σημείωμα ἀφορῶν λεπτομερείας τῶν μεταρρυθμίσεων.

Κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς διακοινώσεως αὐτῆς, ἕνεκα τῆς Τουρκικῆς κουτοπονηρίας, ἐδημιουργήθη πρωτοφανὲς διπλωματικὸν ἐπεισόδιον, ὅπερ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν ἐπίσης πρωτοφανῆ τρόπον τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τῶν δύο Κρατῶν, τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπου τῆς Πύλης ἀπελθόντος σχεδὸν λάθρα! Ἡ Διακοίνωσις ἀπεστάλη περὶ ὥραν 7ην μ.μ. διὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ὑπουργικοῦ γραφείου εἰς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Τουρκίας Μουκτὰρ Βέην, ὅστις δεχθεὶς ταύτην παρεκάλέσεν ἐπὶ πλέον νὰ δοθῇ διαταγὴ εἰς τὸ Τηλεγραφεῖον καὶ διαβιβασθῇ ἄνευ χρονοτριβῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ κείμενον. Περὶ ὥραν ὅμως 11ην περίπου τῆς νυκτὸς ὁ γραμματεὺς τῆς τουρκικῆς πρεσβείας μετέβη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἀνεκοίνωσεν, ἐκ μέρους τοῦ Μουκτὰρ βέη, εἰς τὸν Κορομηλᾶν, ὅτι οὗτος ἦτο τῆς γνώμης νά... μὴ διαβιβασθῇ εἰς τὴν Κυβέρνησίν του τὸ κείμενον τῆς διακοινώσεως, τὴν ὁποίαν καὶ ἀφήσας, κατ' ἐντολὴν τοῦ προϊσταμένου του, εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἀνεχώρησεν! Ὁ Ὑπουργὸς ἐξοργισθεὶς διὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ Μουκτάρ, πιστοποιοῦσαν παντελῆ ἔλλειψιν διπλωματικοῦ tact ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως, παρ' ἣν ἦτο διαπεπιστωμένος, (ἐπιστρέψαντος ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον πρὸ τεσσάρων ὅλων ὡρῶν εἶχεν ἀποδεχθῇ) ἀπέστειλεν αὖθις τὴν διακοίνωσιν εἰς τὴν Πρεσβείαν. Ἀλλὰ κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς ἑπομένης ἐπεστράφη αὕτη καὶ πάλιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ῥιφθεῖσα μάλιστα κάτωθεν τῆς θύρας!!

Πρὸ τοιαύτης πρωτοφανοῦς διπλωματικῆς ἀνακολουθίας εὑρεθεὶς ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος ἀπεφάσισε καὶ οὗτος νὰ προβῇ εἰς ἀσύνηθες, ἀλλ' ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἐπιβεβλημένου, διάβημα: Ἀπέστειλεν ἀπ' εὐθείας ἀνοικτὸν ιηλε γράφημα εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας ἐκθέτων τὰ λαβόντα χώραν καὶ παρακαλῶν τοῦτον νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτοῦ του τὸ κείμενον τῆς Διακοινώσεως! Ἡ Τουρκία σκοπίμως ἐνεργοῦσα κρθ' ὃν τρόπον ἐνήργει, ἐπεδίωκε τὴν διαίρεσιν τῶν δυνάμεων τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν, κ α

εἰδικῶς τὴν ἀπομόνωσιν τῆς Ἑλλάδος: Πρὸς τοῦ ἐχρησιμοποίησε καὶ τὸν ἄλλοτε Μ. Βεζύρην Κιαμὴλ πασσᾶν. Οὗτος καθ' ἣν ἡμέραν ἐν Ἀήναις ἐλάμβανον χώραν τὰ ἀνωτέρω διπλωματικὰ γεγονότα εἰδοποίησε τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος Γρυπάρην, ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἔλθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς ἰδιαιτέραν συνάντησιν: Μὴ ἀπαντήσαντος τούτου κατηγορηματικῶς καὶ ἔχοντος λόγους ν' ἀποφύγῃ τὴν ζητουμένην συνέντευξιν, ὁ Κιαμὴλ παρήγγειλεν ἐκ δευτέρου, ζητῶν μάλιστα νὰ ὁρισθῇ καὶ ὥρα τῆς συνεντεύξεως. Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος πρὸ ἀδιεξόδου εὑρεθεὶς ἐζήτησε συγγνώμην, διότι λόγῳ ἀσθενείας ἠδυνάτει νὰ ἔλθῃ εἰς συνάντησιν μετ' αὐτοῦ. Τὴν ἀπάντησιν ταύτην λαβὼν ὁ Κιαμὴλ δὲν ἐδίστασε νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πρεσβείαν· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ πάλιν ἔλαβε τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ πρεσβευτὴς ἕνεκεν ἀσθενείας δὲν ἠδύνατο, πρὸς μεγάλην του λύπην, νὰ τὸν δεχθῇ, ἐσκέφθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ παραφυλάξῃ ἔξωθι τοῦ μεγάρου τῆς πρεσβείας, ὅπερ σχέδιον καὶ ἐπέτυχεν. Ἰδὼν μετάτινα ὥραν τὸν πρεσβευτὴν ἐξερχόμενον ἔσπευσε πρὸς συνάντησίν του καὶ πλησιάσας τῷ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἡ Τουρκία ἦτο πρόθυμος νὰ προβῇ εἰς εὐρυτάτας παραχωρήσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα κ.λ.π. ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀποσπασθῇ τῆς Βαλκανικῆς ἑνώσεως καὶ νὰ ταχθῇ μὲ τὸ μέρος τῆς Τουρκίας. . .

Τὰ πράγματα ὅμως εἶχον ἐξέλθη τοῦ κύκλου τῆς διπλωματίας εἰσελθόντα πλέον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς στρατηγικῆς.

Τὸ ἔγγραφον διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς ἐκήρυσσε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τὸ ὁποῖον ἐπέδωκεν εἰς τὴν Πύλην ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτής της ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Τῆς Ὑψηλῆς Πύλης μὴ δούσης ἀπάντησιν εἰς τὴν ταυτόσημον διακοίνωσιν ἣν αἱ Κυβερνήσεις Βουλγαρίας, Ἑλλάδος καὶ Σερβίας ἔσχον τὴν τιμὴν ν' ἀπευθύνουν εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου ἐπὶ τῆς καταστάσεως, ἥτις ἦτο λίαν σοβαρά, ἕνεκα τῆς παρὰ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον κατασχέσεως τῶν Σερβικῶν πολεμοφοδίων καὶ τῆς κατακρατήσεως τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων, ἀποβάσης ἔτι μᾶλλον ἀπειλητικῆς ἐκ τῶν ἐν τοῖς συνόροις ἐπιθέσεων τῶν Τουρκικῶν στρα-

τευμάτων κατὰ τῶν Βουλγαρικῶν προφυλακῶν, ὡς καὶ τῆς διακοπῆς τῶν Διπλωματικῶν σχέσεων, εἰς ἣν παρὰ τὰ Διεθνῆ νόμιμα προέβη ἡ Τουρκία, ἡ Κυβέρνησις τῆτ Α.Μ τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων ἀναγκάζεται, πρὸς μεγίστην αὐτῆς λύπην νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων, ἐπιρρίπτουσα τὴν ἐπὶ τούτῳ εὐθύνην εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν. Ἔχω τὴν τιμὴν ν' ἀνακοινώσω ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ ὅτι κρίνων τὴν ἐντολήν μου λήξασαν, ἀπέρχομαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

«Γρυπάρης»

Τῆς Τούρκίας, εἴτε ἐξ ὑποτιμήσεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῶν Συμμάχων Βαλκανικῶν Κρατῶν, εἴτε ἐξ ἀκάμπτου (;) ἀξιοπρεπείας, ἀποφασισάσης νὰ ὑπεραμυνθῇ τῆς τιμῆς της διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς δυνάμεων, ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἔπαυσε νὰ ἔχῃ τὴν θέσιν της εἰς τὰ πράγματα τῆς Βαλλανικῆς χερσονήσου. Τῇ 3ῃ Ὀκτωβρίου ζητησάντων καὶ λαβόντων τὰ ἀνακλητήρια των παρὰ τῶν Κυβερνήσεων Σόφιας καὶ Βελιγραδίου τῶν αὐτόθι διαπεπιστευμένων πρεσβευτῶν τῆς Τουρκίας συνεκείᾳ τηλεγραφικῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διαταγῆς, καὶ ὁ Μουκτὰρ βέης ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ Κορομηλᾶ ὅπως δοθοῦν εἰς αὐτόν, ἀναχωροῦντα, τὰ διαβατήριά του. Τὸ σχετικὸν ἔγγραφον ἀπεστάλη διὰ τοῦ γραμματέως τῆς πρεσβείας εἰς τὸν Κορομηλᾶν, ὅστις ὅμως ἀπήντησεν ὅτι ἠδυνάτει νὰ δεχθῇ τοῦτο, ἀφοῦ πρὸ τριῶν ἡμερῶν ὁ Μουκτὰρ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τὴν Ἑλληνικὴν Διακοίνωσιν. Ὁ γραμματεὺς τῆς Τουρκικῆς πρεσβείας ἐπανῆλθε καὶ ἀνακοίνωσεν εἰς τὸν προϊστάμενόν του τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἕλληνος ὑπουργοῦ· μετ' ὀλίγον ὅμως μετέβη πάλιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν κατ' ἀνωτέραν σύστασιν ἐξακολουθῶν νὰ ζητῇ τὰ διαβατήρια. Ἀλλ' ὁ Κορομηλᾶς ὅμως κατ' οὐδένα λόγον ἠννόει νὰ δεχθῇ τὸ ἔγγραφον. Ἐπανελθὼν δὲ διὰ τρίτην φορὰν μετ' οὐ πολὺ ὁ γραμματεὺς τῆς Τουρκικῆς πρεσβείας εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ἠμποδίσθη ὑπὸ τῶν κλητήρων καὶ αὐτὴν τὴν κλίμα-

κα νὰ ἀνέλθῃ. Τὸν ἐπληροφόρησαν, ὅτι ὁ Ὑπουργὸς ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ τὸν δεχθῇ !

Ἀπελπισθεὶς ὁ Μουκτὰρ βέης ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπέλθῃ τῶν Ἀθηνῶν συμφώνως πρὸς τὰς διπλωματικὰς διατυπώσεις, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ ἐντελῶς ἰδιωτικῶς.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἑπομένης ἡμέρας ἀκολουθούμενος ὁ Μουκτὰρ ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ προσωπικοῦ τῆς Πρεσβείας ὡς καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀκολούθου Ζεβῆ βέη κατῆλθε διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου εἰς Πειραιᾶ. Κατευθυνθεὶς εἰς τὸ ἐκεῖ Τουρκικόν προξενεῖον παρέμεινεν αὐτόθι ἐπί τινας ὥρας, μέχρις οὗ ἀπεβιβάσθη τοῦ ρωσσικοῦ ἀτμοπλοίου καὶ ἀπῆλθεν ἐξ Ἑλλάδος.

Ἀπελθόντων ἐκ τῶν πρωτευουσῶν τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν τῶν Πρεσβευτῶν τῆς Τουρκίας, ἀνεκλήθησαν τηλεγραφικῶς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι ἐκείνων. Καὶ ἐνῷ μὲν εἰς τοὺς πρεσβευτὰς Σερβίας καὶ Βουλγαρίας ἐδόθησαν σχεδὸν ἀμέσως τὰ διαβατήριά των εἰς τὸν τῆς Ἑλλάδος Γρυπάρην παρενεβλήθησαν μυρία πρρσκόμματα ἐκ μέρους τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργοῦ τῆς Πύλης Νουραδουγκιάν, ἰσχυριζομένου ὅτι ἐστερεῖτο ἐπισήμου δηλώσεως περὶ τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων !

Οὕτω λοιπὸν οἱ πρεσβευταὶ ἀνακαλοῦνται αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις φυσικῶς διακόπτονται καὶ τὴν 4ην Ὀκτωβρίου κινητοποιηθεισῶν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, κηρύσσεται ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας. Τὴν ἑπομένην πέντε Ἑλληνικαὶ μεραρχίαι εἰσέβαλλον εἰς τὸ ἐχθρικὸν ἔδαφος, τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων ὑποχωρούντων εἰς τὰ ἐνδότερα· ἠττηθέντα ὅμως ταῦτα εἰς τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, ὑπεχώρησαν ἀτάκτως καὶ διεσκορπίσθησαν ὑπὸ τὴν συνεχῆ καταδίωξιν τῶν Ἑλληνικῶν μεραρχιῶν. Τέλος μετὰ τὴν σοβαρὰν μάχην τῶν Γιαννιτσῶν ὁ Διάδοχος τότε, Κωνσταντῖνος, Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ εἰσέρχεται τῇ 26ῃ Ὀκτωβρίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Οἱ Σέρβοι τῇ βοηθείᾳ καὶ τῶν Ἑλλήνων καταλαμβάνουν τὸ Μοναστήριον· οἱ δὲ Βούλγαροι (μεθ' ὧν ἀμέσως μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης ἠρχίσαμεν νὰ ἐρχώμεθα εἰς προστριβὰς) πολιορκήσαντες τὴν Ἀδριανούπολιν προήλασαν ὑπὸ ὄντως δυσμενεστάτας καιρικὰς συνθήκας, μέχρι Τσατάλτζας, περὶ τὰ 30 χιλιόμετρα ἀπεχούσης

τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφ' οὗ ἔδωσανπροηγουμένως τὴν μεγάλην μαχην τοὺ Λουλὲ—Μπουργκάς.

Καὶ ὁ 'Ελληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ γενναίου ναυάρχου Π. Κουντουριώτη, μετὰ νικηφόρους ναυμαχίας ἀπέκλεισε τὸν τουρκικὸν εἰς τὰ Στενὰ καὶ τὸν κατεδίκασεν εἰς ἀχρηστίαν». (1

*
* *

'Η Τουρκία ποὺ προσπαθοῦσε νὰ ἀπομονώσῃ τὴν 'Ελλάδα καὶ νὰ τὴν χωρίσῃ ἀπὸ τὰ ἄλλα Βαλκανικὰ Κράτη εἶχε σκοπό της τὸ παλαιὸ δόγμα, ποὺ πολλὲς φορὲς ὡς τότε εἶχεν ἐφαρμόσῃ : «Διαίρει καὶ Βασίλευε». Τὴν ἐτρομοκρατοῦσε ἡ σκέψι πώς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν 'Ελληνικὸ στρατὸ θὰ εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ μαζὶ καὶ τὸν ἑλληνικὸ στόλο. Ἦταν φανερό.

Τὸ ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν τῆς Τουρκίας εἶχεν ἀπὸ τὴν Πρεσβεία του στὰς Ἀθήνας, μ' ὅλες της τὶς λεπτομέρειες τὶς πληροφορίες τὶς σχετικὲς μὲ τὸ στόλο μας. Εἶχεν πληροφορίες ὄχι μόνον γιὰ τὰ πλοῖα, ἀλλὰ καὶ τοὺς γιὰ ἀξιωματικούς μας. Ποιὸς ἦταν ὁ ἕνας καὶ ποιὸς ἦταν ὁ ἄλλος καὶ γιατὶ ἐσκεπτόταν νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ ἡ 'Ελληνικὴ Κυβέρνησις, πρὶν ἀκόμη ἡ ἰδία νὰ ἀποφασίσει !

'Ο Τοῦρκος 'Υπουργὸς τῶν Ναυτικῶν μὲ τὴν κύρηξι τῆς ἐπιτρατεύσεως ἔστελνε στὸν ναύαρχο, ἀρχηγὸ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου τὶς σχετικὲς πληροφορίες καὶ ὁδηγίες.

«Πρέπει νὰ λάβωμεν τὰ μέτρα διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ στόλου μας ἐκ μέρους ἐπιθέσεως τοῦ 'Ελληνικοῦ, ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅσας θετικὰς πληροφορίας συνεκέντρωσα ἐξ Ἀθηνῶν. 'Ο 'Ελληνικὸς στόλος εἶναι ἕτοιμος πρὸς ἀπόπλουν εἰς στιγμὴν καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς θὰ κινηθῇ ἐναντίον μας. Ἐκτὸς τῶν τορπιλλικῶν, ἀντιτορπιλλικῶν νέου νύπου—τινὰ τῶν ὁποίων παραλαμβάνονται καινουργῆ ἐκ τῶν ναυπηγείων κατ' αὐτὰς—καὶ τῶν γνωστῶν θωρηκτῶν, «Ὕδρα», «Σπέτσαι» καὶ «Ψαρά», ὁ 'Ελληνικὸς στόλος ἔχει ἐνυσχυθῇ καὶ διὰ τοῦ νεοτεύκτου ὅπως γνωρίζετε θωρηκτοῦ «Ἀβέρωφ» μὲ μηχανάς, λέβητας καὶ πυροβολικὸν ἐν ἀρίστῃ λειτουργίᾳ. Τὸ πλοῖον τοῦτο τὸ ὁποῖον εἶναι τύπος θωρακισμένου

(1) Δημ. Λαμπίκη «Σελίδες Διπλωμ. Ἱστορίας» τ. Α'.

εὐδρόμου ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν μονάδα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου—καὶ τὴν πλέον ὑπολογίσιμον δι' ἡμᾶς λόγῳ τῆς ταχυβολίας τοῦ βαρέως πυροβολικοῦ του. Τὰ μικροῦ διαμετρήματος πυροβόλα του (ταχυβόλα) εἶναι ὅμοια μὲ τὰ ταχυβόλα τῶν ἰδικῶν μας ἀντιτορπιλλικῶν καὶ ἀποτελοῦν σπουδαίαν ἀμυντικὴν δύναμην ἐναντίον πάσης ἐπίθεσεως δι' ἐλαφρῶν σκαφῶν. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς μαχητικῆς ἀξίας τοῦ «Ἀβέρωφ» ἀποτελεῖ τὸ προσωπικόν του, τὸ ὑποῖον ἔχει ἐπ' ἐσχάτων γυμνασθῆ κάλλιστα, εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ πυροβολικοῦ του. Ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ γνωρίζετε, ὅτι καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τὰ πληρώματα ἔχουν, πλὴν τῆς ἀσκήσεώς των καὶ πλήρη ἐπίγνωσιν τῶν πολεμικῶν των καθηκόντων. Ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ» θὰ ἐπεβαίνῃ, ὅπως πληροφοροῦμαι, ὡς γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου **ὁ Κουντουριώτης**, *ἄριστος ἀξιωματικὸς μὲ πεῖραν, μὲ θάρρος, μὲ πατριωτισμὸν καὶ πλήστας ἄλλας ναυτικὰς ἀρετάς. Ὁ Κουντουριώτης εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων ἀξιωματικῶν.*

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν
Μαχμοὺτ Μουκτάρ»

Ὅλα ἔτσι ἦσαν πράγματι. Καὶ ὁ Κουντουριώτης ὅπως τὸν ἐζωγράφιζεν ἡ Φήμη μὲ τὴν πέννα τοῦ Τούρκου Ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν.

* * *

Μόλις ἐδημοσιεύθη τὸ Διάταγμα γιὰ τὴν ἐπιστράτευσι ὅλοι ἐσπεύσαμε στὰ Συντάγματά μας. Ἔφεδροι, κληρωτοὶ ἀπαλλαγέντες, διαθέσιμοι, ὅλοι. Οἱ ἔφεδροι τοῦ Ναυτικοῦ στὸ Ναύσταθμο καὶ στὸ Πόρο. Τὰ τραῖνα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τὰ βαπόρια ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἔφευγαν σημαιοστόλιστα μὲ ἐπιστράτους. Στὰ θέατρα ζητωκραυγές. Στοὺς Ἀθηναϊκοὺς δρόμους μικροδιαδηλώσεις. Στοῦ Ζαχαράτου συσκέψεις καὶ πολεμικὰ συμβούλια. Στὰ Ἀνάκτορα κίνησις καὶ προετοιμασίες. Τὰ πιάνα τῶν Ἀθηνῶν ἔπαιζαν πατριωτικὰ θούρια. Δὲν εἶχαν βγῆ ἀκόμη—καλλίτερα νὰ μὴ ἔβγαιναν ποτέ—οὔτε τοῦ «Ἀητοῦ ὁ Γιός» οὔτε ὁ «Γιὸς τοῦ Ψηλορείτη» καὶ ἔπαιζαν τὸ «Μαύρη εἶν' ἡ νύκτα στὰ Βουνὰ»

τὸ «Ὦ λυγερὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου».

Καὶ τὸν Ἐθνικὸ Ὕμνο:

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρόμερὴ

Γιὰ προσωρινοὶ προπολεμικοί... παιάνες ἐπέρασαν στὴν Ἀθηναϊκὴ πιάτσα καὶ τὰ τραγούδια ἀπὸ τὰ «Παναθήναια» τὰ ὁποῖα ὕστερα ἀπέκτησαν καὶ ἔμμετρες ἐπικαιρότητες πολεμικὲς ὅπως καὶ τὸ ἀλησμόνητο «Πανόραμα» τοῦ Μωραϊτίνη, καὶ ἀργότερα ὁ «Παπαγάλλος» τοῦ Βώτη. Τὰ τραγουδοῦσαν παρεοῦλες στοὺς δρόμους, ἔξω ἀπὸ τὰ παράθυρα κάποιας ἀγάπης, σὰν θούρια καὶ σὰν ἀποχαιρετιστήρια.

Τῶχω σκάσει ἀπ' τὸ Στρατῶνα
κι' ἦλθα ἐδῶ γιὰ νὰ ξεσκάσω,
τὸ μικρό μου ν' ἀναγκαλιάσω
δυὸ λογάκια νὰ τοῦ πῶ

Σ' ἄλλη γειτονειὰ παρὰ πέρα ἡ συνέχεια τῆς ἴδιας ντεκλαρασιόν.

Σὺ ὁ λοχαγός μου εἶσαι
ἡ γλυκειά μου ἐσὺ λαχτάρα
κι' ἂς μοῦ κόψουν μιὰ Ὀχτάρα
κι' ἂς μὲ βάλουν φυλακὴ

—Μὲ ζητεῖ ὁ λοχαγός μου
—Σὲ ζητῶ κι' ἐγὼ παντοῦ
—Θέλω νὰ σὲ βλέπω ἐμπρός μου
Κι' ἂς φωνάζει ὁ Ἐϋντοῦ(1)

Κάπου—κάπου στὴς παρέες οἱ ἔφεδροι τοῦ ναυτικοῦ θυμόνταν καὶ τοῦ κλάδου τους ἐπιθεωρησιακοὺς στίχους, παλαιότερους κι' ὄχι καὶ πολὺ ἐπίκαιρους. Ἀδιάφορο ὅμως. Τοῦ ναυτικοῦ στίχους.

(1) Ἐϋντοῦ ἦταν ὁ Γάλλος στρατηγὸς ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ὀργανωτικῆς Ἀποστολῆς τοῦ στρατοῦ μας τότε.

Τὸν ὑπουργὸ τῶν Ναυτικῶν
κατηγοροῦν ἀδίκως
ὅτι δὲν εἶναι ἔμπειρος
ἀλλ' εἶναι Ἐμπειρῖκος

Γιὰ τοῦτο πολὺ δίκαια
καὶ κάτι παρὰ πάνου
ἔκαμαν πάλιν ὑπουργὸ
τὸν Κύριο Στεφάνου(1)

Γιὰ τὴν ἐπικαιρότητα μερικοὶ ἄλλαξαν τὸ τελευταῖον τετράστιχο... ὑπὲρ τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν.

Καὶ τώρα κατὰ θάλασσαν
ἐκπροσωπεῖ τὸ Κράτος
ὡς ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν
Νικόλαος ὁ Στράτος

Ἔτσι ἐπέρασαν ἡ πρῶτες Ἀθεναϊκὲς ἡμέρες τοῦ ἀλησμονήτου τρίτου δεκαημέρου τοῦ Σεπτεμβρίου 1912. Ἡ πρῶτες μόνον.Σιγὰ-σιγὰ ἡ παρέες διαλυόνταν.Οἱ τραγουδισταὶ ἐλιγόστευαν. Ἔφευγαν γιὰ τὰ συντάγματα καὶ γιὰ τὰ καράβια. Εἰδύλλια, καϋμούς, ἀναστεναγμούς, ποιητικὲς ἀσχολίες, φιλολογικὰ σχέδια ὅλα τὰ διέλυσε τὸ γενικὸ πολεμικὸ σάλπισμα.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ μία μεγάλη φιλολογική, δημοσιογραφική, καὶ καλλιτεχνικὴ παρέα ποὺ τὴν ἀποτελούσαμε πολλοὶ νέοι συνομίληκοι τοῦ γράφοντος καὶ περισσότεροι μεγαλύτεροι ἐσυχνάζαμε σ' ἕνα καφενεῖο κοντὰ στὰ Χαυτεῖα. Στὸ καφενεῖο ἐκεῖνο ἐρχόταν καὶ ὁ ζωγράφος —ὁ γνωστὸς θαλασσογράφος— Β. Χατζῆς. Μία ἡμέρα τότε ποὺ ἐπέρασα ἀπ' ἐκεῖ φεύγοντας γιὰ τὸν πόλεμο, μοῦ λέει ὁ Χατζῆς.

—Κι' ἐγὼ φεύγω γιὰ τὸν πόλεμο.

(1)Δ. Στεφάνου, Διευθυντὴ τοῦ Πολιτικοῦ οἴκου τοῦ Βασιλέως Γεωργίου —πενθερὸν κατόπιν κόρης τοῦ Π. Κουντουριώτη.

Ξαφνιαστήκαμε. Αὐτὸς πολλὰ χρόνια μεγαλείτερός μας ἦταν σὲ στρατεύσιμη ἡλικία ;

—Ὄχι, μᾶς ἐξήγησε. Θὰ μπῶ στὸν «Ἀβέρωφ» γιὰ νὰ ζωγραφίσω. Ἐπῆρα ἄδεια ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τὴν ὁποίαν ἐνέκρινε καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Στόλου ὁ Κουντουριώτης. Θὰ εἶμαι μαζύ του.

Ὅταν ἐτελείωσεν ὁ πόλεμος, ἐμεῖς οἱ ἄλλοι ἐγυρίσαμε μὲ τὰ ἴχνη ἀπὸ τὴς κακουχίες τῆς ἐκστρατείας καὶ μὲ σημειώσεις γιὰ περιγραφὲς στὴς ἐφημερίδες μας ! Ὁ Χατζῆς προσέφερε στὴν Ἑλλάδα τὴς γνωστὲς εἰκόνες τοῦ στόλου, καὶ τὸ γνωστότερον ἐκεῖνο πίνακα ἀπὸ τὴ «Ναυμαχία τῆς Ἕλλης».

*
* *

Στὸ Ναύσταθμο ὅπου ἔφθαναν οἱ ἔφεδροι—Κουλουριῶτες, Ὑδραῖοι, Σπετσιῶτες, ἀπὸ τὰ νησιὰ τῶν Κυκλάδων, Κεφαλλωνίτες, Σκυριανοί, Γαλαξιδιώτες — γιὰ κατάταξι τὸ ἀτμοσφῦρι ἐδούλευε ἀδιάκοπα καὶ ἐντατικά. Ἡ ἐπιδιορθώσεις ἐξακολουθοῦσαν. Ὁ ἐφοδιασμὸς συμπληρωνόταν γρήγορα—ὅλο γρήγορα.

Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί, κληρωτοὶ ναῦτες ἔφεδροι, ναῦτες, μηχανικοί, ἠλεκτρολόγοι, ναυπηγοί, ἑτοιμαζόνταν καὶ ἔτρεχαν γιὰ τὴς θέσεις ὅπου τοὺς εἶχε τοποθετήσει ἡ ὑπηρεσία.

Ἡ ἴδια κίνησι καὶ στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν. Τὰ παράθυρά του ὡς τὴ νύχτα ἀργὰ—πολὺ ἀργά, κατάφωτα.

Κάποιο πρωῒ ἐκεῖνες τὴς ἡμέρες ἕνα κλειστὸ αὐτοκίνητο, ποὺ ἀντὶ γιὰ ἀριθμὸ εἶχε τὰ γράμματα τῆς Ὑπηρεσίας διέσχισε τὴν ὁδὸ Φιλελλήνων καὶ κάνοντας στροφὴ σὲ μιὰ πάροδο, ἐσταμάτησε ἐμπρὸς σὲ μιὰ πόρτα, ἡ ὁποία ἄνοιξε ἀμέσως ὕστερ' ἀπὸ ἕνα βιαστικὸ καὶ ἐπίμονο κουδούνισμα.

—Ἐπάνω εἶναι ὁ κύριος Κουντουριώτης; Ἐρώτησεν ἕνας ἀξιωματικὸς ποὺ βγῆκε ἀπ' τὸ αὐτοκίνητο.

—Μάλιστα... Ποιός ;

—Τὸν, ζητεῖ, παρακαλῶ, ὁ κύριος Πρωθυπουργός...

—Πολὺ καλά...

Σὲ λίγο ὁ Π. Κουντουριώτης εὑρισκόταν ἐκεῖ ποὺ τὸν ἐκάλεσαν.

Ἐγινόταν Ναυτικὸ Πολεμικὸ Συμβούλιο ὑπὸ τὴν Προεδρεία τοῦ Πρωθυπουργοῦ. Εἶχαν κληθεῖ ὅλοι οἱ καλλίτεροι ἀξιωματικοί.

Ὁ καθένας εἶπε τὴ γνώμη του. Μίλησαν μὲ ἀριθμούς, γιὰ τοὺς θώρακες καὶ τὰ κανόνια τῶν πλοίωνκαὶ γιὰ τὴν ταχύτητα καὶ εὐθύτητα τῆς βολῆς μὲ τριγωνομερικοὺς ὑπολογισμούς. Μίλησαν μὲ τὴν ἴδια γλῶσσα καὶ γιὰ τὰ πλοῖα τοῦ τουρκικοῦ στόλου, τὰ ὁποῖα τὰ εὕρισκαν στὸ σύνολο ἀνώτερα ἀπὸ τὰ Ἑλληνικά· Ἡ γλῶσσα τῶν ἀριθμῶν ἑρμήνευε λίγο σκεπτικισμὸ καὶ κάποια ἀπαισιοδοξία.

Ὁ Πρωθυπουργὸς ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴ σοφὴ ἐπιτελικὴ γλῶσσα εὑρέθη σὲ κάποια δυσφορία, γιὰ λίγες στιγμές.Ρωτᾷ καὶ τὸν Κουντουριώτη, ὁ ὁποῖος ὡς ἐκείνη τὴν ὥρα ἄκουε μονάχα.

—Σεῖς τί λέτε;

—Ἐγὼ κύριε Πρόεδρε, δὲν καταγίνομαι πολὺ μὲ τὸ χὶ σὺν ψὶ καὶ τὰς γωνίας ἀποκλίσεως. Ξεύρω νὰ εἰπῶ ἕνα πρᾶγμα: Μὲ τὰ καράβια ποὺ ἔχουμε θὰ κάμουμε καλὰ τὴ δουλειά μας. Ἅμα ἔλθῃ ἡ εὐλογημένη ὥρα νὰ ἀναμετρηθοῦμε μὲ τὸν ἐχθρό, ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ θὰ κάμουν μὲ αὐταπάρνησι τὸ καθῆκον τους. Πρῶτος ἐγώ. Καὶ θὰ νικήσωμε.

Ὁ Βενιζέλος ἐσηκώθη συγκινημένος καὶ ἀσπάσθη τὸν Κουντουριώτη.

—Μπράβο! εἶπε. Αὐτὸ λέω καὶ ἐγώ.

Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ πρωθυπουργὸς ἐπῆρε τὴν ἀπόφασι νὰ κάμῃ τὸν Κουντουριώτη Ἀρχηγὸ τοῦ Στόλου. Πρὶν ἀπὸ λίγες ἡμέρες εἶχε μονάχα σκέψι σχετική.

Στὰ 1897 γιὰ τὴν ἀρχηγία τοῦ Στόλου ἔγινε λόγος γύρω ἀπὸ δυὸ ὀνόματα: Τοῦ Ι. Δαμιανοῦ καὶ τοῦ Ν. Κουντουριώτη. Καὶ γιὰ νὰ μὴ δυσαρεστηθοῦν ἐπροτιμήθη τρίτος. Κουντουριώτης καὶ Δαμιανὸς—μοιραῖα σὲ ὡρισμένες περιστάσεις ἀντίπαλοι—ἀνταγωνισταί. Ὄχι ἐχθροί. Ὕστερ' ἀπὸ τὰ 1897, στὰ 1911 ποὺ ἀτύχησεν ὁ Δαμιανὸς στὸ Πλύμουθ καὶ τὸν ἀντικατέστησεν ὁ Κουντουριώτης στὸν«Ἀβέρωφ».Τώρα στὰ 1912 διεκδικοῦσαν οἱ ἴδιοι τὴν Ἀρχηγία τοῦ Στόλου, Ἐπροτιμήθη ὁ Κουντουριώτης. Δὲν εἶχε μαζί του μόνον τὴ γνώμη τοῦ Πρωθυπουργοῦ.Εἶχε καὶ πολλοὺς ἀξιωματικούς, μὲ τοὺς ὁποίους ἦταν σύμφωνος καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Ν. Στρᾶτος.

ΝΑΥΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Εἶχε τὴν ὑπεροπλίαν ἡ Ἑλλὰς στὴ θάλασσα ἀπέναντι τῆς Τουρκίας; Περισσότερο στὸ ἔμψυχο ὑλικό.

Τὸ στόλο τῆς Ἑλλάδος ἀποτελοῦσαν:

«Ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ» θωρακισμένο—μὲ διαμήκη θώρακα 9 ἀγγλικῶν δακτύλων—καταδρομικὸ 10 χιλιάδων τόνων, μὲ μῆκος 130 μέτρα, πλάτος 21 καὶ βύθισμα $7^1/_2$, μὲ μηχανὲς δυνάμεως 20 χιλιάδων ἵππων, μὲ 22 λέβητας συστήματος Μπελεβὶλ καὶ 2 τετρακύλινδρες μηχανές. Ἡ ταχύτης του ἦταν 26 μίλλια σὲ γαλήνη. Ἡ ἀποθῆκες χωροῦσαν 1700 τόνους κάρβουνο. Τὴ συμπληρωματικὴ θωρηκτὴ τοῦ «Ἀβέρωφ» ἄμυνα ἀποτελοῦσαν πύργοι ἀνεξάρτητοι ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Τὸν ὁπλισμό του ἀποτελοῦσαν κυριώτερα: 4 ταχυβόλα τῶν 234 χιλιοστῶν, 8 ταχυβόλα τῶν 190, 16 τῶν 76 χιλιοστῶν, καὶ 3 τορπιλλοβλητικοὶ σωλῆνες.

Πότε καὶ ποῦ ἐναυπηγήθει ὁ «Ἀβέρωφ», καὶ τὰ ἄλλα σχετικά, τὰ ἀναφέραμε μὲ κάθε λεπτομέρεια σὲ προηγούμενο κεφάλαιο.

Τὰ τρία παλαιὰ γνωστὰ θωρηκτά:

«Ὕδρα»

«Σπέτσαι»

«Ψαρὰ»

Τὰ πλοῖα αὐτὰ τὰ παρήγγειλεν ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ Κυβερνήσεως Χ. Τρικούπη καὶ τὰ παρέλαβε κατὰ τὸ 1887—1889. Ἦταν καὶ τὰ τρία τοῦ ἴδιου τύπου τῆς ἴδιας ταχύτητος καὶ μὲ τὴν ἴδια μαχητικὴ δύναμι. Εἶχαν ἐκτόπισμα 4820 τόννους καὶ ἀρχικὴ ταχύτητα 18 μίλλια στὴν ὥρα. Στοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους εἶχαν 15—16 μίλλια ταχύτητα.

Ἦσαν τύποι ἐνδρόμων θωρακισμένων. Τὴν ἄμυναν τους ἀπετελοῦσε διαμήκης θώρακας—παχύτερος τοῦ «Ἀβέρωφ» ἀλλ' ἀπὸ χάλυβα κατωτέρας ποιότητος—πάχους 11 δακτύλων στὸ μέσον καὶ περίπου 4 κατὰ τὴν πρώραν καὶ τὴν πρύμνην. Ὁ ὁπλισμός τους ἀπετελεῖτο ἀπὸ 2 πυροβόλα τῶν 27 ἑκατοστομέτρων, 5 πυροβόλα τῶν 15 καὶ 2 ἄλλα, ἕνα κατὰ τὴν πρώραν καὶ ἕνα κατὰ τὴν πρύμνην, καὶ 8 ταχυβόλα τῶν 65 χιλιοστομ.

Ἀργότερα, ὅταν ἔγιναν σ' αὐτὰ τὰ πλοῖα μερικὲς μετασκευὲς συνεπληρώθη καὶ ἀνενεώθη καὶ τὸ πυροβολικό τους. Ἐπίσης εἶχαν καὶ ἀνὰ 3 τορπιλλοβλητικοὺς σωλῆνες.

Τὰ νέα ἀντιτορπιλλικὰ ἀνοικτῆς θαλάσσης, Λέων, Πάνθηρ, Ἀετός, Ἱέραξ, ἦσαν ὅλα τοῦ ἰδίου τύπου τῆς ἴδιας ταχύτητος καὶ τῆς ἴδιας μαχητικῆς ἀξίας. Εἶχον μῆκος 293, πόδας πλάτος 28, βύθισμα 17, ἐκτόπισμα 1100 τόνους, ταχύτητα 32 μίλλια τὴν ὥρα καὶ λέβητας δυνάμεως 24 χιλιάδων ἵππων. Τὸν ὁπλισμό τους ἀποτελοῦσαν 4 ταχυβόλα διαμετρήματος 162 χιλιοστομ. καὶ 4 τορπιλλοβλητικοὶ σωλῆνες διαμέτρου 53 ἑκατοστομ. Τὰ 4 αὐτὰ ἀντιτορπιλλικά μας εἶχαν ναυπηγηθῇ στὰ Ἀγγλικὰ ναυπηγεῖα Κάμελ γιὰ λογαριασμὸν τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας—μὲ τὴν ὁποία ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις προῆλθε σὲ μυστικὲς διαπραγματεύσεις καὶ τὰ ἠγόρασε 149 λίρες τὸ καθένα. Τὰ παρέλαβε τὴν ἡμέραν ποὺ ἐκηρύχθη ἡ ἐπιστράτευσις.

Τὰ ἄλλα ἀντιτορπιλλικὰ Δόξα, Νίκη, Ἀσπίς, Βέλος, Θύελλα, Ναυκρατοῦσα, Σφενδόνη, Λόγχη, Νέα Γενεά, Κεραυνός.

Τὰ δύο τελευταῖα ἦσαν μεγαλύτερα καὶ νεώτερα ἀπὸ τὰ ἄλλα. Ἡ «Νέα Γενεὰ» ἠγοράσθη μὲ χρήματα ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς ποὺ ἐμαζεύτηκαν μὲ τὴ φροντίδα τοῦ ποιητὴ Σπύρου Ματσούκα. Εἶχαν ναυπηγηθῇ στὰ Γερμανικὰ Ναυπηγεῖα «Βούλκαν» καὶ παρελήφθησαν βιαστικὰ μὲ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου χωρὶς νὰ προφθάσουν μάλιστα νὰ πάρουν τὰ πυρομαχικά τους, τὰ ὁποῖα ἠρνεῖτο νὰ παραδώσῃ ἡ Γερμανία, ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς ἦταν σὲ ἐμπόλεμη κατάστασι, μὲ τὴν Τουρκία.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὑπερνίκησε ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ δραστηριότης τῶν ἀξιωματικῶν μας ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν Ἐπιτροπὴ τῆς παραλαβῆς. Εὗρῆκαν κάποιον λαθρέμπορο καὶ τὸν ἔβαλαν καὶ ἀγόρασε τὰ πυρομαχικὰ αὐτά, τάχα γιὰ λογαριασμὸ τῆς Πορτογαλίας! Τὰ ἐφόρτωσαν σ' ἕνα ἐμπορικὸ πλοῖο καὶ ἀπ' αὐτὸ στὰ ὅπλα πολεμικά. Ἀπὸ τὴ Γερμανία ἔφυγαν ἡ «Νέα Γενεὰ» καὶ ὁ «Κεραυνὸς» μὲ πληρώματα κατὰ τὸ ἥμισυ ἀπὸ Ἕλληνες ναῦτες καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἀπὸ ναῦτας τοῦ Γερμανικοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ.

Στὸ Φίσιγγεν τῆς Ὁλλανδίας, τῆς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις ἤθελε καὶ αὐτὴ νὰ τηρήσῃ «οὐδετερότητα» ἡ λιμενικὲς ἀρχὲς ἔφεραν ἄλλες δυσκολίες στὰ δύο πλοῖα μας. Εἶχαν φθάσει ἐκεῖ ἀπὸ τὴν

Ἑλλάδα τὰ πληρώματα ποὺ ἐχρειάζοντο, ἀλλὰ δὲν ἄφησεν ἡ Ὁλλανδία νὰ ἐπιβιβασθοῦν.

Οἱ ἀξιωματικοί μας ἐσκέφθησαν καὶ ἐφήρμοσαν ἄλλο μέτρο ἐπίσης ἔξυπνο, ποὺ ἐπέτυχε κι' αὐτό. Ἔντυσαν καὶ τὰ πληρώματα, ποὺ ἐπερίμεναν στὴν ξηρά, μὲ ροῦχα ἐργατῶν—χαμάληδων. Ἔτσι λοιπὸν ὡς ἐργάτες εἶχαν ἐλεύθερη κυκλοφορία στὰ πλοῖα καὶ στὸ λιμένα.

Τὰ παλαιὰ τορπιλλοβόλα 11, 12, 14, 15 καὶ 16 τὰ ὁποῖα ἦσαν μικρὰ πολεμικὰ πλοῖα ὡπλισμένα μὲ 1 ταχυβόλον τῶν 37 χιλιοστ. καὶ 3 τορπιλλοβλητικοὺς σωλῆνες.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἦσαν καὶ τὸ ὑποβρύχιον «Δελφὶν» ἡ ἀτμοβάριδες «Ἄκτιον» καὶ «Ἀμβρακία» ὡπλισμένες ἑκάστη μὲ 3 πυροβόλα ἡ κανονιοφόροι Α, Β, Γ, Δ, μὲ ὁπλισμὸν ἑνὸς ταχυβόλου, οἱ Ἀτμοδρόμωνες «Ἀλφειὸς» — «Ἀχελῶος» «Εὐρώτας» καὶ «Πηνειὸς» ὡπλισμένοι μὲ 2 τηλεβόλα, τὸ τορπιλοφόρον «Κανάρης» ἡ Βασιλικὴ θαλαμηγὸς «Ἀμφιτρίτη« τὰ ὁπλιταγωγὰ «Κρήτη» καὶ «Σφακτηρία», τὸ ἐξωπλισμένον εὔδρομον—ὑπερωκεάνειον—«Μακεδονία» τὸ πλωτὸν νοσοκομεῖον «Ἰωνία» καὶ μερικὰ ἄλλα βοηθητικά.

Αὐτὸς ἦταν ὅλος ὁ στόλος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1912, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν διετέθη ὁλόκληρος στὸ Αἰγαῖον. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ πλοῖα ἐσχηματίσθη μιὰ μικρὰ μοῖρα ἡ ὁποία ἀπετέλεσε τὸ στόλο τοῦ Ἰονίου ὑπὸ στόλαρχο τὸν πλοίαρχον Ι. Δαμιανόν.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Ν. Στράτος κατὰ τὴν συνεδρίασι τῆς Βουλῆς τῆς 2 Ὀκτωβρίου (1912) προέβη στὶς ἑξῆς δηλώσεις σχετικὰ μὲ τὸ στόλο, ποὺ ἐκυβερνοῦσεν ὁ Π. Κουντουριώτης.

«Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ὁ στόλος ἡμῶν, ἀποτελούμενος ἐκ τοῦ θωρηκτοῦ «Ἀβέρωφ»» ἐκ τῶν 8 ἀντιτορπιλλικῶν καὶ τῶν 5 τορπιλλοβόλων ὡς καὶ τῶν λοιπῶν θωρηκτῶν, εἶναι ἱκανός, νὰ ἀντιπαραταχθῇ ἐναντίον τοῦ πιθανοῦ ἐχθροῦ. Οὐχ ἧττον ἡ Κυβέρνησις εὑρεθεῖσα ἐνώπιον πιθανῆς συρράξεως δὲν ἠθέλησε νὰ στηριχθῇ εἰς τὴν ὑπεροπλίαν, περὶ ἧς εἶχον ἐνδόμυχον πεποίθησιν ἀναγνωριζομένην. Διὰ τοῦτο προέβη εἰς τὴν ἀγορὰν τεσσάρων ἀντιτορπιλλικῶν μετὰ τῶν πυρομαχικῶν αὐτῶν.

Διὰ τῆς προσθήκης δὲ τῶν δύο πλοίων τῆς « Νέας Γενεᾶς » καὶ τοῦ «Κεραυνοῦ» ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔχει ἀκαταμάχητα(;) τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου ἐλαφροῦ στόλου, ὡς ἔχει ταύτην ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου θωρηκτοῦ στόλου διὰ τῆς θωρηκτῆς αὐτοῦ μοίρας τῆς ἀποτελουμένης ἐκ τῶν τριῶν θωρηκτῶν καὶ τοῦ ΑΒΕΡΩΦ.

Ἐκτὸς τῆς τοιαύτης ἀσφαλοῦς ὑπεροπλίας ὑπάρχει ἀναμφισβητήτως ὑπεροχὴ ναυτικῆς ἰδιοφυΐας καὶ συγχρόνως ὑπεροχὴ ἐκπαιδεύσεως. Δύναμαι δὲ νὰ βεβαιώσω τὴν Βουλὴν ὅτι ἀπὸ διετίας διεξήχθη ἐργασία ἐκπαιδεύσεως ἐν τῷ Β. Ναυτικῷ ἀθορύβως, οὐχὶ ὀλιγωτέρα οὐσιαστικὴ τῶν ἐργασιῶν, αἵτινες ἐπροκάλουν ἄλλοτε ἐπαίνους. Ἡ ἐργασία αὕτη συνετέλεσε σήμερον, ὥστε ὄχι μόνον ἡ ταχυβολία τοῦ Ἀβέρωφ νὰ ἐξασφαλισθῇ διὰ τῆς καλῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν πληρωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ ταχυβολία τῶν παλαιῶν θωρηκτῶν νὰ πενταπλασιασθῇ.

Ἡ ἐκπαίδευσις ἡ ὁποία ἐνειργήθη ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τῆς Ἀγγλικῆς ναυτικῆς ἀποστολῆς πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ὁποίας δὲν διστάζω νὰ ἐκφράσω καὶ δημοσία τὰς εὐχαριστίας μου διὰ τὴν θαυμαστὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον ἐπέδειξε κατὰ τὰς τελευταίας περιστάσεις ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, συνεπλήρωσε τὰς ἐλλείψεις. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη συνετελέσθη οὕτως, ὥστε ἡ ταχυβολία τῶν παλαιῶν θωρηκτῶν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ πενταπλάσιον καὶ ἀντὶ μιᾶς βολῆς κατὰ δέκα λεπτὰ νὰ φθάσῃ εἰς βολὴν μίαν ἀνὰ δύο λεπτά, δηλαδὴ περίπου εἰς βολὴν ταχυβόλου πυροβολικοῦ ἐξασφαλιζομένη ὑπὸ ταχυβόλου ὑλικοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἡ ὁποία βεβαίως ἐπετεύχθη διὰ τῆς συστηματικῆς ἐργασίας.

Δύναμαι νὰ βεβαιώσω τὴν Βουλὴν ὅτι τὸ φρόνημα τῶν ἐπιτελείων τοῦ Ναυτικοῦ καὶ τῶν πληρωμάτων τοῦ ἐνεργοῦ Ναυτικοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐφεδρικῶν πληρωμάτων εἶναι ἀκμαῖον, δύναμαι δὲ νὰ βεβαιώσω τὴν Βουλὴν ὅτι ἅπαν τὸ Β. Ναυτικὸν ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς μοίρας τοῦ Αἰγίου καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς μοίρας τοῦ Ἰονίου μέχρι τοῦ τελευταίου ναύτου διαπνέεται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ πέσῃ μαχόμενον ὑπὲρ τῆς σημαίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας νὰ τιμήσῃ ἅπαξ ἔτι τὴν ἔνδοξον ναυτικὸν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος».

Η ΑΡΜΑΔΑ

Δὲν ἦταν καὶ τόσο ἀξιοκαταφρόνητη στὸ ἄψυχο ὑλικό της,— τὸ ὁποῖον ἦταν πολὺ καλό, παρ' ὅσα ἔλεγε ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Ἡ Τουρκία μετὰ τὴν ἀναμορφωτική της ἐπανάσταση τοῦ 1908 ἐφρόντισε καὶ γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωσι τοῦ ναυτικοῦ της. Δὲν μετεκάλεσε μόνον ὀργανωτάς. Εἰργάσθη καὶ γιὰ τὴν ἀνανέωση τῶν πλοίων της καί, συνολικὰ τὴ συμπλήρωση τοῦ στόλου της.

Στὰ 1912 τὸν Τουρκικὸ στόλο ἀποτελοῦσαν πολλὰ καὶ ἀξιόμαχα πλοῖα.

«Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσας» Ναυαρχὶς μὲ ἐκτόπισμα, ὅπως εἶχε καὶ ὁ «Ἀβέρωφ», 10 χιλιάδας τόννους· Εἶχε ναυπηγηθῆ στὸ Κίελ τὸ 1891, γιὰ λογαριασμὸ τῆς Γερμανίας, τῆς ὁποίας ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια ἀπετέλεσε μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας μονάδας της, μὲ τὸ ὄνομα «Φρειδερῖκος Γουλιέλμος».

Ὁ Χαϊρ. Βαρβαρόσσας εἶχε διαμήκη ζώνη ἀπὸ θώρακα 350 χιλιοστὰ πάχους—θώρακα παχύτατο. Εἶχε 6 πυροβόλα τῶν 280 χιλιοστῶν, μία σειρὰ θωρηκτοὺς πύργους (ἀπὸ 2 πυροβόλα στὸν καθένα) καὶ 16 ταχυβόλα. Τὰ 8 τῶν 105 καὶ τὰ ἄλλα 8 τῶν 88.

Τουργούτ Ρεΐς (πρώην Βαϊζεμπουργ) Ἦταν—καὶ αὐτὸ Γερμανικὸ—τῆς ἰδίας ἡλικίας (1891), τοῦ ἴδιου ἐκτοπίσματος (10.000 τ.) καὶ μὲ τὸν ἴδιο ὁπλισμὸ ὅπως τὸ προηγούμενον.

Τὰ πλοῖα αὐτὰ τὰ ἀγόρασεν ἡ Τουρκία ἀπὸ τὴ Γερμανία στὰ 1910 ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἐπλησίαζε νὰ παραλάβῃ τὸν «Ἀβέρωφ» Ἀλλὰ δὲν τὰ παρέλαβε μὲ τὴν παληά τους κατασκευή, ἀλλὰ ἀνακαινισμένα. Στὰ 1905 τοὺς εἶχαν ἀλλαχθεῖ οἱ λέβητες καὶ ὁ ὁπλισμός.

Μεσσουδιέ. Καὶ αὐτὸ μεγάλο καὶ ἀξιόμαχο, μὲ ἐκτόπισμα 9200 τ. (λιγάκι μικρότερο ἀπὸ τὸν «Ἀβέρωφ»), μὲ θώρακα διαμήκη πάχους 305 χιλιοστῶν, 2 πυροβόλα τῶν 234, 12 τῶν 152, 14 τῶν 76 καὶ 10 ταχογόλα τῶν 57 χιλιοστῶν. Εἶχε ναυπηγηθῆ στὴν Ἀγγλία τὸ 1875. Ἀλλὰ στὰ 1912 δὲν ἦταν καθόλου παληό. Τὰ 1903 εἶχεν ἀνακαινισθεῖ τελείως ἀπὸ τὰ Ἰταλικὰ Ναυπηγεία Ἀγσάλντο.

Ἀσσάρι Τεβφίκ, θωρηκτὸ παλαιοῦ τύπου, ἐκτοπίσματος 5000 τόνων. Ἐναυπηγήθη τὸ 1878 στὴ Γαλλία. Εἶχε 20 πυροβόλα καὶ ταχυβόλα μὲ διάφορα διαμετρήματα. Θώρακα 200 χιλιοστά.

Χαμηδιέ. Ἦταν μᾶλλον νέο πλοῖο τύπου θωρακισμένου καταδρομικοῦ μὲ ἐκτόπισμα 3850 τόνων. Εἶχε ναυπηγηθῆ στὴν Ἀγγλία τὸ 1905. Εἶχε 22 πυροβόλα διαφόρων διαμετρημάτων, ταχύτητα 16 μίλλια τὴν ὥρα καὶ θώρακα 115 χιλιοστὰ καὶ θωρακισμένους πύργους.

Μετζητιέ. Θωρηκτὸ καταδρομικὸ 3500 τόνων ναυπηγημένο στὴ Φιλαδέλφεια τῆς Ἀμερικῆς τὸ 1903. Θώρακα καὶ ὁπλισμὸ εἶχε ὅμοιο μὲ τὸ Χαμηδιέ.

Πέϊκ—Σεφκέτ Ἀνιχνευτικὸν ἐκτοπίσματος 780 τόνων. Ἐναυπηγήθη στὴ Γερμανία κατὰ τὸ 1906.

Μπέρκ—Σατβὶτ Ἀνιχνευτικὸ τῶν ἰδίων διαστάσεων, τοῦ ἰδίου τύπου καὶ τῆς ἰδίας ἡλικίας καὶ καταγωγῆς μὲ τὸ προηγούμενο.

Τέσσερα νεότευκτα ἀντιτορπιλλικά, ναυπηγηθέντα στὴ Σένη γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους τὸ 1909 καὶ παραχωρηθέντα κατόπιν στὴν Τουρκία. Ἦσαν ἐκτοπίσματος 650 τόννων καθένα καὶ ταχύτητος 32 μιλλίων.

Ὠνομάζοντο «Γκαϊρετβάϊ», «Μουαβενὲτ-Μιλέτ», «Γαδικιὰρ-Μιλὲτ» καὶ «Νομονεῖ-Χαμιγιέτ».

Τέσσερα μικρότερα ἀντιτορπιλλικὰ ἐκτοπίσματος 300 τόννων τὸ καθένα καὶ ναυπηγήσεως (στὴ Γαλλία) τοῦ 1906. Τά: «Παρεσάρ», «Σαμψούν», «Τάσο» καὶ «Μπάρσα».

Ἑπτὰ τορπιλλοβόλα ἡλικίας 7—8 ἐτῶν καὶ ἐκτοπίσματος 170 τόννων, καὶ ταχύτητος 20 μιλλίων τὴν ὥραν. Τὰ «Γιουννούζ», «Ντράτ», «Λοσούλ», «Οὔρφα», «Ἀσικὰρ» καὶ «Κιουτάχια».

Τέσσερα μικρότερα τορπιλλοβόλα, ναυπηγήσεως 1906 καὶ ἐκτοπίσματος, τὸ καθένα, 95 τόννων. Τὰ «Χαμιτκεμπέτ», «Δεμὶρ-Ἰσσάρ», «Σουλτὰν-Ἰσσὰρ» καὶ «Σιβρὶτ-Ἰσσάρ». Καὶ πολλὰ ἄλλα μικρὰ βοηθητικά.

Μονάδες εἶχε περισσότερες ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀνώτερες ἀπὸ τὶς ἀντίστοιχες Ἑλληνικὲς ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὸν «Ἀβέρωφ.»

Ἡ Τουρκία εἶχε ἀριθμητικὴ ὑπεροχή. Ἕνα μόνον πρᾶγμα δὲν εἶχε:

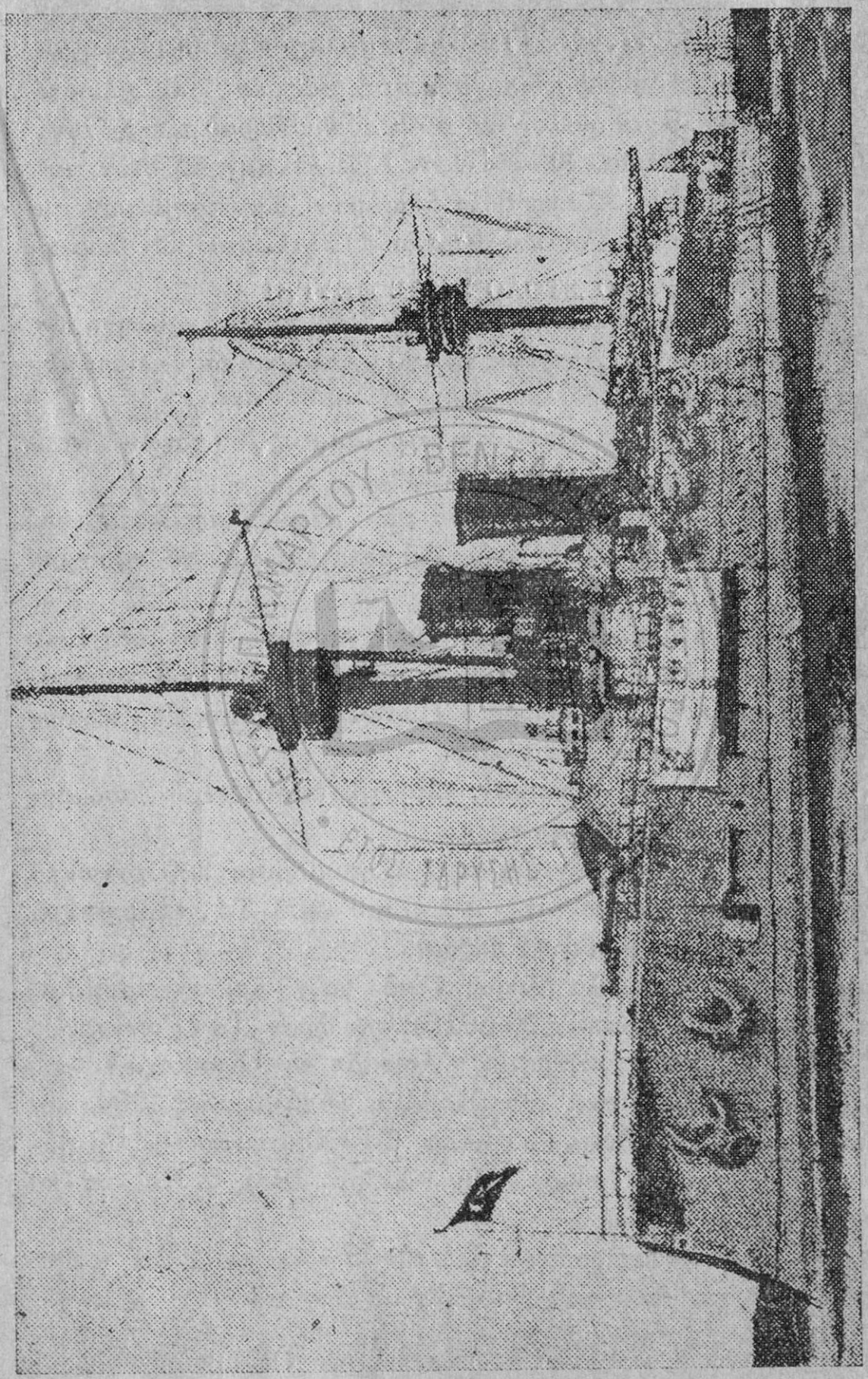

"ΧΑΪΡΕΔΙΝ ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΣΣΑ,,

Δὲν εἶχε *Κουντουριώτη* καὶ τοὺς ἄλλους ἐκλεκτοὺς ἀξιωματικούς-καὶ τοὺς ναῦτες τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Αὐτὰ τὰ εἶπε, τὰ προεῖπε ὅπως θυμούμεθα, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν τῆς Τουρκίας !

*
* *

Ο ΣΤΟΛΟΣ ΜΑΣ ΦΕΥΓΕΙ

Τὴν ἡμέρα ποὺ ὁ στρατός μας ἐπερνοῦσε τὰ Θεσσαλικὰ σύνορά μας καὶ ἔμπαινε στὸ Τουρκικὸ ἔδαφος τὴν ἴδια ἡμέρα, 5 Ὀκτωβρίου 1912, ἔφευγε κι' ὁ Στόλος μας ὑπὸ τὸ Ναύαρχο Κουντουριώτη, γιὰ νὰ μπῇ κι' αὐτὸς στὴ θάλασσα τοῦ ἐχθροῦ.

Τὰ πλοῖα τοῦ στόλου ἔλαβαν διαταγή, ἕνα-ἕνα ποὺ ἐσυμπλήρωνε τὸν ἐφοδιασμό του, νὰ συγκεντρωθοῦν τὴ νύχτα τῆς 4 (πρὸς τὴν 5) Ὀκτωβρίου στὸν κόλπο τοῦ Νέου Φαλήρου καὶ νὰ περιμένουν διαταγὲς νεώτερες καὶ τὶς εὐχὲς τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ.

Διαβάτες καὶ περιπατηταὶ στὴν παραλία τοῦ Φαλήρου—ἀπὸ τὶς Τζιτζιφιὲς ὡς τὴν Καστέλλα, τὴ γλυκειὰ—ἀλησμόνητη—φθινοπωρινὴ ἐκείνη νύχτα, ἐθαύμαζαν ὄχι χωρὶς συγκίνησι ἕνα ἀληθινὰ σπάνιο καὶ ἐπιβλητικὸ θέαμα. Ἀπὸ νωρὶς ἕνα ἕνα τὰ πλοῖα τοῦ στόλου ἔφθαναν στὸ φαληρικὸ ὅρμο καὶ ἀγκυροβαλοῦσαν γύρω ἀπὸ τὴ ναυαρχίδα. Ὅταν ἐμαζεύθηκαν ὅλα, ἀπὸ τὸ κατάρτι τοῦ «Ἀβέρωφ» ἄρχισαν μὲ λάμψεις σὰν τρεβοσβύνοντα ἄστρα, τὰ φωτεινὰ σήματα ποὺ διεβίβαζαν διαταγάς. Στὴ στιγμὴ ἔλαμψαν, ἀστερισμὸς ὁλόκληρος ἀπὸ τέτοια φωτεινὰ μάτια, ἀπὸ τὰ κατάρτια καὶ τὶς κεραῖες τῶν ἄλλων πλοίων.

Μὲ τὴ βωβή, ἀλλὰ ἔντονη γλῶσσα τοῦ ὀπτικοῦ τηλεγράφου τῶν πολεμικῶν μας ἐγραφόταν μέσα στὸ νυχτερινὸ σκοτάδι ὁ πρόλογος ἀπὸ ἕνα ξεχωριστὸ κεφάλαιο τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας, τῆς ὁποίας τὸ κύριο μέρος καὶ ὁ ἐνθουσιαστικὸς ἐπίλογος ἐγράφη λίγο ἀργότερα, πάλι λαμπρὰ μὲ τὶς φωτιὲς τῶν πυροβόλων.

*
* *

Ἀπὸ τὶς πρῶτες πρωϊνὲς ὧρες τῆς 5ης Ὀκτωβρίου ὁ κόσμος ἄρχισε νὰ γεμίζῃ τὴν πλὰζ τοῦ Φαλήρου γιὰ νὰ θαυμάσῃ—γιὰ

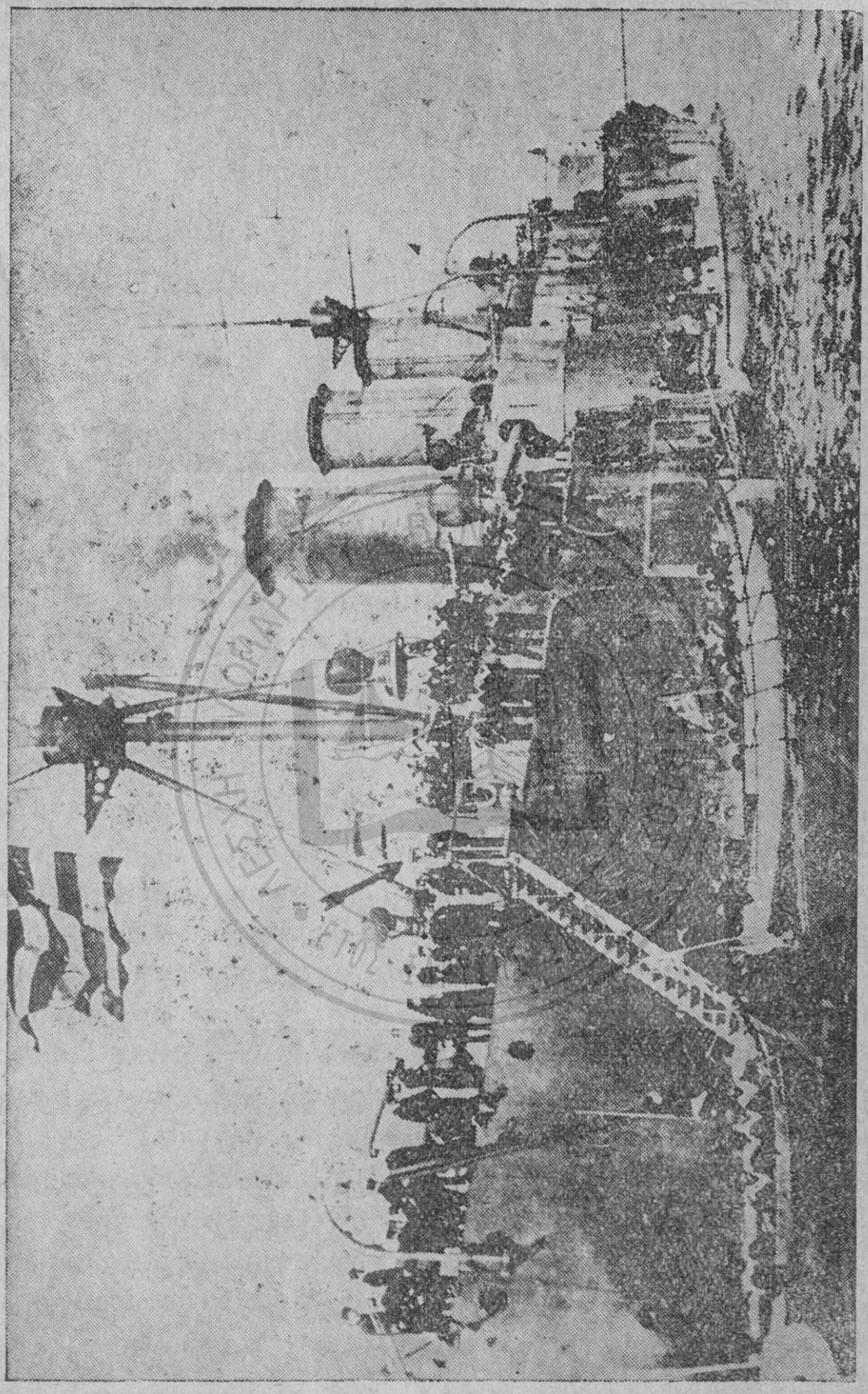

Ὁ «Ἄβέρωφ» ὅταν ἔφευγε ἀπὸ τὸ Φάληρο στὴς 5 Ὀκτωμβρίου 1912. Ἐπάνω εἰς τὴν κλίμακα διακρίνεται ὁ ΝΑΥΑΡΧΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

πρώτη φορὰ ἔτσι συγκεντρωμένο—τὰ πολεμικά μας—καὶ νὰ παρακολουθήσῃ, καὶ ἂς ἦταν καὶ ἀπὸ μακρυά, τὴν ἐπίσκεψι ποὺ θὰ ἔκαναν οἱ ἐπίσημοι. Πλήθη ἀπὸ κόσμο—περισσότερο Πειραιῶτες εἶχαν καταλάβει τὸ λόφο τῆς Καστέλλας.

«Μιὰ ἀπὸ τὰς συγκινηκωτέρας καὶ ἐνθουσιοδεστέρας ἐθνικὰς τελετὰς—γράφει ἡ «Πατρὶς» (6 8)βρ.)—εὐνοηθεῖσα ἀπὸ γλυκυτάτην φθινοπωρινὴν ἡμέραν ἔλαβε χώραν χθὲς εἰς τὰ Φαληρικὰ ὕδατα ὅπου ἐναυλόχει ἐν παρατάξει ὁ στόλος μας ἀποτελούμενος ἀπὸ τὴν ναυαρχίδα «Ἀβέρωφ» τὰ θωρηκτὰ «Ὕδρα» «Σπέτσαι» καὶ «Ψαρὰ» τὰ ἀντιτορπιλικὰ «Λόγχη» «Ἀσπὶς» καὶ «Βέλος» καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 11 καὶ 14 τορπιλοβόλα.

Τὴν Φαληρικὴν πλατεῖαν καὶ ἐξέδραν εἶχον καταλάβει ἀσφυκτικῶς ἀπὸ πρωΐας πλήθη κόσμου ἐξ ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων τῶν δύο πόλεων ὅπως παρακολουθήσουν τὴν ὑπὸ τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως ἐπιθεώρησιν τοῦ Στόλου.

Εἰς τὰς 10 καὶ 40 πρὸ μεσημβρίας κατήλθεν εἰς Φάληρον ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος συναντηθεὶς ἐπὶ τῆς ἐξέδρας μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν τοῦ ναυάρχου Τώφελλ καὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Ναυτικοῦ Ἐπιτελείου κ. Ματθαιοπούλου, μετὰ τῶν ὁποίων δι' ἀτμακάτων διεπεραιώθησαν ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ» ὑπὸ τά παρατεταμένα χειροκροτήματα καὶ τὰς ζητωκραυγὰς τοῦ πλήθους.

Ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ», εἶχον συγκεντρωθεῖ τὰ ἐπιτελεῖα καὶ τῶν τριῶν ἄλλων θωρηκτῶν καθὼς καὶ διμοιρίαι ναυτῶν ἀπὸ αὐτά.

Ἅμα τῇ ἀνόδω του ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἐχαιρέτιαε διὰ θερμῆς χειραψίας τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ στόλου κ. Π. Κουντουριώτην καὶ διαδοχικῶς πάντας τοὺς ἀξιωματικούς. Κατόπιν διευθύνθη εἰς τὴν πρύμνην τοῦ πλοίου ὅπου πρὸ τοῦ παρατεταγμένου πληρώματος ὁ ἀρχιμανδρίτης τοῦ στόλου, ἀπηύθυνε σύντομον προσλαλιὰν πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς ναύτας.

Μετὰ τοῦτο ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν κ. Στράτος ἀπηύθυνε ὀλίγας ἐνθουσιώδεις λέξεις πρὸς τὰ πληρώματα καὶ πλησιάσας τὸν Ἀρχηγὸν κ. *Π. Κουντουριώτην ἐνεχείρισεν εἰς αὐτὸν τὸ Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς προαγωγῆς του εἰς Ὑποναύαρχον,* ἐνῶ ἡ μουσικὴ τοῦ πλοίου ἀνέκρουε τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνον.

«Τὴν 11 καὶ 30 κατελθὼν εἰς Φάληρον ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ «Αβέρωφ» ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς χαιρετιζόμενος ὑπὸ τῶν κροτούντων πυροβόλων ὅλων τῶν θωρηκτῶν καὶ γινόμενος δεκτὸς εἰς τὴν κλίμακα ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ Ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν καὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Στόλου Π. Κουντουριώτη.

Διευθυνθεὶς εἰς τὴν πρύμνην ὁ Βασιλεὺς καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἐπισήμων προσεφώνησε τὸ πλήρωμα ὡς ἑξῆς:

Ἦλθον νὰ σᾶς ἀποχαιρετίσω καὶ νὰ σᾶς εὐχηθῶ. Ἔχω πληρη πεποίθησιν ὅτι πάντες ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου θέλετε ἐκτελέση τὸ πρός τὴν Πατρίδα καθῆκον μετὰ προθυμίας καὶ ἀφοσιώσεως. Αἱ παραδόσεις τοῦ ἡμετέρου Ναυτικοῦ εἶναι ἱεραὶ καὶ ἔνδοξαι. Σεῖς θὰ ἔχετε τὴν τιμὴν νὰ προσθέσετε καὶ ἑτέρας σελίδας δόξης εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ναυτικοῦ μας. Αἱ εὐχαὶ ὁλοκλήρου τοῦ Ἔθνους καὶ αἱ ἰδικαί μου σᾶς συνοδεύουν. Ὁ Θεὸς νὰ εἶναι μαζί σας. Ζήτω τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικόν!

Ζήτω τὸ Ἔθνος!

Μετὰ τοὺς συγκινητικοὺς ἅμα καὶ προφητικοὺς τούτους λόγους τοῦ Βασιλέως εὐθὺς ἡ μουσικὴ ἀνέκρουσε τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνον, ὁ δὲ Βασιλεὺς ἀνεφώνησε τρίς:

Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ἡ Ἑλλάς!

—Ζήτω ὁ Βασιλεύς.

—Ζήτω τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικὸν, ἀπήντησαν οἱ ἀξιωματικοί.

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Στόλου ναύαρχος Κουντουριώτης ἐξηγωκραύγασε κατόπιν ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ ἔθνους καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ πλοίου ἀνέκρουσε πάλιν τὸν ἐθνικὸν ὕμνον.

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Μετὰ τὸν Βασιλέα ὡμίλησεν ὁ Πρωθυπουργός, ὁ ὁποῖος ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ναύτας εἶπεν:

«Ὑπάρχουν στιγμαὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων κατὰ τὰς ὁποίας μετανοοῦν διὰ τὸ στάδιον, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησαν εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιδόθησαν πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσω ὅτι τὴν στιγμὴν αὐτὴν εὑρίσκομαι καὶ ἐγὼ εἰς τοιαύτην κατάστασιν.

Μετανοῶ διότι εἰς τοιαύτην στιγμὴν τὸ στάδιόν μου μ᾽ ἔφερε νὰ εἶμαι ἀρχηγὸς τῆς Πολιτείας ἀντὶ νὰ εἶμαι εἷς ἐξ ὑμῶν ὅ,τι δήποτε, εἴτε ἀξιωματικὸς εἴτε ὑπαξιωματικὸς ἢ καὶ ναύτης ἁπλοῦς ἀκόμη.

Ναί. Σᾶς βεβαιῶ ὅτι ζηλεύω ὅλων σας τὴν θέσιν καὶ τῶν ἁπλῶν ἀκόμη ναυτῶν, διότι εἰς σᾶς ὅλους ἐμπιστεύεται σήμερον μὲ πᾶσαν αἰσιοδοξίαν ἡ πατρὶς τὰς τύχας αὐτῆς.

Κατερχόμεθα εἰς τὸν ἀγῶνα πλήρεις ἐμπιστοσύνης κατὰ ξηρὰν ὡς ἐκ τῶν συμμαχιῶν μας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἰδίαν πεποίθησιν κατὰ θάλασσαν τῆς ὁποίας τὸν ἀγῶνα ἡ συμμαχία ἐμπιστεύεται εἰς ὑμᾶς. Εἴμεθα οἱ πάντες πλήρεις αἰσιοδοξίας ὄχι μόνον διὰ τὸ ἄριστον ὑλικόν, ἀλλὰ πρὸ παντὸς διὰ τὸ γενναῖον φρόνημα ὅλων ὑμῶν.

Ἡ Πατρὶς ἀξιοῖ ἀπὸ ὑμᾶς ὄχι ἁπλῶς ν᾽ ἀποθάνετε ὑπὲρ αὐτῆς. Αὐτὸ θὰ ἦτο τὸ ὀλιγώτερον· ἀξιοῖ νὰ κινήσετε· καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστς ἐξ ὑμῶν καὶ θνήσκων ἀκόμη μίαν μόνον σκέψιν πρέπει νὰ ἔχῃ πῶς νὰ ἐντείνει τὰς δυνάμεις του μέχρι τῆς τελευταίας του πνοῆς, ὅπως οἱ ἐπιζήσαντες νικήσωσι.

Καὶ θὰ νικήσετε... Εἶμαι ὑπερβέβαιος».

Τελευταίως ὡμίλησεν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Ν. Στράτος ὁ ὁποῖος εἶπεν:

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

«Ἀρχηγέ, τοῦ Στόλου, ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ ναῦται.

Τέσσερα ὀρθόδοξα Κράτη μικρὰ καθ᾽ ἕκαστον λόγῳ πληθυσμοῦ, μεγάλα ἐν τῇ ἑνώσει των καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι ἃ ἀνέλα-

βον, Χωροῦσι σήμερον κατὰ τοῦ ἀλλοδόξου κατακτητοῦ ὡς σταυροφόροι τῆς Ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ παρὰ τὰ σύνορα παρατεταγμένος Ἑλληνικὸς στρατὸς προβαίνων ἐλευθερωτὴς χριστιανῶν καὶ ὁμοφύλων ἔχει συναγωνιστὰς τὰς κραταιὰς κατὰ ξηρὰν δυνάμεις τῆς Βουλγαρίας, τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος καλεῖται ὅπως ἀντεπεξέλθη μόνος καὶ ἄνευ συναγωνιστῶν καὶ καταπολεμήση τὸν κοινὸν ἐχθρόν. Τὸ ἔργον εἶναι βαρύ, ἀλλ' ἡ Πατρὶς ἐμπιστεύεται τοῦτο ὑπερήφανος εἰς τοὺς Ἀρχηγούς, τὰ Ἐπιτελεῖα καὶ τὰ πληρώματα τοῦ στόλου της. Καλεῖσθε νὰ ἐπιβάλητε ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον τὴν κυριαρχίαν τῆς ἑλληνικῆς σημαίας. Καλεῖσθε νὰ ἐξασφαλίσητε τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ κατὰ ξηρὰν ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Καλεῖσθε νὰ παρακωλύσετε τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ παραλύσετε τὴν συμπλήρωσιν τῆς κινητοποιήσεώς του, ἀσφαλίζοντες οὕτω τὴν ὁριστικὴν νίκην ἡμῶν καὶ τῶν συμμάχων καὶ φίλων στρατιωτικῶν δυνάμεων.

Θὰ ἐπιτεθεῖτε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, διότι μόνη ἡ ἐπίθεσις ὀξύνει τὸν νοῦν καὶ χαλυβδοῖ τὸν ἐνθουσιασμόν. Θὰ νικήσητε, διότι ὁ Ἕλλην ναύτης οὐδέποτε ἡττήθη.

Θὰ ἀγωνισθῆτε ἐν τῷ πελάγῃ, ὅπερ ἀπηχεῖ τοὺς νικητηρίους, παιᾶνας τῶν Ἑλληνικῶν στόλων καὶ τὰς οἰμωγὰς τῶν συντριβέντων ἐπιδρομέων. Ὁ Θεὸς εὐλογεῖ τοὺς ἀγῶνας ὑμῶν.

Ἡ Πατρὶς ἐμπιστεύεται εἰς τὸν στόλον της τὴν τιμὴν τῆς σημαίας, τὴν ἀσφάλισιν τῆς ὁριστικῆς νίκης της, τὴν τελικὴν πλήρωσιν τῶν ἀπ' αἰώνων ὀνείρων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Ζήτω τὸ Ἔθνος! Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικόν!

Μετ' ὀλίγον ὁ Βασιλεὺς συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ὑπασπιστῶν του καὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου Ναυάρχου Π. Κουντουριώτη ἐπέβη καὶ πάλιν τῆς ἀτμακάτου τοῦ «Ἀβέρωφ» ἐνῷ ἡ Βασιλικὴ σημαία ὑπεστέλλετο ἐκ τοῦ πρυμναίου ἱστοῦ τῆς ναυαρχίδος ὅπου ἐκυμάτιζεν ἀφ' ὅτου ἀνῆλθεν ὁ Βασιλεὺς εἰς τὸ πλοῖον.

Διὰ τῆς ἀτμακάτου ὁ Ἄναξ περιῆλθεν ὅλα τὰ ἐκ τοῦ φαληρικοῦ κόλπου ναυλοχοῦντα σκάφη τῶν ὁποίων τὰ πληρώματα παρα-

τεταγμένα ἐπὶ του καταστρώματος ἐζητωκραύγαζαν ἐνθουσιωδῶς.

Κατόπιν ἡ Ἀτμάκατος προσήγγισεν καὶ τὴν κλίμακα τῆς ἐξέδρας, κατειλημμένης ἀπὸ πυκνὰ πλήθη κόσμου ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἀποβιβασθεὶς πρῶτος ὁ Βασιλεὺς ὑπὸ τὰ χειροκροτήματα καὶ τὰς ζητωκραυγὰς τοῦ πλήθους ἀνῆλθεν τὴν κλίμακα ἀκολουθοῦντος τοῦ κ. Κουντουριώτη καὶ τῶν δύο ὑπασπιστῶν του. Ἐκεῖ ὁ Βασιλεὺς ἀπεχαιρέτησε τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Στόλου κ. Κουντουριώτη σφίξας μὲ τὰς δύο του χεῖρας τὴν δεξιάν του καὶ τοῦ εἶπε.

—Στὸ καλὸ Ναύαρχέ μου. Στὸ καλό. Νὰ γυρίσῃς νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος.

—Θὰ πράξω ὅ,τι ἐπιβάλλει τὸ καθῆκον μου Μεγαλειότατε. Ἀπήντησεν ὁ Κουντουριώτης.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βασιλέως, ὁ Ἀρχηγός, Π. Κουντουριώτης ἐπροχώρησε διὰ μέσου τοῦ πλήθους τὸ ὁποῖον τὸν ἐζητωκραύγαζε διερχόμενον μετ' ἐξάλλου ἐνθουσιασμοῦ.

—Ζήτω ὁ Ναυάρχος Κουντουριώτης.

—Ὁ Θεὸς μαζύ σου.

—Στὸ καλό, στὸ καλό.

Ὁ κ. Κουντουριώτης ἐκ τῆς ἐξέδρας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ναυαρχίδα διὰ τῆς ἀτμακάτου της, ὅπου ἔδωσε διὰ σήματος τὰς σχετικὰς διαταγὰς διὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς ἀπάρσεως τοῦ στόλου. Ἀμέσως δὲ κατόπιν, ἀποχαιρετίσαντες καὶ εὐχηθέντες τὸν ναύαρχον Κουντουριώτην ἐξῆλθεν ὁ κ. Βενιζέλος κ. Στράτος καὶ ὁ Ἄγγλος Ναύαρχος Τώφφνελ, οἱ ὁποῖοι ἐγένοντο δεκτοὶ ἀπὸ τὰ πλήθη μὲ βροντώδεις ξητωκραυγάς.

Μετὰ τὰς σχετικὰς προετοιμασίας τῆς ἀπάρσεως διὰ σήματος ὑψωθέντος ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τὰ σκάφη ἐτέθησαν εἰς κίνησιν. Κατὰ τὰς 2. μ. μ. ἡγουμένης τῆς ναυαρχίδος ἀπέπλευσε ὁ στόλος ὁλοταχῶς, ἐξαφανισθεὶς μετ' ὀλίγον εἰς τὸν Σαρωνικόν».

*
* *

Τὸ βράδυ κατὰ τὰς 8 ἡ μοῖρα ἐνώθη στὸ μεταξὺ Κέας καὶ Σουνίου στενὸ μὲ τὰ ἀντιτορπιλλικά, ποὺ εἶχαν προηγηθῆ καὶ ἐπερίμενα ἐκεῖ. Καὶ μὲ σβυστὰ πλέον τὰ φῶτα ἐπροχώρησε.

Ποῦ ἐπήγαινε;

Ὅσοι παρακολουθοῦσαν τὴν πολιτικὴ καὶ τὴν πολεμικὴ κίνησι καὶ τότε καὶ ἀπὸ πρωτίτερα—ἴσως καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους ἀκόμη—ἐπίστευαν ὅτι ὁ στόλος μας ἐπήγαινε στὸ γνωστὸ ἀπὸ τὰ 1897 καὶ ἀκόμη πρὶν πολεμικό του ὁρμητήριο στοὺς Ὠρεοὺς —στὴ βόρεια παραλία τῆς Εὐβοίας

Ἄλλως τε, μιὰ-δύο ἡμέρες πρὶν εἶχαν διαβάσει τὴν εἴδησι ἀπὸ τὸ σχετικὸ Βασιλικὸ Διάταγμα ποὺ εἶχε δημοσιευθῆ βιαστικὰ στὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α'

Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργοῦ ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάττομεν.

Ἄρθρ. 1

Ὁρίζομεν ἐν Ὠρεοῖς ὁρμητήριον τοῦ Στόλου περιλαμβάνον Συνεργεῖον καὶ ἀποθήκας ὑλικοῦ ἐπιστρατεύσεως τοῦ Ναυτικοῦ.

Ἀθῆναι 4 Ὀκτωβρίου 1912

Καὶ πολὺν καιρὸ πρὶν δημοσιευθεῖ ἐπίσημα ἡ εἴδησις ὁ ὅρμος Ὠρεῶν εἶχε πάρει μορφὴ μικροῦ ναυστάθμου. Προβλῆτες εἶχεν σταθεῖ καὶ εἶχεν στρωθεῖ μὲ συδηροτροχιὲς γιὰ τὰ ντεκοβὲλ ποὺ θὰ ἔκαναν μεταφορὲς ἀπὸ γαιάνθρακας καὶ πυρομαχικά. Ἀποθῆκες εἶχαν κτισθεῖ. Συνεργεῖα μὲ κάθε εἴδους μηχανήματα εἶχον ἐγκατασταθῆ, ρυμουλκὰ καὶ φορτηγίδες εἶχ αν μεταφερθεῖ ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Ναύσταθμο καὶ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Μεταγωγικά, βοηθητικὰ τοῦ στόλου ὅλα ἐκεῖ.

Ὁ Κουντουριώτης, ὅμως δὲν τὰ ἐλογάριαζε αὐτὰ καὶ πολύ. Ἐβιαζόταν νὰ πλησιάσῃ στὰ σύνορα τοῦ ἐχθροῦ, ὅσον ἦταν δυνατὸ γρηγορώτερα.

Καλὸς καὶ ἀσφαλὴς καὶ μὲ ἄρτιες ἐγκαταστάσεις ἦταν ὁ ὅρμος τῶν Ὠρεῶν, ἀλλά... Ἀλλὰ βρίσκεται 180 μίλλια ἀπὸ τὰ Δαρδανέλ-

λια. Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ ἐφοδιάζονται τὰ πλοῖα τοῦ στόλου στοὺς Ὥρεούς καὶ μετὰ νὰ διανύσουν 180 μίλλια γιὰ νὰ πᾶνε νὰ κάμουν σαρανταοκτάωρες περιπολίες ἔξω ἀπὸ τὰ Σνενά... καὶ μάλιστα μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνα; Καὶ ὅταν τὰ ἀντιτορπιλλικὰ ποὺ θὰ περιπολοῦσαν ἔστειλναν σῆμα γιὰ ἐμφάνισι τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, πόσες ὧρες θὰ ἤθελεν ὁ «Ἀβέρωφ» νὰ φθάσῃ στὴν ἔξοδο τῶν Στενῶν μαζὶ μὲ τὰ βραδυκίνητα ἄλλα θωρηκτά μας;

Αὐτὰ τὰ πολὺ ἁπλᾶ πράγματα τὰ ἐσκέφθη ὁ Κουντουριώτης ὁ ὁποῖος ὅπως εἶχε εἶπεῖ στὸν Πρωθυπουργὸ δὲν καταγινόταν καὶ τόσο πολὺ μὲ τὴς ἀλγεβρικὲς ἐξισώσεις καὶ μὲ τοὺς τριγωνομετρικοὺς ὑπολογισμούς. Καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸ Ὁρμητήριο τοῦ στόλου ἀλλοῦ. Ποῦ; Τὸ βρῆκε μόνος του. Στὸν Ὅρμο τοῦ Μούδρου, τῆς νήσου Λήμνου ποὺ εἶνε πολὺ κοντὰ στὰ στενά.

Καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ ἔβαλε πλώρη—μὲ ἐσβυσμένους τοὺς φανούς—τὴ νύχτα τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1912.

Τὰ πλοῖα ὅλα ἦσαν ἕτοιμα γιὰ μάχη. Ἀπὸ τὰ καταστρώματα εἶχαν ἀφαιρεθῆ ὅλα τὰ πράγματα ποὺ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ἐμποδίζουν κάθε ἐλεύθερη κίνησι. Τὰ πυροβόλα ἐπρόβαλαν τὰ στόμιά τους γυμνὰ καὶ χωρὶς κανένα προφυλακτικὸ κάλυμμα. Οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φυλακῆς ἄγρυπνοι στὰς θέσεις τους. Οἱ σκοποὶ ἀπὸ τοὺς πύργους καὶ τῆς γέφυρες ἐρευνσῦσαν μὲ τὸ βλέμμα τὸν ὁρίζοντα χωρὶς διακοπή. Ἔτσι ἐξακολουθοῦσεν ὁ πλοῦς τοῦ στόλου ὅλη τὴ νύχτα.

Τὸ πρωῒ τῆς 6ης Ὀκτωβρίου, μόλις μὲ τὸ χάραμμα, ἐφάνηκαν στὸν ὁρίζοντα τὰ βουνὰ τῆς Λήμνου!

Ἕγκριτος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ περιγράφει μὲ ἀνεπιτήδευτα, ἀλλὰ παραστατικὰ λόγια ἕνα χαριτωμένο ἐπεισόδιο ποὺ ἐσημειώθη ἐκείνη τὴν ὥρα.

«Ἔκτακτον συμβὰν ἠνάγκασε τὸν πρὸς τὴν Λῆμνον ἐπέχοντα στόλον μας νὰ ἀνακωχεύσῃ, μόλις αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου κατέστησαν καταφανῆ καὶ εὐδιάκριτα τα ἀντικείμενα ἐν τῇ θαλάσσῃ. Μικρὸν ἀκάτιον κωπηλατούμενον πα' ἑνὸς κωπηλάτου καὶ φέρον ἐπιβάτην μὲ στολὴν Τούρκου στρατιωτικοῦ εὑρέθη αἴφνης ἐν τῷ μέσῳ ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου. Ἀπὸ τῆς Ναυαρχίδος καὶ ἀπὸ τῶν γεφυρῶν των ἀνακωχευσάντων πλοίων αἱ διόπτραι τῶν ἀξιωματικῶν ἐστράφησαν ὅλαι πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ

παραδόξου ἐκείνου ἐπιβάτου, ὁ ὁποῖος ἐπεδίδετο εἰς νυκτερινὰς ἐπιλεμβίους ἐκδρομάς. Λέμβος ἀποσπαθεῖσα τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ φέρουσα φρουρὰν τριῶν ἀνδρῶν ἐκκοπιλατούσαν ζωηρῶς πρὸ τὸ ἀναφενὲν ἀκάτιον καὶ μετ' ὀλίγον . . . μετ' ὀλίγον εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ «Ἀβέρωφ» ὁ πρῶτος αἰχμάλωτος τοῦ στόλου, ἢ μᾶλλον ὁ πρῶτος αἰχμάλωτος τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου. Ἦτο αὐτὸς δεκανεὺς τῆς Τουρκικῆς χωροφυλακῆς, ἀστυνόμος εἰς τὴν νησίδα Ἅγιος Εὐστράτιος, τὸν ὁποῖον ὁ ἔρως πρὸς Χριστιανὴν χωρικὴν τῆς Λήμνου ἐξηνάγκαζε συχνὰ εἰς τοιαύτας ἐπικυνδύνους καὶ ξένας πρὸς τὴν τουρκικὴν νωχέλειαν θαλασσίας ἐκδρομὰς μέχρι τῆς ἔναντι νήσου. Ἀπὸ τοιαύτης δὲ θελητικῆς ἐκδρομῆς ὁ Μιχμὲτ ἐπέστρεφεν ἀνύποπτος καὶ τὴν πρωΐαν ἐκείνην περιέπεσεν αἰχμάλωτος τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου».

***

Τὴν ἄλλην ἡμέρα κατελήφθη ἀπὸ τὸν στόλο ἡ νῆσος Λῆμνος καὶ ἔγινε, μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ναυάρχου Κουντουριώτη τὸ —ἱστορικὸ πλέον— ὁρμητήριο τοῦ Στόλου.

Ὕστερα ὁ Κουντουριώτης ἐξέδωκε τὴν παρακάτω προκήρυξι πρὸς τοὺς κατοίκους, ἡ ὁποία καὶ ἐτοιχοκολλήθη στὰ Γραφεῖα καὶ καταστήματα.

Ἐν ὀνόματι τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α'.

Ἡμεῖς ὁ ὑποναύαρχος ***Παῦλος Κουντουριώτης*** ἀρχηγὸς τοῦ Στόλου τοῦ Αἰγαίου πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς νήσου Λήμνου.

Διακηρύσσομεν καὶ διατάσσομεν

1) Ἡ νῆσος Λῆμνος, μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῇ πόλεων, κωμῶν καὶ συνοικισμῶν, μετὰ τῶν λιμένων καὶ ἀκτῶν αὐτῆς κατελήφθη ὑφ' ἡμῶν καὶ διατελεῖ ἀπὸ τοῦδε εἰς τὴν κατοχήν μας.

2) Αἱ ἐν τῇ νήσῳ Ὀθωμανικαὶ ἀρχαί, ἐκτὸς τῶν ὑπαλλήλων τοπικῆς Διοικήσεως, καθαιροῦνται, τὴν ἐξουσίαν δὲ αὐτῶν θὰ ἀσκῇ ὁ Διοικητὴς τοῦ ἀγήματος τῆς κατοχῆς.

3) Ὁ Διοικητὴς οὗτος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὴν διοίκησιν τοὺς ἤδη ὑπάρχοντας Ὀθωμανοὺς ὑπαλλήλους δύναται ὅμως καὶ ν' ἀντικαθιστᾷ αὐτοὺς κατὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας.

4) Αἱ ὑποθέσεις τοπικῆς φύσεως θὰ διεξάγωνται μέχρι νεωτέρας διαταγῆς ἡμῶν, ὅπως καὶ μέχρι τοῦδε καὶ τῶν αὐτῶν ὑπαλλήλων, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν ἐποπτείαν τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος, ἔχοντος τὸ δικαίωμα ν' ἀντικαθιστᾷ τοὺς κακοὺς ἢ ἀμελεῖς.

3) Οἱ μέχρι τοῦδε ἰσχύοντες νόμοι καὶ τοπικὰ ἔθιμα εἴτε διοικητικῆς, εἴτε ποινικῆς εἴτε ἰδιωτικῆς φύσεως θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ ἐφαρμόζωνται ὑπὸ τῶν διαφόρων ἀρχῶν, διοικητικῶν ἢ δικαστικῶν, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος, ὅστις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν πάσης ὑποθέσεως καὶ νὰ διατάσσῃ τὴν πρὸς αὐτὸν ὑποβολὴν ἀναφορῶν.

6) Ἐγγυώμεθα τὸν ἀπόλυτον σεβασμὸν καὶ ἀπρόσβλητον διατήρησιν τῶν ἰδιωτικῶν δικαιωμάτων τῆς θρησκευτικῆς καὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς, τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων καὶ τῆς ἰδιοκτησίας εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς καταληφθείσης νήσου, ἀδιακρίτως φυλετικῆς καταγωγῆς ἢ θρησκεύματοι θεωροῦντες αὐτοὺς πάντας ἀδιακρίτως ἴσους μεταξύ των ὡς πρός τε τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, ἰδιαιτέραν δ' ἐγγυώμεθα προστασίαν εἰς τὰ ἱερά, εὐαγῆ καὶ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα, ὧν ἡ περιουσία θὰ μείνῃ

ἄθικτος καὶ θὰ διοικῆται ὅπως καὶ μέχρι τοῦδε ἄνευ παρεμβάσεως τοῦ Διηκητοῦ τοῦ ἀγήματος.

7) Τὴν προφύλαξιν τῶν ὡς ἄνω ἐγγυημένων δικαιωμάτων κατὰ παντὸς κινδύνου προσβολῆς αὐτῶν ἀναθέτομεν εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ ἀγήματος, ἐνεργοῦντα τὴν ἀστυνομίαν τῆς νήσου διὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Κατοχῆς καὶ ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐκδίδῃ ἀστυνομικὰς διαταγὰς οἱουδήποτε περιεχομένου, ἀλλὰ γενικὰς δι' ὅλους τοὺς κατοίκους καὶ ἐπιβαλλούσας ἴσας ὑποχρεώσεις εἰς αὐτοὺς ἀδιακρίτως φυλετικῆς καταγωγῆς ἢ θρησκεύματος.

8) Ρητῶς ἀπαγορεύομεν εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς νήσου τὴν ὁπλοφορίαν. Ὑποχρεοῦνται πάντες ἐντὸς τῆς ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος ὁρισθησομένης προθεσμίας νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα των εἰς τὸν στρατὸν τῆς Κατοχῆς.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἀφοπλισμοῦ, ἐπιτρέπομεν εἰς τὸν Διοικητὴν τοῦ ἀγήματος νὰ ἐπιβάλλῃ τὰς αὐστηροτέρας ποινὰς καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰ αὐστηρότερα μέτρα, ἀκόμη καὶ ἐναντίον ὁλοκλήρων χωρίων.

9) Οἱ κάτοικοι τῆς καταληφθείσης νήσου εἶναι ὑπόχρεοι νὰ ἐξακολουθήσουν πληρώνοντας εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος ὁρισθησομένους εἰσπράκτορας τοὺς μέχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους κεκανονισμένους φόρους καί τέλη, ὅπως ἐξ αὐτῶν πληρώνωνται κατὰ κύριον λόγον τὰ ἔξοδα τῆς καλῆς διοικήσεως τῆς νήσου.

Ἐπίσης ὑποχρεοῦνται οἱ κάτοικοι καὶ τὰ χωρία νὰ καταβάλλουν καὶ τὰς ἐκτάκτους εἰς εἶδος ἢ εἰς χρῆμα εἰσφορᾶς, ὅπως ἤθελε διατάξει ὁ Διοικητὴς τοῦ ἀγήμα-

τος, ὅστις ἔχει καὶ τὰ δικαίωμα τῆς ἀναγκαστικῆς, ἀπαλλοτριώσεως ἔναντι ἀποζημιώσεως.

10) Καλοῦμεν πάντας τοὺς κατοίκους τῆς νήσου νὰ συνεχίσουν ἐν εἰρήνῃ καὶ τάξει τὰς ἰδιωτικὰς αὐτῶν ὑποθέσεις ὑπακούοντες εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος, ἀποφεύγοντες δὲ πᾶσαν ἐνέργειαν δυναμένην νὰ διαταράξῃ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν.

11) Πᾶσα πρᾶξις ἢ ἀπόπειρα πράξεως θέτουσα εἰς κίνδυνον τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀγήματος τῆς Κατοχῆς τοῦ Στόλου καὶ τῶν πληρωμάτων αὐτοῦ, ἢ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος θὰ δικάζηται στρατιωτικῶς ὡς ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας καὶ θὰ τιμωρῆται μὲ θάνατον 24 ὥρας μετὰ τὴν ἀπόφασιν.

Ἡ παροῦσα θέλει κοινοποιηθῇ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς νήσου τῇ μερίμνῃ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ἀγήματος...

Ἐν λιμένι Μούδρου τῇ 8ῃ Ὀκτωβρίου 1912.

Ὁ Ὑποναύαρχος Ἀρχηγὸς

«ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ».

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ 3 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1912

Κατὰ τὰ μέσα Νοεμβρίου, ὅταν οἱ στρατοὶ τῶν Βαλκανικῶν συμμάχων εἶχαν καταλάβει τὴ Μακεδονία, τὴ Θράκη, τὰ νησιὰ καὶ ἕνα μέρος ἀπὸ τὴ Ἤπειρο, ἡ Τουρκία ἐσκέφθη νὰ παίξη ἕνα κόλπο: Νὰ προτείνῃ εἰρήνη στοὺς νικητάς! Αὐτὸ δὲν ἦταν ὁ σκοπός. Ἦταν μέσον: Τὸ μέσον γιὰ νὰ μείνῃ ἐλεύθερη στὴ θάλασσα καὶ νὰ ἀρχίσῃ νὰ μεταφέρῃ στρατὸ ἀπὸ τὴν Ἀσία στὴν Μακεδονία. Καὶ ὅταν συνεπλήρωνε τὶς στρατιωτικές της μεταφορές, θὰ ἔλεγε στοὺς χθεσινοὺς νικητάς της.

—Φίλοι μου, ἀδειάστε μου τὴν γωνιά.

Καὶ τὸ κανονίδι θὰ ξανάρχιζε στὴ Μακεδονία, ἀλλὰ ὑπὸ συνθῆκας πολὺ εὐνοϊκώτερες γιὰ τὴν Τουρκία.

Καὶ γιὰ τὴν σύναψι—τὴν παγίδα—τῆς ἀνακωχῆς ποὺ ἐπρότεινε, ἐπῆγαν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Βαλκανίων στὸ Λονδῖνο. Ὕστερ' ἀπὸ μερικὲς διαπραγματεύσεις οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι διέκοψαν τὴν ἐμπόλεμη κατάστασι μὲ τὴν Τουρκία. Μόνον οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ὑπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ Βενιζέλου δὲν ἔκαμαν ἀνακωχή. Ἂν συνάπταμε ἀνακωχὴ θὰ ἀφήναμε τὴ θάλασσα ἐλεύθερη στὴν Τουρκία, ἡ ὁποία θὰ ἔκανε ἐκεῖνο ποὺ κρυφὰ ποθοῦσε: νὰ ἐνισχύσῃ τὸ στρατό της στὰ Βαλκάνια καὶ πρῶτα-πρῶτα θὰ ἔστελνε βοήθεια στὰ Γιάννενα, ποὺ τὰ πολιορκοῦσε ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Κ. Σαπουτζάκην.

« ...Ἐν τοσούτῳ,—ἔγραφε στὸ «Σκρὶπ» πρὸ χρόνων ἔγκριτος καὶ σοφὸς ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ἀνώνυμα—ὁ πόλεμος ἐξακολουθοῦσεν εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ ἐσυνεχίζετο ἡ πολιορκία τῶν Ἰωαννίνων. Τακτικὸς Ἑλληνικὸς στρατός. Γαριβαλδινοὶ ἐθελονταί,

καὶ ἀνταρτικὰ σώματα ἐπολεμοῦσαν γύρω ἀπὸ τὸ θρυλικὸ Μπιζάνι καὶ ἔχυναν τὸ αἷμα τους γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι πιὰ τῆς ἱστορικῆς πρωτευούσης τῆς Ἠπείρου. Ἐκεῖ σκοτώνονται πολλὰ παλληκάρια καὶ μ' αὐτούς, καὶ ὁ ποιητὴς Λ. Μαβίλης —ποὺ εἶχε πάει ἐθελοντὴς Γαριβαλδινὸς μὲ τὸ Σῶμα τοῦ εὐπατρίδη καὶ πολιτικοῦ Α.Ρώμα,—ὁ ποιητὴς τῆς πασίγνωστης «Λήθης».Ἡ Ἑλλὰς προχωροῦσε στὸ ἔργο της. Ἡ Τουρκία ἔμεινε μὲ δεμένα τὰ χέρια καὶ ὅχλος της ἐδυσφοροῦσε γιὰ τὴν κατάστασι.

—Ἡ ἔνδοξη Ἀρμάδα, ἐπὶ τέλους τὶ κάνει, Γιατὶ κάθετε κλεισμένη στὰ Δαρδανέλλια καὶ δὲν βγαίνει ἔξω νὰ τσακίσῃ τοὺς Γκιαούρηδες μὲ τὸν Κουντουριώτη τους; Αὐτὴ ἦταν ἡ λιγάκη. ἀπειλητικὴ ἀπορία τῆς Κοινῆς Γνώμης στὴν Τουρκία.

Καὶ ἡ Τουρκικὲς ἐφημερίδες ἀπαντοῦσαν :

—Ἑτοιμάζεται, ἑτοιμάζεται. Θὰ δώσῃ ἡ ἔνδοξη Ἀρμάδα μας ἕνα καλὸ μάθημα στοὺς Γκιαούρηδες. Τὸν Κουντουριώτη τους θὰ τὸν πνίξῃ μαζὺ μὲ τὸ καράβι τους τὸν «Ἀβέρωφ». Σὲ λίγο θὰ ἰδοῦν οἱ Γραικοὶ ποὺ ἦλθαν νὰ μᾶς δείξουν τὴς ναυτικές τους δυνάμεις στὰ νερά μας. Αὐτὰ θὰ τοὺς καταπιοῦν ὅλους.

—Ἀρμάδα Τσόκ γιασά. Ἐφώναζε στὸ σκιλολόϊ τῆς Πόλης ἅμα ἐδιάβαζε αὐτὰ στὴς ἐφημερίδες. Καὶ ἡ ἐφημερίδες πάλι γιὰ νὰ ἐμψυχώνουν ἔγραφαν κάθε τόσο καὶ ἀπὸ μία εἴδησι.

—Χθὲς πλοῖα τοῦ στόλου μας ἐξελθόντα τῶν Δαρδανελλίων συνήντησαν τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων, τὰ ὁποῖα ἔτρεψαν εἰς ἄτακτον φυγήν. . . .

—Γιασασὶν Ἀρμάδα.

Εἶχαν φθάσει πολλὲς φορὲς μερικὰ τουρκικὰ μὲ χίλιες προφυλάξεις ὡς τὴν ἔξοδο τῶν στενῶν ὑπὸ τὴν προστασία τῶν φρουρίων μὲ τὸν καϊμὸ νὰ κάμουν ψευτοεπίδειξι καὶ νὰ ἰδοῦν ἂν.... τὰ βλέπει ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος. Ἀλλὰ μόλις ἔβλεπαν «μακρόθεν στὸ πέλαγος καπνὸν ἀναθρώσκοντα» ὄχι τοῦ «Ἀβέρωφ», ἀλλὰ καὶ καπνὸ ἀντιτορπιλλικοῦ μας, καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸν περίφημο «Ξιφία» ἐγύριζαν γρήγορα—γρήγορα στὸν κρυψώνα τους.

Ἦσαν ἀπὸ τὰ φαιδρὰ κόλπα τῆς Ἀρμάδας,σὰν αὐτὸ ποὺ ἐσατύριζε στὰς «Ἀθήνας» ὁ Πολ. Δημητρακόπουλος (Γελοτοποιὸς) στὴς 3 Δεκεμβρίου—τὶ σύμπτωσις, τὴν ἡμέρα ποὺ ἀποφάσιζε τὴν πρώτη της ἔξοδο.

ΘΡΑΚΗ
ΔΡΟΔΑΝΕΛΙΑ
ΙΛΙΟΝ
ΤΡΩΑΣ
ΔΕΔΕΑΓΑΤΣ
ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ
ΛΗΜΝΟΣ
ΜΟΥΝΔΡ
ΑΓ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ
ΑΙΓΑΙΟΝ

Εἶπε καὶ ἡ Ἀρμάδα
στοὺς ναύτας της ξανὰ
—ὡς πότε παλληκάρια
θὰ ζοῦμε στὰ στενά,

Κι' ἀμέσως τά καράβια της
ἐβγάλανε τὴ μύτη τους
καὶ κάναν ἕνα πρὶτς
καὶ ξαναπήγαν σπῆτι τους

Ἀλλὰ μὲ τὴν πίεσι τῆς Τουρκικῆς Κοινῆς Γνώμης ἡ Ἀρμάδα ἔπρεπε νὰ βγῇ στὸ Αἰγαῖο καὶ νὰ ἀναμετρηθῇ μὲ τὸν Ἑλληνικὸ στόλο. «Τὸ κόμμα ποὺ διηύθυναν οἱ Νεότουρκοι εὗρισκε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴ δυσφορία τῆς κοινῆς γνώμης—γράφει συγγραφεὺς ποὺ ἀναφέραμε πάρα πάνω—διὰ τὰ ἀτυχήματα τὰ ὁποῖα αὐτὸ τὸ ἴδιον διὰ τῆς σωβινιστικῆς καὶ ἐξωφρενικῆς πολιτικῆς του, εἶχε δημιουργήσει ἀπὸ τότε ποὺ κατελύθη τὸ καθεστὼς τοῦ Ἀβδούλ Χαμίτ, διαρκῶς καὶ ἐπιμόνως ἀντέδρα κατὰ τοῦ Ὑπουργείου τοῦ Κιαμὴλ πασσᾶ. Πρὶν ἀκόπη συνομοληγηθῇ ἡ ἀνακωχὴ μὲ τοὺς Βουλγάρους εἰς τὴν Τσατάλτζα ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ὑποκινουμένην δημοσίαν γνώμην διὰ συλλήψεων διαπρεπῶν μελῶν τοῦ Νεοτουρκικοῦ κόμματος. Ἀλλὰ ὕστερ' ἀπ' τὴν ἀνακωχὴ καὶ τὴν ἄρνησι τῆς Ἑλλάδος νὰ προσχωρήσῃ καὶ αὐτή, ἡ Κοινὴ Γνώμη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀξιοῦσε καὶ πολὺ δικαιολογημένα τὴν ἔξοδο τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ἀφ' οὗ πλέον ἡ ἀνάγκη τῆς ἀμύνης τῆς πρωτευούσης τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους δὲν ὑφίστατο πλέον μετὰ τὴν ἀνακωχὴν μὲ τοὺς Βουλγάρους. Ἡ γενικὴ κατάστασις ἄλλωστε ἐπέβαλεν εἰς τὴν Τουρκίαν κάποια ἀποφασιστικὴ ἀπόπειρα κατὰ θάλασσαν τῆς ὁποίας ἡ ἐπιτυχία ἠμποροῦσε νὰ ἐπιδράσῃ σπουδαίως τόσον ἐπὶ τῆς πορείας ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου. Ἡ Τουρκικὴ κυριαρχία εἶχε καταλυθῇ πλέον στὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἤπειρο. Ἔξω τῆς γραμμῆς Τσατάλτζας δὲν ἀπέμεινε στὴν Τουρκία παρὰ ἕνα μέρος τῆς Θράκης καὶ ἡ παρατεινομένη ἄμυνα τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῶν Ἰωαννίνων, καὶ τῆς Σκόδρας. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἀμύνοντο

ἀκόμη καὶ αἱ Τουρκικαὶ φρουραὶ μερικῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ἐπομένως μία νίκη κατὰ θάλασσαν ἠδύνατο νὰ μεταβάλῃ ἄρδην τὰ πράγματα, ἡ δὲ ἄρνησις τῆς Ἑλλάδος ὅπως προσχωρήσῃ εἰς τὴν ἀνακωχὴν παρεῖχεν εἰσέτι εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν εὐκαιρίαν ἀποπείρας τινὸς πρὸς τοῦτο.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καὶ σκέψεις τὸ Ὑπουργεῖον Κιαμὴλ παρεσκεύαζε συντόνως τὸν στόλον, ὅστις ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τῆς 20ης Νοεμβρίου ἤρξατο συγκεντρούμενος εἰς Ναγαρᾶν ἐγγὺς τῆς πόλεως τῶν Δαρδανελλίων ὑπὸ τὴν ἀργηχίαν τοῦ ναυάρχου Χαλὴλ-πασσᾶ.

Ἡ ὥρα καθ' ἣν θὰ ἀνεμέτρα τὰς δυνάμεις αὐτοῦ πρὸς τὸν ἡμέτερον στόλον, ἐσήμανεν ἤδη ἐπιτακτικῶς, κατὰ τὰς τελευταίας δὲ ἡμέρας τοῦ Νοεμβρίου. Πᾶσαι αἱ πληροφορίαι ἃς ὁ ἡμέτερος ἐν Μούδρῳ στόλος ἐλάμβανε ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου, παρὰ τῶν ἡμετέρων περιπολούντων ἀντιτορπιλλικῶν, ἐξεταζόντων λεπτομερῶς τὰ ἐξερχόμενα ἐμπορικὰ ἀτμόπλοια ἢ ἱστιοφόρα πλοιάρια συνέτειναν εἰς τὸ νὰ μορφωθῇ ἡ πεποίθησις ὅτι ὁ ἔκπλους τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἐπέκειτο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, καὶ ἐν Ναγαρᾷ πλοῖα ἠνθράκευαν πυρετωδῶς ἢ παρελάμβανον ὑλικὰ καὶ ἐφόδια ἀποστελλόμενα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπεβίβαζον δὲ ἐν τῇ ξηρᾷ καὶ τὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη των. Ἐκ παραλλήλου ὅμως καὶ ὁ ἡμέτερος στόλος ἐν Μούδρῳ ἦτο ἐπίσης ἕτοιμος πρὸς ἔκπλουν.

Ἡ πρώτη σύρραξις τῶν δύο στόλων εὐθὺς ὡς ὁ Τουρκικὸς θὰ προέβαλλεν ἔξω τῶν στενῶν ἀνεμένετο πλέον ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν».

Οἱ Τοῦρκοι ἀποφασίζουν λοιπὸν νὰ βγοῦν μὲ τὸ στόλο τους. Τὰ πλοῖα μετὰ τὴν ἀνακωχὴ μὲ τοὺς Βουλγάρους ἑτοιμάζονται, ἐφοδιάζονται καὶ μετακινοῦνται ἀπὸ τὸ Ναγαρᾶ γρήγορα κατὰ τὸν Ἑλλήσποντο.

Τὰ ἐμπορικὰ καὶ ταχυδρομικὰ βαπόρια, ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὰ στενὰ δίδουν τὶς πληροφορίες τὶς σχετικὲς στὰ πολεμικά μας ποὺ περιπολοῦν ἀπ' ἔξω. Ὅσο περνοῦν οἱ ἡμέρες καὶ οἱ πληροφορίες γίνονται θετικώτερες καὶ μερικὰ σημεῖα πιὸ εὐδιάκριτα...

Ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης ἔχει δώσει αὐστηρὲς διαταγὲς γιὰ τὴν ἐπαγρύπνισι τῶν πλοίων ποὺ φρουροῦν ἀπὸ τὴν Τένεδο ὡς τὴν Ἴμβρο—ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν πλοίων ποὺ περιμένουν πάντα ὑπὸ ἀτμὸ στὸν ὅρμο τοῦ Μούδρου. Μόνος του ὁ Ναύαρχος παρακολουθεῖ τὰ πάντα. Εἶναι καὶ αὐτὸς ἐκνευρισμένος ἀπὸ τὴ μακρὰ παθητικὴ ἀναμονή. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ τῶν ἄλλων πλοίων καὶ τὰ πληρώματα. Ὁ ἐκνευρισμὸς αὐτὸς τονώνει περισσότερο τὴ θέλησι, τὸ πεῖσμα, τὴν ἀποφασιστικότητα.

Κάθε εἴδησι τοῦ ἀσυρμάτου μὲ τὸ ΕΧ—δηλαδὴ ὅταν φαινόταν κανένα Τούρκικο πολεμικὸ ὡς τὸ στόμιο τοῦ Στενοῦ—ποὺ ἔστελναν τὰ ἀντιτορπιλλικά, ἐγέμιζε τὰ πληρώματα ὅλων τῶν πλοίων μὲ ἐνθουσιασμό.

—Ἐπὶ τέλους. Ἀναφωνοῦσαν ὅλοι μὲ ἀνακουφιστικὸ ἀναστεναγμό. Ἐπὶ τέλους.

Μιὰ τέτοια εἴδησις στὴς 28 Νοεμβρίου ἐξύπνησε τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ ἔκαμε τὸ Ναύαρχο νὰ ξεκινήσῃ γιὰ τὴν προϋπάντησι.. ἔστω καὶ πρόωρα...

«...Τὴν 29 Νοεμβρίου— λέγει εἰδικὸς ἱστορικός, ὁ μόνος ποὺ ἔδωσε ὁλοκληρωμένη τὴν περιγραφὴ ἂν καὶ ὄχι φιλικὴ πρὸς τὸν Κουντουριώτη—ὁ στόλος ἀποτελούμενος ἀπὸ τὸν «Ἀβέρωφ» τὴν «Ὕδρα» τὰς «Σπέτσας» καὶ τὰ «Ψαρὰ» τὰ τέσσερα ἀνιχνευτικὰ τύπου «Πάνθηρος» τῆς «Νέας Γενεᾶς» καὶ δύο τορπιλλοβόλων, ἀπῆρε τοῦ ἐν Μούδρῳ ὁρμητηρίου καὶ κατευθυνθεὶς εἰς Τένεδον περιεπόλησε καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ, ἐπαναπλεύσας τὴν ἑσπέραν τῆς ἐπιούσης εἰς Μοῦδρον, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν γαιανθρεποθηκῶν τῶν πλοίων, διὰ νὰ εἶναι πάλιν ἕτοιμα.

Τὴν πρωΐαν τῆς 1ης Δεκεμβρίου προεδήλωσε τὴν ἐπικειμένην ἔξοδον τοῦ ἐχθρου κάποια ἀσύνηθης κίνησις τῶν ἐλαφρῶν σκαφῶν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, τὰ ὁποῖα ἐξήρχοντο ἀπὸ τὰ Στενά, κατώπτευαν καὶ ἐπανέπλεον πάλιν εἰς τὰ ἔνδον. . . . . Ἡ ὁρατότης μὲ τὴν πρωϊνὴν ἐλαφρὰν ὁμίχλην καὶ τοὺς ὑδρατμοὺς ἦτο πολὺ περιωρισμένη. Ἀλλὰ τὰς σχετικὰς πληροφορίας τὰς ἔδιδαν τὰ ἀνιχνευτικά μας τὰ ὁποῖα παρηκολούθουν ἀπὸ κοντά. Κατὰ τὴν μεσημβρίαν ἐκείνης τῆς ἡμέρας ὁ Ναύαρχος Κουντου-

ριώτης ἐτηλεγράφησεν εἰς ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν τὰς σχετικὰς πληροφορίας:

«*Σήμερον πρωΐαν «Σφενδόνη» περιπολοῦσα παρετήσε σκάφος ταχύπλουν κατερχόμενον ἐξ ἀκτῆς Κοὺμ-Καλεσί, ὅπερ ἐσταμάτησε παρὰ τὸ φρούριον Σεντοὺλ-Μπάχρ. Ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἦτο ἀντιτορπιλλικόν. «Σφενδόνη» πλησιάσασα αὐτὸ εἰς 300 μέτρων ἀπόστασιν ἔβαλε κατ' αὐτοῦ τέσσαρας βολάς καὶ μίαν ἡ συμπεριπολοῦσα «Λόγχη». Φρούρια Κοὺμ-Καλεσὶ καὶ Σεντοὺλ-Μπὰχρ ὡς καὶ πυροβολαρχίαι ἐξ αὐτῶν ἔβαλαν καθ' ἡμετέρων ἄνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος. Ἐχθρικὸν ἀντιτορπιλλικὸν οὐδόλως ἀντιπυροβολῆσαν ἔφυγε».*

ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ Σ

Ἐγραφόταν ὁ πρόλογος τῆς Ναυμαχίας. Τὸ βράδυ τῆς 1ης Δεκεμβρίου ὁ Ναύαρχος ἔστειλε στὸ ὑπουργεῖο συμπληρωματικὴν ἀναφορὰ μὲ νεώτερες πληροφορίες.

«*Μετὰ πρωϊνὴν ἔξοδον τουρκικοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ τὸ τουρκικὸν «Μεσουδιὲ» ἐξῆλθε περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐκ τῶν Δαρδανελλίων πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ προσβάλῃ τὰ φυλάσσοντα τὰ Στενὰ ἀντιτορπιλλικὰ «Σφενδόνην» καὶ «Λόγχην», καθ' ὧν ἤνοιξε πῦρ. Ἐμφανισθέντων ἀμέσως ὅμως ἐξ ἄλλων ἡμετέρων ἀντιτορπιλλικῶν τὸ «Μεσουδιὲ» κατέφυγεν ἀμέσως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν φρουρίων. Μετ' ἀνταλλαγὴν σφοδροῦ πυρὸς πρὸς τὸν ἡμέτερον στολίσκον ἐτράπη πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν Δαρδανελλίων.*

ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

«Ὁ ἡμέτερος στόλος, ἀναφέρουν μεταγενέστερες ἀναφορές, ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῶν γεγονότων αὐτῶν, ἀπὸ τῶν περιπολούντων ἀντιτορπιλλικῶν ἀπῆρε καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐν Μούδρῳ ὁρμητηρίου του, ἔνθα μόλις πρὸ δύο ἡμερῶν εἶχεν ἐπανέλθει ἐξ ἐπιδεικτικῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον ἐμφανίσεως καὶ ἔπλευσε πάλη ἐν σπουδῇ παρατείνας τὴν περιπολίαν αὐτοῦ ταύτην μέχρι τῆς πρωΐας τῆς 3ης Δεκεμβρίου. Ἀλλ' ἡ ἔξοδος τῶν Τουρκικῶν πλοίων, ἥτις ἐτηλεγραφήθη ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Κουντουριώτη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ὡς σκοποῦσα τὴν προσβολὴν τῶν περιπολούντων περὶ τὰ στενὰ ἡμετέρων ἐλαφρῶν πλοίων πᾶν ἄλλο ἢ τοῦτο ἐσκόπει.

Ἡ ἔξοδος σύμπαντος τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς μετεπιούσης ἡμέρας ἀποδεικνύει ὅτι σκοπὸς τῶν τουρκικῶν κινήσεων τῆς 1ης Δεκεμβρίου ἦτο ἡ κατόπτευσις ἢ ἡ καταπόνησις τῶν ἡμετέρων πλοίων.

Αἱ περιπλοκαὶ τοῦ ἡμετέρου στόλου παρετάθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ τῆς 4ης ὥρας τῆς ἑσπέρας τῆς 1ης μέχρι τῆς πρωΐας τῆς 3ης Δεκεμβρίου. Ἡ τεσσαρακονταοκτάωρος ὅμως αὕτη κίνησις τοῦ ἡμετέρου στόλου ἔπρεπε φυσικὰ νὰ τερματισθῇ ἀφ' οὗ ὁ Τουρκικὸς στόλος δὲν ἐξήρχετο τῶν στενῶν καὶ ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ «Μεσουδιὲ» ἢ ἄλλων πλοίων Τουρκικῶν ἔξω τῶν στενῶν ἀνησυχία εἶχε παρέλθῃ. Τὰ πληρώματα τῶν πλοίων μας ἦσαν πολὺ κουρασμένα, καταναλισκομένων συνάμα καὶ τῶν γαιανθράκων τῶν ἐν κινήσει εὑρισκομένων πλοίων. Ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης ἐσκέφθη νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς τὸ ὁρμητήριον τοῦ Μούδρου καὶ ἔδωσε τὴν σχετικὴν διαταγήν.

Κατὰ τὰς 8 τῆς πρωΐας τῆς 3ης Δεκεμβρίου ὁ στόλος, εἰς δύο φάλαγγας, τῶν ὁποίων ἡ μία ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ θωρηκτὰ «*Ἀβέρωφ*» «*Ὕδρα*» «*Σπέτσαι*» καὶ «*Ψαρὰ*» καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ τὰ ἀνιχνευτικὰ Πάνθηρ, Λέων, Ἱέραξ καὶ Ἀετὸς κατήρχετο κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὴν Λῆμνον. Ἡ θάλασσα ἦτο γαληνιαία. Ὁ πλοῦς μέσα εἰς τὴν ἐλαφρὰν πρωϊνὴν ὁμίχλην παρουσιάζει εἰς τὸν πλησίον παρατηρητὴν γραφικὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς θέαμα....»

Η ΑΡΜΑΔΑ ΕΜΦΑΝΙΖΕΤΑΙ

Ἦταν ἡ ὥρα 9 περίπου, ὅταν μακρυὰ στὸ στόμιο τοῦ ἑλλησπόντου ἐφάνησαν καπνοί.

Τὰ πληρώματα εἰδοποιοῦνται. Μία νευρικὴ συγκίνησις τοὺς καταλαμβάνει ὅλους—ἀπὸ τὸν ἀνώτερον ὡς τὸν τελευταῖον—ὡς τὸν ποιητικὸν τύπον τοῦ «Ἀβέρωφ», τὸ Λαμψιάδη, ὁ ὁποῖος κατεσκεύασε καὶ τὸ σχετικὸ ποίημα.

Ἐδῶ ὅπου ὁ ἔνδοξος
τοῦ οὐρανοῦ ὁ θόλος
ὑπερηφάνως προχωρεῖ
ὁ ἑλληνικὸς ὁ στόλος

Καὶ εἶναι ὑπερήφανος
ὁ κάθε πατριώτης
ποῦ εἶναι κυβερνήτης του
ὁ Παῦλος Κουντουριώτης

. . . . . .

Κι' ὅλοι σὰν θέλουν δρέπουσι
τὰς δάφνας στὴν ἀράδα.
Καὶ ἐφάνηκεν ἐ ρ χ ό μ ε ν ο ς
κ α π ν ί ζ ω ν . . . ἡ Ἀ ρ μ ά δ α .

Τὸ ποιητηκὸν μένος τοῦ Λαμψιάδη,ὅμως δὲν τὸ σὐνεμερίσθη καθόλου ὁ... αἰγοβοσκὸς τοῦ «Ἀβέρωφ».

Στὸν «Ἀβέρωφ» εἶχαν μιὰ κατσίκα γιὰ νὰ δίδουν λίγο φρέσκο γάλα στὸ Ναύαρχο, ὁ ὁποῖος ὑπέφερε ἀπὸ τὸ στομάχι του. «Ἱπποκόμος» ... τῆς κατσίκας ἦταν ἕνας ναύτης, ὁ ὁποῖος ὅταν ἀντελήφθη τὴν «πολεμικὴν ἔγερσι» κατελήφθη ἀπὸ ζωηρὴ νοσταλγία γιὰ τὴ στεριά. Καὶ ἐπρότεινε σ' ἕναν ὑπαξιωματικό, νὰ πλησιάσῃ πρῶτα ὁ «Ἀβέρωφ» στὴν ξηρά, νὰ τὸν ἀποβιβάσῃ ἐκεῖ μὲ τὴν κατσίκα καὶ μετὰ νὰ στρέψῃ τὴν προσοχή του καὶ τὰ κανόνια του ἐναντίον τῶν Τούρκων!

***

Οἱ καπνοὶ ἐπλησίαζαν. Ὕστερ' ἀπὸ λίγο ἐφάνησαν καὶ τὰ τουρκικὰ πολεμικά: Ὁ «Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσας»—ναυαρχὶς — τὸ «Τουργοὺτ Ρεΐς» τὸ «Ἀσάρι-Τεφὶκ» τὸ «Μετζητιὲ» καὶ μερικὰ ἀντιτορπιλλικά. Εἶχαν ὅλα διεύθυνσιν πρὸς τὴν εὐθεῖα ἀπὸ τὴν ἔξοδο τῶν στενῶν.

Σ' ὅλα τὰ πλοῖα τοῦ στόλου μας διετάχθη ἡ πολεμικὴ ἔγερσι. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἀπὸ τοὺς πύργους τῶν πλοίων καὶ ἀπὸ τὴς γέφυρες παρακολουθοῦσαν μὲ τὴς ναυτικὲς διόπτρες προσεκτικὰ τὴν ἐχθρικὴν κίνησι.

Ἐκείνη τὴν ὥρα ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης, ψύχραιμα παρακολουθώντας ἀπὸ τὴ γέφυρα τοῦ «Ἀβέρωφ», μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του τὴν κίνησι τοῦ ἐχθροῦ διεβίβασε μὲ τὸν ἀσύρματο τῆς ναυαρχίδος τὸ πρῶτο ραδιοτηλεγράφημα.

«Πλοῖα στόλου

Ἔξοδον ἐχθροῦ εἴδαμεν ἡμεῖς πρῶτοι καὶ ἀποροῦμεν ποῦ εἶναι τὰ ἄλλα περιπολοῦντα πλοῖα. Συναχθεῖτε πάραυτα πρὸς τὴν ναυαρχίδα πλάτος 40, 02′ βόρειον μῆκος 25, 59′ ἀνατολικόν. Ἐχθρὸς εὑρίσκεται ἔξοδον Δαρδανελλίων καὶ ἐξέρχεται, ἔλθετε πρὸς συνάντησίν μας πάραυτα.

ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

Ὁ τουρκικὸς στόλος πλησιάζει. Λίγα λεπτὰ κατόπιν ὁ ἀσύρματος τοῦ «Ἀβέρωφ» ἐκπέμπει τὸ ἱστορικό, ἐκεῖνο πολεμικὸ παράγγελμα.

Πλοῖα Στόλου

«Μὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ Βασιλέως καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Δικαίου πλέω μὲ ὁρμὴν ἀκατάσχετον, μὲ τὴν πεποίθησιν τῆς νίκης, ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τοῦ γένους.

«ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ»

«Τὸ πολεμικὸ ἐκεῖνο παράγγελμα τοῦ Ναυάρχου Κόυντουριώτη — γράφει εἰδικὸς κριτικὸς — προεκάλεσε ρίγη ζωηρᾶ συγκινήσεως ὄχι μόνον στὰ πληρώματα τῶν πλοίων τοῦ στόλου τὰ ὁποία ἀπήντησαν μὲ ζητοκραυγές, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς τὰ πληρώματα τῶν πλοίων τὰ ὁποῖα ἔτυχε νὰ εὑρίσκωνται μακρυά».

Ἡ στιγμὴ ἦταν, ἀλήθεια, μ' ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξεως ἱστορική. Ἡ πιὸ ἀξιοσημείωτη ἱστορικὴ στιγμὴ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τότε οἱ στόλοι τῶν δύο προαιωνίων ἐχθρῶν ἤρχοντο σὲ σύγκρουσι.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος—γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ κείμενον κριτικῆς περιγραφῆς,—κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν, ἐπὶ τῇ κινήσει τῆς ἡγουμένης αὐτοῦ ναυαρχίδος στραφείσης ἀριστερὰ καὶ ἀναλαβούσης πλοῦν κατὰ τὴν ἀντίθετον σχεδὸν πλεῦσιν, καὶ τῷ σήματι τοῦ Ναυάρχου νὰ ἀκολουθήσωσι τὰ λοιπὰ πλοῖα τὰς κινήσεις αὐτοῦ, ἐστράφη διαδοχικῶς καὶ μετὰ ἡμίσειαν περίπου ὥραν δηλαδὴ τὴν 9 καὶ 25 εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν δώδεκα χιλιάδων μέτρων ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Ἡ παράταξις τῶν ἡμετέρων θωρηκτῶν ἦτο γραμμὴ παραγωγῆς ἐν τῇ ἑξῆς σειρᾷ τῶν πλοίων: «Ἀβέρωφ» «Σπέτσαι» «Ὕδρα» «Ψαρά». Τὰ ἀνιχνευτικὰ διὰ τῆς γενομένης διαδοχικῆς στροφῆς εὑρέθησαν δεξιὰ τῆς παρατάξεως τῶν θωρηκτῶν δηλαδὴ πρὸς τὴν πλευρὰν καθ' ἣς ἔβαλεν ὁ Τουρκικὸς στόλος καὶ παρέμειναν ἐκεῖ σχεδὸν μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ πυρὸς ὅτε, κατανοηθέντος τοῦ σφάλματος τοιαύτης παρατάξεως διετάχθησαν νὰ ταχθῶσιν ἀριστερὰ τῶν θωρηκτῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν χιλίων μέτρων ἀπ' αὐτῶν. Τὰ ἀντιτορπιλλικὰ συναχθέντα ἐπίσης ἐπὶ τῷ παραγγέλματι τοῦ ναυάρχου ἐτάχθησαν ἐπ' οὐρᾶς τῶν ἀνιχνευτικῶν. Τὸ δὲ καταδυόμενον «Δελφὶν» ἀναχθὲν καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Τενέδου κατεδύθη ἀπὸ τῆς 9 καὶ 12′ μέχρι τῆς 12 καὶ 25′ τεθὲν εἰς δίωξιν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, πλὴν ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς αὐτοῦ ταχύτητος δὲν ἠδυνήθη νὰ πλησιάσῃ τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα οὔτε κατὰ τὴν φυγὴν αὐτῶν πρὸς τὰ στενά.

«Αἱ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀπὸ τῆς 9ης ὥρας τῆς πρωΐας μέχρι τῆς 9 καὶ 25′ κινήσεις τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἦσαν αἱ ἑξῆς. Ἐνεφανίσθη οὗτος ἐξερχόμενος ἐκ τῶν στενῶν καὶ τεταγ-

μένος ἐν γραμμῇ μετώπου. Μικρὸν δὲ μετὰ τὴν 9ην πρωϊνὴν ὥραν, δι' ἀθρόας πρὸς δεξιὰ στροφῆς, τὰ μὲν θωρηκτὰ «Βαρβαρόσας», «Τουργούτ-Ρεΐς», «Μεσουδιὲ» καὶ «Ἀσὰρ-ι-Τεφίκ», ἐτάχθησαν εἰς γραμμὴν παραγωγῆς ἐπέχοντα πρὸς βορρὰν καὶ κατὰ πλεῦσιν συνεγκλίνουσαν πρὸς τὴν τοῦ ἡμετέρου στόλου, τὸ δὲ καταδρομικὸν «Μετζηετιὲ» μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ στολίσκου παρέμεινε διαδρομοῦν ὑπὸ τὰ ὀχυρώματα τῆς Ἀσιατικῆς ἄκρας τῶν στενῶν Κούμ-Καλεσί, καλυπτόμενον ὑπὸ τῶν φρουριακῶν ἐπακτίων πυροβόλων. Τὴν 9ην καὶ 23′ ὁ Τουρκικὸς στόλος εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου στόλου ὡς εἴπομεν, δώδεκα χιλιάδων μέτρων, ἀπὸ τῆς ἀποστάσεως δὲ ταύτης ἤρξατο τοῦ πυρός. Πυρὸς τοχυτάτου ἀλλ' ἀνεπιτυχοῦς. Ἡ τεραστία ἀπόστασις ἀφ' ἧς ἔβαλλον τὰ Τουρκικὰ πλοῖα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἀποτελέσματα ἐπιτυχῆ καίτοι αἱ συνθῆκαι τῆς παρατάξεως τῶν δύο στόλων ὡς πρὸς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἦσαν εὐνοϊκώταται διὰ τοὺς Τούρκους, ἥκιστα δὲ εὐνοϊκαί, ἵνα μὴ εἴπωμεν δυσμενεῖς δι' ἡμᾶς.

Αἱ πρῶται βολαὶ τῶν Τούρκων ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων πληρωμάτων μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐκδηλωθέντος διὰ ζητωκραυγῶν. Κατ' ἐκείνην δὲ τὴν στιγμήν, ἐπαιρεμένης ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ τοῦ «ΑΒΕΡΩΦ» κατὰ διαταγὴν τοῦ ναυάρχου, τῆς μεγάλης μεταξίνης σημαίας τοῦ πλοίου, ἐφονεύθη ὑπὸ θραυσμάτων τουρκικῶν ἀποστρακισθέντων ἐκ τῆς θαλάσσης, ὁ κελευστὴς τῆς πηδαλιουχίας Κατητζάρης καὶ ἐτραυματίσθησαν δύο ναῦται οἰακισταὶ βοηθοῦντες αὐτὸν εἰς τὴν ἀπαπέτασιν τῆς σημαίας.

Μετά τινα λεπτὰ ἐλαττωθείσης τῆς ἀποστάσεως ἕνεκα τῆς συννεύσεως τῶν πλεύσεων τῶν ἀντιπάλων στόλων ἤρξαντο τοῦ πυρὸς καὶ τὰ ἡμέτερα πλοῖα, ἐξ ἀποστάσεως ἐννέα περίπου χιλιάδων μέτρων. Τὴν 9ην καὶ 35′ ἡ ἡμετέρα ναυαρχὶς ἐσήμαινε ὅτι καθιστᾷ τὰς κινήσεις αὐτῆς ἀνεξαρτήτους ἀπὸ τὰς κινήσεις τοῦ λοιποῦ στόλου καὶ αὐξήσασα ταχύτητα ἔφθασε τὴν 9ην καὶ 55′ εἰς ἀπόστασιν 4600 μέτρων ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων ἀνατρέψασα δὲ πορείαν διὰ στροφῆς πρὸς δεξιά, εὑρέθη τὴν 10ην καὶ 5′ εἰς ἀπόστασιν 2850 μέτρων ἀπὸ τῶν Τουρκικῶν πλοίων ἅτινα εἶχον ἤδη ἀτάκτως στραφῆ πρὸς ὑποχώρησιν.

»Τὰ ἡμέτερα θωρηκτὰ τύπου«Σπέτσαι» ἀπὸ τῆς 9ης καὶ 35′ ὅτε ἀπεμακρύνθη ὁ «Ἀβέρωφ» ἐξηκολούθησαν πλέοντα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μοιράρχου Γκίνη, μὲ ηὐξημένην ἐπίσης ταχύτητα καὶ διὰ συγκλινούσης πρὸς τὸν ἐχθρὸν πλεύσεως ἠλάττωσαν τὴν ἀπόστασιν αὐτῶν μέχρι 4100 μέτρων ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων κατὰ τὴν 9ην καὶ 55′ ὅτε τραπέντος τοῦ τουρκικοῦ στόλου, μετέβαλον καὶ ταῦτα πορείαν διὰ στροφῆς πρὸς ἀριστερὰ διαδοχικῶς εὑρισκόμενα κατὰ τὴν 10ην καὶ 15′ εἰς ἀπόστασιν μικράν τι ἀνωτέραν τῶν 5.000 μέτρων ἀπὸ τῶν ὑποχωρούντων τουρκικῶν πλοίων. Οἱ ἐλιγμοὶ οὗτοι τῶν παλαιῶν ἡμῶν θωρηκτῶν σκοπὸν εἶχον νὰ τηρήσωσι τὴν εὐνοϊκὴν διὰ ταῦτα κάθετον κατεύθυνσιν ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ Ἑλλησποντίου πορθμοῦ εἰς περίπτωσιν νεωτέρας τυχὸν ἀποπείρας τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου πρὸς ἔξοδον. Δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ τεθῶσιν εἰς δίωξιν τοῦ φεύγοντος πλέον ἐχθρικοῦ στόλου ἕνεκα τῆς ἐμβελείας τῶν ἐπακτίων τουρκικῶν πυροβόλων.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ τῆς θέσεως εἰς ἣν εὑρίσκετο τὴν 9 καὶ 25′ ὅτε καὶ ἤρξατο τοῦ πυρός, ἔπλευσε πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς 9ης καὶ 55′ ὅτε τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸν πλοῖα ἕνεκα τοῦ σφοδροῦ πυρὸς τῶν ἡμετέρων πλοίων διεσπάσθησαν, ἀπώλεσαν τὴν κανονικότητα τῆς παρατάξεως αὐτῶν, παραμενάντων τῶν θωρηκτῶν «Μεσουδιὲ» καὶ «Ἀσὰρ—ι—Τεφὶκ» αἰσθητῶς ὄπισθεν τῶν «Βαρβαρόσσα» καὶ «Τουργοὺτ—Ρεΐς» ἀτάκτως δὲ στραφέντα δὶς κατὰ 90° δεξιὰ εὑρέθησαν περὶ τὴν 10ην καὶ 5′ ἐν κακῶς καὶ ἀνωμάλως τηρουμένη γραμμῇ μετώπου τῆς ἡμετέρας ναυαρχίδος, πυροβολούσης ταῦτα ἐξ ἀποστάσεως 2850 μέτρων, ἀλλ' ἀτυχῶς διὰ βολῆς βραδυτάτης τῆς ναυαρχίδος μας. Ἐστράθησαν ἄρα διὰ σήματος τοῦ ναυάρχου αὐτῶν τὰ τουρκικὰ πλοῖα τὴν 9ην καὶ 55′ ἢ τυχαίως ἠκολούθησαν διαδοχικῶς τὸ ἓν τὴν κίνησιν τοῦ ἑτέρου ἐν τῇ συγχύσει αὐτόν πρός φυγήν, τὰ ἡμερολόγια τῶν ἡμετέρων πλοίων τηροῦσι σιγὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

Δὲν ἀναγράφεται ἐν αὐτοῖς οὐδεμία ἔπαρσις σήματος ἐπὶ τῶν ἱστῶν τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος. Ἡ ἀταξία ὅμως μεθ' ἧς ἐξετελέσθη ἡ κίνησις αὕτη πείθει ὅτι ἦτο μᾶλλον αὐθόρμητον ἀποτέλεσμα συγχύσεως ἕνεκα τῶν βλαβῶν ἃς τὰ Τουρκικὰ πλοῖα ὑπέ-

στησαν ἐκ τοῦ πυρὸς τῶν πυροβόλων τῶν ἡμετέρων πλοίων. Τὴν 10ὴ καὶ 25 τὰ Τουρκικὰ θηρηκτὰ ἐν πληρεστάτῃ ἀταξίᾳ εἰσέπλεον καὶ πάλιν τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου ἑνωθέντα καὶ μετὰ τῶν μὴ μετασχόντων τῆς ναυμαχίας ἐλαφρῶν αὐτῶν πλοίων καὶ καταδιωκόμενα ὑπότε τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ τῶν θωρηκτῶν τύπου «Σπέτσαι».

***

Ἔτσι περιγράφεται ἡ δεινὴ ἐκείνη πάλη τῶν δύο στόλων ἀπό τὴς ἐκθέσεις μὲ τοὺς ξηροὺς ἀριθμοὺς καὶ τοὺς δυσνόητους ἐπιστημονικοὺς ναυτικοὺς ὅρους. Γιὰ τοὺς εἰδικοὺς αὐτὰ τὰ γνωστά της στοιχεῖα ἀποτελοῦν δοκουμέντο. Ἀλλὰ γιὰ τὸ ἄλλο κοινὸ θὰ ἐχρειαζόταν νὰ δοθῇ ἡ εἰκόνα μὲ ἄλλα χρώματα—μ' ἄγνωστες ὡς τὰ τώρα γιὰ τοὺς πολλοὺς φωτοσκιάσεις.

Ἐγράφη, ὡς δυσμενὴς κριτική, ἀλλ' ὄχι ὡς περιγραφή, γιὰ τὴ ναυμαχία τῆς 3ης Δεκεμβρίου 1912 ὅτι μόλις ὁ «Ἀβέρωφ» ἄρχισε πυρὰ ταχέα κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου, διεστάλησαν τὰ κλείστρα τῶν πυροβόλων του καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ λειτουργοῦν κανονικά. Ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ πλοίου (ὁ Δραγάτσης, νομίζω) κατόπιν συσκέψεως μὲ ἄλλους ἀξιωματικούς, διέταξε νὰ βρέχωνται μὲ κρύα νερὰ τὰ πυροβόλα καὶ μετὰ κάθε βολὴ νὰ πλένωνται μὲ σαπουνάδα, ὥστε μ' αὐτὰ τὰ μέσα νὰ μετριάζεται ἡ διαστολὴ τῶν κλείστρων. Ἔτσι καὶ ἔγινε. Ἀλλὰ ἡ ταχυβολία ἦταν ἠλαττωμένη. Ἕως τότε τὰ πυροβόλα τοῦ «Ἀβέρωφ» δὲν εἶχαν δοκιμασθῇ. Ποτὲ πρὶν δὲν εἶχαν γίνει γυμνάσια πυρῶν μὲ πλήρη γόμωσι τῶν πυροβόλων καὶ μὲ συνέχεια βολῶν. Ἴσως αὐτὸ τὸ σύστημα τῶν ἀσκήσεων νὰ ἐγίνετο γιὰ λόγους οἰκονομίας. Τὴν ὥρα λοιπὸν ποὺ ἄρχισαν τὰ ἀληθινὰ πυρά, τότε παρουσιάσθη τὸ τραγικὸν ἐμπόδιο.— Ἀλλ' ὁ Κουντουριώτης στὴν κρίσιμη ἐκείνη στιγμὴ—κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐμπρός του ὁλόκληρο τὸν Τουρκικὸ στόλο, δὲν ἔχασε οὔτε τὸ θάρρος του οὔτε τὴν ψυχραιμία του. Ἐσκέφθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ χρησιμοποιήσῃ μὲ κάθε ἀποτελεσματικὸ τρόπο τὴν ταχύτητα τοῦ «Ἀβέρωφ».

—Ἡ Ἑλληνικὴ σημαία δὲν ντροπιάζεται. Εἶπε κάποια στιγμὴ τότε ὁ Κουντουριώτης—ὅπως μοῦ διηγήθη ὁ Ι. Κριεζῆς — ἐνῷ

ἡ τουρκικὲς ὀβίδες ἔπεφταν βροχὴ γύρω ἀπὸ τὴν 'Ελληνικὴ ναυαρχίδα—κι' ἀμέσως διέταξε τοὺς μηχανικοὺς νὰ αὐξήσουν ὅσο ἦτο δυνατὸν τὴν ταχύτητα.

—Ὁλοταχῶς. Πάσῃ δυνάμει.

Ὁ «Ἀβέρωφ» ἀγκομαχοῦσε σὰν ἔμψυχο καὶ ἐτρανταζόταν συγκλονιστικὰ ἀπὸ τὴν ἔντασι τοῦ ἀτμοῦ. Ἔτρεμε ὅλος.

—Πόσες στροφὲς πέρνουμε; Ρωτᾶ μὲ τὸ τηλέφωνο ἐπάνω ἀπὸ τὴ γέφυρα ὁ Κουντουριώτης, τὸ μηχανικό.

—Τόσες...,

—Ἀκόμη περισσότερες.

—Εἶναι ἐπικίνδυνον.

—Ἀκόμη περισσότερες, εἶπα!

Ὁ Κουντουριώτης εἶχεν ἀπόφασι νὰ κάμῃ «ἐμβολὴ» καὶ εἶχε διατάξει νὰ εἶναι ἕτοιμες καὶ οἱ πρωραῖες τορπίλλες τοῦ «Ἀβέρωφ».

Ξεύρετε τὶ θὰ εἰπῇ «ἐμβολὴ»; Ὡραία λέξις, ἀλλὰ τρομερή. Νὰ χρυπήσῃ μὲ τὴν πλώρη τοῦ «Ἀβέρωφ» στὸ πλευρὸ τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα καὶ νὰ τὴν κόψῃ στὸ μέσον!! Καὶ προχωρεῖ ὁλοταχῶς. Προχωρεῖ κατ' ἐπάνω της ἀδιαφορώντας γιὰ τὰ κανόνια τῶν φρουρίων στὰ Δαρδανέλλια. Τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀποφασιστικὴν ἐκείνη κίνησι τοῦ Κουντουριώτη μὲ τὸν «Ἀβέρωφ» καὶ ἀποφασίζουν νὰ ἀποσυρθοῦν στὰ Στενὰ μιὰ ὥρα γρηγορώτερα. Ὁ Τοῦρκος ναύαρχος εἶχε τρομοκρατηθῇ.

Ἀλλ' αὐτὰ δὲν μᾶς τὰ λέγουν ἡ ψυχρὲς ἐκθέσεις μὲ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τοὺς ξηροὺς ὅρους τοὺς ἐπιστημονικούς. Τὰ εἶπεν ὅμως ἀργότερα —πολὺ ἀργότερα— ἕνας Τοῦρκος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ. Ὁ ἀξιωματικὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἦταν ὑπασπιστὴς τοῦ Τούρκου Ναυάρχου κατὰ τὴν Ναυμαχία τῆς 3ης Δεκεμβρίου, εἶχεν ἔλθει μετὰ τὴν εἰρήνη στὰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτησε νὰ παρουσιασθῇ στὸν Κουντουριώτη γιὰ νὰ τὸν συγχαρῇ! Ὁ Κουντουριώτης τὸν ἐδέχθη καὶ ἄκουσεν ἀπὸ τὸ στόμα του τὰ λόγια αὐτά:

—Ναύαρχε, ὁ Τουρκικὸς στόλος θὰ ἠδύνατο νὰ ἀμυνθῇ ἀκόμη. Ἀλλ' ὅταν ἀντελήφθημεν ὅτι εἴχατε ἀποφασίσῃ νὰ κάμετε ἐμβολὴν μὲ τὸν «Ἀβέρωφ» κατὰ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ἠναγκάσθημεν νὰ ὑποχωρήσωμεν! Ἐθαυμάσαμε τὴν τόλμην σας!

Εἶμαι εὐτυχὴς διότι λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς γνωρίσω καὶ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ νὰ σᾶς ὑποβάλω τὰ συγχαρητήρια μου».

*
* *

Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἀπὸ τὴ Ναυμαχία ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης ἔστειλε τὴν σχετικὴ τηλεγραφική του ἔκθεσι στό Ὑπουργεῖο.

«Χθὲς πρωΐ, πλέοντες μεταξὺ Κεφάλου Ἴμβρου καὶ ἀκτῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως, εἴδομεν τὴν 8.20′ ἐξερχόμενον τῶν στενῶν ἐχθρικὸν στόλον.

Τὴν 9ην ὥραν, εἰς ἀπόστασιν 17 χιλιομέτρων, ἀνεγνωρίσαμεν ὅτι συνέκειτο ἐκ τῶν «Τουργοὺτ», «Βαρβαρόσσα», Μεσσουδιέ», «Ἀσσάρι Τεφήκ», ἑνὸς καταδρομικοῦ τύπου «Χαμηδιὲ» καὶ ὁμάδος 6 ἢ 8 ἀντιτορπιλλικῶν.

Ἐκ τούτων τὰ τέσσαρα θωρηκτὰ ἐστάλησαν πρὸς δεξιᾶ, παραπλέοντα τὴν ἀκτὴν Ἕλλης.

Πάραυτα ἐστράφημεν ἀριστερά, ἐπέχοντες ἐναντίον των. Ὅταν εὑρισκόμεθα εἰς ἀπόστασιν 12 χιλιομέτρων περίπου, ὁ ἐχθρὸς ἤραξτο τοῦ πυρός.

Μετὰ 10 λεπτὰ ὁ «Ἀβέρωφ» ἐχείρισεν ἀνεξαρτήτως τῶν λοιπῶν θωρηκτῶν ὅπως πλησιάσῃ καὶ θέσῃ τὸν ἐχθρὸν μεταξὺ δύο πυρῶν. Οὕτω χειρίζων κατέφθασεν ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον τὴν ἐπὶ κεφαλῆς ἐχθρικὴν ναυαρχίδα εἰς ἀπόστασιν 2.900 μ., ἐνῷ τὰ ἄλλα 3 ἡμέτερα θωρηκτά, χειρίζοντα ὑπὸ τὸν Μοίραρχον των, κατέφθασαν εἰς 4.100 μ. ἀπόστασιν.

Ἀλλά τότε ἡ ἐχθρικὴ ναυαρχίς, κατόπιν σφοδροῦ πυρὸς τοῦ «Ἀβέρωφ», ἔστρεψεν 160 μοίρας δεξιᾷ καὶ διηυθύνθη ἐντὸς τῶν Στενῶν, ἀκολουθουμένη καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν πλοίων ἐν ἀταξίᾳ.

Τότε ὁ «Ἀβέρωφ» ἔστρεψεν ὅπως ἐξέλθῃ τοῦ πεδίου βολῆς τῶν φρουρίων. Δὲν ἠδυνήθημεν νὰ διώξωμεν τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ πλέον, καθότι εἴχομεν ἤδη εἰσέλθει εἰς τὸ πεδίον βολῆς τῶν ἐπακτίων φρουρίων βαλλόντων καθ' ἡμῶν.

Τὴν 10.30′ ὁ ἐχθρὸς ἕνεκα τῆς σφοδρότητος τοῦ πυρὸς τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ τῶν θωρηκτῶν ἔπαυσε τὸ πῦρ καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ Στενὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν φρουρίων. Μετὰ τοῦτο κρατοῦντες καὶ διαδρομοῦντες ἐμείναμεν πρὸ τῶν Στενῶν μέχρι τῆς 2 μ.μ.

Ὁ ἐχθρὸς ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηφανίσθη εἰς τὰ Δαρδανέλλια· Τὰς ζημίας τοῦ ἐχθροῦ δὲν γνωρίζομεν ἐπακριβῶς, ὑποθέτομεν ὅμως ὅτι εἰς ταύτας ὀφείλεται ἡ παῦσις τοῦ πυρὸς καὶ ἡ ὑποχώρησις.

Τὰ ἡμέτερα πλοῖα δὲν ὑπέστησαν βλάβας, ἐκτός τινων ὅλως ἀσημάντων ἐπὶ τῶν ὑπερστεγασμάτων τοῦ «Ἀβέρωφ», ἐπὶ τοῦ ὁποίου συνεκεντροῦτο ἅπαν τὸ ἐχθρικὸν πῦρ.

Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἐφονεύθη ὁ κελευστὴς οἰακιστὴς τοῦ «Ἀβέρωφ» Κατινζέρης, ἐτραυματίσθησαν δ' ἐλαφρῶς ὁ ἀνθυποπλοίαρχος Μαμούρης, ὁ ὑποκελευστὴς οἰακιστὴς Στοῦμπος, ὁ δίοπος οἰακιστὴς Δροῦδες, ὁ δίοπος πυροβ. Πρωτοψάλτης, ὁ ναύτης σαλπιγκτὴς Μουντζούρης, ὁ ναύτης τορπιλλητὴς Κανάκης καὶ οἱ ναῦται Γεωργαλᾶς καὶ Κριώτης, ἅπαντες ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ». Ἐπίσης εἷς ἐσχαρεὺς τῶν «Σπετσῶν».

Ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ ἀνδρεία πάντων ἀνεξαιρέτως εἶνε ἀνωτέρα περιγραφῆς. Οἱ ἄνδρες ἐπυροβόλουν ζητωκραυγάζοντες. Ἡ ψυχραιμία καὶ ἡ ἀκρίβεια τῶν χειρισμῶν τῶν θωρηκτῶν θαυμαστή.

ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ»

***

Ὁ Ὑπουργός τῶν Ναυτικῶν Στράτος τοῦ ἀπήντησε.

Ὑποναύαρχον Παῦλον Κουντουριώτην
Ἀρχηγὸν Στόλου Αἰγαίου.
Κάστρον Λήμνου

«Λαβών γνῶσιν ὑμετέρας ἀναφορᾶς περὶ τῆς ναυμαχίας μεταξὺ τοῦ ὑφ' ὑμᾶς Στόλου καὶ τοῦ Τουρκικοῦ, σπεύδω νὰ συγχαρῶ ὑμᾶς ἐπὶ τῷ θριάμβῳ τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας.

Ἀρχηγὸς, Κυβερνῆται, ἐπιτελεῖα καὶ πληρώματα τοῦ Στόλου τοῦ Αἰγαίου ἀνεδείχθησαν ἄξιοι τῆς πεποιθήσεως, ἣν ἡ Πατρὶς εἶχεν ἑδραίαν, ὅτι παρατάσσουσα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τὸν Στόλον της, ἐξησφάλιζε ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν δόξαν τοῦ πολέμου καὶ καθίστα ἀναμφισβήτητον τὴν ὑπεροχὴν τῶν κατὰ ξηρὰν συμμαχικῶν δυνάμεων, πρὸς ἐπιτυχῆ περαίωσιν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος.

Ἡ Πατρὶς εἶναι ὑπερήφανη διὰ τὸν Στόλον της καὶ εὐγνώμων πρὸς τοὺς ἀνδρείους ναύτας, οἵτινες μετὰ τόσης τόλμης καὶ ἱκανότητος ὡδηγήθησαν ὑφ' ὑμῶν καὶ τῶν ὑφ' ὑμᾶς ἀξιωματικῶν, ζητοκραυγάζοντες πρὸς τὸν θάνατον.

Ἀναγνωσθήτω ἡ παροῦσα ἐν ἐπιθεωρήσει τοῦ ὑφ' ὑμᾶς Στόλου.

Ὑπουργὸς Ναυτικῶν
ΣΤΡΑΤΟΣ»

Ὁ Βενιζέλος τότε εὑρισκόταν στό Λονδῖνο γιὰ τὴς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης, ἡ ὁποία δὲν ἔγινε γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Προεδρεύων τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἦταν ὁ Λάμπρος Κορομηλᾶς, ὁ ὁποῖος καὶ ἔστειλε στόν Κουντουριώτη τό ἑξῆς τηλεγράφημα:

Ναύαρχον Κουντουριώτην

«Ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως συγχαίρω πάσῃ καρδίᾳ ὑμᾶς, τὰ ἐπιτελεῖα καὶ τὰ πληρώματα τοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ὑμῶν γενναίου Ἑλληνικοῦ Στόλου, ἐπὶ τὴν νίκῃ ἣν ἤρατο ἐν τῇ γενομένῃ χθὲς κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσει τῶν Τουρκικῶν ναυτικῶν δυνάμεων.

«Συνεχίζων τὰ περικλεῆ τῶν πατέρων ἡμῶν κατορθώματα, ἐδικαίωσεν ὁ ἡμέτερος στόλος τὰς προσδοκίας σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ὅπερ εἶναι ὑπερήφανον διὰ τὴν ἔνδοξον σελίδα, ἥτις προσετέθη εἰς τὴν ἱστορίαν του».

ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

---

* * *

Τὰ ἐπίσημα κείμενα ποὺ ἐχρησιμοποίησα πάρα πάνω γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ περιγραφὴ τῆς ἱστορικῆς ναυμαχίας εἶναι ξηρὰ γιατὶ εἶναι πολὺ ἀκριβῆ. Φιλολογικὲς περιγραφὲς ἀτυχῶς δὲν ἔχουμε ἄλλες ἐκτός ἀπό τό ὡραῖο σχετικό βιβλιαράκι τοῦ συναδέλφου Κ. Φαλτάϊτς «Ἡ Ναυμαχία τῆς Ἕλλης».

Φυσικὲς καὶ πιστὲς γραμμὲς γιὰ τό γεγονός αὐτό δίδει καὶ μιὰ σύντομη περιγραφὴ «αὐτόπτου» ποὺ ἐδημιουργήθη σὲ ἐφημερίδα τῆς 9ης Δεκεμβρίου 1912.

«Μία εἰκὼν τῆς Ναυμαχίας τῶν Δαρδανελλίων
Ὁ Κουντουριώτης ἐνθαρρύνων διὰ κραυγῶν τοὺς ἄνδρας.

«Ἐξεπληρώθη τέλος πάντων τὸ ὄνειρόν μας κατὰ τὸ ἥμισυ διὰ τῆς χθεσινῆς συγκρούσεώς μας μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου.

Ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν μᾶς εἶχεν ἐκνευρίσει. Ἐστέκετο πρὸ τῶν Στενῶν—καὶ πότε πότε ἐπρόβαλλε τὴν ρίνα του ἔξω ἓν θωρηκτὸν ἢ ἓν ἀντιτορπιλλικόν. Ἡμεῖς ἐπεριμέναμεν ἀπ' ἔξω ὅπως ὁ γάτος τὸ ποντίκι. Τέλος χθὲς ἔλαβε τὸ θάρρος καὶ ἐξῆλθεν εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων ἀπὸ τὰ φρούρια καὶ ἐστάθη. 5 θωρηκτὰ παρετάχθησαν εἰς γραμμήν. Τὰ ἀντιτορπιλλικὰ ἔμειναν πλησίον τῶν φρουρίων.

Ὁ Ναύαρχός μας εἶχε λυσσάξει. Ἔκαμνε τὸν σταυρόν του σὰν νὰ ἔλεγε: «Δόξα σοι ὁ Θεός, τέλος πάντων σᾶς εἴδαμε». Καὶ ἀμέσως τοὺς ἐπετέθη διὰ μόνου τοῦ «Ἀβέρωφ». Πρῶτοι ἔρριψαν οἱ Τοῦρκοι. Οἱ 6 πύργοι τοῦ «Ἀβέρωφ», οἱ ὁποῖοι ἀπὸ μακρυὰ ἤρχισαν στρεφόμενοι, ἤδη ἐξηκόντιζον τὰ πρῶμα βλήματα. Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ πρώτου πυροβολισμοῦ τὸ πλήρωμα ἐξερράγη εἰς ζητωκραυγάς, ἀντηχησάσας μέχρι τῶν λεβητοστασίων. Τὸ πλήρωμα εὑρίσκετο πρὸ πολλοῦ εἰς τάξιν μάχης.

ΤΟ ΠΥΡ ΚΑΤΑ ΤΟΥ «ΑΒΕΡΩΦ»

Ὁ «Ἀβέρωφ» ἔτρεμεν ὅλος ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πυροβόλων του καὶ τὰς θρανομένας ἐπὶ τοῦ θώρακός του ὀβίδας. Ὁλόκληρος ἡ Ἀρμάδα, τὰ φρούρια, πεδιναὶ πυροβολαρχίαι ἐκ τῆς ξηρᾶς, ἔβαλλον ὅλα ἐναντίον μας. Τὰ ἄλλα θωρηκτά μας ἴσταντο μακράν. Ἐπὶ μίαν στιγμὴν μᾶς εἶχον χάσει ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν των, ἕνεκεν τῶν τεραστίων ὑψουμένων ἀφρῶν γύρω τοῦ σκάφου μας ἀπὸ τὰς ὀβίδας.

Μᾶς ἔκλαιον ὡς χαμένους.

Αἴφνης εἶδον τὸν «Ἀβέρωφ» ὑψούμενον μεγαλοπρεπῆ, διαρκῶς βάλλοντα, καὶ μέ ταχύτητα 20 μιλλίων κάμνοντα ἕλιγμοὺς πρὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ διαρκῶς πλησιάζοντα. Ὁ ἐνθουσιασμός μας ὑπῆρξεν ἀπερίγραπτος. Ἐπλησίασαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἤρχισαν τὸ πῦρ, ἀλλὰ οὐδόλως ἔδιδον σημασίαν εἰς αὐτὰ οἱ Τοῦρκοι, προσπαθοῦντες παντὶ σθένει νὰ καταποντίσωσι τὸν «Μπάρμπα Γιῶργο». Ἐπίσης ἔβαλλον κατὰ τῆς ξηρᾶς καὶ τὰ 4 νέα ἀντιτορπιλλικά.

ΠΥΡΚΑΪΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ

Μετὰ 1)4 ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως πυρκαϊὰ ἐξερράγη ἐπί τινος θωρηκτοῦ Τουρκικοῦ, ὅπερ ἤρχισεν ὀπισθοχωροῦν πρὸς τὰ Στενά. Μετὰ 10 λεπτὰ δεύτερον ὠπισθοχώρησε, καὶ αὐτὸ ἐκ πυρκαϊᾶς. Οἱ πύργοι μας εἰς κάθε ὑποχώρησιν πλοίου ἢ καλὸν κτύπημα ἐξερρήγνυντο εἰς ζητωκραυγάς, αἱ ὁποῖαι μεταδιδόμεναι ἀπὸ πύργου εἰς πύργον, ἀπὸ διαμερίσματος εἰς διαμέρισμα, ἔκαμνον τὸ σκάφος νὰ ἀντηχῇ ἀπὸ ζήτω. Δὲν μᾶς ἐφαίνετο ὡς ναυμαχία, παρὰ ὡς μία διασκέδασις.

Ὁ Ναύαρχος, τοῦ ὁποίον ἡ γενναιότης ἐδείχθη ἀφάνταστος, ἵστατο ἐπὶ τῆς γεφύρας, εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ θωρακισμένον διαμέρισμα. Ἐξήρχετο ἐκτός. Τὸν ἐτραβοῦσαν οἱ ἀξιωματικοί, λέγοντες: «Μὴ, μὴ, κύριε Ναύαρχε, μὴ ἐκτίθεσθε».

Ὁ Ναύαρχος ἔδιδε διαταγάς: «Βαρᾶτέ τους, βαρᾶτε τοὺς κανάγιδες, ἀπὸ κεῖ μεριὰ τοὺς ἀπίστους, τὰ σκυλιά». Ἐφαίνετο ὡς μεθυσμένος ἐκ τῆς πυρίτιδος καὶ ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ πληρώματος. Διηύθυνε τὸ πηδάλιον μόνος του, ἀποφεύγων κάθε ἐπικίνδυνον κίνησιν.

Μετὰ 3)4 ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως μία ὀβὶς (κατ' ἄλλους ριφθεῖσα ἀπὸ τὴς «γουροῦνες»; τὰ πυροβόλα τῶν «Ψαρρῶν») διατρήσασα τὸν θώρακα τῆς Τουρκικῆςναυρ χίδος,προυκάλεσε τὴν ἔκρηξιν λέβητος, ὅστις ἐπέφερεν τὴν ἀνατίναξιν τῆς γεφύρας μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ναυάρχων κλπ, μεγάλα τεμάχια τῆς ὁποίας ἔπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν!!

Ὁ Ναύαρχός μας ἐκραύγαζεν: Ζήτω τὸ Ἔθνος! Ζήτω τὸ Ἔθνος! ἀπαντοῦν οἱ πύργοι, καὶ ζήτω τὸ Ἔθνος ἀντήχησεν εἰς ὅλον τὸ σκάφος.

Η ΦΥΓΗ ΤΗΣ ΑΡΜΑΔΑΣ

Ἀμέσως ἤρχισεν ἡ ἄτακτος φυγὴ τῆς ὑπολοίπου Ἀρμάδας. «Ἀπὸ κοντὰ ἐμεῖς! ἐφώναζεν ὁ Ναύαρχός μας. Φεύγετε ἄπιστοι, σκυλιὰ αἱμοβόρα!» Ἐπλησιάσαμεν τὰ φρούρια περὶ τὰ 3.200 μ. δηλαδὴ εἰς ἀπόστασιν, ποῦ θὰ μας ἔκαμναν σκόνιν, ἐὰν δὲν εἴχαμε καράβι ὅπως ὁ «Μπάρμπα Γιῶργος», Τέλος ἐμείναμεν κύριοι τῆς θαλάσσης. Ὁ ὁπλισμὸς τοῦ σκάφους δὲν ἔπαθε τὸ παραμικρόν. Ἐθραύοντο αἱ ὀβίδες ἐπὶ τῶν πύργων καὶ τοῦ θώρακος, ἀκριβῶς ὅπως ἕνα αὐγὸ ἐπὶ μαρμαρίνης τραπέζης. Ὁ Ὀρλάνδος εἶνε διὰ τοῦτο ἄξιος συγχαρητηρίων. Τὰ ἀθωράκιστα μέρη, αἱ καπνοδόχοι, αἱ βάρκες κτλ. ἔπαθον ἁπλᾶς διατρήσεις. Ἐρρίψαμεν ἀρκετὰς ὀβίδας, ἐνῷ ὁ ἐχθρὸς θὰ μᾶς ἔριψεν ὑπὲρ τὰ 800 βλήματα ἐξ ὅλων τῶν σημείων. Ἡ ναυμαχία διήρκεσε 1 ὥραν καὶ 10 λ. Ἤρχισε τὸ πρωῒ χθὲς κατὰ τὰς 9 καὶ 30 λ. Παρετηρήθη ὅτι ἐκ τῆς Ἀρμάδας μόνον πέντε ἢ ἓξ βλήματα μᾶς ἐπέτυχον. Τὰ ἄλλα ἦσαν ἐκ τῶν φρουρίων.

Ἔσχομεν ἕνα ὑπαξιωματικὸν νεκρὸν καὶ πέντε ἕως ἓξ τραυματίας ἐλαφρῶς. Μετὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἁρμάδας εἰς τὰ Στενὰ ἐξῆλθε μέγα σκάφος, λευκὸν νοσοκομεῖον Εὐρωπαϊκόν, μὲ καμμιὰ δεκαπανταριὰ δημοσιογράφους, διὰ νὰ συλλέξῃ λείψανα τῆς ναυμαχίας. Ὁ Ναύαρχός μας τοῦ παρήγγειλε δι' ἑνὸς ἀντιτορπιλλικοῦ «Ἂν χρειάζεται τίποτε, νὰ τοῦ δώσωμε».

ΠΩΣ ΑΦΗΓΕΙΤΑΙ ΤΗΝ ΝΑΥΜΑΧΙΑΝ ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΣ

«Ἑλληνὶς ταξιδεύσασα διὰ τοῦ Ρουμανικοῦ εἰς Κων)πολιν καὶ παρευρεθεῖσα εἰς τὴν Ἑλληνοτουρκικὴν ναυμαχίαν, γράφει ἐκεῖθεν πρὸς τὴν ἐνταῦθα διαμένουσαν ἀδελφήν της τὰ ἑπόμενα:

«ΚΩΝ)ΠΟΛΙΣ, 4 Δεκεμβρίου.....

...Τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπέρναμε τὸ τσάϊ μας εἰς τὸ ἀτμόπλοιον (τὸ Ρουμανικὸν) ἠκούσαμεν κανονιὲς καὶ ὅλος ὁ κόσμος ἐπετάχθηκε ἐπάνω. Οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν εἰς τὰς 9 παρὰ 1(4 νὰ κτυποῦν καὶ ταὐτοχρόνως ἤρχισαν τρομπέττες καὶ ζητωκραυγαὶ ἀπὸ μέρους τῶν Τουρκικῶν πλοίων. Τὸ ἀτμόπλοιόν μας ὑπέστη τρανταγμόν. Ὁ πλοίαρχος (ὁ Ρουμᾶνος) διέταξε νὰ σταματήσῃ τὸ πλοῖον. Ἐπὶ μίαν ὥραν δὲν ἠκούετο τίποτε ἄλλο ἀπὸ τοὺς κρότους τῶν πυροβόλων. Ἀπὸ τὸ κατάστρωμα παρηκολούθουν οἱ ἐπιβάται τὸν βομβαρδισμόν, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τὰ μέλη τῆς Ἰνδικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐρυθρᾶς Ἡμισελήνου. Οἱ Τοῦρκοι ἐπιβάται μετὰ τοῦ Ρουμάνου πλοιάρχου ἐχειροκροτοῦσαν εἰς κάθε κανονιοβολισμὸν τῶν Τουρκικῶν πλοίων, ἀλλὰ τὰ χειροκροτήματα ἔπαυσαν ὅταν εἶδαν ὅτι αἱ ὀβίδες τοῦ Τουρκικοῦ στολου δὲν ἔφθαναν μέχρι τοῦ Ἑλληνικοῦ. Μετ' ὀλίγον εἴδαμε τὸν «Ἀβέρωφ» ἐμπρὸς ἀπὸ ὅλον τὸν στόλον μας νὰ ἀντιμετωπίζῃ μόνος πέντε Τουρκικὰ πολεμικά. Τὸ θέαμα ἦτο φοβερόν. Ὁ «Ἀβέρωφ» μὲ ταχεῖς ἑλιγμοὺς ἔρριπτε μύδρους ἐναντίον τῶν Τούρκων, ὠχρίασαν δὲ οἱ θεαταὶ τοῦ καταστρώματος ὅταν ἀντελήφθησαν ὅτι τὰ

πυρὰ ταῦ «Ἀβέρωφ» εὕρισκον τὰ Τουρκικὰ πλοῖα, ἐνῷ αἱ βόμβαι τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἔπιπταν μακράν. Ὁ πλοίαρχος τοῦ Ρουμανικοῦ ἐπήνεσε τὴν μεγάλην τόλμην τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ ἐκάκισε τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐκ δειλίας δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσουν καὶ νὰ τὸν κυκλώσουν.

Ἔγιναν οἱ Τοῦρκοι ρεζῆλι.

Ὁ πλοίαρχός μας ὅμως, φοβηθείς, διέταξεν ὀπίσω καὶ ἀράξαμεν εἰς μέρος ἀσφαλές, χωρὶς πλέον τὰ βλέπωμεν τὶ γίνεται. Σὲ λίγη ὥρα μᾶς ἐπλησίασε τορπιλλικὸν Τουρκικὸν καὶ, ἀφοῦ μᾶς ἐξήτασε, μᾶς ἀφῆκε νὰ περάσωμεν.

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς Κων)πολιν, οἱ Τοῦρκοι ἐνόμιζαν πὼς εἶχαν νικήσει.

Πρὶν ἢ ἀποβιβασθῶμεν, ἀνέβη εἰς τὸ ἀτμόπλοιον ἕνας Ἄγγλος, ὁ ὁποῖος εἶπεν εἰς τὸν πλοίαρχόν μὰς ὅτι γνωρίζει ἐκ Τουρκικῆς πηγῆς ὅτι ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔπαθε μεγάλας ζημίας.

Τοῦτο ἀντελήφθησαν εἰς τὸ ἀτμόπλοιον καὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀποστολὴν Ἰνδοί, ἐνῷ οἱ ἐδῶ δυστυχεῖς Τοῦρκοι ἐμάθαιναν τὰ ἀντίθετα» !!

Δὲν θὰ ἦτο περιττὴ καὶ ἡ παρέθεσις μιᾶς κριτικῆς ποὺ ἐγράφη στὴς ἐφημερίδες τότε ἀπὸ ἄριστον ἀξιωματικὸ τοῦ ναυτικοῦ μας.

«Κρίσεις διὰ τὴν Ναυμαχίαν
Τὸ πυροβόλον ἔδωσε τὴν νίκην

«Αἱ ληφθεῖσαι μέχρι τοῦδε ἐξηκριβωμέναι πληροφορίαι δὲν ἀναφέρουσι τὰς βλάβας τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου. Ἀλλὰ καὶ μόνον τὸ γεγονός, ὅτιδ ἐχθρὸς ἀπὸ τῆς 10ης καὶ 30′ τῆς πρωΐας ἐτράπη εἰς ἄτακτον φυγήν, εἰσελθὼν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ πλέον, ἔστω καὶ ὅπως τεθῇ ὑπὸ τὴν σκέπην, τῶν πυροβολείων τοῦ Σεντὶλ Μπὰχρ καὶ τοῦ Κοὺμ Καλέ, μαρτυρεῖ πλὴν τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικὴν βεβαίως μείωσιν αὐτοῦ.

«Τὸ ἀξίωμα ὅτι ἡ νίκη ἑνὸς στόλου ὀφείλεται «to the man bchind the gun» (εἰς τὸ ὄπισθεν τοῦ τηλεβόλου ἱστάμενον σκοπευτὴν) ἐπεκυρώθη ἀριδήλως καὶ ἐκ τῆς χθεσινῆς ναυμαχίας τοῦ Ἑλλησπόντου. διότι κυρίως εἰς τὴν ἐμπειρίαν τῶν πυροβολητῶν ὀφείλεται πρωτίστως ἡ νίκη καὶ εἰς τὰς ἄλλας ψυχικὰς ἀρετάς, περὶ ὧν μαρτυρεῖ ἡ ἔκθεσις τοῦ ἥρωος ναυάρχου Π. Κουντουριώτη.

«Τονίζω δὲ τὴν εὐθυβολίαν τῶν σκοπευτῶν, διότι ἡ ὑπὸ τὰ πυροβολεῖα τῶν φρουρίων προσφυγὴ τοῦ ἐχθροῦ, δὲν ἐπέτρεψε τὴν πλήρη ἐκδήλωσιν τῶν κυρίως ναυτικῶν ἀρετῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου. Αὗται θὰ κατεφαίνοντο μόνον ἐὰν ἐν τῷ ἀνοικτῷ πελάγει συνήπτετο ἡ ναυμαχία, ὁπότε τὴν νίκην θὰ ἔδιδεν ἡ δεξιότης τῶν χειρισμῶν. Ὁ δεξιώτατος ἐν τούτοις χειρισμὸς τῆς ναυαρχίδος, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθη ἡ ὑπεροχὴ τῆς ταχύτητός της καὶ ἐχθρὸς ἐτέθη μεταξὺ δύο πυρῶν, ἀποτελεῖ ἐπαρκὲς τεκμήριον καὶ τῆς τοιαύτης ἰδιότητος τοῦ ναυτικοῦ μας.

«Ὁ «Ἀβέρωφ» ἤρξατο βάλλων ἐξ ἀποστάσεως 9.000 μέτρων, μικρὸν δὲ καὶ κατ' ὀλίγον ἐπλησίασε τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα μέχρις ἀποστάσεως μόλις 2.900 καὶ τὰ λοιπὰ δὲ Ἑλληνικὰ θωρηκτά, κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀρχηγοῦ, ἐπλησίασαν μέχρις ἀποστάσεως 4.100 μ΄ ὅπως προσδώσωσι εἰς τὰ πυροβόλα των τὴν μείζονα αὐτῶν δραστηριότητα. Ἡ ἀνδρεία κατ' ἀκολουθείαν ἔβαινεν ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς πυροβοκικῆς ἐπιστήμης.

»Μὴ σᾶς παραξενεύει ἡ ἔκφρασις, ἐὰν εἴπω, ὅτι ἡ χθεσινὴ ναυμαχία, θὰ μείνῃ μοναδικὴ εἰς τὰς σελίδας τῆς παγκοσμίου ναυτικῆς ἱστορίας.

»Οὐδὲ λέγω τοῦτο στηριζόμενος εἰς τὰς ἀγνώστους ἔτι ἀπωλείας τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ λέγω μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος ἐπέστρεψε τὸ ἑσπέρας εἰς τὸ ὁρμητήριόν του σῶος καὶ ἀβλαβής. Καὶ ἐξηγοῦμαι:

»Ἡ ναυμαχία περιωρίσθη κυρίως μεταξὺ τῶν ἡμετέρων θωρηκτῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν φρουρίων καὶ τῶν Τουρκικῶν θωρηκτῶν ἀφ' ἑτέρου· ἡ δύναμις δὲ εἰς τὰ πυροβόλα τῶν δύο ἀντιπάλων παρέχεται σαφὴς εἰς τὸν ἀκόλουθον πίνακα.

»Ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου ὁ «Ἀβέρωφ» ἔχει 4 πυροβόλα μεγάλης ὁλκῆς τῶν 24 καὶ 8 μέσης, τῶν 9· τὰ τρία ἄλλα μας θωρηκτὰ ἔχουν ὁμοῦ 9 πυροβόλα μεγάλης ὁλκῆς τῶν 27 καὶ 15 μέσης, τῶν 15. Δηλαδὴ ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου συνεποσοῦτο εἰς 13 μεγάλου μεγέθους πυροβόλα καὶ εἰς 23 μέσου μεγέθους. Ἐξ ἄλλου τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου καὶ τῶν τὰ πυροβόλα εἶναι τὰ ἑξῆς;

«Φρούριον Ἐρτογρούλ δύο τῶν εἰκοσιτεσσάρων, φρούριον Σεντύλ Μπὰχρ ἓξ τῶν εἰκοσιέξ, φρούριον Κοὺμ Καλὲ τρία τῶν εἰκοσιοκτώ, δύο τῶν εἰκοσιέξ, δύο τῶν εἰκοσιτεσσάρων, ἕνα τοῦ εἰκοσιενὸς καὶ δύο τῶν δεκαπέντε, καὶ φρούριον Ὀρχανιὲ δύο τῶν εἰκοσιτεσσάρων. Τὰ δὲ Τουρκικὰ θωρηκτὰ «Βαρβαρόσσα» καὶ «Τουργοὺτ Ρεΐς» δώδεκα τῶν εἰκοσιοκτώ, «Μεσουδιὲ» δύο τῶν εἰκοσιτεσσάρων καὶ ἕνδεκα τῶν δεκαπέντε, «Ἀσὰρ Τεφὴκ» τρία τῶν δεκαπέντε.

»Ἦτοι φρουρίων πυροβόλα μεγάλα δέκα καὶ ὀκτώ, στόλου πυροβόλα μεγάλα δεκατέσσαρα, μέσου δὲ μεγέθους πυροβόλα δέκα καὶ πέντε.

»Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ὁπλισμοῦ τοῦ ἀντιπάλου εἶναι ἀναμφισβήτητος, ὑπερδιπλασία. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἡμετέρου στόλου κατεδείχθη ἐπίσης ἀναμφισβήτητος, δικαιώσασα τὰς προβλέψεις τῶν ναυτικῶν μας αἱ ὁποῖαι, δυνάμεθα τώρα νὰ τὸ εἴπωμεν, ἐστηρίζοντο πάντοτε ἐπὶ τῆς ἀκολούθου μαθηματικῆς ἐξισώσεως.

»Ὑλικὸν Χ προσωπικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἴσον ὑλικὸν Χ προσωπικὸν τοῦ ἀντιπάλου.

»Ἀλλ' ἂν ἡ ὑπεροχὴ τοῦ θωρηκτοῦ μας στόλου κατεδείχθη τόσον περιτράνως ἐπὶ τοῦ ἐχθρικοῦ θωρηκτοῦ στόλου, ἡ ὑπεροχὴ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἐλαφροῦ ἡμῶν στολίσκου ἐξήρθη εἰς ὕψος ἄφθαστον.

»Ὅταν κατὰ τὸν Ρωσσοϊαπωνικὸν πόλεμον τὰ Ρωσσικὰ καταδρομικὰ ἐξήρχοντο τοῦ Πὸρτ-Ἀρθούρ, οἱ ἡρωϊκοὶ Ἰάπωνες, περιπολουντες μέσα εἰς τὰ ἀντιτορπιλλικά, ἔσπευδον καὶ ἀποσύροντο.

»Ἡ θέα τοῦ «Μεσουδιὲ» ὅμως δὲν ἐγέννησε τὰς ἰδίας σκέψεις καὶ εἰς τὰ τρία περιπολοῦντα Ἑλληνικὰ ἀντιτορπιλλικά. Ἀν-

τιθέτως αὐτὰ καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ θωρηκτοῦ, τρέψαντα αὐτὸ εἰς φυγήν.

»Οὕτως ἡ ναυμαχία τῆς 3 Δεκεμβρίου ἀνέτρεψε τὰ ἀξιώματα τῆς ναυτικῆς ἐπιστήμης καὶ ὁ παράγων Ἀνδρεία μετετράπη εἰς παράγοντα Πυροβόλα.

»Τὸ ναυτικόν μας ἔβαλλε ζητωκραυγάζον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ οἱ κρότοι τῶν Ἑλληνικῶν πυροβόλων ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Αἰγαίου ἐξήγειραν τὰς ψυχὰς τὰς γηθοσύνως ἀκροωμένας τῶν ἀπὸ δισχιλίων ἐτῶν συνεχῶς κροτούντων αὐτοῦ Ἑλλήνων ναυμαχων κι᾽ ἐνέπλησαν ταύτας δικαίας ὑπερηφανείας δ·ὰ τοὺς ἀπογόνους των.»

ΝΕΑΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1818

***

Τὸν Κουντουριώτη τὸν ἐκάκισαν καὶ κατώτεροί του καὶ ἀνώτεροί του, ὅτι ἐξετέθη πολύ, αὐτὸς καὶ ὁ «Ἀβέρωφ». Τοῦ εἶπαν ὅτι κατεδίωξε τὸν Τουρκικὸν στόλο ὡς τὸ στόμιο τῶν Δαρδανελλίων, ἐνῶ δὲν ἔπρεπε.

—Τοὺς κανάγηδες! Εἶπε μὲ περιφρόνησιν ὁ Κουντουριώτης.

Ποιοὺς ἐννοοῦσε; Τοὺς ἐπικριτάς του ἢ τοὺς Τούρκους ποὺ ἔφευγαν πολὺ καὶ ἠναγκάσθη νὰ τοὺς καταδιώξῃ στὰ στενά;

Καὶ ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ποὺ τοῦ ἔστειλε μετὰ τὴν ναυμαχία συγχαρητήριο τηλεγράφημα, τὰ ἴδια τοῦ ἔλεγε:

Ναύαρχον Π. Κουντουριώτην.

Σὲ συγχαίρω διὰ τὴν ἀγάπην σου πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν γενναιότητά σου.

Ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τόσον ἄξιον Ἀρχηγὸν καὶ Ναύαρχον νὰ ἐκθέτῃ ὅσον δὲν πρέπει εἰς κύνδινον τὴν ζωήν του, τὴν ζωὴν τῶν ἀνδρῶν του καὶ τὴν ὕπαρξιν τῶν πλοίων μας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ προστάτου τῶν θαλασσινῶν, ἐπανηγυρίσθη ἐκείνη τὴν χρονιὰ—δύο ἡμέρας μετὰ τὴν εἴδησι τῆς νίκης τοῦ Κουντουριώτη στὴ Ναυμαχία—μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπισημότητα στὸν Πειραιᾶ. Ἦταν ὁ ἅγιος ποὺ εἶχε κάμει τὸ θαῦμά του. Παρόμοια δοξολογία ἔγινε καὶ στὴν Ὕδρα—τὴν πατρίδα τοῦ νικητὴ Ναυάρχου.

***

Τὸ βράδυ τῆς ἡμέρας ποὺ ἔγινε ἡ Ναυμαχία ὁ ἀσυρματιστὴς τοῦ «Ἀβέρωφ», Γ. Κρινιγᾶς καταώρθωσε νὰ λάβῃ ραδιοτηλεγράφημα ποὺ ἔστελναν τὰ Τουρκικὰ πλοῖα ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια στὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν στὴν Πόλη. Ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους

ἀριθμοῦσε καὶ ἐσημείωνε ὀνόματα σκοτωμένων καὶ πληγωμένων Τούρκων ἀξιωματικῶν καὶ ναυτῶν—Χαλὶλ Ἐφέντης, Ὀσμὰν Πασᾶς, Ἰσμαὴλ-Ἀγᾶ Σελὶμ, Μουχτὰρ, Νουραδηγκὰτ Πασᾶς, Ἐμὶρ-Βέης, . . Σιχ-τὶρ . . Βέης . . .

Δὲν ἔπαθαν ἀπὸ τὴς ὁβίδος τοῦ στόλου μας, μόνον τὰ πλοῖα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Ἐθερίσθησαν καὶ τὰ πληρώματά του.

Καὶ ὁ ἀπαραίτητος σατυρικὸς ποιητὴς— ὁ «Γελοτοποιὸς» τῶν «Ἀθηνῶν»—ἐδημοσίευσε μετὰ μιὰ ἡμέρα τὸν Μονόλογον τῆς Ἀρμάδας, ὕστερ' ἀπὸ τὴν συμφορά της.

Μονόλογος Ἀρμάδας

— Νὰ ζῶ λοιπὸν ἢ νὰ μὴ ζῶ;
(Ἡ Ἠχὼ τῶν Δαρδανελλίων ζῶ
—Ἐνῶ ἀπ' τὸν ἐχθρὸν ἐκεῖ στοχάσου
Ἠχὼ —χάσου
—Δὲν μὲ χωρίζει παρά μία λεῦγα
Ἠχὼ —ἔβγα
—τὶ μοῦ χρειάζονται τὰ πυροβόλα
Ἠχὼ —ροβόλα
—Κατακτητὴ ποὺ εἶναι αἱ ὀρδαί σου
Ἠχὼ —δέσου
—Τὶ ἔγιναν καὶ ἡ πολαιὲς φρεγάττες
Ἠχὼ —γάττες
—Βοήθα τὸ ἔνδοξον διάδοχό σου
Ἠχὼ —χώσου
—Καὶ ἂς μὲ συνοδεύουν αἱ εὐχαί σου
Ἠχὼ —(ἀπάντησις)

Τὸ « Χαμηδιέ ».

Τὸ 1913 ἄρχισε μ' ἕνα συγκινητικὸ ξάφνισμα μέσα στὴ πρόσχαρη ζωὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὴς 4 Ὀκτωβρίου τοῦ περασμένου ἔτους ὡς τὴν 1ην Ἰανουαρίου τοῦ 1913 ὅλο χαρμόσυνες εἰδήσεις ἔφθαναν στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὸ Μέτωπον τῆς ξηρᾶς καὶ ἀπὸ τὸ στόλο. Μόνον στὴς 22 Ὀκτωβρίου 1912 ἦλθε μιὰ εἴδησις δυσάρεστη.....

Ἦταν γιὰ τὸ πάθημα τῆς 5ης Μεραρχίας στὴ Μπάνιτσα καὶ στὸ Σόροβιτς ὅπου τῆς ἔκαμαν ἐπίθεσι τέσσαρες Τουρκικὲς Μεραρχίες. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ δυσάρεστο ἐξεχάσθη, ὕστερ' ἀπ' ἄλλα εὐχάριστα νέα καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια Μεραρχία καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη ἡ ὁποία ἐλευθερώθη καὶ μπῆκε σ' αὐτὴ νικητὴς μὲ τὸ Διάδοχο Κωνσταντῖνο, ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τοῦ πολιούχου ἁγίου της, καὶ τὰ πιὸ ἐνθουσιαστικὰ νέα ἀπὸ τὸ στόλο μας ὕστερ' ἀπὸ τὴν ναυμαχία τῆς 3ης Δεκεμβρίου.

Στὴς 2 Ἰανουαρίου 1913 τὴ νύχτα τὸ Τουρκικὸ καταδρομικὸ «Χαμηδιὲ» ποὺ ἐκυβερνοῦσε ὁ περίφημος Ρεοὺφ-Βέης, ἐβγῆκε, κρυφὰ ἀπὸ τὰ ἀντιτορπιλλικά μας ποὺ φρουροῦσαν ἐκεῖ, καὶ ἐτράβηξεν ὁλοταχῶς πρὸς τὰ κάτω, στὰ νερὰ τῆς παληᾶς Ἑλλάδος. Ἐπῆγε στὸ λιμένα τῆς Σύρου πρῶτα καὶ ἐβομβάρδισε τὸ ἐξωπλισμένο ὑπερωκιάνειο πλοῖο μας «Μακεδονία», τὸ ὁποῖον ἐκυβερνοῦσε ἕνας ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους ἀξιωματικούς μας, ὁ Λυκοῦργος Τσουκαλᾶς.

Ἡ, σὰν πρωτοχρονιάτικη, αὐτὴ εἴδησις κατατρόμαξε ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Θὰ ἐρχόταν λοιπὸν τὸ «Χαμηδιὲ»—στὴν ἀρχὴ ἐνόμισαν ὅτι ἦταν τὸ «Μετζητιὲ» (τοῦ ἰδίου τύπου) καὶ γι' αὐτὸ ἀνέγραφαν αἱ ἐφημερίδες— νὰ βομβαρδίσῃ καὶ τὰς Ἀθήνας;

Ὅσο καὶ ἂν προσπαθοῦσαν νὰ δώσουν μερικοὶ φαιδρὰ χροιὰ στὸ ἐπιδρομικὸ ἐκεῖνο ταξεῖδι τοῦ «Χαμηδιὲ» ὅμως ἡ ἀλήθεια δὲν ἦταν αὐτή.

Μπορεῖ νὰ περιγελοῦσε μὲ τοὺς στίχους του ὁ Σουρῆς, τὸ θαλάσσιο ἐκεῖνο Ἀχασβέρο.

Ἦλθε μέσα στὰ νερά μας
—διασκέδασις ὡραία
γιὰ φαντάσου τὴ χαρά μας
νἄλθη καὶ στὸ Φαληρέα
Συλλογίσου στοκοφίσι
—τὶ καλὸ τὸ ριζικό σου,
ἂν ἐλθῇ νὰ βομβαρδίσῃ
καὶ τὸ σπίτι τὸ δικό σου

Ἀλλὰ καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐθορυβήθη. Ἔδωσε διαταγὲς νὰ ὀχυρωθοῦν μὲ πυροβόλα: ὁ λόφος τῆς Καστέλλας, οἱ λόφοι τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου καὶ ἄλλα μέρη στὴς Ἀττικὲς ἀκτές. Τὴν ὀχύρωσιν αὐτὴ ἀνέλαβε καὶ ἐξετέλεσε διαλεχτὸς ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὁ Π. Ρεδιάδης(1)

Ἀπεφασίσθη ἀκόμη νὰ διαταχθῇ ὁ Κουντουριώτης, νὰ καταδιώξῃ τὸ «Χαμηδιὲ» μὲ τὸν «Ἀβέρωφ» !

—Καὶ νὰ ἀφήσω ἀφρούρητα τὰ Στενὰ γιὰ νὰ βγῇ ἐλεύθερος πιὰ ὁλόκληρος ὁ Τουρκικὸς Στόλος ; Αὐτὸ δὲν θὰ γίνῃ ποτέ.

Εἶπεν ὁ Κουντουριώτης μ' ὅλο τὸ σθένος ποὺ τοῦ ἔδιδε τὸ θάρρος τῆς γνώμης του.

Καὶ ἔμεινε στὴ θέσι του.

Ἡ ἐπιμονὴ —ἡ παρακοὴ— του αὐτὴ ἔσωσε τὴν κατάστασι. Ἡ ἔξοδος τοῦ «Χαμηδιὲ» ἦταν τουρκικὴ παγίδα. Μ' αὐτὴ ἐπεδίωκαν οἱ Τοῦρκοι νὰ ἀπασχολήσουν τὸν Ἑλληνικὸ στόλο, μὲ τὴν καταδίωξι, καὶ ἔτσι νὰ βρῇ καιρὸ ἡ Ἀρμάδα ποὺ εἶχεν ἐπισκευασθῇ, νὰ βγῇ στὸ Αἰγαῖον ! Ὅπως ἐδοκίμασε νὰ ἔβγῃ πράγματι μετὰ δύο ἡμέρες !

---

(1) Σήμερα ὑποναύαρχος καὶ διαπρεπὴς συγγραφεὺς πολλῶν ἔργων.

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ 5 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1913.

«Ἔχετε ὑπ' ὄψει τὸ παράγγελμα τῆς 3ης Δεκεμβρίου. Ἡ σημερινὴ ναυμαχία θὰ κρίνῃ τὴν τύχην τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὁλοκλήρου. Πολεμήσατε ὡς λέοντες».

Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

Τὸ πρωῒ στὴς 8 ὁ γενικὸς κυβερνήτης τῶν ἀντιτορπιλλικῶν, ποὺ περιπολοῦσαν ἔξω ἀπὸ τὰ Στενά, ὁ Παπαχρήστου, ἔπεμψε στὸν «Ἀβέρωφ» τὸ σῆμα: ΕΧ—ἐχθρός! καὶ ἀμέσως ὕστερα τὴ συνέχεια.

«Ὁ ἐχθρικὸς στόλος πλέει πρὸς δυσμὰς εἰς γραμμὴν παραγωγῆς».

Ὅταν ἔλαβε τὸ τηλεγράφημα αὐτὸ ὁ Κουντουριώτης ἐσήμανε ἀμέσως «ἄπαρσιν τοῦ στόλου ἐκ τοῦ ὁρμητηρίου τοῦ Μούδρου» καὶ διέταξε μὲ τὸν ἀσύρματο τὰ ἀντιτορπιλλικὰ ποὺ περιπολοῦσαν νὰ στέλνουν τηλεγραφήματα σχετικὰ μὲ τὴν πορεία τοῦ ἐχθροῦ.

Κατὰ τὴς 10 τὸ πρωῒ ὁ στόλος ἐβγῆκε ἀπὸ τὸ Μοῦδρο σὲ τρεῖς φάλαγγες, μ' ἐπὶ κεφαλῆς τὸν «Ἀβέρωφ» καὶ ἀπὸ κοντὰ τὴς «Σπέτσες», τὴν «Ὕδρα» καὶ τὰ «Ψαρά». Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὰ ἀντιτορπιλλικὰ καὶ τὰ ἀνιχνευτικά. Ὅταν ὁ στόλος ἔφθασε στὸ

ἀνατολικὸν ἄκρο τῆς Λήμνου, ἐφάνηκαν τὰ Τουρκικὰ «Τουργοὺτ Ρεΐς» μὲ πελώριο ναυαρχικὸ σῆμα στὸ κατάρτι του—δὲν ἦταν ναυαρχὶς ὁ Βαρβαρόσσας, ὅπως στὴν πρώτη ναυμαχία—«Μεσσουδιὲ» «Βαρβαρόσσας» καὶ «Μετζητιὲ» καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ὄπισθεν 8—9 ἀντιτορπιλλικά. Ἔπλεαν πρὸς νότον.

Ὁ Κουντουριώτης ἔδωσε διαταγή: «Πολεμικὴ ἔγερσις» καὶ μετὰ ἄλλη διαταγὴ νὰ μείνουν τὰ ἀντιτορπιλλικὰ ὀλίγον ὀπίσω γιὰ νὰ εἶναι ἐκτὸς βολῆς. Ὕστερ' ἀπὸ λίγο οἱ δυὸ στόλοι εὑρίσκοντο ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον σὲ ἀπόστασι 10 χιλιομέτρων ἐπάνω κάτω. Τὴν στιγμὴ ἐκείνη ὁ Κουντουριώτης ἐτηλεγράφησε τὸ παράγγελμα:

Πλοῖα Στόλου

Ἔχετε ὑπ' ὄψει σας τὸ παράγγελμα τῆς 3ης Δεκεμβρίου. Ἡ σημερινὴ ναυμαχία θὰ κρίνῃ τὴν τύχην τοῦ ὁλοκλήρου Ἑλληνισμοῦ. Πολεμήσετε ὡς λέοντες».

Μόλις ὁ ἀσύρματος τοῦ «Ἀβέρωφ» ἔπεμψε τὸ παράγγελμα αὐτό, διεβίβασε κατόπιν καὶ τὴ διαταγὴ γιὰ τὴ μάχη.

«Βάλατε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐφ' ὅσον ἡ ἀπόστασις ἐπιτρέπει τὴν ἀποτελεσματικὴν χρῆσιν τῶν διαφόρων ὅπλων. Παρακολουθεῖτε τὰς αὐξήσεις καὶ μειώσεις τῆς ταχύτητος, αἱ ὁποῖαι θὰ γίνωνται ἄνευ σήματος».

Οἱ Τοῦρκοι ἔδειχναν κάποια προκλητικότητα. Δὲν ἦσαν διστακτικοί ὅπως στὴς 3 Δεκεμβρίου. Τώρα ἔκαναν «σάλτο μορτάλε» Προχωροῦσαν πρὸς τὸν ἀντίπαλο. Προχωροῦσε κι' ὁ δικός μας στολος. Ἡ ἀπόστασις ἐλαττωνόταν. Ἡ 10 χιλιάδες μέτρα γίνονται 9, 8, 7. Τὸ «Μετζητιέ», προχωρεῖ ἀπὸ τὰ ἄλλα καὶ ἀρχίζει πῦρ κατὰ τοῦ «Ἀβέρωφ». Τὰ πλοῖα μας προχωροῦν χωρὶς νὰ ἀπαντήσουν στὰ τουρκικὰ πυρά. Ἀρχίζει τὰ πυρὰ καὶ τὸ «Μεσουδιὲ» τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ πλησιάζει.

Ὁ «Ἀβέρωφ» πρῶτος ἀπήντησε μὲ μιὰ πλευρικὴ ὁμοβροντία. Ἀμέσως ἄρχισαν τὸ πῦρ —πῦρ ταχὺ— καὶ τὰ ἄλλα πλοῖα μας. Οἱ καπνοὶ ἀπὸ τὶς ὀβίδες ποὺ ἔσκαζαν ἐπάνω στὰ πλοῖα τῆς Ἀρμάδας ἔμοιαζαν, ἀπὸ μακρυά, σὰν μικρὰ συννεφάκια ἀπὸ τὰ ὁπλῖα ἔβγαιναν ἀστραπές.

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ὁ Κουντουριώτης ἐτηλεγράφησε στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν, ὅταν τὸ κανόνι ἐμαίνετο.

«Ἀρχίζομεν πῦρ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου».

Ὁ Ὑπουργὸς τοῦ ἀπήντησε σὲ λίγο.

«Ὁ Θεὸς μαζί σας».

Ὁ «Ἀβέρωφ» βάλλει κατὰ τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος, στὸ κατάστρωμα τῆς ὁποίας διακρίνονται λάμψεις ἀπὸ τὶς ὀβίδες ποὺ σκάζουν. Τὰ ἄλλα θωρηκτά μας ἔχουν συγκεντρώσει τὰ πυρὰ τους πρὸς τὰ ἄλλα τουρκικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ἔβαλλαν πῦρ ταχύ, λίγη ὥρα ἀφ' ὅτου ἄρχισεν ἡ ναυμαχία ἀπαντοῦν ἀραιότερα, ὅλο καὶ ἀραιότερα. Τὸ «Μεσσουδιὲ» κάνει στροφὴ πρώρας πρὸς τὰ Στενά. Ὑποχωρεῖ πρῶτο. Στὰ πυρὰ τῆς «Ὕδρας» ἀπαντᾷ μὲ τὰ πρυμναῖα πυροβόλα «φυγῆς». Τὸ ἀκολουθεῖ ἡ «Ὑδρα» μὲ τὰ πρυμναῖα πυροβόλα «διώξεως». Τοὺς δύο στόλους δὲν τοὺς χωρίζει παρὰ ἀπόστασις 6000 μέτρων. Στὴς $11^1/_2$ ἀρχίζει ἡ ὑποχώρησις ὅλων τῶν πλοίων τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Ὁ «Ἀβέρωφ» καταδιώκει, ἀλλ' ὄχι μὲ ὅλην του τὴν ταχύτητα καὶ βάλλει ὄχι μόνον κατὰ τῆς Τουρκικῆς Ναυαρχίδος. Κατὰ τὸ μεσημέρι στὰς 12 ἡ μάχη εἶχε κριθῆ. Ὁ Τουρκικὸς στόλος εἶχε τραπῆ εἰς ἄτακτον φυγή. Στὸ Τουργοὺτ-Ρεὶς καὶ στὸ Βαρβαρόσα διακρίνονται πυρκαϊές. Ἡ ὀβίδες τῶν πλοίων μας, τοὺς εἶχαν πλήξει τὶς ἀποθῆκες πυρομαχικῶν.

Ἡ καταδίωξις τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐσυνεχίσθη ὥρα πολλὴ ἀκόμη. Αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ Τουρκικὸς στόλος δὲν ἐσταμάτησε βγαίνοντας ἔμπρὸς στὰ στενὰ ὅπως στὶς 3 Δεκεμβρίου. Εἶχε προχωρήσει ἔξω πολύ. Τὸν διοικοῦσε ἄλλος ναύαρχος, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ δείξη περισσότερη τόλμη καὶ ἀποφασιστικότητα ἀπὸ τὸν προκάτοχό του. Ἐσχεδίασε νὰ χτυπήση τὸν Ἑλληνικὸ στόλο ἔμπρὸς στὸ ὁρμητήριό του. Εὐσεβὴς πόθος! Ἀλλὰ ἐπληρώθη ἀκριβά. Θὰ ἐπληρω-

νόταν ἀκριβώτερα ἂν ὁ Κουντουριώτης ἀπεφάσιζε νὰ καταδιώξῃ μὲ μεγαλείτερη ταχύτητα. Δὲν τὸ ἔκαμε ὅμως. Αὐτὸ οἱ συνάδελφοί του τὸ καταλογίζουν στὸ παθητικό του.

Τέλος πάντων στὴς 2 μετὰ μεσημβρίαν τῆς 5 Ἰανουαρίου 1913 μὲ τὴ δεύτερη νίκη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔμεινε ἀπόλυτα κυρίαρχος τοῦ Αἰγαίου.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ναυμαχίας τὰ κατέστησε γνωστὰ ὁ Κουντουριώτης μὲ τὴν πρώτη σύντομη, ἀλλὰ περιεκτικὴ τηλεγραφική του ἔκθεσι πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν, ἀμέσως ἅμα ἐσίγησε τὸ τηλεβόλον.

Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν

Ἀθήνας

»*Ἐχθρικὸν στόλον διευθυνθέντα εἰς Λῆμνον κατεναυμαχήσαμεν καὶ κατεδιώξαμεν μέχρι στενῶν ἐν οἷς καὶ κατέφυγεν ἐν ἀταξίᾳ. Διάρκεια ναυμαχίας τρίωρος· ἔσχομεν μόνον τραυματίαν ἐλαφρῶς δίοπον Φιλιγκάτην Ἀγγελῆν. Ζημίαι «Ἀβέρωφ» ἐπουσιωδέστατοι· μαχητικὴ δύναμις πλοίου ἀνέπαφος.*

ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

Τὸ τηλεγράφημα αὐτὸ τοῦ Ναυάρχου ποὺ ἐστάλη γιὰ νὰ δώσῃ ἁπλῶς τὴν εἴδησι, ὕστερ' ἀπ' τὴ ναυμαχία, δὲν ἦταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περιέργεια τῆς Κοινῆς Γνώμης. Ἂν καὶ τὰ ἔλεγεν ὅλα, δὲν ἔλεγεν ὅμως πολλά. Γι' αὐτὸ τὸ Ὑπουργεῖο ἔστειλε στὸν Κουντουριώτη τηλεγράφημα, μὲ τὸ ὁποῖο τοῦ ἐζητοῦσε βιαστικὰ περισσότερες πληροφορίες—σὰν νὰ μὴ εἶχαν ἄλλη δουλειὰ οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν πλοίων, ὕστερ' ἀπ' τὴ ναυμαχία, παρὰ νὰ συντάσσουν δημοσιογραφικὰ τηλεγραφήματα.

Τὸν Κουντουριώτη τὸν ἔπιασαν τὰ νεῦρα του ἅμα ἔλαβε τὸ τηλεγράφημα γιά περισσότερες, ἐκείνη τὴ στιγμή, πληροφορίες. Καὶ ἀπήντησε μὲ λόγια ποὺ δὲν ἔκρυβαν τὸ θυμό του.

Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν

Ἀθήνας

ὥρα 6 καὶ 55′ μ.μ.

«Ἀργότερα—θὰ δώσῃ ὁ κ. Ναύαρχος λεπτομερείας, διότι ἀναπαύεται τὴν στιγμὴν αὐτὴν, ἐπειδὴ ἀπὸ χθὲς δὲν ἐκοιμήθη καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Οὐδεμία ἀπολύτως ζημία ἐγένετο. Ἀφ' οὗ εἶνε πλήρης ἡ νίκη τὶ ἄλλο θέλετε ;

ΑΡΧΗΓΟΣ»

Ἀπάντησι σ' αὐτὸ τὸ τηλεγράφημα ἦταν ἕνα θερμὸ συγχαρητήριο τοῦ Στράτου.

ὥρα 7 καὶ 20′ μ.μ.

Ἀρχηγὸν στόλου Αἰγαίου

«Δὲν εὑρίσκω λέξιν κατάλληλον πρὸς ἔκφρασιν θαυμασμοῦ μου διὰ τὴν γενναιότητα τῶν νικητῶν καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ ἔθνους διὰ τὴν ἐπικαιρότητα τῆς νίκης.

Ὑπουργὸς

ΣΤΡΑΤΟΣ»

Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ τά, ὑπηρεσιακὰ νὰ ποῦμε, αὐτὰ τηλεγραφήματα ἔστειλαν συγχαρητήρια στὸν ναύαρχον Κουντουριώτην καὶ ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ Διάδοχος καὶ ἡ Πρίγκηπες καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὁ Δραγούμης ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ ἄλλοι.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος

Ναύαρχον Κουντουριώτην

»Συγχαίρω ὑμᾶς, ἀξιωματικοὺς καὶ ναύτας. Εὔχομαι στόλος πάντοτε κύριος θαλάσσης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ»

Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος

Ναύαρχον Κουντουριώτην

«Ἐγὼ καὶ ὁ στρατὸς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου συγχαίρομεν ἀπὸ καρδίας ὑμᾶς καὶ ναυτικὸν ἐπὶ χθεσινῇ ἐκβάσει ναυμαχίας, εὐχόμενος ἵνα νίκη στέψῃ πάντοτε ὅπλα σας. Ζήτω ὁ στόλος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ»

Ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος

Ναύαρχον Κουντουριώτην

«Συγχαίρω καὶ αὖθις ὑμᾶς καὶ στόλον διὰ νέαν προστεθεῖσαν σελίδα δόξης ναυτικοῦ Ἑλλάδος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ἀντιναύαρχος»

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως

Ἀρχηγὸν Στόλου

Αἰγαίου

«Ἡ Κυβέρνησις συγχαίρει ὁλοψύχως ὑμᾶς καὶ στόλον χαιρετίζουσα μεθ' ὑπερηφανείας τὰ γενναῖα τέκνα τῆς Ἑλλάδος, ἅτινα κατετρόπωσαν τὸν ἐχθρὸν ἐν ναυμαχίᾳ τῆς χθές.

ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ»

Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς τῆς Κρήτης

Στέφανος Δραγούμης

Ναύαρχον Κουντουριώτην

«Συγχαρητήρια θερμότατα πρὸς ὑμᾶς καὶ πρὸς ὑμετέρους συμμαχητὰς ἐπὶ περιφανῇ ἀποτελεσματικῇ νίκῃ.

Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης

Σ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

Γιὰ τὴ ναυμαχία τῆς 5 Ἰανουαρίου 1913 ἐγράφει καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ πατριωτικώτερα «Πολεμικὰ διηγήματα» τοῦ Πρίντιζη ἀναδησιευμένο καὶ στὸ «Ἀναγνωστικὸ» τοῦ Β. Φάβη.

Ἔχει ἐδῶ τὴ θέσι του ὡς συμπληρωματικὸ τῆς περιγραφῆς:

«...Ἀκριβῶς εἰς τὰς 8 τὸ πρωῒ ὅπως καθ' ἑκάστην ἡμέραν δυνατὸν κουδούνισμα ἠκούσθη. Διὰ μιᾶς κατέπαυσε τὸ τρικιμιῶδες βοητὸν καὶ τὰ εὔθυμα γέλια τῆς τάξεως, ὅπου μαθηταὶ περισσότεροι ἀπὸ τριάκοντα ἐγέλων, ἐμάλωναν καὶ παντιωτρόπως ἐθορύβουν, ἄλλοι διαβάζοντες μουρμουριστὰ καὶ βιαστικὰ τὸ μάθημα των καὶ ἄλλοι συζητοῦντες γεγονότα πολεμικὰ διὰ τὴν Ἤπειρο καὶ τὴν Μακεδονίαν. Πρὶν ἀκόμη ἐξαφανισθῇ ἀπὸ τὴν ἔξω θύραν τὸ τρεμουλιαστὸ χέρι τοῦ ἐπιστάτου γέρο Λάμπη, ποὺ ἀνεβοκατέβαινε μὲ τὸν βαρὺν κώδωνα, ὅλα τὰ βιβλία ἔκλεισαν καὶ ὅλη ἡ πολύλογος ζωὴ τῆς τάξεως ἐνεκρώθη οἱ δὲ μαθηταί, στηλωμένοι εἰς τὰ θρανία των ἐπερίμεναν νὰ φανῇ στὴν θύραν τὸ αὐστηρὸν πρόσωπον τοῦ διδασκάλου. Ἀλλ' ὁ κύριος Τάσης παραδόξως δὲν ἐφαίνετο. Ἦτο δὲ πολὺ ἰδιόρριθμος ἄνθρωπος ὁ διδασκαλὸς τοῦ Μούδρου. Ὑψηλός, ἰσχνός, νευρικός, μὲ κεφαλὴν μεγάλην καὶ μαλλιὰ πυκνὰ καὶ μακριά, κτενισμένα πρὸς τὰ ὀπίσω πάντοτε αὐστηρός· ἀλλὰ κατὰ βάθος ἀγαθὸς καὶ πονετικός. Εἶχε κατακτήσει τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν μαθητῶν του.

Εὕρισκε πολλάκις τὴν εὐκαιρίαν νὰ διδάσκη τοὺς μαθητάς του περισσότερα καὶ σπουδαιότερα πράγματα, ἀπὸ ὅσα συνήθως διδάσκονται εἰς τὰ σχολεῖα. Καὶ τὰ μικρὰ Ἑλληνόπουλα τοῦ Μούδρου πολλάκις εἶχον συγκινηθῇ μέχρι δακρύων, ὅταν ἤκουον τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ διδασκάλου. Ὁ Διδάσκαλος ἔδιδε πάντοτε τὸ σύνθημα ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ γραφείου καὶ τὸν ἐπιστάτην νὰ σημαίνῃ καὶ πρὶν ἀκόμη ὁ κώδων κτηπήσῃ, εὑρίσκετο εἰς τὴν τάξιν. Ἐν τούτοις τὴν ἡμέραν ἐκείνην ποὺ ἐνεφανίσθη, ὅπως πάντοτε. Ἐπέρασαν μερικαὶ στιγμαὶ ἡσυχίας ἀλλὰ ματαίως. Τέλος οἱ μαθηταὶ ἀναλαμβάνουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον θάρρος, ψυθιρισμοὶ ἤρχισαν, δύο-τρεῖς χάρτινες σαΐτες ἐπέταξαν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς τάξεως πρὸς τὴν ἕδραν ἐνῷ οἱ ἐκλετοὶ τοῦ Διδασκάλου, οἱ ἐπιμελεῖς καὶ φρόνιμοι, καθισμένοι εἰς τὰ πρῶτα θρανία ἐστενοχωροῦντο.

. . . . . .

Τέλος ἐνεφανίσθη ὁ διδάσκαλος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν τάξιν ὀλίγον ἀνήσυχος καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν ἔδραν, ἀφοῦ εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν ἀπήγγειλε τὴν πρωϊνὴν προσευχήν.

Μετ' ὀλίγον ὁ διδάσκαλος ἐτινάχθη ἀπὸ τὴν ἔδραν του, ὥρμησε πρὸς τὸ παράθυρον καὶ ὠχρὰν προβάλλων τὴν κεφαλήν του ἔξω προσεπάθει ὡς διὰ νὰ ἀκούῃ κάτι. Ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἠσθάνθησαν τότε μίαν συγκίνησιν, ἐμάντευαν ὅτι κάτι ἔκτακτον συνέβαινε τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Τὸ ἐμάντευαν ἀπὸ τὴν ἀργοπορίαν τοῦ διδασκάλου, ἀπὸ τὸ παράδοξον ὕφος τού, καὶ τώρα ἀπὸ τὸν κρότον πυροβόλων ὁ ὁποῖος ἠκούετο μακρόθεν στὸ πέλαγος.

Ὅλοι ἐσηκώθησαν ὄρθιοι εἰς τὰ θρανία καὶ συνωθούμενοι, δακρυσμένα ἐκάρφωσαν τὰ μάτια μακρὰν εἰς τὴν γαληνὴν θάλασσαν.

«Παιδιά μου γονατίσατε. Ἐφώναξε μὲ τρέμουσαν φωνὴν ὁ διδάσκαλος.

«Αὐτὴν τὴν στιγμὴν γίνεται ναυμαχία. Ἂν καὶ σήμερον νικήσῃ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος—τὸν ὁποῖον κυβερνᾶ ἕνας ναύαρχος μὲ ἱστορικὸν ὄνομα, ὁ Κουντουριώτης— ὁ θρίαμβος τοῦ Σταυροῦ μας θὰ εἶναι ἀσφαλής.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ ἄνεμος ἔφερεν ἕως ἐκεῖ ἓν μακρυνὸν μπουμπουνητόν. Ὁ Διδάσκαλος ὕψωσε τὰ μάτια πρὸς τὸν οὐρανόν, ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐψιθύρισε:

—«Σῶσον Κύριε τὸν λαόν Σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, νίκας κατὰ βαρβάρων δωρούμενος καὶ τὸ Σὸν φυλάττων διὰ τοῦ σταυροῦ σου πολίτευμα.»

Εἰς τὴν παραλίαν, ἐπὶ τῶν βράχων καὶ τῶν λόφων τοῦ Μούδρου, μιὰ ἄλλη θάλασσα ἀπὸ διαρκῆ κύματα ἀνθρώπων, μία ἀπέραντος θάλασσα ἑλληνικῶν καρδιῶν, φουσκωμένες ἀπὸ συγκίνησιν καὶ ἀγωνίαν περιμένει νὰ μεγαλώσουν μερικὰ μικρὰ στίγματα, ἔξω μακρὰν εἰς τὸ πέλαγος, ὅπου τὰ χρώματα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θαλάσσης ἑνώνονται.

Ὁ μαῦρος καπνὸς ὁ ὁποῖος σηκώνεται ἀπὸ τὰ μακρινὰ ἐκεῖνα στίγματα σιγὰ-σιγὰ μεγαλώνει καὶ μετ' ὀλίγον ἀρχίζει νὰ διακρίνεται ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος ἐπιστρέφων σῶος καὶ νικητής. Ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ὀφθαλμῶν οἱ ὁποῖοι καρφώνονται εἰς τὸν γαλανὸν ὁρίζοντα ἀναζητοῦν τὸν «Ἀβέρωφ».

Τὰ σκάφη πλησιάζουν. Διακρίνονται καθαρά, ἐμπρὸς τὰ τορπιλλικά, στακτερὰ δελφίνια παίζοντα μὲ τὰ κύματα, ὄπισθεν τὰ ἀντιτορπιλλικὰ καὶ τέλος τὰ ὀγκώδη θωρηκτὰ «Ὕδρα» «Σπέτσαι» καὶ «Ψαρὰ», τῶν ὁποίων ὑπερέχει ὁ «Ἀβέρωφ».

Οἱ ὀφθαλμοὶ ὀρθάνοικτοι καμαρώνουν τὸν θριαμβευτήν. Τὰ στόματα χάσκουν καὶ αἱ χεῖρες ἐκτείνονται μὲ τὰ χρωματιστὰ μανδύλια ἀνεμίζοντα.

Ἔξαφνα κρότος ἁλύσσεων καὶ κατρακυλίσματος σιδήρων ἀκούεται διὰ μιᾶς ὅλα τὰ σκάφη σταματοῦν ὅπου εὑρέθησαν, ἐνῷ ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν θεατῶν ἁλαλαγμὸς φωνῶν ἠνώθη μετὰ τῶν συριγμῶν τῶν πλοίων.

—«Νὰ μᾶς ζήσετε θαλασσοπούλια».

Πλῆθος λέμβων καὶ πλοιαρίων σημαιοστολίστων καὶ μερικοὶ τολμηροὶ νησιῶται κολυμβῶντες ὁλισθαίνουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ ὑπερήφανου πολεμικοῦ στόλου τῆς Ἑλλάδος».

***

Τὸν Κουντουριώτη, μετὰ τὰ συγχαρητήρια ὕστερ' ἀπὸ τὴ δεύτερη αὐτὴ νίκη—τὴν ὁριστικὴ—τόν . . . ἀναγνωσματοποίησαν μὲ τὴς αὐστηρὲς κριτικές, ὅτι μ' τὴν τόλμη του καὶ τὴν ἁπλότητά καὶ μ' τὴν ἔλλειψι θεωρητικῆς μορφώσεως ἐξετέθη σὲ πολλοὺς κινδύνους—καὶ ἐξέθεσε καὶ τὰ πλοῖα. Ἐνῶ ἂν ἐνεργοῦσε ἀλλοιῶς καὶ τοὺς κινδύνους του θὰ ἀπέφευγε καὶ τὸν Τουρκικὸν στόλον θὰ τὸν ἐβύθιζε—αὐτὰ ἐγράφησαν.

Καὶ εἶπαν γι' αὐτὸν οἱ κριτικοί του.

Ἀμαθία μὲν θράσος(1)

Ἡ ἀπάντησι τοῦ Κουντουριώτη, μὲ τὰ παρακάτω λόγια τοῦ ἴδιου συγγραφέα.

Λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει(2)

Τοὺς καλόπιστους ἐπικριτάς του ὁ Κουντουριώτης δὲν τοὺς

---

(1) Ἡ λέξις *θράσος* στὸ σχετικὸ χωρίο τοῦ Θουκιδίδη ἔχει καθαρὰ τὴ σημασία τοῦ *θάρρος*.

(2) Λογισμὸς=πολλὴ θεωρία καὶ ἀτερματοδρομίες στὶς λεπτομέρειες, ποὺ ἐμποδίζουν πάντα γιὰ μία τολμηρὴ ἀπόφασι. Ὅπερ ἐδειδεῖξαι!

ἀπαξίωσε προσοχῆς. Γιὰ τοὺς κακοπίστους ὅμως καὶ τοὺς φθονεροὺς εἶχε εἰπεῖ.

—Τὰ στεφάνια τῆς Δόξης γιὰ τοὺς Ἕλληνας ἀξιωματικοὺς τοῦ ναυτικοῦ εὑρίσκονται στὰ Δαρδανέλλια. Ἐκεῖ τὰ παίρνουν οἱ ἱκανοί.

Τέλος πάντων ἔγινε ὅ,τι ἦταν δυνατὸ νὰ γίνῃ. Ὁ Τουρκικὸς στόλος εἶχε πάθει πανωλεθρία· δὲν ἦταν πιὰ πολεμικὸς στόλος ὅταν ὕστερα ἀπὸ τὴ ναυμαχία ἐγύρισε μεσορυμουλκούμενος στὸ Ναγάρᾳ. Ἦταν ἕνα πλεούμενο παληοσιδεράδικο. Ἔτσι τὸν εἶδε καὶ ὁ ἀεροπόρος Μουτούσης, ποὺ ἔκαμε μερικὲς πτήσεις μὲ τὸ ἀεροπλάνο του γιὰ νὰ διαπιστώσῃ τὴν κατάστασι. Ἦταν τὸ νούμερο στὴ θεατρικὴ ἐπιθεώρησι, ποὺ διασκέδαζε τοὺς Ἀθηναίους.

—Γιατὶ εἶσαι σ᾽ αὐτὰ τὰ χάλιαξεσκισμένη ,καὶ ματωμένη, κοπέλλα μου;

—Μέ... τρύπησε ὁ Κουντουριώτης !

—Μὰ ποιὰ εἶσαι;

—Εἶμαι ἡ *Ἀρμάδα*. Ποῦ νὰ μὲ γνωρίσῃς ὅπως ἔγινα κόσκινο !

Καὶ τὸ ντουέτο.

Βγάλτα τὰ μαῦρα βγάλτα
τά *καραβόσκοινα*
Βγάλτα, καϋμένη Ἀρμάδα
καὶ ποῦλα *κόσκινα*

*
* *

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνδρεία, τὴν τόλμη καὶ τὴν εὐθικρισία ποὺ ἔδειξεν ὁ Κουντουριώτης στὶς νικηφόρες ἱστορικὲς ναυμαχίες, εἶχε στὸ ἐνεργητικό του καὶ διοικητικὴ δρᾶσι —καὶ ἱκανότητα σπουδαία.

Ἐπὶ 9-10 μῆνες ὁ Κουντουριώτης ποὺ ἐκυβερνοῦσε τὸ στόλο χωρὶς νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸ πλοῖο ποτέ, μὲ δρυμεῖς χειμῶνες, ἀνέμους, φουρτοῦνες, παγωνιὲς ἐπιβλέποντας ἐπάνω ἀπὸ τὴ γέφυρα, δὲν ἐκυβέρνησε μονάχα τὸ στόλο ! Δὲν ἦταν ὅλον αὐτὸν τὸν ἀτελείωτονκαιρὸ μόνον σὲ ἀδιάκοπη ἐκνευριστικὴ ἐπιφυλακή, ποὺ

ἐγινόταν «Πολεμικὴ Ἔγερσις» —ἐκτὸς ἀπὸ ὅσες φορὲς ἐβγῆκε ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἀλλὰ στὶς χίλιες δύο ἄλλες φορὲς ποῦ τὸν ἐξάφνιζε τὸ σῆμα ἀπὸ τὰ ἀνιχνευτικὰ γιὰ ὕποπτες κινήσεις πλοίων στὸ στόμιο τῶν Στενῶν. Εἶχε καὶ ὅλες τὶς φροντίδες γιά ὅ,τι ἐσχετιζόταν μὲ τὴν κίνησι τοῦ κάθε πλοίου, ὄχι μονάχα πολεμικοῦ, στὸ Αἰγαῖο.

Ὁ Κουντουριώδης καὶ τὸ Ἐπιτελεῖο του εἶχε τὴ φροντίδα γιὰ τὸ πῶς θὰ ἐγινόταν ἡ κατάληψι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ποιὰ ἀγήματα θὰ πᾶνε ἐκεῖ. Ποιὰ μεταγωγικὰ πλοῖα θὰ μεταφέρουν στρατό μας. Ποιὰ πολεμικὰ θὰ συνοδεύουν τὰ μεταγωγικά. Ὁ Κουντουριώτης καὶ τὸ ἐπιτελεῖο του—ἀφοῦ συνεννοήθηκαν μὲ τὸ Ὑπουργεῖο—ἐφρόντισαν καὶ μετέφεραν,μέσα σὲ δυὸ ἡμέρες,30 ἐμπορικὰ πλοῖα, ποὺ τὰ συνώδευε γιὰ τὴν ἀσφάλεια ὁ στόλος, 40 χιλιάδς βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη στὸ Δεδεαγάτς τὴν (Ἀλεξανδρούπολι). Ὁ Κουντουριώτης καὶ τὸ ἐπιτελεῖο του διετήρησαν πάντα ἕτοιμον τὸ στόλο μας κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου μὲ τὴ Βουλγαρία. Τέλος πάντων—ἐκτὸς ἀπὸ πολλὰ ἄλλα—κι' αὐτὰ δὲν εἶναι λίγα!

Εἶπα «πολλὰ ἄλλα», στὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ προστεθῇ ἡ λέξις «βάσανα» Ἕνα ἀπ' αὐτά: Ἅμα ἐσίγησε τὸ κανόνι, τὴν Κυβέρνησι—τὸ ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν—ἄρχισε νὰ ἀπασχαλῇ τὸ ζήτημα τῆς προαγωγῆς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ. Κατηρτίσθησαν οἱ πίνακες στὸ Ὑπουργεῖο καὶ ἐστάλησαν στὸν Κουντουριώτη στὸ Μοῦδρο, γιὰ νὰ γνωματεύσῃ, γιὰ τὸν καθέναν. Τοῦ ἐδόθη ἀπόλυτη ἐλευθερία γνώμης στὸ ζήτημα αὐτὸ—ὅπως καὶ ἦταν σωστὸ φυσικά. Ἀλλ' αὐτὸ γιὰ τὸν Κουντουριώτη ἦταν βάσανο, μπελλάς, ἀγγαρεία, μαρτύριο.

—Δὲν μοῦ ἀρέσει νὰ ἀναμιγνύωμαι σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα. Παράγγειλε στὸν ὑπουργό.

Ἀλλὰ μ' αὐτὸ δὲν ἀπηλλάγη. Ὁ Στρᾶτος τοῦ ἐζήτησε γρήγορα τὶς προτάσεις του γιὰ νὰ κάμῃ τὶς προαγωγές.

Ὁ Κουντουριώτης μιὰ ἀπ' ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες εἶπε μὲ φανερὴ στενοχωρία στὸν τότε ὑποφροντιστή, συμπατριώτη καὶ ἰδιαίτερο γραμματέα του Ι. Κριεζῆ.

—Βρὲ, Γιάννη μου, τὶ νὰ σοῦ πῶ! Θὰ προτιμοῦσα νὰ κάμω ἄλλες δύο Ναυμαχίες παοὰ νὰ ἀντιμετωπίζω αὐτὸ τὸ βάσανο τῶν προαγωγῶν !

*
* *

Ὅταν ἐτελείωσεν ὁ πόλεμος—ἂν καὶ εἶχε ἡ Ἑλλὰς ἀκόμη τὴν προσοχή της ἐστραμμένη πρὸς τὴν Τουρκία, ἡ ὁποία ὡς τὸ Νοέμβρη τοῦ 1913 ἐδυστροποῦσε καὶ ἀπειλοῦσε—ὁ Κουντουριώτης ἐκοινοποίησε τὴν ἱστορικὴ ἐκείνη Ἡμερησία Διαταγή—ἐπίλογο γιὰ τὴν ἔνδοξη δρᾶσι του στόλου.

Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ ναῦται.

Ἡ ἀφοσίωσίς σας εἰς τὸ καθῆκον καὶ ἡ γενναιότης σας συνετέλεσε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ νὰ καταναυμαχήσουμεν δὶς τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ νὰ κυριαρχήσωμεν τοῦ Αἰγαίου. Τὸ Δίκαιον ἦτο ὑπὲρ ἡμῶν καὶ εἴχαμεν τὴν πεποίθησιν εἰς τὴν νίκην—καὶ ἐνικήσαμεν.

Εἶμαι ὑπερήφανος διότι ἄρχω ἀνδρῶν γενναίων, οἵτινες ἐξεπλήρωσαν τὸ πρὸς τὴν φιλτάτην Πατρίδα καθῆκον των προθύμως καὶ ὑπέμειναν ἐπὶ ἐννάμηνον ἀγογγύστως τοὺς κόπους καὶ τὰς κακουχίας τοῦ νικηφόρου ἡμῶν ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἀπολευθερώσεως ὑποδούλων ἀδελφῶν.

Σᾶς εὐγνωμονῶ διὰ τὴν πολύτιμον συνδρομὴν ἣν μοὶ παρέσχετε εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ δυσχεροῦς ἔργου ὅπερ μοὶ ἀνέθηκεν ἡ Πατρίς, θὰ διατηρήσω δὲ μέχρι τέλους τοῦ βίου μου τὴν ὡραίαν ἀνάμνησιν τῶν στιγμῶν ἐκείνων,κατὰ τὰς ὁποίας ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ ἐχθροῦ ἔζη-

τωκραυγάζατε ὑπὲρ τῆς Πατρίδος. Ἂς μείνουν αἱ στιγμαὶ αὐταὶ παράδειγμα παντοτινὸν διὰ τοὺς μεταγενεστέρους.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

*
* *

Ὅταν ἐγύρισε στὰς Ἀθήνας ὁ Κουντουριώτης, ἦταν ὄχι ὑλικὸς ἄνθρωπος μόνον. Ἦταν θρῦλος. Ἡ εἰκόνες του ἐστόλιζαν σελίδες περιοδικῶν, στῆλες ἐφημερίδων, σαλόνια, φρωχόσπητα, Γραφεῖα. Δὲν ἔλειψαν καὶ τὰ σχετικὰ λαϊκὰ τραγούδια. Δὲν ἔλειψε καὶ σχετικὴ ἀνεκδοτολογία —vera o ben trovata—. Ὕστερ' ἀπὸ λίγο καιρὸ ἐφιλοτέχνησε— σὲ σεμνὴ στάσι, χωρὶς ὕφος μὲ ἔπαρσι—καὶ τὴν προτομή του ὁ Ἀθηναῖος Γλύπτης Γ. Δημητριάδης, ἡ ὁποία ἐστήθη στὴν Ὕδρα.

Ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ πηγαίνῃ ὁ δοξασμένος Ναύαρχος γιὰ μερικὸ καιρὸ τὰ καλοκαίρια στὴ γενέτειρα του, γιὰ νὰ ἀναπαύεται νὰ ὀνειροπολῇ καὶ νὰ ἡσυχάζῃ. Ἰδιαιτέρα εὐχαρίστησι ἔνοιωθε ὁ Κουντουριώτης στὶς κουβέντες μὲ ἁπλοϊκοὺς συμπολίτες του, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπισκεπτόνταν — ὅταν συχνὰ τοὺς καλοῦσε στὸ ἀρχοντικό του.

Μία φορὰ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς—ὁ Μουζ...—τοῦ μίλησε γιὰ κάτι ποὺ δὲν ἦταν μονάχα δική του γνώμη καὶ ἀπορία!

—Ναύαρχε, τὸ ἔχουμε παράπονο οἱ φίλοι σου. Ὅταν ἐτελείωσαν οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι δὲν ἐδόθη εὐκαιρία στὸν Ἀθηναϊκὸ λαὸ νὰ σᾶς ὑποδεχθῇ νικητὴ καὶ τροπαιοῦχο, ἐπιστρέφοντα μὲ τὸ Στόλο πανηγυρικὰ στὸ Φάληρο—ὅπως τὴν ἡμέρα ποὺ φύγατε. Μὲ τὸν Στόλο ἦλθε ἀπὸ τὸν πόλεμο ὁ Βασιλεύς. Καὶ αὐτὸν ἐχαιρέτησεν ὁ λαὸς ὑπὸ τοὺς χαιρετιστηρίους κανονιοβολισμοὺς τῶν πλοίων, ποὺ ἐσεῖς ἐκυβερνούσατε! Τὸ σωστὸ θὰ ἦταν νὰ ἐρχόταν ὁ Βασιλεύς, ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ τῆς ξηρᾶς, ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς μεραρχίας ἢ καὶ περισσοτέρων, διὰ ξηρᾶς στὰς Ἀθήνας. *Νὰ ἔμπαινε ἔφιππος στὴν Πρωτεύουσα μὲ τὸ ἐκλεκτὸ Ἐπιτελεῖο του, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸ στρατό του.* Αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ σωστό. Ἀλλὰ ἦλθε μὲ τὸ στόλο γιὰ νὰ ἐπισκιάσῃ ἐσᾶς τὸν ἴδιον!..

—Δὲν πειράζει φίλε μου—τοῦ εἶπε μὲ τάχα ἀδιάφορο ὕφος ὁ Κουντουριώτης. Αὐτὰ εἶναι λεπτομέρειες ποὺ δὲν πρέπει νὰ τὶς προσέχουν ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν μεγάλη καρδιά. Ὅλοι ὅσοι πολεμήσαμε ἐκάμαμε τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθῆκον..

Αὐτὴ τὴν τελετή, γιὰ χατῆρι τοῦ Βασιλέως, τὴν ἤθελεν ἔτσι καὶ ὁ Βενιζέλος.

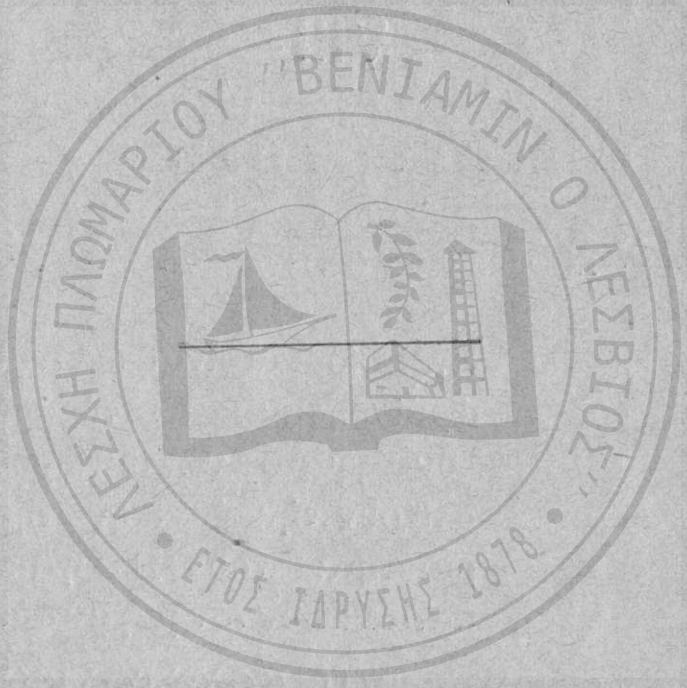

VIII

1916—1919

«Κίνημα»—Διανδρία—Τριανδρία.

«...Ἐπίορκοι εἶναι ἐκεῖνοι οἵτινες ἐνῷ ὡρκίσθησαν κατὰ τὸ ἄρθρον 43 τοῦ Συντάγματος νὰ διατηροῦν καὶ ὑπεσπίζουν τὴν ἐθνικὴν τιμὴν καὶ ἀκεραιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καταπατοῦν τὸν μέγαν αὐτὸν ὅρκον...»

Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

Τὰ τρία χρόνια ποὺ εἶχαν περάσει ἀπὸ τὶς ἔνδοξες ἡμέρες τοῦ 1912 καὶ 1913 δὲν ἦσαν χρόνια γαλήνης. Λίγον καιρὸ εἶδε στὸ μεταξὺ ἡ Ἑλλάδα ἐποχὴ ἀληθινῆς εὐημερίας.

Τὴν χώρα τὴν ἐκυβερνοῦσαν δύο ἄνδρες, τοὺς ὁποίους εἶχε θεοποιήσει τότε ὁ λαός. Ὁ Πρωθυπουργὸς Βενιζέλος ποὺ εἶχε βγάλη ἀπὸ τὴ διπλωματικὴ ἀφάνεια τὸ Κράτος καὶ ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ποὺ εἶχε πάει μὲ τὸ νικηφόρο στρατό μας ἀπὸ τὴ Μελούνα ἕως τὴν καρδιὰ τῆς παληᾶς Βουλγαρίας, καὶ στὴν Ἤπειρο καὶ στὴ Θράκη. Δὲν ἐπρόφθασαν ὅμως νὰ γίνουν πολλὰ πράγματα γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου.

Τὸ 1914—ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἠπειρωτικὸν Ἀγῶνα ὁ ὁποῖος κανέναν Ἕλληνα δὲν ἀφίνει ἀσυγκίνητον—παρουσιάζει καὶ μερικὰ διπλωματικὰ σύννεφα στὸν ὁρίζοντα ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Τουρκίας. Σιγὰ-σιγὰ ἡ ἀνησυχία ὅλο καὶ μεγαλώνει. Ἡ Τουρκία ζητεῖ ἐπίμονα νὰ τῆς δώσουμε πίσω τὰ Ἑλληνικὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, καὶ πρῶτα τὴ Χίο καὶ τὴ Μυτιλήνη (1). Προετοιμάζεται γιὰ πόλεμο, ἀναδιοργανώνει τὸ στρατό της καὶ τὸ ναυτικό της καὶ ἀρχίζει συστηματικὰ—τάχα ἀνεπίσημα—τοὺς ἐξωντικοὺς διωγμοὺς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἔζοῦσαν στὴν Τουρκία, μὲ σφαγές, ἐκτοπισμούς δολοφονίες, κλείσιμο ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων καὶ μὲ κάθε ἄλλου εἴδους ἄτιμο μέσον. Μιὰ ἀδρόγραμμη εἰκόνα γιὰ τοὺς διωγμοὺς ἐκείνους καὶ γιὰ τὰ μαρτύρια τῶν χριστιανῶν μᾶς ἔδωσεν ὁ Κώστας Πολίτης στὸ ἐνδιαφέρον βιβλίο ποὺ ἔγραψε γιὰ τὸ μεγαλομάρτυρα Μητροπολίτη τῆς Σμύρνης Χρυσόστομο (2).

---

(1) Τὰ Δωδεκάνησα, ποὺ δὲν ἦσαν καὶ δὲν εἶνε λιγώτερο Ἑλληνικά, δὲν ἐτολμοῦσεν νὰ τὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλία ἡ Τουρκία γιατὶ τὴν ἐφοβόταν. Γιὰ τὰ Δώδεκα αὐτὰ Ἑλληνικὰ νησιὰ δὲν ἔχουμε καθαροφανέρωτο Κρατικὸν ἐνδιαφέρον. Θὰ ἦσαν λησμονημένα, ἂν δὲν ἐξακολουθοῦσαν ἕνα ζωηρὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἀγῶνα πολλοί, παρὰ πολλοί, πατριῶτες Δωδεκανήσιοι. Πρωτοπόροι τους: ὁ ἀεικίνητος Σκεῦος Ζερβός, ποὺ δὲν ἐκουράσθη ποτὲ στὶς μεγάλες προσπάθειές του, ὁ καθηγητὴς Μιχ. Βολονάκης, ὁ Γ. Κακομανώλης, καὶ ἡ «Δωδεκανησιακὴ Νεολαία» μὲ τούς: Ι. Μοσχονᾶν, Ἀναστ. Ν. Φράγκον—ἀκούραστον ἰδεολογοαπόστολον τοῦ Δωδεκανασιακοῦ ζητήματος—Ε. Πρωτοψάλτην, Α. Παπανδρέου, Ἰωάννην Παπαμανώλην, Ξυπολυτᾶν, Κυριακίδην, Νικολαΐδην, Παπαδάκην κτλ. Τοὺς ἀγῶνας τῶν Δωδεκανησίων, ὅπως καὶ τῶν Κυπρίων, ὑπεστήριζε πάντα καὶ ὁ Ἀθηναϊκὸς Τύπος—ἑρμηνεύοντας τὸ λαϊκὸν αἴσθημα—καὶ θερμότερα ἡ σοβαρὰ καὶ πάντα ἐνημερωμένη ἐφημερὶς «Ἑστία».

Ὁ Διευθυντὴς τῆς «Ἑστίας», ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἐπεβλήθη ἡ ἐφημερὶς ἦτο ὁ Ἄδωνις Κύρου—πατὴρ τῶν σημερινῶν διευθυντῶν της Ἀχ. καὶ Κ. Κύρου—ὁ ὁποῖος, Κύπριος τὴν καταγωγήν, εἶχε γνωρίσει τὸν καϋμὸ τοῦ ἀλυτρώτου Ἕλληνος, καὶ ἐκληροδότησεν ἀνάλογες ἐθνικὲς παραδόσεις. Ὁ Ἑλληνισμὸς χρωστάει πολὺ περισσότερα στὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία παρὰ στὸ ἐπίσημο Κράτος, τὸ πάντα καθυστερημένο!

(2) Κ. Πολίτη «Χρυσόστομος Σμύρνης» Βιβλιοθήκη «Πατρίδος» 1935.

Οἱ Τοῦρκοι ἐπίσημοι ποὺ ἤθελαν νὰ δείχνουν διπλωματικὴ καλοπιστία ἔλεγαν ὅτι ἡ πιέσεις καὶ οἱ διωγμοὶ ἐγινόνταν ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ὄχλο, γιατὶ τάχα οἱ ὁμοεθνεῖς τους— τῆς Θράκης ποὺ εἶχε περιέλθει στὴν Ἑλλάδα — ἐπιέζοντο, τάχα, ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας.

Ὕστερ' ἀπ' τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ τὴν Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου εἴχαμε στενὲς σχέσεις μὲ τὴν Ρουμανία, ἡ ὁποία ἤθελε νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν εἰρήνη στὰ Βαλκάνια. Ἴσως νὰ ἦσαν δικαιολογημένες μερικὲς ἐλπίδες σ' αὐτὴ τὴν εἰρήνη.

Πῶς ἐπάνω-κάτω ἦσαν τὰ πράγματα τότε καὶ ποιοὶ ἄνεμοι ἔπνεαν στὴν Βαλκανικὴ, μᾶς τὸ λέγει καὶ μία σχετικὴ δημοσιογραφικὴ ἔρευνα τοῦ Σπύρου Σίμου ἀνὰ τὰ Βαλκάνια καὶ ἡ ἐντυπώσεις του ἀπὸ μία ἀκρόασι του στὸ Βασιλέα τῆς Ρουμανίας Καρόλου—πάππο τοῦ σημερινοῦ βασιλέως Καρόλου—ποὺ ἐδημοσιεύθη στὴν «Πατρίδα» στὶς ἀρχὲς τοῦ Μαΐου τοῦ 1914.

***

Ἡ «Πατρὶς» εἰς τὰ Βαλκάνια

Μία συνέντευξις τοῦ βουλευτοῦ κ. Σ. Σίμου

Αἱ σχέσεις Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας

Ἀκρόασις παρὰ τῷ Βασιλεῖ Καρόλῳ

(Βουκουρέστιον Μάϊος 1914)

Ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι τῆς ἐφημερίδος «Οὐνιβέρσουλ» ἐδημασιεύθη χθὲς μακρὰ συνέντευξις μετὰ τοῦ παρεπιδημοῦντος ἐνταῦθα βουλευτοῦ καὶ διευθυντοῦ τῆς «Πατρίδος» κ. Σίμου, ἐπὶ τῶν σχέσεων Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας καὶ ἐν γένει ἐπὶ τῆς ἐν τῇ Βαλκανικῇ καταστάσεως.

«Ἐπωφελούμενος, λέγει ὁ συντάκτης τῆς «Οὐνιβέρσουλ» τῆς παρουσίας ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κ. Σίμου, βουλευτοῦ καὶ διευθυντοῦ τῆς Ἀττικῆς ἐφημερίδος «Πατρίδος», προσώπου δυναμένου νὰ γινώσκῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν πορείαν τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τῆς Ἑλλάδος, ἠθέλησα νὰ πληροφορηθῶ παρ' αὐτοῦ γεγονότα τινὰ ἅτινα ἀπασχολοῦσιι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὴν δημοσίαν γνώμην ἐν σχέσε

πρὸς τὰ ζητήματα, ἅτινα ἐκτυλίσσονται νῦν αὐτόθι. «Μετὰ πολλῆς τῆς φυλοφροσύνης ὁ κ. Σῖμος ἱκανοποίησε τὴν τὴν ἐπιθυμίαν μου, προβὰς εἰς τὰς κατωτέρω πρὸς μὲ δηλώσεις.

»Εὑρισκόμενος ἐν Βραΐλα δι' οἰκογενειακήν μου ὑπόθεσιν, ἐπεθύμησα νὰ ἐπανίδω τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ρουμανικοῦ Βασιλείου, πρός, ἣν μὲ συνδέουσι τόσαι ἀναμνήσεις, διότι διῆλθον ἐνταῦθα τὰ καλλίτερά ἔτη τῆς πρώιης μου νεότητος. Καὶ αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν τόσον εὐτυχῆ εὑρισκόμενον ἐν τῇ ὡραία ὑμῶν—πρωτευούση, ὅσον ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξακριβώσω προσωπικῶς τοὺς δεσμοὺς τῆς διαρκοὺς φιλίας, οἵτινες ἐθεμελίωσαν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας, προϊὸν τῆς ἐσκεμμένης δράσεως τῶν εὐθυνόντων ἀμφοτέρας τὰς χώρας, εἰς ἣν, ἐπιτρέψατέ μου νὰ τὸ εἴπω συνετέλεσα καὶ ἐγὼ κατάτι διὰ τῶν ἀσθενῶν μου μέσων χρησιμοποιήσας τὰς μεγάλας ἀρετὰς τοῦ Ρουμανικοῦ λαοῦ ὡς γνωρίζω καὶ ἐκτιμῶ αὐτάς.

»Μὲ τὴν ἀφορμὴν ταύτην ἠδυνήθην νὰ ἔλθω εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς ὑμετέρους πολιτικοὺς ἄνδρας καὶ ἔσχον τὴν ὑψίστην τιμὴν νὰ γείνω δεκτὸς εἰς ἀκρόασιν παρὰ τῇ Α. Μ. τῷ Βασιλεῖ Καρόλῳ, Μονάρχῃ γνωρίσαντι νὰ κατακτήσῃ τὸν θαυμασμὸν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου διὰ τοῦ τρόπου, δι' οὗ ἠδυνήθη νὰ καθοδηγήσῃ τὰς τύχας τῆς χώρας του.

»Ἡ Α.Μ. ὁ Βοσιλεὺς Κάρολος ἔσχε τὴν εὐμένειαν νὰ συνδιαλεθχῆ μετ' ἐμοῦ, ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῶν ἀφορώντων τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐπιδείξῃ μεγίστην συμπάθειαν διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν».

»Ἠρώτησα τὸν κ. Σῖμον, εἰς τὶ ἀποβλέπουσι αἱ ἐπιθεωρήσεις, εἰς ἃς προβαίνει νῦν ἐν Μανεδονίᾳ ὁ κ. Βενιζέλος, οὗτος δὲ μοὶ ἀπήντησε:

»Μετὰ τὴν συνέντευξιν, ἣν ἔσχετε ἐν Ἀθήναις μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, παρ' οὗ ἐλάβατε τὰς ἐνδιαφερούσας ἐκείνας δηλώσεις, αἵτινες ἐσχολιάσθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ ξένου Τύπου ἀνεχώρησεν οὗτος χάριν ἐπιθεωρήσεως εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας. Τὸ ταξείδιον τοῦτο ἔχει μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτον τὸ σκοπόν.

Ὁ κ. Βενιζέλος ὑπεσχέθη ἤδη κατὰ τὸν παρελθὸν ἔτος, ὅτε εὑρίσκετο ἐνταῦθα, ὅτι θὰ ἐπεσκέπτετο αὐτοπροσώπως τὰ ξένης ἐθνικότητος στοιχεῖα τῶν ἐπαρχιῶν, εἰς τὰ ὁποῖα παρεσχέθη πλήρης ἐλευθερία ἐνασκήσεως τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ἐλευθεριῶν.

Ἡ ἐνθουσιώδης ὑποδοχὴ ἥτις ἐγένετο τῷ κ. Βενιζέλῳ ὑπὸ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μερῶν ἐκείνων, μαρτυρεῖ τὴν μεγίστην εὐχαρίστησιν ἥτις ἐπικρατεῖ ἐκεῖ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν καὶ ἡ εὐχαρίστησις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ εἰμὴ ὡς ἀπορρέουσα ἐξ αἰσθήματος εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς ἐκ Μακεδονίᾳ ἐγκατασταθείσας ἐλευθερίας.

Αἱ δὲ ἐκδηλώσεις συμπαθείας τοῦ Τουρκικοῦ πληθυσμοῦ ἀπέναντι τοῦ κ. Βενιζέλου μαρτυροῦσι πόσον μικρὰν ὑπόστασιν ἔχουσιν αἱ διαμαρτυρίαι τῶν ἐπισήμων Τουρκικῶν κύκλων πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, περὶ δῆθεν καταπιέσεων κατὰ τοῦ Μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἐπωφελοῦμαι τῆς περιστάσεως ὅπως ὑποβάλω εἰς τὸν κ. Σῖμον τὴν ἐρώτησιν.

—Εἰς ποῖον σημεῖον εὑρίσκονται ἐπ' ἐσχάτων αἱ σχέσεις Ἑλλάδος ἀπέναντι τῆς Τουρκίας; «Δυστυχῶς δὲν εἶναι ἱκανοποιητικαί, μοὶ ἀπαντᾷ ὁ κ. Σῖμος. Δὲν εἶνε αἱ ὑφ' ἡμῶν ἐπιθυμηταὶ σχέσεις διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας καὶ τὴν σύναψιν σχέσεων φιλίας διαρκεστέρας ὅπως καὶ ὁ κ. Βενιζέλος σᾶς εἶπεν, ἡμεῖς δὲν ποθοῦμεν εἰμὴ νὰ ἔχωμεν εἰρηνικὰς σχέσεις καὶ φιλικὰς μὲ ὅλα τὰ πέριξ ἡμῶν Κράτη, ἵνα δυνηθῶμεν ν' ἀσχοληθῶμεν ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν ἐσωτερικὴν διοργάνωσιν. Ὑπέστημεν ἱκανὰς θυσίας εἰς αἷμα, ὥστε νὰ ἔχωμεν τὸ δικαίωμα νὰ ὠφεληθῶμεν ἐκ τῶν ἐπιτευχθέντων ἀποτελεσμάτων. Δὲν ἐννοοῦμεν ὅμως ὅπως παραβλαβῶσιν ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον τὰ ὑπὸ τοῦ πολέμου κτηθέντα καὶ τῇ ἀποφάσει τῶν Μεγάλων Δυνάμεων κατακυρωθέντα ἡμῖν δίκαιο ἐν ζητήματι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἐσμὲν ἕτοιμοι νὰ ὑπερασπίσωμεν δι' ὅλων τῶν μέσων τὰ δικαιώματα ταῦτα, ὅσας δήποτε θυσίας καὶ ἂν ἀπήτει τοιαύτη τις δρᾶσις. Ἡ ἀπάντησις τῆς Τουρκίας ὅπως παραχωρηθῶσιν αὐταὶ αἱ νῆσοι Μιτυλήνη καὶ Χίος δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἱκανοποι-

ηθῆ καὶ ὅλα τὰ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο διαβήματα εἰσὶ μάταια. —Εἰς ποῖον σημεῖον εὑρίσκεται τὸ ζήτημα τῆς Ἠπείρου; ἐρωτῶ τὸν κ. Σῖμον.

«Ἐγένετο μεγάλη ἀδικία εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅταν ἐδόθη εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἡ Ἤπειρος, ἐπαρχία ἀγνῶς Ἑλληνική, ἐξ ἧς κατάγονται οἱ ἐπιφανέστεροι ἄνδρες τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ ἡμῶν ὅπως μὴ διαταρχθῆ ἡ Βαλκανικὴ εἰρήνη ὑπέστημεν τὴν θυσίαν ταύτην καὶ συνεπεῖς εἰς τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν ἐδώκαμεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀπεσύραμεν τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ἐξ Ἠπείρου πρὸ 60 ἡμερῶν.

Ἐπηκολούθησαν κατόπιν ἐν Ἠπείρῳ ἐσωτερικαὶ μάχαι. Σᾶς βεβαιῶ ὅτι αὗται δὲν ἦσαν εἰ μὴ τὰ ἀκόλουθα τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος τῶν 200 καὶ πλέον χιλιάδων Ἑλλήνων, οἵτινες ἔβλεπον ἑαυτοὺς ἀποσπωμένους ἐκ τῆς μητρὸς πατρίδος. Ὁ κ. Βενιζέλος προσεπάθησε παντὶ σθένει νὰ ματαιώσῃ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη, καὶ τὸ μέλλον θὰ δικαιώσῃ τὴν εἰλικρινῆ πολιτικὴν τοῦ μεγάλου τούτου Ἕλληνος πολιτικοῦ ἀνδρός. Ἀλλ' ἐὰν ἡμεῖς ἐτηρήσαμεν τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἀνελάβομεν, δὲν προσηνέχθη ὅμως τοιουτοτρόπως ἀπέναντι ἡμῶν τὸ νέον Ἀλβανικὸν Κράτος. Εἷς ἐκ τῶν ὅρων, οὓς ἐπεβάλομεν καὶ ὅστις ἐγένετο δεκτός, εἶναι ὅπως οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀλβανίας ἀπολαύωσι τῶν αὐτῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐλευθεριῶν, ἃς ἡμεῖς παρεχωρήσαμεν εἰς τοὺς Ἕλληνας πολίτας ἄλλων ἐθνικοτήτων, εἰς τὰς νεωστὶ προσαρτηθείσας ἐπαρχίας, Οὔτε μέχρι σήμερον ὅμως αἱ ὑποσχέσεις αὗται ἐξετελέσθησαν. Ἐλπίζω ἐν τούτοις ὅτι ἡ ἰσχὺς τοῦ δικαίου τῶν Ἠπειρωτῶν θὰ κατασχίσῃ καὶ τὸ Ἀλβανικὸν Κράτος θὰ ὑποχρεωθῆ νὰ παραχωρήσῃ τᾶ αἰτούμενα. Ἐλπίζομεν ὅτι τότε θὰ ἐξαλειφθῆ οἱαδήποτε διαφορὰ καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ ἔχῃ ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Ἀλβανίας, περὶ τῆς δημιουργίας τῆς ὁποίας θεωρεῖ ἑαυτὴν εὐτυχῆ, εἰλικρινῆ φίλην».

***

Ἡ Τουρκία—χωριστὰ ἀπὸ τὰς διπλωματικές της φιλίες—ἐργαζόταν ἐπίμονα γιὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὴν Ἑλλάδα, νὰ δεχθῆ τὰς ἀξιώσεις της. Πρώτη της φροντίδα ἦταν νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ὑπερο-

πλία στὴ θάλασσα. Μὲ αὐτὴ θὰ εἶχε τὸ σοβαρώτερο . . . διπλωματικὸν ἐπιχείρημα. Καὶ τὴν ἀπέκτησε. Ἀγόρασε—ὕστερ' ἀπὸ πολλὲς μυστικὲς ἐνέργειες— τὴς ὁποῖες δὲν ἐπῆρε χαμπάρι ἡ διπλωματία μας—ἀπὸ τὴν Βραζιλιανὴν Κυβέρνησι τὸ μεγάλο καὶ ἰσχυρὸ θωρηκτὸ «Ρίο-Τζανέϊρο ποὺ τὸ ὠνόμασε ***Σουλτὰν-Ὀσμὰν***. Μεσίτης γιὰ τὴν ἀγορὰν αὐτοῦ τοῦ θωρηκτοῦ ἦταν κατὰ σύστασι τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας στὴν Κωνσταντινούπολι,—ὁ Σὲρ Πάρκερ, υἱὸς τοῦ Λόρδου Πάρκερ καὶ ἀπόγονος τοῦ γνωστοῦ Ναυάρχου Πάρκερ ποὺ ἔκαμε τὸν Ἀποκλεισμὸ τῆς Ἑλλάδος στὰ 1850, τότε μὲ τὸ κωμικοτραγικὸ ἐπεισόδια τοῦ Δὸν Δαβίδ Πατσιφίκου. Ὁ Σὲρ Πάρκερ τοῦ 1914 ἦταν προμηθευτὴς γαιανθράκων τῆς Τουρκίας. Μὲ τὸ ἀζημίωτο ἔγινε καὶ προμηθευτὴς τοῦ θωρηκτοῦ—καὶ θωρηκτοῦ σπουδαίου.

***

Στὴν Ἑλλάδα ὅλοι φυσικὰ ἀνησυχήσαμε μὲ τὴν τρομερὴ ἐκείνη εἴδησι. Ἡ Κυβέρνησις παρήγγειλε στὰ Γερμανικὰ Ναυπηγεῖα «Βούλκαν» ἕνα μεγάλο θωρηκτὸ 20.000 τόννους. Γιὰ τὴν πληρωμή του ἔγιναν καὶ ἔρανοι καὶ εἰσφορὲς καὶ προπαγάνδα — ὅπως γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ ἐγινόνταν καὶ στὴν Τουρκία—. Ἔγινε καὶ δημόσιο θέαμα μὲ εἰσητήρια καὶ ὁ «Ἀβέρωφ« ὅταν τότε ἐμπῆκε στὴς Δεξαμενὲς τοῦ Πειραιῶς γιὰ καθάρισμα!

Τὸ νέο μας θωρηκτὸ θὰ ὠνομαζόταν «Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος» Ὕστερα ἔγινε σκέψις νὰ ὀνομασθῇ «Σαλαμὶς» Ὡραῖα καὶ ἐνθουσιαστικὰ σχέδια.

Ναί, ἀλλά ὁ ἐχθρὸς ἦταν ἕτοιμος. Ἡ Τουρκία ἑτοιμάζεται νὰ παραλάβῃ τὸν «Σουλτὰν Ὀσμὰν». Τὸ πλοῖο ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ στὰ Εὐρωπαϊκὰ ὕδατα. Ἐπῆγε στὴν Ἀγγλία—στὰ Ναυπηγεῖα Βίκερς—γιὰ νὰ συμπληρώσῃ τὸν ὁπλισμό του! Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐγινόταν ὅλο καὶ πιὸ θρασύτερη στὴς ἀπαντήσεις της. Ἡ διπλωματικὲς διαπραγματεύσεις ποὺ ἐδέχθη νὰ κάμῃ μαζύ της ὁ Ἐλ. Βενιζέλος — πρῶτα μὲ ἀντιπροσώπους του τοὺς Ἀλ. Ζαΐμη καὶ Ν. Πολίτη—καὶ μετὰ καὶ ὁ ἴδιος, ἐσταμάτησαν, καὶ ἀπὸ ἄλλα γενικώτερα γεγονότα.

Ἡ Ἑλλὰς ἔσπευσε τότε νὰ ἀγοράσῃ τὰ δύο Ἀμερικανικὰ θωρηκτὰ «Ἰνταχο» καὶ «Μισσισιπῆς» καὶ τὰ Μετωνόμασεν «Λῆμνο»

καὶ «Κιλκίς». Τὴν ἀγορὰ τῶν θωρηκτῶν αὐτῶν ἔκαμεν μ᾽ ἐπιτυχεῖς ἐνέργειες στὴν Βασιγκτῶνα ὁ τότε πρέσβυς μας Βοῦρος καὶ ὁ πλωτάρχης Πελοπίδας Τσουκαλᾶς, ποὺ εἶχε σταλεῖ ἐκεῖ. Μετὰ ἀγόρασε καὶ τὸ ἐλαφρὸ καταδρομικὸ «Ἕλλη» Ἑτοιμαζόταν καὶ γιὰ ἄλλα. Εἶχε παραγγελθῆ καὶ ἄρχισε νὰ ναυπηγῆται καὶ ἕνα καταδρομικό μας 5600 τόννους, καὶ εἶχε ὀνομασθῆ «Ναύαρχος Κουντουριώτης».

Στὸ μεταξὺ ὁ Στόλος—ὁ «Ἀβέρωφ»,τὰ παληὰ θωρηκτὰ καὶ πολλὰ ἐλαφρὰ σκάφη ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Κουντουριώτη ἔκαναν γυμνάσια καὶ ἐπιδείξεις στὰ Τουρκικὰ παράλια μὲ βάσι —πάλι—τὸ Μοῦδρο. Ἀλλὰ τὴν ὑπεροπλία τὴν εἶχε πάντα τότε ἡ Τουρκία. Ὁ «Σουλτὰν—Ὀσμὰν» ἐρχόταν. Ὥστε ἡ Ἑλλὰς θὰ ἔμενε ἐκτεθειμένη στὸ ἔλεος τῆς Τουρκίας; Θὰ ἐρχόταν ἕνα «ὡραῖο πρωῒ» λοιπὸν ὁ «Σουλτὰν—Ὀσμὰν» στὸ Φάληρο—ὅπως περίπου ἐπῆγε τὸ «Χαμηδιὲ» στὴ Σύρα—καὶ θὰ ἔκανε μὲ τὰ κανόνια του στάχτη τὸν Πειραιᾶ, τὴν Ἀθήνα καὶ ὅλα τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῶν «εὐκλεῶν ἡμῶν προγόνων!»; Ἦταν τρομερό. Ὅσο καὶ ἂν ἡ Κυβέρνησις ὑπελόγιζε σὲ διπλωματικὲς ὑποστηρίξεις, εἶχε πάντα τὶς ἀνησυχίες της, καὶ δικαιολογημένες. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς περισσότερες.

Κάποια ἀπ᾽ τὶς ἀνήσυχες ἐκεῖνες ἡμέρες παρουσιάσθη στὸν Πρωθυπουργὸ Βενιζέλο ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης καὶ τοῦ εἶπε :

—Κύριε πρόεδρε! Ἐσκέφθηκα καὶ ἀπεφάσισα κάτι γιὰ νὰ ἀποτρέψουμε τὸ κίνδυνο—καὶ ἔχω μαζύ μου συμφώνους πολλοὺς διαλεχτοὺς ἀξιωματικούς.

—Δηλαδή ;

—Θὰ πάρω δυὸ—τρία ἀντιτορπιλλικὰ μὲ ἀποφασισμένα πληρώματα καὶ ἀξιωματικοὺς καὶ θὰ τορπιλλίσω μιὰ νύχτα τὸ Τούρκικο θωρηκτὸ ἅμα μπῇ στὴ Μεσόγειο γιὰ νὰ πάῃ στὴν Πόλη.

—Μὰ εὑρισκόμεθα διπλωματικῶς εἰς ὁμαλὰς εἰρηνικὰς σχέσεις μὲ τὴν Τουρκίαν. Τοῦ παρετήρησεν ὁ Πρωθυπουργός.

Καὶ ὁ Κουντουριώτης τοῦ ἀπήντησε μὲ τὴν ἴδιαν ἀποφασιστικότητα.

—Τώρα, ναὶ εὑρισκόμεθα. Ἅμα τῆς βουλιάξουμε τὸ καράβι θὰ μᾶς κηρύξῃ τὸν πόλεμο. Ἀλλὰ θὰ ἔχουμε τὴν ὑπεροπλία

κατὰ θάλασσαν πάλι. Καὶ δὲν τὴν φοβούμεθα. Τὸ σχέδιόν μου αὐτὸ πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ. Εἶμαι ἀποφασισμένος.

Ἐπρόλαβεν ὅμως ὁ Εὐρωπαϊκός πόλεμος. Ἡ Ἀγγλία δὲν ἐπέτρεψε τότε νὰ φύγῃ κανένα πολεμικὸ πλοῖο, μὲ ὁποιαδήποτε ξένη σημαία ἀπὸ τὰ Ναυπηγεῖα της καὶ τοὺς λιμένες της. Κατέσχε καὶ τὸν «Σουλτὰν Ὀσμάν». Οἱ Τοῦρκοι ἐθρήνησαν γιὰ τὴν τρομερή τους ἀπώλεια. Τὴν ἡμέρα πού κατέπλεε στὸ Φάληρο τὸ θωρηκτό μας «Λῆμνος» ἦλθε καὶ ἡ εἴδησις ὅτι ἡ Ἀγγλία κατέσχει τὸ Τουρκικὸ πολεμικό.

Ἐφαινόταν ἀλήθεια ἐκεῖνο ποὺ εἶχεν εἰπῆ στὴν Βουλὴ λίγον καιρὸ πρὶν ὁ στρατηγὸς καὶ πολιτευτὴς Μεσσηνίας Κ. Κουμουνδοῦρος. «Ὁ Θεὸς ὑπῆρξε σκανδαλωδῶς Φιλέλλην».

*
* *

Ἡ χαρά μας ὅμως δὲν ἐβάστηξε πολύ. Ἢ ὁ θεῖος φιλελληνισμὸς εἶχε μειωθῆ ἢ κάποιο πρόσκαιρο ρουσφετάκι εἶχε πετύχει καὶ ὁ Μωάμεθ!

Σὲ λίγο πάλι νέα ὑπεροπλία τῆς Τουρκίας κατὰ θάλασσαν.

Ἡ Γερμανία τῆς χαρίζει δύο καινούρια καὶ γρήγορα θωρηκτά, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν κήρυξι τοῦ πολέμου εὑρέθησαν στὴ Μεσόγειο. Ἦταν τὰ περίφημα πολεμικὰ Γκαῖμπεν καὶ Μπρεσλάου Τὸ «Γκαῖμπεν» : Κατασκευῆς 1912. Ἐκτόπισμα 23000 τόνους. Ταχύτητα 28 μίλλια. Θώρακας 20 ἑκατοστά. Κανόνια 25. «Μπρεσλάου» ναυπηγήσεως τοῦ 1911. Ἐκτόπισμα 4600 τόννοι. Ταχύτης 27 μίλλια τὴν ὥρα. Θώρακας 12 ἑκατοστά. Κανόνια 14. Τορπιλλοβλητικοὶ σωλῆνες 2.

Τὰ δύο αὐτὰ πλοῖα ποὺ εὑρέθησαν μὲ τὴν κήρυξι τοῦ πολέμου ἔξω ἀπὸ τὴ Σικελία, ἔφυγαν κρυφὰ ἀπὸ ἐκεῖ—μὲ διεύθυνσι πρὸς τὸ Αἰγαῖον, γιατί.... ὁ Ἀγγλικὸς στόλος δὲν εἶχε ἀναλόγου τύπου πολεμικὰ γιὰ νὰ τὰ καταδίωξη ἀποτελεσματικὰ—Ἀνθρακεύουν στὰ ἀνοιχτὰ ἔξω ἀπὸ κάποιο νησὶ τῶν Κυκλάδων, *ἀπὸ τὸ περίφημο Γερμανικὸ φορτηγὸ «Μπόγαμπος»* ποὺ μὲ ψεύτικα μέσα πῆρε κάρβουνα μὲ ἄδεια τοῦ Βενιζέλου ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, στὶς 12—13 Αὐγούστου καὶ μπαίνουν

στὰ Δαρδανέλλια. Πάλι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἦταν στὴ διάκρισι τῆς Τουρκίας;

Σὲ λίγο ἔφθασαν καὶ τὰ Ἐγγλέζικα πολεμικά. Ἔξω ἀπὸ τὴ Λῆμνο—τὸ γνωστὸ τοῦ Μούδρου, ἔπλεε ὁ Π. Κουντουριώτης μὲ τὸν «Ἀβέρωφ» καὶ μοῖρα ἀπὸ ἐλαφρὰ σκάφη.

Εἰδοποιεῖ καὶ ἐρωτᾶ—μὲ πρωτοβουλία δική του πάντα ὁ Κουντουριώτης τὸν Ἄγγλον Ναύαρχο.

—Θέτετε στὴ διάθεσί μου μερικὰ πλοῖα σας γιὰ νὰ μπῶ μ' αὐτὰ καὶ μὲ τὰ δίκά μου στὰ Δαρδανέλλια καὶ νὰ δοκιμάσω νὰ τορπιλλίσω τὰ Γερμανικά;

—Ὁ Ἄγγλος Ναύαρχος ἀπαντᾶ.

—Δὲν δυνάμεθα νὰ καταδιώξωμεν, διότι δὲν ἔχομεν σχετικὰς διαταγάς.

Ὁ Ἄγγλος αὐτὸς Ναύαρχος, ὅμως, ποὺ ὄχι δὲν ἄκουσε τὸν Κουτουριώτη, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔκαμε τίποτε, ἀνεκλήθη ἔπειτα καὶ παραπέμφθη στὸ Ναυτοδικεῖο ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν τῆς Ἀγγλίας.

«Failasiy penser»

* * *

Τώρα πιὰ δὲν μᾶς ἀπασχολεῖ μόνον ἡ Τουρκία. Εἶναι στὴ μέση καὶ ἄλλο ζήτημα. Ὁ Αὐστριακὸς στρατὸς προχωρεῖ μέσα στὴ Σερβία. Ἡ Βουλγαρία ζητεῖ εὐκαιρία κάτι νὰ ἁρπάξῃ ἀπὸ τοὺς γείτονάς της τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ Ἀντὰν προσπαθεῖ νὰ τὴν πάρῃ μὲ τὸ μέρος της καὶ τῆς προτείνει ἀνταλλάγματα. Ἀλλὰ δὲν κατορθώνει τίποτε. Οἱ Βούλγαροι ἀφοῦ εἶναι φυσικὰ ἐχθροὶ τῶν Σέρβων, γιὰ τὴν περίστασι ἐκείνη εἶναι φίλοι τῶν Αὐστρογερμανῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπειλοῦν νὰ καταλάβουν ὅλη τὴ Βαλκανικὴν χερσόνησο—Νὰ φθάσουν ὡς τὰς Ἀθήνας!

Ὁ Γερμανὸς Στρατάρχης Μάκενσεν βαδίζει πρὸς νότον. Ἡ Βουλγαρία ἑτοιμάζεται. Ἐναντίον ποίου; Ἐναντίον τῆς Σερβίας καὶ τῶν φίλων της. Ἡ Ἑλλὰς συνδέεται μὲ συμμαχία μὲ τὴ Σερβία. Τὴν κοινὴ γνώμη στὴν Ἑλλάδα τὴ θεωροῦν γιὰ φιλικὴ πρὸς τὴ Ἀντάντ. Στὰς Ἀθήνας ἡ προπαγάνδες ὀργιά-

ζουν. Ὁ κακόπιστος Μάκεντζυ γιὰ λογαριασμὸ τῆς Ἀντάντ. Ὁ ἀπαίσιος Βαρῶνος Σὲγκ γιὰ λογαριασμὸ τῶν Γερμανῶν.

Ἡ ἐφημερίδες χωρίζονται σὲ δύο στρατόπεδα. Καὶ ὁ γράφων αὐτὰ τώρα διηύθυνα γιὰ λίγον καιρὸ μετὰ μιὰ ἐφημερίδα, ὄχι ἀκομμάτιστη. Ἤμουν καὶ ἐγὼ τότε ἀπὸ τὴ «χρυσῆ νεολαία» τῆς ἐποχῆς, ποὺ ἐφιλολογοῦσε καὶ ἐδημοσιογραφοῦσε θορυβωδῶς χωρὶς νὰ γράφῃ σπουδαῖα ἔργα καὶ ὠνειρεύετο σπουδαῖα πράγματα χωρὶς δρᾶσι συστηματική!

—Θὰ νικήσῃ ἡ Γερμανία μὲ τὴν θαυμαστή της ὀργάνωση καὶ τὴ στρατιωτική της πειθαρχία. Ἔγραφαν ἀπὸ τὴ μιὰ μερίδα—Καὶ ἐτραγουδοῦσαν λιγάκι καὶ τὸ Γερμανικὸ ὕμνο.

Ντόϋτσε Οὔμπερ Χάλες...

—Τὴν τελικὴ νίκη θὰ τὴν καταγάγῃ ἡ Ἀντὰντ μὲ τὴν Ἀγγλίαν, τὴ θαλασσοκράτειρα.

Ἀπαντοῦσαν ἀπὸ τὴν ἄλλη—Καὶ ἐτραγουδοῦσαν λιγάκι καὶ τὴν Μασσαλιώτιδα καὶ ἐθυμόνταν καὶ τὸ Ρουζὲ Ντελλίλ.

Ἀλλὸν-ζ- ἀνφὰν ντελλὰ Πατρί...

Μὲ τοὺς πρώτους ἦταν σύμφωνο καὶ τὸ Ἐπιτελεῖο τοῦ Βασιλέως.

Μὲ τοὺς δευτέρους ὁ Βενιζέλος καὶ οἱ ὀπαδοί του. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτοὶ στὴν ἀρχὴ ἦσαν μᾶλλον λίγοι—οἱ «ἀφωσιωμένοι». Σιγὰ—σιγὰ ὅμως ὅσο ἐκέρδιζεν ἔδαφος ἡ Ἀντάντ, ἐκέρδιζε καὶ ὁ Βενιζελισμός.

* *
*

Στὶς 8 Σεπτεμβρίου 1915 ἡ Βουλγαρία ἐκήρυξεν ἐπιστράτευσιν. Ὁ πρέσβυς της στὰς Ἀθήνας ὁ... ἀλησμόνητος Πασσάρωφ, διεβεβαίωνεν ὅτι ἡ Βουλγαρία δὲν ἐπρόκειτο ποτὲ νὰ στραφῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος! Ἀλλ' ὁ Πασσάρωφ, χωρὶς νὰ εἶναι σπουδαῖος διπλωμάτης, εἶχε στὸ νοῦ του πάντα τὸ δόγμα τοῦ Ταλλεϋράνδου «Μᾶς χρειάζεται ἡ γλῶσσα γιὰ νὰ κρύβουμε τὶς σκέψεις μας».

Μετὰ δύο ἡμέρες, στὶς 10 Σεπτεμβρίου—ἀπαντοῦσε μὲ ἐπιστράτευσι καὶ ἡ Ἑλλάς.

Στὶς 16 τοῦ ἰδίου μηνὸς οἱ «Σύμμαχοι» (ἡ Ἀντάντ) ἀπεβίβασαν τὰ πρῶτα στρατιωτικά τους τμήματα στὴ Θεσσαλονίκη. Ἤθελαν νὰ βοηθήσουν τὴ Σερβία.

Στὶς 20 τοῦ ἰδίου μηνὸς ὁ Βενιζέλος ἔκαμε σοβαρὲς δηλώσεις στὴν Βουλὴ γιὰ τὴν κατάστασι ποὺ ἐδημιουργεῖτο μὲ τὴν ἀπόβασι τῶν Συμμάχων στὴν Μακεδονία. Στὶς δηλώσεις του, ποὺ ἦσαν καὶ διαμαρτυρία γιὰ τὴν παραβίασι τῆς οὐδετερότητός μας, ἔδειξε τὴν συμπάθεια του πρὸς τοὺς Συμμάχους — οἱ ὁποῖοι θὰ ἐνικοῦσαν στὸ τέλος! Ἡ Βουλὴ ἂν καὶ ἀκούσθησαν καὶ ἀντίθετες γνῶμες, ἐπεδοκίμασε τὸ Βενιζέλο.

Ἐτέθη ζήτημα ἐμπιστοσύνης. Ὁ Βενιζέλος ἐπῆρε 143 ψήφους. Ἡ ἀντιπολίτευσις 106. Ἀλλὰ διαφώνησε πάλι μὲ τὸν Βασιλέα καὶ παρητήθη.

Στὶς 25 Σ)βρίου ἐσχηματίσθη οἰκουμενικὴ Κυβέρνησις, μὲ πρωθυπουργὸ τὸν Ἀλ. Ζαΐμη καὶ ὑπουργοὺς τοὺς: Γ. Θεοτόκην, Δ. Γούναρην —ποὺ εἶχε διατελέσει πρωθυπουργὸς λίγον καιρὸ πρίν— Σ. Δραγούμην, Δ. Ράλλην, Ι. Γιαννακίτσαν κλπ.

Ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη ἔμεινε στὴν Ἀρχὴ ἕνα μῆνα. Στὶς 25 Ὀκτωβρίου ἐσχημάτισε Κυβέρνησι (σὰν οἰκουμενικὴ) μὲ τὰ μέλη τῆς προηγουμένης καὶ μὲ νέους ὑπουργοὺς τοὺς Α. Μιχελιδάκην καὶ —τῶν Ναυτικῶν—τὸ Ναύαρχο *Π. Κοντουριώτη*, τοῦ ὁποίου τὸ κῦρος καὶ ἡ ἀνεξαρτησία γνώμης, ἦσαν χρήσιμα γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὴ γεμάτη πνεῦμα καχυποψίας ἀπὸ παντοῦ-Σ. Σκουλούδης.

Ὁ Κουντουριώτης ἐδέχθη νὰ γίνῃ ὑπουργὸς τότε κατὰ παράκλησι τοῦ Βασιλέως, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶχε εἰπῆ φιλικά.

—Δέξου ἀγαπητὲ Ναύαρχε, ἡ παρουσία σου εἶναι χρήσιμος.

—Δὲν θὰ μπορέσω νὰ μείνω πολύ, Μεγαλειότατε.

—Ὅσο μπορέσης...

Ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ μείνῃ πολύ. Οἱ ἄλλοι ὑπουργοὶ ἐξέθεταν γιὰ τὸ κάθε ζήτημα τὴς ἀπόψεις τους μὲ τὴν προϋπόθεσι ὅτι θὰ νικήσῃ ἡ Γερμανία.

«Ἔρχεται ὁ Μάκενσεν» ἔλεγαν ἡ ἐφημερίδες. Τὸ ἴδιο πνεῦμα ἐπικρατοῦσε στὰ ὑπουργικὰ Συμβούλια. Ὁ Κουντουριώτης ὑπεστήριζε τὴν ἀντίθετη ἄποψι, ἐπιμένοντας στὶς προβλέψεις του, ὅτι

θὰ νικήσῃ ἡ Ἀντάντ. Ἄρχισε νὰ διαφωνῇ μὲ τοὺς συναδέλφους του. Ἀραίωσε νὰ πηγαίνῃ καὶ στὰ Ὑπουργικὰ Συμβούλια.

Μιὰ ἡμέρα τοῦ τηλεφώνησε ἀπὸ τὸ Σπῆτι τοῦ Σκουλούδη, ὁ γραμματεύς του.

—Κύριε Ναύαρχε, τοῦ εἶπε, σᾶς διαβιβάζω παράκλησιν τοῦ κυρίου Πρωθυπουργοῦ ὅπως προσέλθετε εἰς σημερινὸν ὑπουργικὸν Συμβούλιον τὸ ὁποῖον...

—Σὲ παρακαλῶ. Πές τους ὅτι δὲν πάω πουθενά. Καλὰ θὰ κάμουν νὰ μὲ ἀπαλλάξουν. Αὐτὰ πές τους σὲ παρακαλῶ καὶ ἀφῆστε με ἥσυχον στὸ σπῆτι μου.

Τὸ Κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης

Ἀλλὰ δὲν ἐκάθισε ἥσυχος καὶ ἀμέριμνος, ὅπως εἶπε στὸ θυμό του ὁ Κουντουριώτης.

Ἦλθε ἡμέρα ποὺ ἐξηγέρθη ἡ συνείδησίς του, ὅταν ἐσχημάτισε τὴ γνώμη ὅτι ἡ Πατρίδα ἐκινδύνευε ἀπὸ ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς. Τοῦρκοι καὶ Βούλγαροι εἶχαν γίνει σύμμαχοι μὲ τὶς «Κεντρικὲς Αὐτοκρατορίες», ποὺ ἀπειλοῦσαν τὴν Ἑλλάδα.

Στὴ Θεσσαλονίκη πολλοὶ ἐγκριτοι ἀξιωματικοὶ μὲ μερικὸ στρατὸ ποὺ εἶχαν μαζύ τους ἐσχημάτισαν τὴν Ἐπιτροπὴ τῆς «Ἐθνικῆς Ἀμύνης, καὶ ὠργάνωναν δυνάμεις γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἀκεραιότητα τῆς πατρίδος. Ὁ Βενιζέλος στὰς Ἀθήνας, ἐργαζόταν νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ. Ὑπέβαλε στὸ Βασιλέα τὰ τρία ἱστορικὰ ὑπομνήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ὑπεστήριζε τὴν ἔξοδο τῆς Ἑλλάδος ἀπ' τὴν οὐδετερότητα.

Ἡ Κοινὴ Γνώμη διατελοῦσε σὲ ἐκνευρισμό. Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπιεζόταν καὶ ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος κι' ἔτσι δὲν εἶχεν ἀνεπηρέαστη γνώμη γιὰ τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος, ποὺ ἐποθοῦσε.

* *
*

Στὶς 15 Αὐγούστου 1916, ὠργανωμένο καλὰ ἀπὸ πρὶν, ἔγινε ἕνα ὀγκῶδες καὶ ἐπιβλητικὸ Συλλαλητήριο τοῦ λαοῦ. Διέσχισε μὲ βοὴ καὶ ἀλαλαγμοὺς τοὺς κεντρικοὺς δρόμους τῆς πόλεως κι' ἔ-

φθασε ἐμπρὸς στὸ σπίτι τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου (γωνία Πανεπιστημίου καὶ Λυκαβηττοῦ). Ἀπὸ τὸν ἐξώστη τῆς οἰκίας του ἐξεφώνησε ζωηρὸ λόγο ὁ Βενιζέλος καὶ ἐνεθουσίασε τὰ πλήθη, τὰ ὁποῖα ἐζητωκραύγαζαν ὑπὲρ τῆς ἐξόδου τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα καὶ ὑπὲρ τῶν Ἀγγλογάλλων. Ὁμάδες ἀπὸ τοὺς διαδηλωτὰς ἐκείνους ἐπέρασαν καὶ κάτω ἀπὸ τὸ σπῆτι τοῦ Ναυάρχου Κουντουριώτη καὶ ἐζητωκραύγασαν ζωηρά.

Ἡ ἀντιβενιζελικὲς ἐφημερίδες ἔγραφαν τὴν ἄλλη ἡμέρα δυσμενῆ σχόλια γιὰ τὸ Συλλαλητήριο, καὶ τὰ ἄτομα ποὺ εἶχαν λάβει μέρος σ' αὐτό, τὰ ὁποῖα ἐλογάριαζαν ὡς 5 6 χιλιάδες.

Ἡ ἐφημερίδες ἢ ἀντίθετες—ἀντικυβερνητικὲς τότε—τὸν κόσμο ποὺ τὸ συνεκρότησε τὸν ἀνεβίβαζαν ἐπάνω-κάτω στόν μισὸ πληθυσμὸ Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ περιχώρων!

***

Ἡ «Ἐπιτροπὴ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης» στὴ Θεσσαλονίκη εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἐνίσχυσι. Τὸ ἔργο της ἦταν δύσκολο.

Ὁ Βενιζέλος—ποὺ ἕως τώρα τὸ ὑπεστήριζε ἠθικὰ—ἀποφασίζει νὰ τὸ βοηθήση μ' ὅλες του τὶς δυνάμεις. Ἀποφασίζει νὰ τεθῇ ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν κίνησι. Ἑτοιμάζεται νὰ φύγῃ. Τὸ μαθαίνει αὐτὸ ὁ Κουντουριώτης καὶ ἐκδηλώνει συγκινημένος τὴν ἐπιθυμία νὰ ἰδῇ τὸ Βενιζέλο. Τὴν ἴδια ἡμέρα γίνεται ἡ συνάτησίς τους.

—Ἀγαπητὲ Ναύαρχε ἡ Πατρὶς κινδυνεύει. Φεύγω γιὰ νὰ τεθῶ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

Ὁ Κουντουριώτης ἔμεινε σιωπηλὸς λίγες στιγμὲς καὶ μετὰ πιάνοντας τὸ χέρι τοῦ Βενιζέλου τοῦ λέγει.

—Εἶμαι μαζύ σου, διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Κουντουριώτης διατελοῦσε τυπικὰ στὴν ὑπηρεσία τοῦ Βασιλέως ὡς Γενικὸς ὑπασπιστής του, καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα ἔγραψε στὸ Βασιλέα ἐπιστολὴ μὲ τὴν ὁποία τοῦ ὑπέβαλλε τὴν παραίτησί του ἀπὸ τὸ ἀξίωμα.

Salus patriae suprema lex esto

Τὸ πρωΐ τῆς 13 Σεμπτεβρίου 1916 πρὶν ἀκόμη ἀρχίση ἡ κίνησι στοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Βενιζέλος καὶ ὁ Κουντουριώτης κατέβηκαν μ' αὐτοκίνητα στὸ Φάληρο, ἐμπῆκαν στὴν «Ἑσπερία» ποὺ τοὺς ἐπερίμενε στὸν ἀτμό, μὲ τὴν ἀτμάκατο τοῦ Γαλλικοῦ θωρηκτοῦ Μπρουΐξ καὶ ἔφυγαν γιὰ τὴν Κρήτη ἀκολουθούμενοι καὶ ἀπὸ πολλοὺς —ἀπὸ τοὺς κορυφαίους— τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων. Μαζὺ μὲ τὴν «Ἑσπερία» ἔφυγε καὶ ὁ «Ἀτρόμητος» μὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Βενιζέλου. Ἀπὸ τοὺς γνωστοτέρους πολιτικοὺς *κ.λ. ποὺ ἔφευγαν μαζὺ μὲ* τὸν Βενιζέλο καὶ τὸν Κουντουριώτη ἦσαν οἱ: Ἀθ. Μιαούλης πλοίαρχος Β. Ν. πρώην ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ Πολιτευτὴς Ὕδρας, ἀντιναύαρχος Π. Γκίνης, Πολιτευτὴς Σπετσῶν, Ἐμμ. Ρέπουλης, Ἀπ. Ἀλεξανδρῆς, Α. Μιχαλακόπουλος, Ι. Τσιριμῶκος, Γ. Καφαντάρης, Γ. Ἀβέρωφ Πολιτευτὴς Εὐβοίας Μ. Νεγρεπόντης Πολιτευτὴς Ἀττικοβιωτίας, Σ. Σῖμος Ἰδιοκτήτης καὶ Δ)τὴς τῆς «ΠΑΤΡΙΔΟΣ» καὶ Πολιτευτὴς Ἰωαννίνων, Θ. Σοφούλης Πολιτευτὴς Σάμου, Κ. Μελᾶς Πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἀθηναίων καὶ Πολιτευτὴς Ἰωαννίνων, Π. Ἀραβαντινὸς Πολιτευτὴς Ἀργολιδοκορινθίας, Λ. Ἐμπειρῖκος Πολιτευτὴς Κυκλάδων, Περ. Καραπᾶνος Πολιτευτὴς Ἰωαννίνων. Ἐπίσης μὲ τὴν ἰδιαιτέραν ἀκολουθία τοῦ Βενιζέλου ἀνεχώρησαν: ὁ Κλ. Μαρκαντωνάκης καὶ ὁ Γ. Μελᾶς τέως γραμματεὺς τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Ὁ Ἐμπειρῖκος ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Βενιζέλου ὁλόκληρον τὸν Ἐμπορικόν του Στόλον.

***

Οἱ ἐπίσημοι ἀντιβενιζελικοὶ κύκλοι ἀνησύχησαν ἀκόμη πιὸ πολύ, ὅταν ἔμαθαν ὅτι μαζὺ μὲ τὸ Βενιζέλο ἔφυγε καὶ ὁ Κουντουριώτης, γιὰ τὸ Κίνημα. Γιατὶ στὴν ἐπιβολὴ τοῦ Βενιζέλου προσετίθετο καὶ τὸ κῦρος τοῦ δοξασμένου Ναυάρχου τῶν Βαλκανικῶν πολέμων.

Ἡ Φιλελεύθερες ἐφημεριδες τῶν Ἀθηνῶν ἀνέγραφαν τὴν εἴδησι μὲ τίτλους κτυπητούς.

«Ἡ Ἐθνικὴ *Διανδρία*» ἀνεχώρησε διὰ Κρήτην.»

Ἦτο τότε ἀκόμη *Διανδρία*. Κατόπιν προσεχώρησε στὸ κίνημά

καὶ ὁ Στρατηγὸς Π. Δαγκλῆς,καὶ ἔτσι Κυβέρνησις τοῦ Κινήματος ἔγινε ἡ ἱστορικὴ ***Τριανδρία***,τὴν ὁποίαν ὕμνησε καὶ ἡ λαϊκὴ μοῦσα μὲ πλῆθος ἀπειρόκαλα τραγούδια ποὺ εἶχαν πάντα κατακλεῖδα τό :

Οἱ Σωτῆρες μας οἱ τρεῖς
Βενιζέλος, Κουντουριώτης καὶ Δαγκλῆς.

Ὅταν τὰ πλοῖα τῆς Διανδρίας ἔφθασαν στὴν Κρήτη, ὁ λαὸς τῆς νήσου τῆς ἔκαμε ἐνθουσιώδη καὶ πανηγυρικὴ ὑποδοχή.

Ὅταν στὴ Σούδα, ἐπλησίασαν μὲ τὴς πρῶτες βάρκες τὴν «Ἑσπερία» οἱ ἐγκριτώτεροι ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς τοῦ τόπου καὶ εἶδαν τὸ Βενιζέλο κοντὰ στὴν σκάλα τοῦ πλοίου, τὸν ἐρώτησαν.

—Ἐμάθαμε Κύριε Πρόεδρε ὅτι ἔρχεται μαζύ σας καὶ ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης. Εἶναι ἀλήθεια;;

—Μάλιστα, μάλιστα. Τοὺς εἶπεν ὁ Βενιζέλος μὲ χαρά. Ἐλᾶτε ἐπάνω νὰ τὸν χαιρετήσετε. Σᾶς περιμένει!

Μιὰ ἔντονη ὁμαδικὴ ζητωκραυγὴ ἦταν ἡ ἀπάντησι στὰ λόγια ἐκεῖνα τοῦ Βενιζέλου.

***

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ΤΗΣ «ΔΙΑΝΔΡΙΑΣ»

Στὴς 16 Σεπτεμβρίου 1916 ὁ Βενιζέλος καὶ ὁ Κουντουριώτης ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴ ***«Διανδρία»*** τοῦ Κινήματος ἔστειλαν ἀπὸ τὰ Χανιὰ στὴν Ἐπιτροπὴ Ἐθνικῆς Ἀμύνης στὴ Θεσσαλονίκη τὸ πρῶτον ἔγγραφο γιὰ τὴ συγκρότησι τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως.

«Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι ὁ Κρητικὸς λαὸς συνελθὼν προχθὲς εἰς Πάνδημον συλλαλητήριον ἔνοπλον ἐνταῦθα καὶ ἀπεφάσισε ὅπως ἀναλάβῃ εἰς χείρας του τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῆς σωτηρίας τῆς Πατρίδος ἐψήφισε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὰ ἑξῆς.

Συγκροτεῖ προσωρινὴν Κυβέρνησιν ἐκ τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου καὶ Παύλου Κουντουριώτη ἀντιναυάρχου,

οὓς ἐξουσιοδοτεῖ νὰ προσλάβωσι καὶ τρίτον μέλος αὐτῆς, ἀναθέτει δὲ εἰς τὴν Κυβέρνησιν ταύτην, ὅπως διὰ πάσης θυσίας καὶ δι' ὧν μέσων ἤθελεν ἀποφασίσει, ἐπιδιώξει τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος.

Ἡ Ἐπιτροπὴ

Ἐλευθ. Βενιζέλος

Παῦλος Κουντουριώτης

Λίγο ἀργότερα ἐπῆγαν στὴ Θεσσαλονίκη.—Ἡ λεπτομέρειες εἶναι γνωστές.

Κάθε ἡμέρα ἐπροσχωροῦσαν στὸ Κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης πολιτικοί, ὑπάλληλοι, ἀξιωματικοὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, ἐπαγγελματίαι, λαός. Ἡ Ἑλλάδα εἶχε διαιρεθεῖ σὲ δύο Κράτη. Τὸ Κράτος τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, στὰς Ἀθήνας, καὶ τὸ Κράτος τῆς Τριανδρίας στὴ Θεσσαλονίκη.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς ἐδίσταζαν νὰ προσχωρήσουν στὸ Κίνημα, γιατὶ εἶχαν τὴ γνώμη ὅτι λιποτακτοῦντες ἀπὸ τὰς τάξεις τους θὰ ἐγινόνταν ἀρνηταὶ τοῦ ὅρκου τὸν ὁποῖον εἶχαν δόσει, ὅταν κατετάχθησαν, «ὅτι θὰ τηρήσουν τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ κράτους.»

Γιὰ τοὺς διστάζοντας αὐτοὺς ἀξιωματικοὺς—τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ Ναυτικοῦ—ἔστειλε μιὰ ἐγκύκλιο ὁ Π. Κουντουριώτης μὲ τὴν ὁποία τοὺς ἐξηγοῦσε καὶ τὴ σημασία τοῦ ὅρκου των καὶ τὰ καθήκοντα ποὺ εἶχαν πρὸς τὴν Πατρίδα, ἡ ὁποία ἐκινδύνευε ἀπὸ τοὺς προαιωνίους καὶ τότε καὶ τώρα καὶ πάντα ἐχθροὺς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ Ναυτικοῦ.

Θεσσαλονίκη 14 Σ)βρίου 1916

«...Ὡς πληροφοροῦμαι, πολλοὶ ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ διατεθειμένοι νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα ἀπέχουσι μέχρις ὥρας νὰ προσέλθωσιν εἰς τὰς ἡμετέρας τάξεις ἐκ διαφόρων ἕκαστος ἀγόμενος λόγων. Ἀλλ' ὁποιοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι οἱ λόγοι αὐτοὶ δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἐπὶ

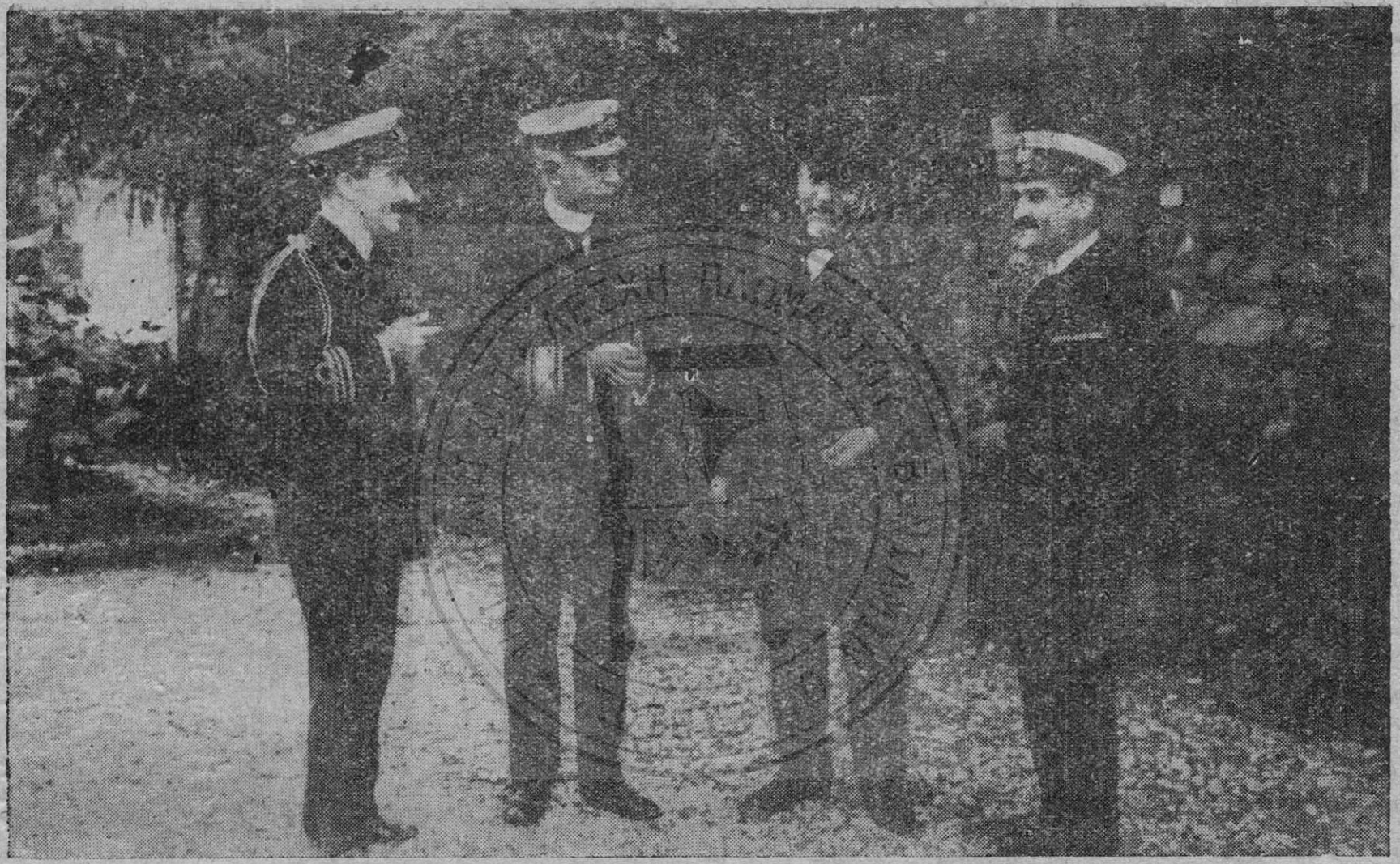

Εἰς τὸν κῆπον τοῦ Κυβερνείου Θεσσαλονίκης τὸ 1916. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ οἱ κ.κ. Π. Βούλγαρης, **Π. Κουντουριώτης,** *Ἀθανάσιος Ν. Μιαύλης καὶ ὁ Ι. Κριεζῆς ἰδιαίτερως γραμματεὺς τοῦ Ναυάρχου.*
(Φωτογραφία εὐγενῶς παραχωρηθεῖσα ὑπὸ τῆς Μαρίκας χήρας Ἀθανασίου Μιαούλη).

πλέον καθυστέρησιν τῶν ἀξιωματικῶν. Ἕνεκα τούτου θὰ ἤθελα νὰ ἀνακοινωθῇ εἰς πάντας τοὺς ἀξιωματικοὺς ὅλων τῶν κλάδων ὅσοι συναισθάνονται τὴν ἱερότητα τοῦ ἀναληφθέντος ἀγῶνος, ὅσοι διατηροῦν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν Ναύαρχόν των ὅστις εἶχε τὴν ὑπερτάτην τιμὴν καὶ εὐτυχίαν νὰ ἡγηθῇ αὐτῶν κατὰ τὰς ἐνδόξους ναυτικὰς ἐκστρατείας τοῦ 1912—1913 ὅτι ὀφείλουν νὰ προστρέξουν εἰς τὰς ἡμετέρας τάξεις ἐν ἀπολύτῳ βεβαιότητι ὅτι προσερχόμενοι πράττουν τὸ καθῆκον των καὶ ὡς πατριῶται καὶ ὡς πιστοὶ καὶ φιλότιμοι στρατιῶται, κλείοντες τὰ ὦτα πρὸς τὸ ἐπὶ σκοπῷ παραπλανήσεως ἐκφερόμενον ὅτι ἐπίορκοι εἶναι οἱ ἀναλαμβάνοντες τὴν ὑπεράσπισιν τῆς τιμῆς καὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Ἔθνους. Ὄχι! Ἐπίορκοι εἶναι ἐκεῖνοι οἵτινες ἐνῷ ὡρκίσθησαν, κατὰ τὸ ἄρθρον 43 τοῦ Συντάγματος. «Νὰ διαφυλάττουν τὸ Σύνταγμα καὶ διατηροῦν καὶ ὑπερασπίζουν τὴν Ἐθνικὴν τιμὴν καὶ ἀκεραιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους», καταπατοῦν τὸν μέγα αὐτὸν ὅρκον καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν.

Διότι καὶ τὸ Σύνταγμα παρεβίασαν καὶ τὴν Ἐθνικὴν τιμὴν κατεσπίλωσαν καὶ τὴν Πατρίδα παράδωκαν εἰς τοὺς πατροπαραδότους ἐχθρούς. Τηροῦντες δὲ ἡμεῖς πάντες ἀκράδαντον τὴν πίστιν πρὸς τὴν Πατρίδα ἐμμένομεν εἰς τὸν ὅρκον ἡμῶν ὡς στρατιῶται καὶ πράττομεν τὸ καθῆκον ἡμῶν ὡς Ἕλληνες.

Ἡ τοῦ ἀγῶνος ἡμῶν Ἱερότης εἶναι πρόδηλος καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι πάντες ταχέως θὰ σπεύσουν μεθ' ἡμῶν.

Ἀνελάβομεν ἱερὸν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος Ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον μὲ τὴν θείαν βοήθειαν θέλομεν ἀσφαλῶς ἀγάγῃ εἰς αἴσιον πέρας.

Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ»

***

Στὴς 29 Μαΐου 1917—ἡμέρα ἀποφράδα, κάποιας ἄλλης χρονολογίας μακρυνῆς γιὰ κάποιον ἄλλον Κωνσταντῖνον καὶ γιὰ τὸ Ἔθνος τότε—ἐξηναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Τὸν διεδέχθη στὸ θρόνο, ὄχι ὁ νόμιμος διάδοχος, ἀλλὰ ὁ δευτερότοκος υἱός του Πρίγκηψ Ἀλέξανδρος.

Στὴς 14 Ἰουνίου (1917) ἡ Τριανδρία διελύθη καὶ ἐσχηματίσθη — ὁποῦ ἦλθαν τὰ μέλη της μὲ τοὺς ὀπαδούς τους στὰς Ἀθή-

νας—ἡ πρώτη ἐπὶ Βασιλείας Ἀλεξάνδρου Κυβέρνησις τὴν ὁποίαν ἀπετέλεσαν οἱ ἑξῆς: Ἐλευθέριος Βενιζέλος Πρωθυπουργὸς καὶ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, Ν. Πολίτης Ἐξωτερικῶν, Ἐμ. Ρέπουλης Ἐσωτερικῶν, Ι. Τσιριμῶκος Δικαιοσύνης, Ναύαρχος Π. Κουντουριώτης Ναυτικῶν, Κ. Σπυρίδης Ἐθν. Οἰκονομίας Α. Παπαναστασίου Συγκοινωνίας, Μ. Νεγρεπόντης Οἰκονομικῶν, Σ. Σῖμος Περιθάλψεως Λ. Ἐμπειρῖκος Ἐπισιτισμοῦ, Δημ. Δίγκας τῆς Παιδείας, Α. Μιχαλακόπουλος Δημοσίων Κτημάτων.

*
* *

Ὁ Κουντουριώτης τὴ θητεία του στὴν ὑπηρεσία τῆς Πατρίδος, ἔξω ἀπὸ τὴ θάλασσα, τὴν ἤθελε καὶ τὴν ἐφανταζόταν σύντομη πιά. Τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1919 ἀπεσύρθη ἀπὸ τὴν Κυβέρνησι—καὶ ἀπὸ τὴ Δημόσια ζωὴ γενικά,—ὅπως ἐπιθυμοῦσε. Προάγεται «τιμῆς ἕνεκεν εἰς Ναύαρχον» καὶ ἰδιωτεύει, μὲ γαλήνια τὴ συνείδησι ὅτι ἐξεπλήρωσε τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον του σύμφωνα μὲ τὴς παραδόσεις τῶν προγόνων του. Ἔτσι εὐτυχισμένον στὸ οἰκογενειακό του περιβάλλον τὸν εἶδε καὶ ὁ ποιητὴς Στέφανος Δάφνης ποὺ ἐπῆγε μιὰ φορὰ τὴς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ 1919 καὶ τοῦ ἐπῆρε μιὰ συνέντευξι γιά... «τὴν ψῆφο τῶν γυναικῶν» καὶ ἰτὴν ἐδημοσίευσε στὰς «Ἀθήνας» τὴς πρῶτες ἡμέρες τοῦ 1920—σημειώνοντας στὸν πρόλογό του, μαζὺ μὲ ἄλλα ἐνδιαφέροντα γιὰ τὸ θέμα.

«.....Ὅταν ἰδῆ κανεὶς καὶ παρατηρήσῃ τὸν λευκανθέντα αὐτὸν θαλασσόλυκον ὅπως τὸν εἶδα ἐγὼ—καθήμενον ἀναπαυτικὰ εἰς τὴν πολυθρόναν του μὲ συντροφιά, τὰ παδιά του, τὸν ἀδελφόν του, τὰ ἀνίψια του, μέσα εἰς τὴν εὐρύχωρον τραπεζαρίαν τοῦ ἀρχοντικοῦ του, πλημμυρισμένην ἀπὸ τὸν μεσημβρινὸν ἥλιον, μὲ τὸ πρόσωπον γαλήνιον καὶ τὸ μειδίαμα τῆς εὐπροσηγορίας, αἰσθάνεται ὅτι οἱ ναυτικοὶ πνίγουν εἰς τὸ κῦμα ὅλην τὴν βαρεῖαν φροντίδα τῆς ζωῆς καὶ ἡ ψυχικὴ ἠρεμία καθρεπτίζεται εἰς τὴν μορφὴν ὅπως ὁ οὐρανὸς εἰς τὴν ἀκύμαντον θάλασσαν.—Εἶμαι εὐτυχὴς καὶ αἰσιόδοξος—μοῦ εἶπεν ὁ Ναύαρχος—Πιστεύω εἰς τὸ καλὸν ἄστρον τῆς Ἑλλάδος μας. Συντελοῦνται θαύματα εἰς τὴν

ἐποχήν μας. Τὸ ὄνειρον τῶν πατέρων μας πραγματοποιεῖται καὶ τὸ ἔθνος βαδίζει πρὸς τὴν ὁλοκληρωτικήν του ἀποκατάστασιν».

. . . . . .

Ἐκείνη τὴν ἐποχή, ὁπότε καὶ ἐγὼ ἐργαζόμουν στὰς «Ἀθήνας» κάμνοντας ρεπορτὰζ ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, ὁ πολιτευτής, φιλότεχνος καὶ γνωστότατος Ἀθηναιοκεφαλλὴν Θάνος Τυπάλδος Μπασιᾶς, φίλος του Πώπ—καὶ τοῦ Κουντουριώτη—εἶχεν ἀνακινήσει μὲ σειρὰν ἄρθρων του σ' αὐτὴ τὴν ἐφημερίδα ... φεμινιστικὸ ζήτημα.

Καὶ γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ἀγῶνά του ἔστειλε τὸν Στέφανο Δάφνη—ἐκλεκτὸ συνεργάτη τῶν «Ἀθηνῶν,» ἀπὸ πρὶν—στὸ Ναύαρχο Κουντουριώτη γιὰ νὰ μιλήσῃ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ θέματος.

* * *

Ἀλλ' ὁ ἥσυχος ἰδιωτικὸς βίος τοῦ Κουντουριώτη δὲν ἐβάστηξε πολύ. Ἐγεννήθησαν στὸν τόπο πάλι μεγάλα ζητήματα καὶ ὁ καλόκαρδος Ναύαρχος ἐκλήθη πάλιν νὰ προσφέρῃ τὴς ὑπηρεσίες του πρὸς τὴν Πατρίδα.

IX

1920–1922

Ὁ Κουντουριώτης Ἀντιβασιλεύς

Εἶχαν περάσει δύο χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ἐτελείωσεν ὁ Παγκόσμιος πόλεμος. Καὶ ὅμως ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχε ἀκόμη εἰρήνη. Ὄχι γιατὶ ἐπολεμοῦσε μὲ τὸ στρατό της στὴ Μικρασία. Ἀλλὰ γιατὶ ἦταν μοιραῖο νὰ μὴ ἔχουν εἰρηνεύσει μεταξύ τους τὰ πολιτικά κόμματα—.

Ἀπὸ τὰ 1917 ὡς τὰ 1920 Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἦτανὁ Ἀλέξανδρος. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἦσαν φίλοι του τὸν ἔλεγαν *καλὸ* βασιλέα. Ἐκεῖνοι ποὺ ἦσαν *κακὸν*! Ἡ δύο αὐτὲς λέξεις δὲν ἔπαιρναν τὴ σημασία τους ἀπὸ τὴ συμπεριφορά του ἀπέναντι τοῦ λαοῦ. Τὴν ἐννοιολογικὴ καταγωγή τους τὴν εἶχαν σὲ λιγάκι μεταφυσικὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἐξετάσω ἐγὼ στὸ βιογραφικὸ καὶ ὄχι πολιτικὸ αὐτὸ βιβλίο. Οὔτε μπορῶ ἔτσι νὰ κάμω κριτικὴ γιὰ τὸν βασιλέα ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ὅμως ὡς δημοσιογράφος εἶχα τὴν τιμὴ νὰ τὸν γνωρίσω προσωπικά. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ θὰ ἦταν κριτικὴ τῆς ἐποχῆς του—ἀλλὰ ἐποχῆς μὲ τέλος ἀπότομο. Ἂν θελήση κανεὶς νὰ προχωρήση στὴ σειρὰ τῶν γεγονότων: *ἐὰν* ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ἔζοῦσε . . . Ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ *ἐὰν* δὲν εἶμαι ὁ ἁρμόδιος νὰ ἐξετάσω, γράφοντας ἐδῶ γιὰ κεῖνον ὁ ὁποῖος τὸν

ἀντικατέστησεν ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατό του, καὶ ἀργότερα, μ' ἄλλον τίτλο, μονιμώτερα ὡς ἀνώτατος Ἀρχηγὸς τοῦ Κράτους.

Τὸ θάνατο τοῦ ἀγαπητοῦ ἐκείνου βασιλέως τὸν ἐθρήνησε μ' εἰλικρίνεια ὅλη ἡ Ἑλλάς.

Ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἀπέθανε στὶς 12 Ὀκτωβρίου 1920, στὴ Βασιλικὴ ἔπαυλι στὸ Τατόϊ, καὶ ἐτάφη ἐκεῖ κοντὰ στὸν τάφο τοῦ παποῦ του Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'

Ἡ συνθῆκες τοῦ θανάτου του εἶναι πολὺ γνωστές: Τὸν ἐδάγκασε ἕνας πίθηκος, ἐκεῖ στὸ βασιλικὸ κτῆμα τοῦ Τατοΐου. Τὸ τραῦμα ἐδηλητηριάσθη καὶ ὁ *Βασιλεὺς Ἀπέθανε.*

Οἱ Συνταγματολόγοι ἐθυμηθήκαν ἀμέσως τὸ γνωστὸ δόγμα

Ὁ Βασιλεὺς Ἀπέθανε.
Ζήτω ὁ (νέος) Βασιλεύς (1)

Οἱ Συνάδελφοι τους, ἀπ' τὴν κυβερνητικὴ πλευρά, τοὺς ἀπήντησαν: Πολὺ καλὰ —πρὸς τὸ παρὸν «ζήτω ὁ Βασιλεὺς». Ἀλλὰ ποιὸς Βασιλεύς ;

Στὸ μεταξὺ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐθρηνοῦσε μὲ ἀληθινὴ θλῖψι τὸν ἀδικοθάνατο βασιλέα ποὺ ἐχάθηκε στὰ καλλίτερα χρόνια τῆς νεότητός του—καὶ στὶς πιὸ γλυκὲς ἡμέρες μιᾶς ἀγάπης του.

Ἡ ἐφημερίδες, ἐνῷ στὶς μέσα σελίδες ἐξακολουθοῦσαν νὰ δημοσιεύουν ἀπέραντες περιγραφὲς γιὰ τὴν ἀρρώστια του, τὸ θάνατό του καὶ τὴν Κηδεία του, στὶς πρῶτες εἶχαν ἐκτενῆ ἄρθρα, ἄλλες παρελθοντολιγικὰ καὶ ἄλλες... μελλοντολογικὰ—ἀνάλογα μὲ τὶς πολιτικές τους ἀντιλήψεις. Ἀμερόληπτα λίγες. Ἁπλᾶ καὶ μὲ Ἀττικὴ χάρι κομψογραμμένα λιγώτερες. Ἀπὸ τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἰδιαιτέρως θυμοῦμαι μιὰ χαριτωμένη γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο σκιαγραφία τοῦ ἐκλεκτοῦ συναδέλφου Γ. Α. Βλάχου στὴν ἐφημερίδα του «Καθημερινή». Ἦταν ἕνα σκιτσογραφικό, δίπτυχο μὲ χωριστούς, μὰ καὶ ἀξεχώριστους τοὺς δύο τίτλους, καὶ τὰ παρακάτω περιεχόμενα.

---

(1) Ὁ Γαλλικὸς συνταγματικὸς ὅρος ἦτο Le Roi est mort, vive le Roi.

"Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ„

»***Εἰς τὸν θρόνον*** ἀνῆλθε μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων. Βιαστικά, ἐμπρὸς εἰς ἕνα Μητροπολίτην μὲ κατερρακωμένα ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ πλήθους τὰ ἄμφια, ὑπουργοὺς πελιδνούς, καὶ τὴν μαρτυρικήν Του οἰκογένειαν ἀγωνιζομένην νὰ κρύψῃ τὴν πικρίαν της ὀδύνην, ὡρκίσθη τότε, τὴν μελαγχολικὴν μεσημβρίαν τῆς 30 Μαΐου τοῦ 1917, ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος. Ὅταν, ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγα λεπτά, ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν αἴθουσα τοῦ Θρόνου, ἀκανθίνου Θρόνου ἐψιθύρισε πρὸς ἕναν τῶν παιδικῶν του φίλων.

—Ἀρκεῖ νὰ μὴν κρατήσῃ πολύ.

Καὶ δὲν κράτησε...

***

Ἔγεινε βασιλεύς. Ἀργότερα κάποιος πολὺ γνώριμός Του ἠθέλησε νὰ παραπονεθῇ ἐμπρός του, δῆθεν διότι δὲν ὑπῆρξεν ὁ προστάτης τῶν διωκομένων:

—Σεῖς, εἶσθε εὐτυχής, Μεγαλειότατε...

Καὶ τὸν διέκοψε:

—Εὐτυχής;... Ἂν ἀκούσῃς νὰ λένε καμμιὰ φορὰ γιὰ κανένα πῶς εἶνε εὐτυχὴς «σὰν Βασιληᾶς», φέρε τον ἐδῶ, νὰ καθήσῃ στὸ παλάτι. Σὲ βεβαιῶ πὼς θὰ προτιμήσῃ, μιά, ὅποια νᾶνε, καλύβα.

***

Μία καλύβα. Ὅταν ἐγνώσθη ξαφνικὰ ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἀναχωρεῖ διὰ τὸ Παρίσι, καὶ χίλιαι δυὸ ἠκούσθη-

σαν διαδόσεις καὶ ἐλέχθη ὅτι παραιτεῖται, ὅτι δὲν θὰ ἐπανέλθῃ, ὅτι «μεταβαίνει διὰ πολιτικοὺς σκοποὺς εἰς τὰς ξένας αὐλάς», ὁ γράφων τὰς γραμμὰς αὐτὰς συνηντήθη μαζί Του. Καὶ ὁ Βασιλεύς, ζωηρός, νευρικός, μὴ σκεπτόμενος τίποτε ἄλλο τὴν ὥραν ἐκείνην ἀπὸ τὴν γυναῖκα μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος συνέδεσε τὴν ζωὴν του, τοῦ εἶπε:

—Οὔτε σκοποὺς ἔχω, οὔτε τίποτα. Εἶνε ἀνάγκη νὰ τὴν ἰδῶ, νὰ ζήσω μαζύ της, ἐλεύθερος, εὐτυχισμένος, σὰν χωριάτης, σὲ μιὰ καλύβα...

Ἀλλὰ ἔχει πολὺ χαμηλὴν τὴν θύραν της ἡ καλύβα καὶ τὰ στέμματα δὲν περνοῦν.

*
* *

Ἕνα βράδυ, εἰς ἕνα χορόν, ἡ ὡραία, κυρία—δεσποινίς, ὅπως παρουσιάζετο ἀκόμη,—ποῦ ἐμοιράσθη τὴν ὀδύνην μόνον τῶν τελευταίων ὡρῶν τῆς ζωῆς Του, ἐξομολογήθη εἰς κάποιον, ὁ ὁποῖος ἐπέμενε γελῶν ὅτι εἰς τὴν ἡλικίαν της δὲν ἔχουν οἱ ἄνθρωποι μυστικά:

—Καὶ ὅμως, ἔχω—ἔχομε—τὸ μυστικό μας, ἐγύρισε καὶ εἶπε. Καὶ τὰ μάτια της ἔλαμψαν, σχεδὸν ἀπὸ χαράν.

Τὸ «μυστικόν τους»· ἡ μαρτυρική των ἀγάπη κατεδιώχθη, ἐκρύφθη, ἐσυκοφαντήθη, ἔγινε ζήτημα πολιτικόν, ἔγινε βορὰ τῶν περιέργων καὶ ἀνεβαίνει τώρα τὸν Γολγοθᾶν τῆς συμφορᾶς: ἐκεῖ εἰς τὸν λόφον ἐπάνω, ποῦ κοιμᾶται καὶ ὁ Παππούς.

*
* *

Νὰ βασιλεύσῃ, δὲν ἠθέλησε ποτέ. Ἔφηβος, γεμᾶτος ζωήν, ἀγάπην, εἰλικρίνειαν, μόλις συνεκρατεῖτο

μέσα εἰς τὸ περιβάλλον τῆς ἐθιμοτυπίας καὶ τοῦ ψεύδους. Ἡ «Κυβέρνησίς Του» ἦτο τὸ μαρτύριόν Του, καὶ οἱ «Σύμβουλοί Του» οἱ ἀδιάλλακτοι ἐχθροὶ τῆς εὐτυχίας του. Πέντε, ἓξ κατὰ τὸ διάστημα τῆς Βασιλείας του περιστάσεις, προσεπάθησε νὰ κατέβῃ ἀπὸ τόν Θρόνου. Ἀλλ' εὑρέθησαν πάντοτε ἄνθρωποι διὰ νὰ τὸν σταματήσουν. Διὰ νὰ σώσουν τὸν Βασιλέα ἐθυσίαζαν χωρὶς νὰ τὸ ξεύρουν, τὸν ἄνθρωπον.

***

Χθὲς τὸ πρωΐ, τὴν τελευταίαν ὀδυνηράν, τραγικὴν ἡμέραν τῆς ζωῆς του, ἔλεγε ἀνάμεσα εἰς τὰ διαρκῆ παραληρήματά του:

—Βάλτ' ἐμπρός, νὰ φύγω. Θέλω νὰ φύγω.

Καὶ ἔπειτα:

—Ἀλλὰ ποὺ νὰ ἀφήσω τοὺς δικούς μου;...

Καὶ ἐπανέπεσεν πάλιν εἰς λήθαργον.

Ποιὸς ξεύρει ποιοὶ ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὴν θολήν του σκέψιν; Ποιὸς ξεύρει ποῖα φαντάσματα παρέστησαν εἰς τὴν κλίνην Του, ὡραῖαι ἀναμνήσεις τοῦ παλαιοῦ καλοῦ καιροῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἦτο ἀκόμη εὐτυχισμένος πρίγκηψ, ὄχι δυστυχὴς Βασιλεύς;

***

Ἐξημερώματα. Τὰ μικρὰ γοτθικὰ παράθυρα τοῦ δωματίου Του φωτίζονται πάντοτε μὲ ἀμυδρὸν φῶς. Οἱ ὑελοπίνακες ἔχουν θαμβωθῇ καὶ ὀπίσω των διαγράφονται κάποτε αἱ σκιαὶ μιᾶς, ἔπειτα ἄλλης, νοσοκόμου. Ὁ Βασιλεὺς ἀγωνιᾷ· ὁ ὡραῖος ἔφηβος παλαίει, ἀνίσχυρος πλέον, μὲ τὸν θάνατον. Κάτω εἰς τὸν κῆπον

ποῦ ἐξυπνᾷ ὁλοπράσινος ἀπὸ τὴν νυκτερινὴν βροχήν, ὁ παλαιὸς αὐλικὸς θεράπων, ὁ Μῆτσος, ὁ ὁποῖος τὸν εἶδε νήπιον, μείρακα, ἔφηβον, Βασιλέα, κλαίει ἀπαρηγόρητος.

Καὶ ὁ πίθηκος χοροπηδᾷ, παραπέρα, μέσα εἰς τὸν κλωβόν του.

"Η ΖΩΗ ΤΟΥ„

Εἰς ἕνα χαμηλὸν σπιτάκι τῆς ὁδοῦ Ἰωακεὶμ τοῦ Πατριάρχου ἤρχισε τὸ θέρος τοῦ 1915 τὸ πριγκηπικὸν εἰδύλλιον. Ἐκεῖ ἔμενεν ἡ κ. Ἀργυροπούλου μὲ τὰς δύο της θυγατέρας καὶ οἱ Πρίγκηπες μετέβαιναν συχνά. Ἡ ἀγάπη των ἀνεπτύχθη γρήγορα, μεγάλη, δυνατή, μὴ ἀναγνωρίζουσα ἐμπόδια καὶ προλήψεις. Ὅταν τὰ ἐμπόδια ἐπληθύνθησαν καὶ ὁ Πρίγκηψ εἶχε γίνῃ Βασιλεὺς καὶ τὸ εἰδύλλιον ἐκινεύνευε νὰ παρουσιασθῇ ὡς «σκάνδαλον τοῦ Κράτους» ἕνας καλὸς ἱερεὺς—ὁ αἰώνιος προστάτης τῶν ἐρωτευμένων—προσεκλήθη μίαν νύκτα καὶ ἐτέλεσε τὸ Μυστήριον.

—Γιατὶ δηλαδή, ἔλεγε τὴν ἑπομένην, εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι συμμετεῖχον τοῦ μυστικοῦ, δὲν μπορῶ κι' ἐγὼ νὰ εὐτυχήσω, ὅπως σεῖς;

* * *

Ἦτον ἐκτάκτως ἰσχυρός. Φίλοι του ἐνθυμοῦνται ὅτι μίαν ἡμέραν εἰς τὰ λουτρὰ τῶν Σπετσῶν ἐσήκωσεν εἰς τοὺς ὤμους του τὴν κ. Ζαλακώστα —ἀδελφὴν τῆς ἔπειτα συζύγου του—καὶ ἀναδυθεὶς μαζύ της ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἐσκαρφάλωσε ἐπάνω εἰς ἕνα καΐκι. Οἱ

ὑπασπισταί του ὅλοι, ὅταν ἐκωπηλάτουν μαζύ, κατεβάλλοντο ἀπὸ τὸν κάματον, ὅταν Ἐκεῖνος ἦτο ἀκόμη ζωηρότατος. Ἦτο γενναῖος. Ὡς στρατιώτης δὲν ἠθέλησε ποτὲ νὰ διαφύγῃ κανένα κίνδυνον, ὡς φίλαθλος ἔπαιζε συχνὰ μὲ τὸν θάνατον.

***

Οἱ νεανικοὶ ἔρωτες του ἦσαν ἐφήμεροι καὶ παράφοροι. Ἠγάπησε κατά σειρὰν ὅλας τὰς ἐθνικότητας καὶ ἡ πρὸ τοῦ γάμου του τελευταία περιπέτεια μὲ μίαν χαριτωμένη Βιεννέζαν εἶχε γνωσθῇ εἰς ὅλους τοὺς διασκεδάζοντας κύκλους τῶν Ἀθηνῶν διότι ὅταν ὁ Πρίγκηψ εἶχε λησμονήσῃ, ἡ Βιεννέζα τὸν ἠγάπα ἀκόμη μὲ μανίαν καὶ διελάλει εἰς κάθε στιγμὴν καὶ κάθε γωνίαν:

—Ἢ θὰ ξανάρθῃ ἢ θὰ σκοτωθῶ.

Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος γελῶν, ὅπως ἐγέλα διαρκῶς:

—Ἀμ' δὲν θὰ σκοτωθῇ. Ἔτσι τὰ λέει.

***

Ἔλεγε κάποτε τὰ κατὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως παράπονά Του.

—Ξεύρω ὅτι συχνὰ τἄχουν μαζί μου. Ἀλλὰ μήπως μὲ βλέπουν; Μήπως ζητοῦν νὰ μὲ ἰδοῦν;.. Ἂς ἔρθουν Θὰ τοὺς τὰ ψάλω, ὅπως μοῦ τὰ ψαίλνουν. Μ' ἔχουν ἀφήσῃ μόνο, καὶ ἔπειτα γκρινιάζουν κ' ἔχουν παράπονα.

Ἠγνόει ἢ ἤθελε νὰ ἀγνοῇ τὰ πέριξ τοῦ Θρόνου του στηθέντα ἀπὸ τῶν πρώτων ὡρῶν συρματοπλέγματα.

***

Μ' ἕνα γατάκι, μόνον του σύντροφον, μόνην χαράν, ἐκλείνετο συχνὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς Βασιλείας

του. Ἦταν ἀκόμη μόνος. Τὸ γατάκι ἀνεπλήρωνε τὴν ἀγάπην του, ἡ ὁποία διήρχετο τότε περίοδον αἰσθηματικῆς δῆθεν ψυχρότητος, τὴν οἰκογένειάν Του, τὴν ὁποίαν εἶχε ξεριζώσει ἡ ἀμείλικτος θύελλα.

Καὶ τὸν ἐλυποῦντο ὅλοι, θεράποντες καὶ ὑπασπισταί.

—Μ' ἕνα γατί;.. Μπορεῖ κανεὶς νὰ περάσῃ τὴ ζωή του μ' ἕνα γατί;

Καὶ οἱ ὡραῖοι του ὀφθαλμοί Του ἐγέμιζαν δάκρυα.

***

Ἡ ἀσθένειά του καὶ αἱ τελευταῖαι του στιγμαὶ καὶ ὁ θάνατός του ὑπῆρξαν ἀληθὲς μαρτύριον. Χθὲς πλέον εἶχεν ἀπὸ τῆς ὀσφύος μέχρι τῆς πτέρνας χαίνουσαν τὴν πληγήν· καὶ τοῦ ἔδιδεν ἡ πληγὴ πόνους τρομακτικοὺς καὶ αἱ φωναί του ἐπερνοῦσαν τὸ ὁλόκλειστον δωμάτιον καὶ ἔφθαναν κάτω, φωναὶ ἀπελπισίας, λυγμοὶ μιᾶς ζωῆς ἡ ὁποία ἐνικᾶτο:

—Πεθαίνω!

***

Ὁ παπποῦς θὰ κατέβῃ τώρα, μὲ τὸ ἀγαθόν, τὸ ὡραῖον του ἐκεῖνο μειδίαμα, ἀπὸ τὸν πράσινον λόφον, καὶ θὰ παραλάβῃ εἰς τὸν σκοτεινόν του τάφον τὸν Βασιλικὸν Ἔφηβον. Ἐκεῖ τὰ μακρὰ βράδυα τοῦ χειμῶνος θὰ ὁμιλοῦν οἱ δύο Βασιλεῖς καὶ ὁ ἄνεμος ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φυλλώματα τοῦ ἐρήμου δάσους θὰ περνᾷ καὶ θὰ ψιθυρίζῃ τοῦ Ἐγγονοῦ τὸ Παράπονον.

Β. »

***

Καὶ μόλις ἄρχιζαν νὰ τελειώνουν ἡ νεκρολογίες ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἕνα μῆνα πρὶν εἶχε προκηρύξει βουλευτικὲς ἐκλογὲς γιὰ κεῖνες τὴς ἡμέρες, τὴς ἀναβάλλει μιὰ βδομάδα καὶ φέρνει στὴ μέση δυὸ ὀνόματα, ποὺ θὰ ἀντικαθιστοῦσαν τὸ ὄνομα τοῦ ἀποθανόντος Βασιλέως. Δύο ***Παύλους***. Τὸν τριτότοκον υἱὸ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ***Παῦλον*** καὶ—ἀφοῦ αὐτὸς δὲν ἐδέχθη— τὸν Ναύαρχον ***Παῦλον*** Κουντουριώτην, Ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη γιὰ τὸν δεύτερον.

Ἐκλήθη ἡ Βουλή, ποὺ εἶχε διαλυθῇ γιὰ νὰ καλέσῃ τὸν Παῦλο Κουντουριώτη, ἀπὸ τὴν ἡσυχία τῆς ἰδιωτικῆς του ζωῆς στὸν θρόνο.

Ἡ ἐφημερίδες 16 καὶ 17 Ὀκτωβρίου 1920 ἔγραφαν καὶ περιέγραφαν :

«Ἀπὸ τὴς 2 μεταμεσημβρινῆς ὥρας ὅλα τὰ θεωρεῖα τῆς Βουλῆς ἦσαν κατάμεστα κόσμου, ὁ ὁποῖος μετὰ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος προσήρχετο ὅπως παρακολουθήσῃ τὴν ἱστορικὴν συνεδρίασιν διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀντιβασιλέως.

Μετὰ τὰς δηλώσεις τοῦ Βενιζέλου καὶ τὰς ἀγορεύσεις τῶν Βουλευτῶν, Πὼτ, Χρυσοστάλη, Καραϊσκάκη κ.λ.π. ἐπακολουθεῖ ἡ ψηφοφορία δι' ὀνομαστικῆς κλήσεως. Ἄρχεται αὕτη τὴν 4, 55΄ καὶ λήγει τὴν 5, 15΄. Ἐπὶ ψηφισάντων 140 βουλευτῶν ἔλαβεν ὁ Π. Κουντουριώτης 136 ψήφους (τεσσάρων βουλευτῶν ἀρνηθέντων ψῆφον).

Ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς Σοφούλης ἀναγγέλλει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας.

Ἡ Βουλὴ καὶ τὰ θεωρεῖα ὑποδέχονται τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο διὰ ζωηρῶν χειροκροτημάτων καὶ ζητοκραυγῶν ὑπὲρ τοῦ Ναυάρχου—Ἀντιβασιλέως.

—Ἄξιος, ἄξιος. Ἀναφωνοῦν.

Ὁ πρωθυπουργὸς κ. Ἐλευθέριος Βενιζέλος προτείνει ὅπως ἀντιπροσωπεία τῆς Βουλῆς μεταβαίνουσα εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀντιβασιλέως τοῦ ἀναγγείλῃ τὴν ἐκλογήν του καὶ τὸν καλέσῃ νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ Βουλευτήριον, διὰ νὰ δώσῃ τὸν ὅρκον

Ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς ἐξουσιοδοτηθεὶς ὁρίζει ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν Βουλευτῶν : Κανάρη, Ζαΐμη, Μπότσαρη, Τομπάζη, Καραϊσκάκη. Ἡ Βουλὴ χειροκροτεῖ καθὼς ἐκφωνοῦνται τὰ ἱστορικὰ

αὐτὰ ὀνόματα καὶ ἡ συνεδρίασις διακόπτεται ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, μέχρι τῆς ἐπανόδου τῆς Πρεσβείας τῶν Βουλευτῶν μετὰ τοῦ Ἀντιβασιλέως.

Ἐπαναλαμβανομένης τῆς Συνεδριάσεως ἀνέρχεται ἐπὶ τῆς Προεδρικῆς ἕδρας τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον καὶ ὁ Μητροπολίτης μετὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ ταὐτοχόνως ἐν Μεγάλῃ Στολῇ Ναυάρχου μὲ τὸν Μεγαλόσταυρον ὁ Ἀντιβασιλεύς.

Βουλὴ καὶ θεωρεῖα χειροκροτοῦν καὶ ζητωκραυγάζουν. Ὁ Σ. Μητροπολίτης (Μελέτιος) ἀναγινώσκει τὴν σχετικὴν Εὐχὴν καὶ ὁ Ἀντιβασιλεὺς δίδει κατόπιν τὸν ἑξῆς—ἐπὶ τῇ Βάσει τοῦ Νόμου ΔΩΞΑ τῆς 17 Μαΐου τοῦ 1870 περὶ Ἀντιβασιλείας ὅρκον.

«Ὀμνύω εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος νὰ τηρῶ πίστιν εἰς τὸν Βασιλέα, νὰ προστατεύω τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων, νὰ φυλάττω τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ νὰ διατηρῶ καὶ ὑπερασπίζω τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀκεραιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους».

—Ἄξιος—Ἄξιος. Φωνάζουν ἀπὸ τὰ θεωρεῖα.

***

Καὶ πρὶν τελειώσουν τὰ χειροκροτήματα τῆς Βουλῆς, γίνονται καὶ σχετικὲς ἑτοιμασίες γιὰ τὴν ἐγκατάστασι τοῦ Ἀντιβασιλέως στὰ Ἀνάκτορα (εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασί της ἡ Κυβέρνησις), ἂν καὶ ὁ ἁπλοϊκὸς Κουντουριώτης προτιμᾶ τὸ σπῆτί του, ἐκεῖ στὴν ὁδὸ Νικοδήμου.

Τὸ πρῶτο Διάταγμα ποὺ ὑπέγραψε τότε ὁ Ἀντιβασιλεὺς Κουντουριώτης, ἦταν τὸ Διάταγμα ἀναβολῆς τῶν ἐκλογῶν γιὰ τὴν πρώτη Νοεμβρίου.

1η Νοεμβρίου 1920! Ἀπὸ τὶς λίγες ἀλησμόνητες ἡμέρες τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας; Γιὰ νὰ περιγράψουμε τὴν περίοδο ἐκείνη—τὶς δύο ἑβδομάδες, μιὰ πρὶν ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς καὶ μιὰ ὕστερ' ἀπ' αὐτές—εἶναι ἀδύνατο καὶ ἐδῶ, τώρα νὰ μή . . . κομματισθοῦμε». Ἡ ἐφημερίδες τῶν δύο πολιτικῶν παρατάξεων

ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ἐγραφόταν μὲ δηλητήριο, καὶ ὄχι μὲ μελάνη. Καὶ ὁ γράφων αὐτὰ ἔφυγα ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἀπὸ τὰς «Ἀθήνας» καὶ ἀνέλαβα ὡς ἀρχισυντάκτης τὴν διεύθυνσιν... ὑπερκομματικῆς ἐφημερίδος—μὲ πολυδιήγητη κατόπιν ἱστορία της! Οἱ πολιτικοί—οἱ Βενιζελικοὶ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, καὶ οἱ 16 τῆς «Ἡνωμένης Ἀντιπολιτεύσεως» ἀπ' τὸ ἄλλο—ἐψηφοθηροῦσαν μὲ ἀπεγνωσμένα μέσα, περιτρέχοντας πόλεις καὶ χωρία—Προσφυγικοὶ συνοικισμοὶ δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμη—καὶ τσιφλίκια καὶ περιβόλια καὶ σαλόνια καὶ θέατρα—καὶ παντοῦ ἐκφωνοῦσαν ζωηροὺς λόγους.

Ἡ ἐκλογὲς γίνονται μὲ σιωπή, ἀλλὰ πάντα μὲ ζωηρὸ φανατισμό. Καὶ ἡ Δευτέρα—2 Νοεμβρίου—ξημερώνει μὲ χαρὲς γιὰ τοὺς ἀντιβενιζελικούς.

—Ἔρχεται, ἔρχεται ὁ Κωνσταντῖνος. Ἦσαν οἱ πρῶτες κραυγὲς γιὰ τὰ ἐπινίκεια.

Ὁ Βενιζέλος ἀφοῦ ἔχασε τὴς ἐκλογὲς ὑπέβαλε στὸν Ἀντιβασιλέα Κουντουριώτη τὴν παραίτησι τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐκλήθη νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησι τὸ Κόμμα ποὺ ἐκέρδισε στὴς ἐκλογές. Καὶ ἦταν αὐτὸ ἡ Ἡνωμένη Ἀντιπολίτευσις, ἡ ὁποία στὸ πρόγραμμά της εἶχε τὴν ἐπαναφορὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου!!!

Στὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως ἐδημοσιεύθη στὴς 4 Νοεμβρίου τὸ Β. Διάταγμα καὶ σχετικὸ μὲ τὴν Κυβερνητικὴ μεταβολή.

«Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 31 τοῦ συντάγματος εὐαρεστούμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν τὴν ὑποβληθεῖσαν Ἡμῖν παραίτησιν τοῦ Προέδρου τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν κ. Ἐλευθερίου Βενιζέλου καὶ διορίζομεν πρόεδρον τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν κ. Δημήτρ. Ράλλην.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν θέλει προσυπογράψει καὶ ἐκτέλεσῃ τὸ παρὸν Διάταγμα».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 4 Νοεμβρίου 1920

Ὁ Ἀντιβασιλεὺς

Π. Κουντουριώτης

Ἐλ. Κ. Βενιζέλος

Τὴν Κυβέρνησι ποὺ ἐσχηματίσθη, μετὰ τὴν παραίτησι τοῦ Βενιζέλου, ἀποτελοῦσαν οἱ :

Δημήτριος Ράλλης πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν καὶ προσωρινῶς, ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης.

Δημήτριος Γούναρης τῶν Στρατιωτικῶν.

Παναγῆς Τσαλδάρης Ἐσωτερικῶν καὶ προσωρινῶς ἐπὶ τῆς Συγκοινωνίας.

Νικόλαος Καλογερόπουλος τῶν Οἰκονομικῶν καὶ προσωρινῶς καὶ τοῦ Ἐπισιτισμοῦ.

Π. Μαυρομιχάλης τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ προσωρινῶς καὶ τῆς Γεωργίας.

Ἰωάν. Δ. Ράλλης τῶν Ναυτικῶν.

Θεόδωρος Ζαΐμης τῆς Παιδείας καὶ προσωρινῶς καὶ τῆς Περιθάλψεως.

* * *

Στὸ ζήτημα τῆς Ὁρκωμοσίας τῆς νέας Κυβερνήσεως ὁ Ἀντιβασιλεὺς Κουντουριώτης συνήντησε τὴς πρῶτες ἀνωμαλίες, τὰ πρῶτα ἐμπόδια στὸ ὑψηλὸ ἀξίωμα ποὺ εἶχε δεχθῇ καὶ ἀναλάβει πρὸ 18 ἡμερῶν. Τὰ περισσότερα καὶ κυριώτερα μέλη τῆς Κυβερνήσεως, δὲν ἤθελαν νὰ ὁρκισθοῦν ἐνώπιόν του.

Ὅταν ὁ Κουντουριώτης τὸ ἔμαθεν αὐτὸ ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμία νὰ παραιτηθῇ τὸ γρηγορώτερο, γιὰ νὰ πάῃ στὴν Ὕδρα νὰ ἡσυχάσῃ. Στὸ Ράλλη, ὁ ὁποῖος ἐπῆγε καὶ τὸν εἶδε γιὰ τὴ σχετικὴ συνεννόησι τοῦ εἶπε μ' φιλικὸ ὕφος — ἦσαν παληοὶ γνώριμοι.

—Σὲ παρακαλῶ ἀγαπητέ μου κάμε μου τὴ χάρι νὰ μὲ διευκολύνῃς νὰ βγῶ ἀπ' αὐτὸ τὸ μπελλᾶ. Ἔλα ἐσὺ νὰ σὲ ὁρκίσω καὶ ὡς πρωθυπουργὸς μετὰ κανόνισε τὰ ζητήματα ὅπως θέλεις. Ἐγὼ ἐκλήθην νὰ ὑπηρετήσω τὴν Πατρίδα, ὄχι τὰ κόμματα.

Ἔτσι καὶ ἔγινε. Ὁρκίσθη ὁ Ράλλης ὡς πρωθυπουργὸς ἐνώπιον τοῦ Ἀντιβασιλέως Κουντουριώτη καὶ ἡ ἀνωμαλία ἐτελείωσε.

Ἅμα ὁ Ράλλης ἀνέλαβε τὴν Κυβέρνησι ὁ Κουντουριώτης τοῦ ὑπέβαλε τὴν παραίτησί του—ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη στὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, τῆς 4 Νοεμβρίου 1920.

«Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος

Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω ὑμῖν μετὰ παρακλήσεως, ὅπως εὐαρεστούμενοι ἀνακοινώσετε εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον καὶ τὴν ἐθνικὴν Ἀντιπροσωπείαν, ὅταν ἡ Βουλὴ συνέλθῃ, ὅτι παραιτοῦμαι τῆς δι' ἀποφάσεως αὐτῆς ἀνατεθείσης μοι Ἀντιβασιλείας.

Π. Κουντουριώτης»

Ἡ παραίτησις αὐτὴ ἔγινε δεκτὴ καὶ ἡ σχετικὴ ἀπόφασις ἐδημοσιεύθη τὴν ἄλλη ἡμέρα στὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

«Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος

Γίνεται δεκτὴ παρὰ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἡ ἀπὸ 4 Νοεμβρίου 1920 ὑποβληθεῖσα εἰς αὐτὸ παραίτησις ἀπὸ τῆς Ἀντιβασιλείας τοῦ Ναυάρχου κ. Παύλου Κουντουριώτη».

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον

Ὁ Πρόεδρος — Τὰ μέλη

Δ. Ράλλης

Καὶ ἡ Ἀντιβασιλεία ἀνετέθη στὴ Βασιλομήτορα Ὄλγα, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ὡρκίσθησαν καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς Κυβερνήσεως».

***

Ὁ Π. Κουντουριώτης ἀπεσύρθη λιγάκι ζαλισμένος ἀπὸ τὴς φουρτοῦνες τῆς στεριᾶς. Ἀλλὰ ἡ Μοῖρα δὲν τὸν ἄφησε νὰ ἡσυχάσῃ πολὺν καιρό. Ὕστερα ἀπὸ ἕνα μῆνα περίπου, ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης ὁ ἄτρωτος ἀπὸ τὴς τουρκικὲς ὀβίδες στὴς ἱστορικὲς ναυμαχίες τοῦ 1912 καὶ 1913 ἐτραυματιζόταν ἀπὸ δολοφονικὲς σφαῖρες ἑλληνικὲς τὴν ὥρα ποὺ ἐπιστατοῦσε σ' ἕνα εἰρηνικὸ καὶ φιλανθρωπικὸν ἔργο.

Ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποία ἐπολέμησε περισσότερα χρόνια ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα Κράτη εἶχε—καὶ στὸ 1921—ἀγῶνες ἐξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς καὶ διπλωματικούς. Τὰ θύματα πολέμου, ἐγινόνταν ὅλο καὶ πιὸ πολλά. Ἡ Κρατικὴ περίθαλψις ποτὲ δὲν ἦταν ἀρκετὴ

γι' αὐτὴ τὴ δυστυχισμένη τάξι. Τὰ βοηθοῦσε—ἂν καὶ ὄχι μὲ πολὺ πρακτικὸ σύστημα—ἡ ἰδιωτικὴ φιλανθρωπία. Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀμερικῆς—μὲ προπαγάνδα ἰδίως τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς ἐφημερίδος «Ἐθνικὸς Κῆρυξ» τῶν : Π. Τατάνη καὶ Δ. Καλλιμάχου, λογίου κληρικοῦ—ἔκαμαν μεγάλες χρηματικὲς προσφορὲς γι' αὐτὸν τὸ σκοπό. Μὲ τοὺς ἐράνους τους ἐμαζεύθη ἕνα μεγάλο ποσὸν γιὰ τὰ θύματα πολέμου. Γιὰ τὴ διανομὴ τῶν βοηθημάτων αὐτῶν ἐσχηματίσθη στὰς Ἀθήνας μιὰ μεγάλη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν ἐπίτιμη Προεδρεία τοῦ Ναυάρχου Κουντουριώτη.

Τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀποτελοῦσε βέβαια τὴν καλλίτερη ἐγγύησι γιὰ τὴ δικαία καὶ ἀμερόληπτη διανομὴ σ' ὅλους ὅσοι εἶχαν ἀνάγκη. Κανεὶς δὲν εἶχεν ἀντίρρησι. Οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἦσαν φίλοι τοῦ Κουντουριώτη.

Καὶ ὅμως ἡ μοῖρα ἐπεφύλασσε μιὰ τραγικὴ ἔκπληξι στὸ ἀνθρωπιστικὸ ἔργο τοῦ Ναυάρχου.

Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐδιάβασε στὶς ἐφημερίδες τῆς 8 Δεκεμβρίου 1921.

»Ἀπόπειρα Δολοφονίας
Κατὰ τοῦ Ναυάρχου Κουντουριώτη

»Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς χθὲς διεδόθη ὅτι ἐγένετο δολοφονικὴ ἀπόπειρα κατὰ τοῦ Ναυάρχου Κουντουριώτη. Ἡ εἴδησις προκάλεσε ζωηρὰν συγκίνησιν καὶ μέγα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου διερωτῶντος μετ' ἀγωνίας τὰς λεπτομερείας τῆς ἀποπείρας καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου ὃν διέτρεξεν ὁ ἔνδοξος ναύαρχος.

Ἡ ἀπόπειρα εἰς τὰς λεπτομερείας της ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Τὴν πρωΐαν τῆς χθὲς 7—12—21 ὁ ναύαρχος μετὰ τοῦ κ. Ἀλ. Πάλλη καὶ δίδος Πανταζίδου μετέβησαν εἰς τὰ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀπόλλωνος 3 Γραφεῖα τῆς διανομῆς ἐπιδομάτων εἰς τραυματίας καὶ οἰκογενείας θυμάτων πολέμου ἐκ τῶν ἐράνων τῶν ἀποσταλέντων ἐξ Ἀμερικῆς πρὸς τὸν Ναύαρχον.

Τὴν 1ην π. μ. ἄγνωστος προσελθὼν εἰς τὰ γραφεῖα εἰδοποίησε τὴν ὑπάλληλον δίδα Πανταζίδου νὰ προσέξουν, διότι ἐντὸς

ὀλίγου πρόκειται νὰ γίνῃ φασαρία! Μετὰ πέντε λεπτὰ τρεῖς ἄγνωστοι ἐν στρατιωτικῇ περιβολῇ εἰσήλασαν ἐν τῷ γραφείῳ καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν τράπεζαν ὅπου συνεδρίαζεν ἡ ἐπιτροπὴ Εἰς παρατήρησιν δὲ τῆς δίδος Πανταζίδου ν' ἀναμείνουν τὴν σειράν των, ὥρμησαν καὶ ἐκακοποίησαν αὐτὴν διὰ τῶν ράβδων των ἐτραυμάτισαν δὲ καὶ τὴν γραμματέα Φρ. Ρομπατσάνου.

Εὐθὺς κανόπιν ἐξήγαγον τὰ περίστροφά των καὶ ἐπυροβόλησαν κατὰ τοῦ ναυάρχου καὶ τοῦ κ. Πάλλη χωρὶς προηγουμένως νὰ μεσολαβήσῃ μεταξύ των τίποτε ἄλλο.

Ἡ μιὰ τῶν σφαιρῶν εὗρε τὸν Ναύαρχον εἰς τὴν κοιλιακὴν χώραν· προσκρούσασα ἐπὶ τῆς ἀγκράφ τῆς ζώνης του ἐξέκλινε κα εἰσέδυσε ἀριστερά, ἑτέρα δὲ σφαῖρα εὑρέθη ἐντὸς τῶν ἐνδυμάτων των, ἐσώθη δὲ ῥιφθεὶς ἐκ τοῦ καθίσματός του. Συγχρόνως διὰ ράβδου ὀζώδους συνετρίβετο ἡ ἀριστερά του χείρ. Αἱ δύο κυρίαι καὶ ὁ κ. Πάλλης κατέπεσαν ἤδη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αἱμόφυρτοι. Οἱ ἄγνωστοι ἐν τῇ δημιουργηθείσῃ ταραχῇ ἐξηφανίσθησαν.

Ὁ Ναύαρχος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἀγνώστων καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ κ. Ἀργυροπούλου καὶ τοῦ ἀνθυπομοιράρχου κ. Τσολάκη κατηυθύνθη εἰς τὴν οἰκίαν του ὅπου ὁ χειροῦργος κ. Κωτσονόπουλος τοῦ ἐπέδεσε προχείρως τὸ τρῦμα.

Τὴν 1 μ. μ. ὁ ναύαρχος μετεφέρθη εἰς τὸν «Εὐαγγελισμὸ» ὅπου τὴν 2 καὶ 15′ ἐχειρουργήθη ἐξαχθείσης τῆς σφαίρας νικελίνου συστήματας Μπράουνινκ ἡ ὁποία ἔθιξε τὰ μαλακὰ μέρη τῆς κοιλίας χωρὶς νὰ θίξῃ τὸ περιτώναιον. Μετὰ τῆς σφαίρας ἐξήχθη καὶ τεμάχιον θραύσματος τῆς ἀγκράφ. Οἱ ἰατροὶ βεβαιοῦν ὅτι ὁ ναύαρχος ἐσώθη χάρις εἰς τὴν ἀγκρὰφ τῆς ζώνης του εὑρίσκεται δὲ ἐκτὸς κινδύνου. Μόνον τὸ κάταγμα τῆς χειρὸς θὰ τὸν βασανίσῃ ἐπί τινα χρόνον. Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν χθὲς πληθὺς κόσμου ἐπεσκέφθη τὴν οἰκίαν τοῦ ναυάρχου.

Ἐκ τῶν πρώτων προσῆλθον οἱ φιλελεύθεροι πληρεξούσιοι.

Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας κ. Ντὲ Μπιγὺ μεταβαίνων εἰς τὸ

Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ μαθὼν καθ' ὁδὸν τὴν ἀπόπειραν ἔσπευσεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ναυάρχου καὶ ἔμαθε τὰς λεπτομερείας παρὰ τοῦ κ. Ἰωάν. Κουντουριώτου ἀδελφοῦ τοῦ Ναυάρχου. Μεταβὰς ἀκολούθως εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνήγγειλεν εἰς τὸν κ. Καρτάλην τὸ γεγονός. Ἐπίσης ἐκ τῶν πρώτων προσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ναυάρχου ὁ πρεσβευτὴς τῆς Σερβίας κ. Μπαλούτσιτς καὶ τὸ ἀπόγευμα πάντες οἱ πρεσβευταὶ τῆς Ἀντάντ.

Ἀνακρίσεων ἐπελήφθη αὐτοπροσώπως ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας κ.λ.».

Ἄλλες λεπτομέρειες δὲν ἐνδιαφέρουν σήμερα. Τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς συνήθης περιπέτειες ποὺ ἔχει πάντα ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων μὲ τὰ μεγάλα ἀξιώματα.

***

Στὰ 1922 μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφή, ἀρχίζουν στὴν Ἑλλάδα ἀγῶνες *Πολιτειακοί*. Προετοιμάζονται καλὰ πρὶν ἀρχίσουν. Τὸ λάθος γιὰ τὴν ἀποτυχημένη πολιτικὴ τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας τὸ πληρώνουν μοιραῖα θύματα--οἱ πολιτικοὶ ποὺ ἐκυβέρνησαν ἀπὸ τὰς 4 Νοεμβρίου 1920 ὡς τὰς 14 Σεπτεμβρίου 1922, ὅτε ἐπεβλήθη ἡ Ἐπανάστασις Πλαστήρα—Γονατᾶ. Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος φεύγει—γιὰ δεύτερη καὶ τελευταία φορά.—Τὸν διεδέχεται στὸ θρόνο ὁ νόμιμος τώρα διάδοχος, ὁ υἱός του Γεώργιος—Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β'.

Ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν τελείωσαν ὡς ἐκεῖ. Δὲν φταίουν τόσο τὰ πρόσωπα—νομίζουν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν τότε ἔγκυρη γνώμη—ὅσο τὰ συστήματα. Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ ἀλλάξουν γιὰ νὰ σωθῇ ὁ τόπος. Στὴν κίνηση αὐτὴ πρωτοστατοῦσε ἡ Δημοκρατικὴ Ὁμὰς μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἀλ. Παπαναστασίου.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β' δὲν ἐστηριζόταν καθόλου στερεὰ στὸ θρόνο του.

Ἡ συζήτησι στὶς στῆλες τῶν ἐφημερίδων γιὰ τὴν ἐγκαθίδρυσι τῆς ἀβασίλευτης Δημοκρατίας ἐγινόνταν ὅλο καὶ πιὸ ἔντονη καὶ χωρὶς ἐπιφυλάξεις πλέον. Σιὴς δημοσιογραφικὲς ἐκεῖνες συ-

ζητῆσεις γιὰ τὴ δημοκρατία ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Ναύαρχος Π. Κουντουριώτης, μὲ μιὰ ἐπιστολὴ ποὺ ἐδημοσίευσε στὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα». Στὴν ἐφημερίδα αὐτὴ ἐδημοσιευόνταν τὸ φθινόπωρο τοῦ 1922 συνεντεύξεις, ἄρθρα, ἐπιστολὲς πολιτικῶν, σχετικὰ μὲ τὴς ἀπόψεις τους γιὰ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα. Στὴς 7 Ὀκτωβρίου 1922 ἐδημοσίευσεν ὁ Κουντουριώτης στὸ Βῆμα μιὰ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀλ. Καραπάνο ὡς συμπληρωματικὴ ἀπάντησι σὲ δηλώσεις ποὺ ἐδημοσιεύθηκαν στὴν ἐφημερίδα αὐτή.

«Ἀγαπητὲ φίλε,

Ἡ ἀνάγνωσις εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» τῶν δηλώσεών σου καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἔφεραν εἰς τὴν μνήμην μίαν συμβουλευτικὴν ἐπιστολήν,—ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφίαν τῶν ἀδελφῶν Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτη, προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ περὶ τὸ ἔτος 1836—μέρος τῆς ὁποίας παραθέτω :

«.... Νομίζω τέλος πάντων ἐπικίνδυνον καὶ πάντως ἀσύμφωρον μάλιστα εἰς τὰς παρούσας περεστάσεις καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρώπης, νὰ δώσῃ ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις τὴν ἄδειαν εἰς τὴν διοίκησιν νὰ μεταβάλῃ τὸ σύστημα, εἰς Μοναρχικόν. Εἰς τοῦτο δὲν θέλω δώσει ποτὲ τὸν ψῆφον μου καὶ διότι θέλει αὐξήσει τὰς περὶ ἡμῶν ἔριδας τῶν βασιλέων, ἐνῷ θέλει ψυχράνει πολὺ τὴν ζέσιν τῶν Φιλελευθέρων, καὶ διότι τὸ ἔθνος μας δὲν εἶναι ἀκόμη εἰς κατάστασιν νὰ φυλάξῃ τὴν αὐτονομίαν του ἀ π ὸ τ ὰ ς ἐ π ι β ο υ λ ὰ ς ἑ ν ὸ ς Μ ο ν ά ρ χ ο υ κ α ὶ τ ῶ ν α ὐ λ ι κ ῶ ν τ ο υ». Νομίζει κανεὶς ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἐγράφη διὰ τὰς σημερινὰς περιστάσεις. Μετὰ τὴν Ἐθνικὴν δυσεπανόρθωτον καταστροφὴν καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τελικοῦ ὀλέθρου, ὀφείλομεν ἅπαντες νὰ συντελέσωμεν εἰς τὸ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ φυσικὸν αὐτῆς πολίτευμα : Τ ὸ Δ η μ ο κ ρ α τ ι κ ὸ ν, τὸ ὁποῖον θὰ φέρῃ καὶ τὴν συμφιλίωσιν, διότι θὰ λείψουν αἱ Αὐλαὶ καὶ τὰ παρεπόμενά των.

Σὲ ἀσπάζομαι

Ναύαρχος Π. Κουντουριώτης

X

1923—1935

«Πρόεδρος Δημοκρατίας»

Ὁ Δημοκρατικὸς ἄνεμος στὴν Ἑλλάδα γίνεται ὅλο καὶ πιὸ ἰσχυρός. Οἱ Βασιλόφρονες καταγίνονται μὲ ρωμαντισμούς. Οἱ Δημοκρατικοὶ ἐργάζονται. Ὑπερισχύουν.

Σὲ λίγον καιρὸ ἀκόμη—στὰ 1923—ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ θρόνο του ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Β΄ καὶ γίνεται «Προσωρινὸς Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος» ὁ Ναύαρχος Παῦλος Κουντουριώτης.

Προσωρινός! Ἀλλὰ—le provisoire dure longtemps.

Στὴς 25 Μαρτίου 1924 ἐκηρύχθη ἡ Δημοκρατία. Ὁ Κουντουριώτης ἦταν ὁ φυσικὸς πιὰ ἀρχηγός της. Στὴν ἀρχὴ μετὰ τὴν ἀνακήρυξι της ἔμεινε διατηρώντας τὸν παληό του τίτλο, τοῦ Κυβερνήτη.

Μὲ αὐτὸν τὸν τίτλο του ὑπόγραψε καὶ τὸ πρῶτο Διάταγμα μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσι τῆς Δημοκρατίας. Τὸ πρῶτο του αὐτὸ διάταγμα ἦταν μία πρᾶξις εἰρηνιστική: Ἡ ἀμνηστεία καὶ τῶν πολιτικῶν ποὺ εἶχαν ἀναμιχθῆ στὸ ἀντιεπαναστατικὸ Κίνημα (Λεοναρδοπούλου κ.λ.π.)

Ἄρθρον μόνον

Ἀπαλλάσσονται πάσης ποινῆς πάντες οἱ πολιτικοὶ ὑπαίτιοι τῶν κολασίμων πράξεων τῶν σχετιζομένων μὲ τὸ στασιαστικὸν κίνημα τοῦ Ὀκτωβρίου 1923 ἐφ' ὅσον κλπ. Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως του εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ Προσωρινὸς
Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος
Ναύαρχος Π. Κουντουριώτης

*
* *

Ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ (Κυβέρνησις Παπαναστασίου) ἀναγορεύεται ἀπὸ τὴν ἐθνοσυνέλευσι ὁ Κουντουριώτης

«Πρόεδρος Δημοκρατίας»

Αὐτὸς ἦταν ὁ φυσικός του τίτλος μὲ τὸ νέο Πολίτευμα.

*
* *

Κατὰ τὰ μέσα Μαρτίου 1926 ἐπὶ Κυβερνήσεως Παγκάλου, ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης—ὄχι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν πολιτικὴ κατάστασι—παραιτεῖται ἀπὸ τὸ Προεδρικὸν ἀξίωμα. Προβάλλει ὡς δικοιολογία λόγους ὑγείας.

Ἡ σχετικὲς εἰδήσεις τῶν ἐφημερίδων τότε ἀνάφεραν :

«Ἡ ἀπὸ καιροῦ ἐκδηλωθεῖσα ἀπόφασις, τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ναυάρχου Κουντουριώτη ὅπως παραιτηθῇ τοῦ ὑπάτου ἀξιώματός του ἐπραγματοποιήθη χθές.

Ὁ κ. Κουντουριώτης δι' ἐπιστολῆς του ἀπευθυνθείσης πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν κ. Πάγκαλον ἀνεκοίνου ὡς ὁριστικὴν πλέον τὴν ἀπόφασίν του ὅπως παραιτηθῇ τοῦ Προεδρικοῦ ἀξιώματος. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὁ κ. Κουντουριώτης ἐκάλει τὸν Πρωθυπουργὸν εἰς ἰδιαιτέραν συνομιλίαν διὰ χθὲς τὸ ἑσπέρας.

Πράγματι περὶ τὴν 8ην ὁ κ. Πάγκαλος μετέβη ἐκ τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Κουντουριώτη μετὰ τοῦ ὁποίου παρέμεινε συνομιλῶν ἐπὶ μίαν ὥραν καὶ πλέον.

Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας τὴν ἀπόφασίν του νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογὴν νέου Προέδρου καὶ τὸν καθορισμὸν ὡς ἡμέρας τῆς ἐκλογῆς ταύτης τῆς Κυριακῆς 4η Ἀπριλίου, παρεκάλεσε δὲ αὐτὸν ὅπως ἐξακολουθήσῃ ἀσκῶν τὰ Προεδρικὰ καθήκοντα μέχρι τῆς ἀναλήψεως τούτων ὑπὸ τοῦ ἐκλεγησομένου νέου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Ὁ κ. Κουντουριώτης ἐδήλωσεν ὅτι ἂν καὶ ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας του τοῦ ἐπιβάλλει ν' ἀποσυρθῇ, ἐν τούτοις εἶναι διατεθειμένος νὰ ἐξακολουθήσῃ μέχρι τῶν ἐκλογῶν ἀσκῶν τὰ καθήκοντά του.

Ὁ κ. Πάγκαλος ἐδήλωσεν ὅτι ἡ ἐκλογὴ θὰ ἐνεργηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑφισταμένων ἐκλογικῶν καταλόγων».

Τὴν νύκτα τῆς 18ης Μαρτίου 1926 ἐδημοσιεύθη στὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως συντακτικὴ ἀπόφασις διὰ τῆς ὁποίας προεκηρύσσοντο ἐκλογαὶ διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας στὰς 4 Ἀπριλίου. Τὸ Διάταγμα ἔλεγε:

«Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἀπὸ 4 Ἰανουαρίου 1926 διάγγελμα Ἡμῶν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Ἐπειδὴ κατόπιν τῆς παραιτήσεως τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Π. Κουντουριώτη δὲν εἶναι συγκεκροτημέναι ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία ὅπως προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κατὰ τὸ ἄρθρον 65 τοῦ Συντάγματος, ἀποφασίσαμεν καὶ διατάσσομεν.

Ἄρθρον 1. Τὴν 4ην Ἀπριλίου ἐ ἔ.ἡμέραν Κυριακὴν ἐνεργηθήσεται ψηφοφορία πρὸς ἐκλογὴν Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Ἄρθρον 2. Δικαίωμα ψήφου ἔχουν κ.τ.λ.

. . . . . .

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Μαρτίου 1926

Θεόδωρος Πάγκαλος

Ἡ ἐκλογὴ ἔγινεν καὶ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐξελέγη ὁ Θεόδωρος Πάγκαλος.—ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε δικτατορικὴ ἐξουσία.

Στὶς 26 Αὐγούστου τοῦ ἔτους ἐκείνου ἡ Δικτατορία τοῦ Παγκάλου ἀνατρέπεται.

Καλεῖται πάλιν ὁ Κουντουριώτης στὴ θέσι του, τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Τοῦ γίνεται δεύτερη δολοφονικὴ ἀπόπειρα, ἔξω ἀπὸ τὴ Δημαρχία, ὅπου εἶχε κληθῇ γιὰ κάποια τελετή. Τραυματίζεται, τὸν πηγαίνουν στὴν Πολυκλινική, τοῦ ἐπιδένουν τὸ τραῦμα, ἀλλὰ δὲν τὸν χάνει καὶ τὸ Κυβερνεῖο. Παρὰ τὰ τραγικὰ ἐμπόδια ποὺ τοῦ παρουσιάζονται κάθε τόσο, παρὰ τὰ χρόνια ποὺ ἀρχίζουν πιὰ νὰ τὸν βαραίνουν, ὁ ἀγαθὸς Ναύαρχος ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύῃ ὅτι δὲν ἔληξεν ἡ θητεία του γιὰ τὴν ὑπηρεσία τῆς πατρίδος. Καὶ μένῃ στὸ Κυβερνεῖο, ὄχι μονάχα γιὰ πιστὸς καὶ τίμιος φρουρὸς τοῦ πολιτεύματος, ὑπεράνω ἀπὸ τὰ κομματικά... ρεύματα, ἀλλὰ καὶ γιατὶ νοιώθει τὴν ἀγάπη του πρὸς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν παλαιὰ πατριαρχικὴ ἀντίληψι ὁμηρικοῦ ἄρχοντος—ἔστω καὶ θεωρητικὰ— «*ᾧ λαοὶ ἐπιτετράφαται καὶ τόσα μέμηλεν*».

Μὲ τὴν ἴδια καλωσύνην καὶ ἁπλότητα καὶ εἰλικρίνεια δέχεται ὁ Κουντουριώτης, —στὸ Κυβερνεῖο, τοὺς πολιτευτάς, καὶ ἀξιωματικούς, τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους καὶ τὸν ἁπλοϊκὸ λαό.

Δὲν τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸ λαὸ τὸ ψυχρὸ φράγμα τῆς ἀνακτορικῆς ἐθιμοτυπίας. Ὅποιος ἤθελε νὰ παρουσιασθῇ στὸν Κυβερνήτη δὲν ἐπερνοῦσε ἀπὸ τὰ καυδιανὰ δίκρανα τῶν...διατυπώσεων!

Ποτὲ ὅλα τὰ χρόνια ποὺ ἦταν Πρόεδρος ὁ Κουντουριώτης δὲν ἐφήρμοσε γιὰ τὶς παρουσιάσεις ***Πρωτόκολλον Αὐλικῆς ἐθιμοτυπίας***.

Μιὰ φορὰ κάποτε ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατιωτικοῦ του οἴκου (τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας) Στρατηγὸς Φρατζῆς [1] τοῦ ἔκαμε μιὰ σχετικὴ ὑπόδειξι

---

(1) Ὁ Α. Φρατζῆς (ἐκ τῆς γνωστῆς Βυζαντινῆς οἰκογενείας) ἕνας ἀπὸ τοὺς πλέον μορφωμένους ἀξιωματικούς μας, ὑπῆρξε πολύτιμος

—Κύριε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ συνταχθῇ διὰ τὰς διαφόρους παρουσιάσεις κτλ. εἰς τὸ Κυβερνεῖον, *Πρωτόκολλον*, Αὐλικῆς ἐθιμοτυπίας.

—Δὲν μᾶς χρειάζεται ἀγαπητέ μου Φρατζῆ—τοῦ εἶπε χαμογελώντας ὁ Κουντουριώτης. Ἐμεῖς δὲν θὰ κυβερνήσουμε μὲ *Πρωτόκολλα*.

Ἦταν διφορούμενη ἡ εὔστοχη καὶ ἐπιφανειακὰ [λογοπαικτικὴ ἀπάντησις τοῦ Πρόεδρου.

Καὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ καὶ μετὰ,διάφοροι κομματιζόμενοι ἀξιωματικοὶ συνέτασσαν *Πρωτόκολλα* μυστικὰ γιὰ νὰ ὑποσηρίξουν ἢ νὰ ρίξουν τὴν Κυβέρνησι, ἢ νὰ ἐξυπηρετήσουν αὐτὲς ἢ ἐκεῖνες τὴς βλέψεις... Τὰ Πρωτόκολλα ἦσαν τῆς μόδας!

Καὶ ὁ Κουντουριώτης εἶπε μὲ τὴν πατριωτικὴ θυμοσοφία του—κι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἀκουσθῇ ἀπὸ ὅλους·

Ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ κυβερνηθῇ μὲ «Πρωτόκολλα»

Ὁ Κουντουριώτης καὶ ὡς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας—κυβερνήτης τοῦ «σκάφους τῆς Πολιτείας»—ἦταν ἁπλοῦς καὶ ἀνεπιτήδευτος καὶ καταδεκτικός, τὸ ἴδιο ὅπως ἦταν πρὶν γείνη τιποτ' ἄλλο ἀπὸ Κυβερνήτης ἑνὸς καραβιοῦ. Ἀπὸ τὸ ἀξίωμα δὲν ἔπαιρνε αἴγλη. Ἔδιδε σ' αὐτό.

Μιὰ ἁπλόγραμμη σκιαγραφία τοῦ «Πρώτου Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας» σχετικὴ μὲ τὴν ἐπίσημη ζωή του θυμοῦμαι εἶχε δώσει ὁ συνάδελφος καὶ συμπαθὴς ποιητὴς Κ. Οὐράνης, στὸν «Μηνιαῖον Ἐθνικὸν Κήρυκα» τῆς Ν. Ὑόρκης, στὰ 1926 ἢ 27, ἐποχὴ ποὺ ἔγραφα καὶ ἐγὼ τακτικὲς σ' αὐτὸν ἀνταποκρίσεις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

βοηθὸς τοῦ Κουντουριώτη, σ' ὅλες τῆς Προεδρικές του περιόδους ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Στρατιωτικοῦ του οἴκου.—Ἰδιαίτερος Γραμματεὺς τοῦ Ναυάρχου—Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν ὁ φίλος καὶ ἄλλοτε συμφοιτητής μου στὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ν. Π. Ἀποστολόπουλος—ὁ ὁποῖος πολλὲς ὑπηρεσίες προσέφερε καὶ στὸ κόμμα τῶν Φιλευθέρων. Ὑπασπισταὶ κ.τ.λ. κατὰ καιροὺς διάφοροι ἐκλεκτοὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ κατὰ προτίμησιν.

«Τὰ Γραφεῖα—ἀναφέρουν ἡ γραμμὲς ποὺ ἔχω ὑπ' ὄψει μου—τῆς Προεδρίας διηρημένα εἰς στρατιωτικὸν καὶ πολιτικὸν οἶκον, εἶναι ἐγκατεστημένα εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ πρώην Ἀνάκτορον τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας Ναύαρχος Π. Κουντουριώτης ἐργάζεται ἐκεῖ ὅλο τὸ πρωΐ. Τὸ δωμάτιον ὅπου συνήθως ἐργάζεται εἶναι ἡ παλαιὰ βιβλιοθήκη τοῦ Κωνσταντίνου—ἕνα εὐρύχωρο καὶ σεμνὰ ἐπιπλωμένο δωμάτιο εὑρισκόμενον εἰς τὸ μεσαῖον πάτωμα τοῦ ἀνακτόρου. Ἡ ἐπίπλωσις τοῦ Προεδρικοῦ Μεγάρου ἐγένετο δημοσίᾳ δαπάνῃ, πολλὰ δὲ τῶν ἐπίπλων τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας ἐπωλήθησαν οἰκειοθελῶς παρὰ τοῦ ἀντιπροσώπου της εἰς τὸ Δημόσιον, διὰ τὴν ἐπίπλωσιν τῆς Προεδρίας. Ἐκεῖ γίνονται ὅλαι αἱ τελεταί, ἀλλὰ ἡ κατοικία τοῦ Προέδρου εἶναι εἰς ἕνα σεμνὸ οἴκημα τῆς ὁδοῦ Νικοδήμου.

Οἱ Πρεσβευταὶ ἐπιδίδουν συνήθως τὸ πρωΐ τὰ Διαπιστευτήριά των εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας. Ἡ Προεδρικὴ Φρουρὰ ἀποτελουμένη ἀπὸ εὐσταλεῖς εὐζώνους ἀποδίδει τὰς τιμὰς πρὸς τὸν ἐρχόμενον διὰ τὴν ἐπίδοσιν τῶν διαπιστευτηρίων του Πρεσβευτήν. Τὸν ὑποδέχεται ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ὁ Διευθυντὴς τῆς ἐθιμοτυπίας καὶ τὸν ὁδηγοῦν εἰς τὴν Αἴθουσαν ὅπου ἀναμένει ὁ Πρόεδρος περιστοιχιζόμενος ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Πολιτικοῦ του καὶ Στρατιωτικοῦ του Οἴκου φέρων συνήθως φράκο καὶ τὸν Ἑλληνικὸν Μεγαλόσταυρον.

Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως τὸ ἑξῆς: Ὁ πλέον ὁρατὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς λειτουργοὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εἶναι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Δὲν εἶναι ἁπλῶς σύνηθες νὰ τὸν συναντήσῃ κανὶς μόνον εἰς τὸν δρόμον. Δέχεται εἰς τὸ Κυβερνεῖον καὶ εἰς τὸ σπῆτί του ὁποιαν ὥραν καὶ ἂν πᾶτε νὰ τὸν ἰδῆται, ἀρκεῖ νὰ εὑρίσκεται. Εἰς τὸ Κυβερνεῖον σᾶς ἀναγγείλλει ἁπλῶς ἕνας ὑπασπιστὴς καὶ εἶναι σπάνιον νὰ περιμένετε ἔστω καὶ δέκα λεπτά. Εἰς τὸ σπῆτί του δὲν ὑπάρχει οὔτε καὶ αὐτὸς ὁ ὑπασπιστής, ἀλλὰ μόνον ἕνας ὑπηρέτης. Τὸ Κράτος τοῦ δίδει ἕνα καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον δραχμὰς τὸν χρόνο, ὄχι μόνον ὡς ἐπιχορήγησι ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλες τὶς δαπάνες τοῦ Προεδρικοῦ Μεγάρου. Ὁ Πρόεδρος διατηρεῖ εἰς τὴν ὁμιλίαν του κάτι ἀπὸ τὴν ὑδραΐϊκην προφορὰν κτλ.»

*
* *

Τὸ 1928 εἶναι πλούσιο σὲ πολιτικὰ γεγονότα μὲ πολλὴ παρασκηνιακὴ κίνησι. Ὁ Βενιζέλος ἀνάθεωρεῖ τὴν ἀπόφασι ποὺ εἶχα λάβει νὰ ἀπόσχῃ ἀπὸ τὴν πολιτική.

Στὶς 23 Μαΐου τοῦ ἔτους ἐκείνου ὑποβάλλει στὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας Κουντουριώτη, τὴν παραίτησι της ἡ ὑπὸ τὴν Προεδρεία τοῦ Ἀλ. Ζαΐμη Οἰκουμενικὴ Κεβέρνησις.

Ἡ εἰδήσεις τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀναφέρουν :

«Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὁ κ. Ζαΐμης κατευθύνθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Κουντουριώτη, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεκοίνωσε τὰ τῆς ἐπελθούσης κυβερνητικῆς κρίσεως καὶ ὑπέβαλε τὴν παραίτησιν τῆς ὑπ' αὐτὸν Οἰκουμενικῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ κ. Κουντουριώτης ἀφοῦ ηὐχαρίστησε τὸν κ. Ζαΐμην διὰ τὴν μέχρι τοῦδε συνεργασίαν του τῷ ἐδήλωσεν ὅτι ἐπιφυλάσσεται, ἀφοῦ μελετήσῃ τὴν κατάστασιν νὰ προβῇ εἰς τὴν λῆψιν ἀποφάσεων.

Ὁ Κουντουριώτης ἐνεργοῦσε πάντα μὲ περίσκεψι καὶ ψυχραιμία. Δὲν τὸ παρέσυραν τὰ πολιτικὰ πάθη.

Ἡ ἐφημερίδες τῶν μεγάλων πολιτικῶν παρατάξεων ἀπηύθυναν ἐκκλήσεις στὸν Κουντουριώτη.

Ἡ «Πατρὶς» τοῦ ἔγραφε :

«*Ναύαρχε*

. . . . . .

Γενναῖε Ναύαρχε πρόσεξε. Ἡ ὥρα δὲν εἶναι ὀλιγώτερον κρίσιμος ἐκείνης καθ' ἣν ἔρριπτες τίτλους καὶ διάσημα ἐνώπιον ἑνὸς κραταιοῦ θρόνου διὰ νὰ σπεύσῃς εἰς τὴν Μακεδονίαν πρὸς σωτηρίαν τῆς Πατρίδος. Ἄκουσε ναύαρχε τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ».

Ἡ ἐφημερίδες ἡ ἀντιβενιζελικὲς τοῦ ἔγραφαν στὸν ἴδιον τόνον ἐπάνω-κάτω, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι τοῦ συνιστοῦσαν νὰ ἀκολουθήσῃ γραμμὴν πλεύσεως ἀντίθετη ἀπ' ἐκείνη ποὺ τοῦ ὑπεδείκνυαν οἱ ἄλλοι «Ἴσα τὸ κορμί σου Ναύαρχε» τοῦ ἔγραφεν ὁ ἀντίθετος τύπος.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ὡς ἐνδεδειγμένη τότε Κυβέρνησις ἐθεωρήθη μία Κυβέρνησις Βενιζέλου.

Τὸν Ἰούλιον ἐσχηματίσθη Κυβέρνησις Βενιζέλου—ἡ ὁποία τὸν Αὔγουστο ἐνήργησε καὶ τὴς ἐκλογές.

Πρὶν γίνουν ἡ ἐκλογὲς ἐκεῖνες προέκυψε τὸ ζήτημα: μὲ ποιὸ ἐκλογικὸ σύστημα θὰ ἔπρεπε νὰ διεξαχθοῦν.

Ὁ Βενιζέλος μὲ ἀναγκαστικὸ διάταγμα εἰσήγαγε τὸ Πλειοψηφικό, σύστημα ἀντὶ τοῦ Ἀναλογικοῦ ποὺ εἶχεν πρὶν ἐφαρμοσθῇ ἀπὸ τὸν Παπαναστασίου.

Ὁ Π. Τσαλδάρης ἡγέτης τοῦ λαϊκοῦ (Γουναρικοῦ) κόμματος κσὶ πρὸ ὀλίγου καιροῦ μέλος τῆς ὑπὸ τὸν Ζαΐμην Οἰκουμενικῆς Κυβερνήσεως—ἂν καὶ δὲν εἶχε στὴν οὐσία ἀντίθετη γνώμη γιὰ τὸ Πλειοψηφικό, ὅμως κατέκρινε τὴν δι' ἀναγκαστικοῦ Διατάγματος ἐφαρμογή του. Γι' αὐτὸ ὑπέβαλε στὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καὶ ἐκτενὲς ὑπόμνημα στὸ ὁποῖον ὑπεστήριζεν ἀναλυτικὰ τὴς ἀπόψεις του. Παρουσιάσθη στὸν Κουντουριώτη, τοῦ ἐδιάβασε τὸ ὑπόμνημα καὶ ἄρχισε νὰ τοῦ ἀναπτύσσῃ καὶ προφορικὰ τὴς ἀντιλήψεις του—καὶ τὴ γνώμη του ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπογράψῃ τὸ Ἀναγκαστικὸ Διάταγμα τοῦ Βενιζέλου.

Κάποια στιγμὴ ὁ Κουντουριώτης τὸν διακόπτει καὶ τὸν ρωτᾶ.

—Σεῖς Κύριε Τσαλδάρη εἶσθε νομικὸς καὶ μοῦ μιλεῖτε μὲ νομικοὺς ὅρους. Ἐγὼ εἶμαι ναυτικὸς καὶ δὲν ξεύρω ἀπ' αὐτὰ ποὺ μοῦ λέτε. Πέτε μου παρακαλῶ, αὐτὰ ποὺ μοῦ ζητεῖτε εἶναι προφανῶς διὰ τὸ καλὸ τῆς Πατρίδος ἢ ὄχι;

* *
*

Μετὰ τὴς ἐκλογὲς τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1928 τὸ Βενιζελικὸν κόμμα—ποὺ ἐβγῆκε ἀπ' αὐτὲς πανίσχυρο—κυβέρνησε μὲ ἀκλόνητη ἐπιβολὴ—καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πεποίθησι τοῦ ἀρχηγοῦ του ὅτι θὰ ἐρρύθμιζε κατὰ τὸν καλλίτερο τρόπο ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα τῆς χώρας. Σχετικὸ μ' αὐτὰ ἦταν καὶ ἡ ἐπιθυμητὴ ὁριστικοποίησις τοῦ Πολιτειακοῦ κατὰ τὴ νέα περίοδο τῆς θητείας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας—τοῦ Ναυάρχου.

Ὁ Π. Κουντουριώτης στὴς ἀρχὲς τοῦ Ἰουνίου 1929 ἐκλέγεται ἀπὸ τὴν Ἐθνοσυνέλευσι *τακτικὸς* Πρόεδρος τῆς Δημοκρα-

τίας. Ἡ ἐκλογή του παίρνει ἐξαιρετικὰ πανηγυρικὸ χαρακτῆρα. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν στὰς 5 Ἰουνίου 1929 παρουσιάζει ἑορτάσιμη ὄψι μ' ἀργία καὶ σημαιοστολισμοὺς Καταστημάτων, στρατιωτικὲς παρατάξεις καὶ παρελάσεις, μὲ κοσμικὴ κίνησι καὶ ἐπιβλητικὴ ἐπισημότητα στὴ Βουλή.

Ἀνάμεσ' ἀπὸ μεγαλοπρεπεῖς παρατάξεις καὶ μὲ ζωηρὲς χαιρετιστήριες ἐκδηλώσεις, πηγαίνει ὁ Ναύαρχος στὴ Βουλή, ὅπου ὁ Πρόεδρός της Ι. Τσιριμῶκος ἐξουσιοδοτημένος καὶ ἀπὸ τὴ Γερουσία τὸν προσφωνεῖ:

Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν δύο νομοθετικῶν σωμάτων τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας, ἐξέλεξε κατὰ τὴν χθεσινὴν συνεδρίασιν αὐτῆς ὑμᾶς πανηγυρικῶς, τὸν πρῶτον ὁριστικὸν Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας. Μετ' ἀγαλλιάσεως φέρομεν κατ' ἐντολὴν τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, τὴν ἀναγγελίαν ταύτην. Ἡ ψῆφος τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, Κύριε Πρόεδρε δὲν ἐνέχει μόνον τὴν ἔννοιαν τῆς ἀποδόσεως ὑπάτης τιμῆς εἰς τὸν τετιμημένον ναύαρχον τὸν νικητὴν τῆς Ἑλλης, τὸν ἔνδοξον ἀπόγονον μεγάλων προγόνων, ἀλλὰ διαδηλοῖ τὸν βαθὺν σεβασμὸν καὶ ἐμπιστοσύνην ἀπόλυτον πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πρώτου Ἕλληνος πολίτου, ὅστις μετ' ἀπαραμίλλου δεξιότητος θαυμαστῆς ψυχραιμίας καὶ ὑπερόχου αὐταπαρνήσεως, ἐπὶ μακρὸν χρόνον διαχειρισθεὶς τὰ καθήκοντα τοῦ Ἀνωτάτου Ἄρχοντος τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, καθωδήγησε τὴν χώραν ἐν μέσῳ δυσχερῶν καὶ ἀνωμάλων περιστάσεων κατὰ τρόπον προκαλέσαντα τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν ἀνυπόκριτον θαυμασμὸν τῶν τε Ἑλλήνων καὶ τῶν ξένων. Εὐχόμεθα δὲ ἵνα ὁ Θεὸς χαρίσῃ εἰς ὑμᾶς ὑγείαν σιδηρᾶν καθ' ὅλην τὴν προεδρικὴν περίοδον, ἐπὶ ἀγαθῷ τῆς Πατρίδος».

Ὁ Κουντουριώτης ἀντεφώνησε :

«Εὐχαριστῶ θερμῶς τὰ Προεδρεῖα τῆς Βουλῆς καὶ Γερουσίας διὰ τὴν ἀναγγελίαν τῆς ἐκλογῆς μου ὡς Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Παρακαλῶ ὅπως γίνετε διερμηνεῖς τῶν εὐγνωμόνων αἰσθημά-

των μου πρὸς ἀμφότερα τὰ Νομοθετικὰ Σώματα διὰ τὴν τιμητικήν των ὑπὲρ ἐμοῦ ψῆφον.

Ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι θὰ διαθέσω ὅσας δυνάμεις μοῦ ἀπομένουν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑψηλῆς ἐντολῆς τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας, καὶ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς Πατρίδος».

Κατόπιν ἔδωσε τόν, συμφωνα μὲ τὸ 60 ἄρθρο τοῦ Συντάγματος, ὅρκο.

«Ὀρκίζομαι ἐν ἐνόματι τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος νὰ φυλάττω τὸ Δημοκρατικὸν σύνταγμα καί τοὺς νόμους νὰ ὑποστηρίζω τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκαιραιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ νὰ ἀφιερώσω ὅλας μου τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων μου ἀποβλέπων πάντοτε τό τε καλὸν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ λαοῦ».

Ἀλλ' αὐτὰ ποὺ εἶπε στὸν ὅρκο του τὰ εἶχε ἐφαρμόσει. Δὲν ἦσαν πιὰ γιὰ τὸν Κουντουριώτη πράγματα μελλοντικὰ—καὶ ἀόριστα ὅπως εἶναι συνηθισμένοι οἱ ὅρκοι τῶν... ἐρωτευμένων εἴτε μὲ γυναῖκες εἴτε μὲ τὴν Ἐξουσία—τὸ γοητευτικώτερο θυλικό. Αὐτὸς εἶχε κυρώσει μὲ τὴν ὑπογραφήν του τὸ πρῶτο Δημοκρατικὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, γιὰ τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολὺ πρὶν εἶχεν ἐργασθῆ. Προεκινδύνευσε στὰ 1912 καὶ 1913 γιὰ νὰ «ὑπερασπίζῃ» τὴν ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία ὡς θαλασσομάχος θρυλικός. Γιὰ νὰ δώσῃ τὴ βοήθειά του ὑπὲρ τῆς «ἀκεραιότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους» παράτησε τιμητικοὺς τίτλους καὶ ἀξιώματα καὶ ἔφυγε στὴ Θεσσαλονίκη. Ἐξεπροσώπησε τὴν ἀνωτέρα ἔννοια τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Ἑκατονταετηρίδος. «Ἀφιέρωσε ὅλες του τὶς δυνάμεις γιὰ τὸ καλὸ τῆς Πατρίδος». Ὅλα τὰ εἶχε ὁρκισθεῖ στὸν ἑαυτό του πρῶτα, καὶ τὰ ἐξετέλεσε πρὶν τὰ ὁρκισθῇ ἐμπρὸς στοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἔθνους!

***

—Ἔκαμα νομίζω τὸ καθῆκον μου καλὰ ὡς τώρα τόσα χρόνια—εἶπε μιὰ ἡμέρα στὸν ἰδιαίτερο γραμματέα του, λίγο καιρὸ μετὰ τὴν τελευταία ὁρκωμοσία του. Καιρὸς εἶναι νὰ ἡσυχάσω.

—....

Ἦταν καιρὸς νὰ ἀφοσιωθῇ—ὁριστικὰ πλέον—τὴν γαλήνη τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Κουρασμένος τώρα ἀπ' ὅλα, αἰσθάνεται ζωηρότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ τὴν ἐπιθυμία νὰ περνᾶ περισσότερον καιρὸ μὲ βιβλικὴ μακαριότητα στὴν Ὕδρα.

Νοσταλγοῦσε γιὰ πιὸ πολὺ τὶς ἥσυχες ὧρες ποῦ περνοῦσε κάποτε τὰ καλοκαίρια στό πατρικό του σπῆτι ἐκεῖ στὸ ψηλὸ βράχο στὸ λιμάνι τῆς Ὕδρας—βράχο ποῦ μόλις τὸν ἀνέβηκα μοῦ θύμισε τὸ Κάπρι στὸν κόλπο τῆς Νεαπόλεως—τὸ νησὶ τῆς Κίρκης. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ ψηλὸ παράθυρο τοῦ ψηλοῦ σπιτιοῦ θὰ ἀγνάντευε τὴν πάντα ἐκεῖ βαθυγάλανη θάλασσα καὶ ὁ νοῦς του θὰ ἔτρεχε σὲ κυματογέννητες θύμισες τοῦ περασμένου καιροῦ του, ζωντανεμένες σὰν ἀπὸ τραγοῦδι μὲ τὸ νερομουρμούρισμα κάτω στὴν ἀκρογιαλιά. Κυττάζοντας ἔξω ἀπὸ τὸ μικρὸ μαντρωμένο περιβολάκι τὰ ἀραδιασμένα τὰ ἱστορικὰ κανόνια τοῦ Μιαούλη μὲ τὸ στόμα πρὸς τὴν θάλασσα, θὰ θυμόταν μαζὺ μὲ τὶς προγονικὲς δόξες καὶ ἄλλες δόξες δικές του—μὲ τὴς ὁποῖες ἡ Ὕδρα συμπλήρωσε τὶς σελίδες τῆς ἱστορίας της.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐποθοῦσε πιὸ πολὺ τώρα. Νοσταλγοῦσε τὸ ψυχικὸ ξεκούρασμα μὲ τὴς ἁπλὲς κουβέντες τῶν Ὑδραίων ποὺ πάντα ἐδέχονταν καλόκαρδα, καὶ μιλοῦσε μαζύ τους γιὰ τὰ τωρινὰ καὶ γιὰ τὰ περασμένα.

***

Ἔτσι λοιπὸν στὰς 10 Δεκεμβρίου τοῦ 1929 ὁ Ναύαρχος Π. Κουντουριώτης ὑποβάλλει στὸν Πρωθυπουργὸ Βενιζέλο τὴν παραίτησί του—τὴν ὁριστικὴν—ἀπ' τὸ Ἀξίωμα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Πῶς ἔγινε ἡ παραίτησις καὶ τὶ ἐντύπωσιν ἔκαμε αὐτὴ στὸν πολιτικὸν κόσμο τῆς χώρας θὰ τὸ ἀναφέρω μὲ ὅσα σχετικὰ ἔγραφαν ἡ Ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τῆς 11 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου.

. . . . . .

Ὁ Ναύαρχος Π. Κουντουριώτης

κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς Προεδρίας του

Κατὰ τὴν χθεσινὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς ὁ πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος ἀνήγγειλεν ἀπὸ χειρογράφου, ὡς ἑξῆς εἰς τὴν Βουλήν, τὴν παραίτησιν τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας ναυάρχου Κουντουριώτη:

«Κύριοι βουλευταί, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἀνακοινώσω πρὸς τὴν Βουλὴν τὴν παραίτησιν τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

»Ὁ ἔνδοξος ναύαρχος, ἐπικαλούμενος τὴν κλονισθεῖσαν ὑγείαν του, ἐπεδίωξεν ἀπὸ πολλοῦ νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ βάρους τῆς ἐξουσίας. Ὅτε πρὸ μηνῶν ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις ἐπρόκειτο νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὁριστικοῦ προέδρου, ὁ ναύαρχος Κουντουριώτης ἠρνεῖτο ἐπιμόνως νὰ δεχθῇ ὅπως τεθῇ ἡ ὑποψηφιότης του εἰς τὸ ἄξίωμα τοῦτο. Μόνον εἰς τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἔστρεξε τέλος εἰς τοῦτο, ἀλλὰ μοῦ ἐδήλωσεν ἔκτοτε ὅτι ἡ παραμονή του ἔμελλε νὰ εἶναι πολὺ βραχεῖα.

»Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους εἶναι ἀτυχῶς ἀμετάκλητος, θεωρῶ καθῆκον νὰ ἐκφράσω πρὸς αὐτὸν καὶ δημοσίᾳ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἀδιάπτωτον ἐμπιστοσύνην, ἥτις τόσον διηυκόλυνε τὴν δύσκολον αὐτῆς ἀποστολήν. Ἡ συγκληθησομένη ἄλλοστε ἐθνικὴ συνέλυσις, εἶμαι βέβαιος, ὅτι δὲν θὰ δεχθῇ νὰ τερματίσῃ τὰς ἐργασίας της πρὶν ἐκδηλώσῃ δι' εἰδικοῦ ψηφίσματος, τὰ ἐσθήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν ἔνδοξον ναύαρχον, ὁ ὁποῖος, συνεχίζων τὰς οἰκογενειακὰς του παραδόσεις ἐλάμπρυνε τὴν πολιτικὴν μας ἱστορίαν διὰ δύο κατὰ θάλασσαν νικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξησφάλισαν τὴν συμμαχικὴν νίκην κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, καὶ ὁ ὁποῖος καὶ ἐν εἰρήνῃ δὲν ἔπαυσε νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν χώραν τὰς πλέον πολυτίμους ὑπηρεσίας.

«Ἀνεκοίνωσα ἤδη εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Γερουσίας τὴν παραίτησιν ταύτην, παρακαλῶν αὐτὸν ὅπως, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 43 τοῦ Συντάγματος, ἀναλάβῃ τὴν ἀναπλήρωσιν τοῦ παραιτηθέντος, μέχρις ἐκλογῆς νέου Προέδρου. Ἐκάλεσα συγχρόνως τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κομμάτων, ὅπως συνεννοηθῶ μετ' αὐτῶν περὶ τοῦ καταλληλοτέρου χρόνου διὰ τὴν σύγκλησιν τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων πρὸς διενέργειαν τῆς ἐκλογῆς καὶ ἐμείναμεν σύμφωνοι ὅπως ταῦτα συγκληθῶσι διὰ τὸ ἐρχόμενον Σάββατον.

Ἐν τῷ μεταξὺ θὰ συνεχισθῶσιν αἱ σήμερον ἀρξάμεναι μετ' αὐτῶν συνεννοήσεις ὅπως, εἰ δυνατὸν ὑποδειχθῇ ἀπὸ κοινοῦ ὁ ὑποψήφιος διὰ τὸ ἀνώτατον τοῦτο ἐν τῇ Πολιτείᾳ ἀξίωμα.

»Παρακαλῶ τὴν Βουλὴν, ὅπως θὰ παρακαλέσω αὔριον τὴν Γερουσίαν νὰ διακόψουν τὰς συνεδριάσεις των μέχρι ἐκλογῆς τοῦ νέου Προέδρου».

Ὁ κ. Παπαναστασίου.

«Μὲ βαθυτάτην συγκίνησιν πληροφορεῖται ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία τὴν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν τοῦ ναυάρχου Κουντουριώτη ὅπως παραιτηθῇ ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Ἰδίως συγκινοῦν τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν οἱ λόγοι ὑγείας, οἱ ὁποῖοι προκαλοῦν τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ κοινὴ εἶναι ἡ εὐχὴ ὅπως τάχιστα ἀποκατασταθῇ ἡ ὑγεία του.

«Συμμεριζόμεθα ἀπολύτως ὅσα εἶπεν ὁ ἀξιότιμος Πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως περὶ ἀπονομῆς φόρου τιμῆς πρὸς τὸν ναύαρχον Κουντουριώτην ἐκ μέρους τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, διότι ὁ ναύαρχος Κουντουριώτης ἔχει ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Ὑπερήσπισε τὰ ἐθνικὰ δίκαιά καὶ ἐδόξασε τὴν Ἑλλάδα. Ὡς πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔδωκε τὸ ὑπόδειγμα ἀπερίτου, ἁπλοῦ δημοκρατικοῦ Προέδρου. Διὰ τοῦτο εἴμεθα ἀπολύτως σύμφωνοι μὲ τὴν πρότασιν τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως».

Ὁ κ. Γ. Καφαντάρης

«Εἶναι, κύριοι, εἰλικρινὴς καὶ ἡμῶν ἡ λύπη διὰ τὴν ἀμετάκλητον τοῦ ναυάρχου ἀπόφασιν τῆς παραιτήσεως ἐκ τοῦ Προεδρικοῦ ἀξιώματος. Ἡ παρουσία του εἰς τὴν προεδρίαν ἦτο ἐγγύησις ἐθνική, καθ' ὅσον ἡ μορφή του ἔχει ἤδη ὑψωθῇ εἰς σύμβουλον ἐθνικόν, ἐγγύησις δὲ καὶ διὰ τὴν Δημοκρατίαν πρὸς τὴν ὁποίαν πατροπαράδοτον τρέφει πίστιν καὶ στοργήν. Καὶ ὄντως προσέδιδεν εἰς τὸ ἀνώνατον αὐτῆς ἀξίωμα τὴν αἴγλην τοῦ ἐνδόξου του ὀνόματος, καὶ τῆς ἰδικῆς του μεγάλης καὶ ἱστορικῆς προσωπικότητος.

Ἀποχωροῦντα τὸν ναύαρχον ἐκ τῆς προεδρίας τὸν παρακολουθοῦν αἱ εὐχαὶ πάντων ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας του καὶ μακροημερεύσεώς του καὶ ἡ ἀμέριστος εὐλάβεια καὶ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἔθνους.

Θὰ ὑποστηρίξωμεν καὶ ἡμεῖς μετὰ προθυμίας πάσαν πρότασιν, ἡ ὁποία θὰ τείνῃ εἰς τὴν ἔμπρακτον ἐκδήλωσιν τῶν αἰσθημάτων τοῦ Ἔθνους πρὸς τὸν δεδοξασμένον ναύαρχον. Πᾶσα τιμὴ ἀνήκει εἰς τὸν γόνον τῶν Κουντουριωτῶν καὶ ἔνδοξον νικητὴν τῆς Ἑλλης».

Ὁ κ. Κ. Ζαβιτσᾶνος

«Ἡ ἀναγγελία τῆς παραιτήσεως τοῦ ναυάρχου Κουντουριώτου ἀπὸ τοῦ προεδρικοῦ τῆς Δημοκρατίας ἀξιώματος λυπεῖ ὁλόκληρον τὴν Βουλὴν ἀνεξαρτήτως κομματικῆς ἀποχρώσεως. Ἀναλογίζεται αὕτη μετὰ βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας πλειστάκις πρόσφερεν εἰς τὸ ἔθνος ἡ ἱστορικὴ φυσιογνωμία τοῦ ναυάρχου Κουντουριώτου ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ὅτε τὸ ἔνδοξον ναυτικόν μας ὑπὸ τὴν τετιμημένην αὐτοῦ ἀρχηγίαν ἐξησφάλισε τὴν νίκην δι' ὅλους τοὺς συμμάχους μας.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ δικαιολογεῖται ἡ λύπη, μεθ' ἧς ἡ Βουλὴ ἐπληροφορήθη τὴν ἀπόφασιν τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, ὅπως ἀποσυρθῇ πλέον εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, εἰς ὃν ὀφείλει νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι τὸν παρακολουθεῖ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ἔθνους ὁλοκλήρου».

Μεθ' ὃ κ. Πρωθυπουργὸς ἀνακοινοῖ, ὅτι αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς θέλουσι ἐπαναληφθῇ μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου προέδρου τῆς Δημορατίας.

Ὥρα 5 καὶ 10′ μ.μ. λύεται ἡ συνεδρίασις».

Τὸ ἱστορικὸν τῆς παραιτήσεως

«Ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς προσοχῆς τοῦ λαοῦ πρὸς τὰ ζωτικὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα τοῦ τόπου καὶ χωρὶς μάλιστα κανεὶς νὰ περιμένῃ ἐσκορπίσθη χθὲς τὴν μεσημβρίαν μία ἀπροσδόκητος ἐντελῶς εἴδησις :

»Ὁ Ναύαρχος παρητήθη!

Ἡ εἴδησις αὐτὴ δὲν εὗρε τοὺς δυσπίστους ἢ τοὺς ἀμφιβάλλοντας, διότι ἐνδομύχως κάθε πολίτης ἐνεθυμήθη ὅτι καὶ ἄλλοτε εἶχε γεννηθῇ παρόμοιον ζήτημα καὶ συνεπῶς, τὴν φορὰν αὐτήν, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ὁριστικὸν καὶ βέβαιον.

Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ σημειωθῇ εἶναι ὅτι τὸ γεγονὸς τῆς παραιτήσεως τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἐνεποίησε γενικὴν κατάπληξιν καὶ βαθυτάτην αἴσθησιν. Τὰ κυκλοφορήσαντα παραρτήματα τῶν ἐφημερίδων ἔγιναν ἀνάρπαστα, ἐνῷ εἰς τὰ κέντρα καὶ περισσότερον ὅλων εἰς τοῦ Ζαχαράτου, ὁ συγκεντρωμένος κόσμος ἤρχισε νὰ συζητῇ τὴν παραίτησιν, νὰ διερωτᾶται τοὺς λόγους καὶ μετά τινος ἀπορίας νὰ ζητῇ νὰ μαντεύσῃ τὸν πιθανὸν διάδοχον τοῦ κ. Κουντουριώτη. Ἡ ζωηρότης τῆς συζητήσεως διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν.

* * *

»Τὰ τῆς παραιτήσεως ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Ἀπὸ μηνὸς περίπου ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας Ναύαρχος Κουντουριώτης ἐξεδήλωσεν εἰς ἰδιωτικὰς συνομιλίας τὴν πρόθεσίν του ὅπως, λόγῳ τῆς κοπώσεως τὴν ὁποίαν τοῦ ἐπιβάλλει ἡ ἐκτέλεσις τῶν καθηκόντων του, παραιτηθῇ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματός του· Ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης ὑπενθύμισεν, ὅτι τόσον κατὰ τὴν προηγουμένην παραίτησίν του πρὸ ἐτοὺς σχεδόν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐκλογήν του ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ Γερουσίας, εἶχε δεχθῇ νὰ διατηρήσῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου μόνον κατόπιν ἐπανειλημμένων παρακλήσεων τόσον τῆς Κυβερνήσεως, ὅσον καὶ πολυαρίθμων ὁμάδων βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν. Ἐτόνιζε δὲ ὅτι ἐδέχετο νὰ μείνῃ μόνον βραχὺ χρονικὸν διάστημα καὶ μὲ τὴν ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένην ἀπόφασιν νὰ παραιτηθῇ μετὰ ἓξ ἀμήνον.

Τὴν πρόθεσίν του αὐτὴν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν ἀπέκρυψε καὶ ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον κατὰ τὰς τελευταίας συναντήσεις του μετ' αὐτοῦ, ἰδίως δὲ πρό τινων ἡμερῶν, ὅταν ὁ κ. Πρωθυπουργὸς τὸν ἐπεσκέφθη διὰ νὰ τὸν συγχαρῇ ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ναυμαχίας τῆς Ἕλλης.

Πρό τινων ἡμερῶν ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης προσεβλήθη ὑπὸ γρίππης ἡ ὁποία ὅσον ἐλαφρὰ καὶ ἂν ἦτο τὸν ἐπηρέασε περισσότερον ὅπως παραιτηθῇ.

Ἡ ἐπιστολή

»Προχθὲς τὴν πρωΐαν ὁ ναύαρχος Κουντουριώτης ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς κυβερνήσεως διὰ νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν του. Τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πλοίαρχος κ. Φωκᾶς, ἐπέδωκε προχθὲς τὸ βράδυ εἰς τὸν κ. Βενιζέλον.

Ὡς ἐγνώσθη χθὲς ὁ ναύαρχος Κουντουριώτης τονίζει ἐν τῇ ἐπιστολῇ του εἰς βάρος τῆς προκεχωρημένης ἡλικίας του δὲν τῷ ἐπιτρέπει νὰ ἐξασκήσῃ ἄνευ κοπώσεως καὶ κλονισμοῦ τῆς ὑγείας του τὰ καθήκοντα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Ὑπενθυμίζει δὲ καὶ τὴν προηγουμνην δήλωσίν του, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο προσωρινὴ μόνον ἡ ἐν τῷ προεδρικῷ οἴκῳ διαμονή του.

Ὡς ἐκ τούτου παρακαλεῖ τὸν κ. Πρωθυπουργὸν νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ σώματα τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Ὁ κ. Κουντουριώτης καταλήγων, ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος θὰ διατηρήσῃ τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας, συνεχίζων ἐπ' ἀγαθῷ τῶν συμφερόντων της τὴν προσπάθειάν του διὰ τὴν ἀνόρθωσίν της.

Ὁ κ. Βενιζέλος παρὰ τῷ Ναυάρχῳ

»Τὴν πρωΐαν χθὲς ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος ἐπεσκέφθη τὸν κ. Κουντουριώτην εἰς τὴν οἰκίαν του διὰ νὰ τοῦ ἐκφράσῃ τὴν βαθεῖαν θλῖψιν τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν παραίτησίν του, παραίτησιν τὴν ὁποίαν ἀσφαλῶς θὰ συμμερισθῇ καὶ ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνικὸς λαός. Ὁ κ. Βενιζέλος προσέθηκεν ὅτι θ' ἀπετέλει πραγματικὴν ἀνακούφισιν διὰ τὴν ἑλληνικὴν κοινὴν γνώμην, ἐὰν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐδέχετο νὰ ἐξακολουθήσῃ παρέχων τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν χώραν.

Ὁ ναύαρχος Κουντουριώτης ἐτόνισεν ὅτι αὐτὴν τὴν φορὰν ἡ ἀπόφασίς του εἶναι ἀνέκλητος καὶ προσέθηκεν ὅτι δὲν ὀφείλε-

ται πραγματικῶς αὕτη παρὰ μόνον εἰς τὴν κόπωσιν, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ ἡλικία του.

Ἐπωφελήθη δὲ τῆς εὐκαιρίας ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης, διὰ νὰ τονίσῃ, ὅτι θὰ κρατήσῃ εὐχάριστον ἀνάμνησιν τῆς ἀπολύτου ἐγκαρδιότητος, ἡ ὁποία ἐχαρακτήρισε τὰς σχέσεις του μὲ τόν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὰ τελευταία δύο ἔτη, καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐλπίδα,ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος θὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπηρετῶν τὴν χώραν».

* *
*

Στὶς 10 Δεκεμβρίου 1929 ὁ Παῦλος Κουντουριώτης μὲ ὑπερηφάνεια στὴ σκέψι καὶ γαλήνη στὴν ψυχὴ γιὰ ὅσα προσέφερε στὴν πατρίδα ἔφευγε—γιὰ τελευταῖα φορὰ ἐπίσημα—ἀπὸ τὸ Κυβερνεῖο ὅπου τὸν διαδεχόταν—ἰσάξιός του πατριώτης μὲ μεγάλο καὶ αὐτὸς ὄνομα—ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης.

Τὸ ἐνάμισυ ἑκατομμύριο ποὺ ἦταν ἡ Προεδρικὴ ἐπιχορήγησι τὸ ἀντήλασσεν ὁ Κουντουριώτης τώρα μὲ τὶς 123 χιλιάδες δραχμὲς «τιμητικὴ» Σύνταξι τὴν τριμηνία! Τὸ Παλάτι τοῦ Κυβερνείου μὲ τὸ ἀπέριττο καὶ λίγο μελαγχολικὸ προγονικό του στὴν Ὕδρα—γιὰ τὸ καλοκαῖρι—καὶ τὸ κομψὸ καινούριο μικρὸ σπητάκι του στὴν ὁδὸν Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, ἐκεῖ πλάϊ στὸν Ἰλισσό.

Μιὰ συμπαθητικὴ περιγραφικὴ εἰκόνα μὲ λίγες γραμμὲς γιὰ τὴν ὥρα ποῦ ἔφευγε ὁ Κουντουριώτης ἀπὸ τὸ Κυβερνεῖο μᾶς δίδει σὲ κάποια τότε ἐφημερίδα ὁ συνάδελφος καὶ λογοτεχνικὸς ἱστοριοδίφης Δ. Γατόπουλος (1), αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος μάρτυς σὲ πολλὰ γεγονότα τοῦ Προεδρικοῦ Μεγάρου.

---

(1) Ὁ Δ. Γατόπουλος, λόγῳ τῆς ἐμπιστευτικῆς θέσεώς του πλησίον εἰς προσωπικότητες τῶν ὑπάτων ἀξιωμάτων, εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναδιφίσῃ καὶ πολύτιμα ἀρχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἠρύσθη σπουδαῖον ὑλικὸ-,σχετικὰ μὲ τὸ ὁποῖον ἔγραψε καὶ γράφει πολλὰ ἄρθρα σὲ ἐφημερίδες - ἰδίως στὴν «Ἑστία», καὶ βιβλία.

«Λίγες στιγμὲς πρωτοῦ σημάνει ἡ μεσημβρία τῆς παρελθούσης Δευτέρας τὰ εὐζωνάκια τῆς Προεδρικῆς Φρουρᾶς παρετάχθησαν δίπλα εἰς τὴν μεγάλην ἐξώθυραν τοῦ Κυβερνείου. Ὁ Ἀξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς παρήγγειλε.

—Προσοχηηηή

Ὁ Ναύαρχος Παῦλος Κουντουριώτης. μὲ τὴν ἤρεμον φυσιογνωμία του ἐξήρχετο κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἀπὸ τὸ Προεδρικὸν μέγαρον ὡς ἰδιώτης πλέον καὶ ἐπανήρχετο εἰς τὸ σπῆτι του διὰ ν' ἀναπαυθῇ ἀφοῦ ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. ἐπὶ μίαν ἑξηκονταετίαν περίπου ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα...

Ὀλίγας ὥρας βραδύτερον ἔλεγεν εἰς τὸν κ. Ζαΐμην.

—Εἶναι ἀδύνατον νὰ σᾶς περιγράψω τὴν εὐχαρίστησίν μου διότι ἀποσύρομαι...»(1).

*
* *

Τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1934 μιὰ δυσάρεστη εἴδηση ποὺ ἐδημοσιεύθη στὶς ἐφημερίδες ἐλύπησε τοὺς Ἕλληνας. «Ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης παραθερίζων εἰς Ὕδραν ἀσθενῆ σοβαρῶς». Οἱ ἀπαισιόδοξοι ἐσκέφθησαν καὶ λίγο προληπτικά.

Ἐκεῖνες τῆς ἡμέρες (στὶς 3 Αὐγούστου) εἶχε πεθάνει ὁ Πρόεδρος τῆς Γερμανικῆς Δημοκρατίας Στρατάρχης Χίνδεμπουργ.

—Μετάστασις εἰς Κύριον τῶν γηραιῶν Προέδρων ; Εἶπαν μὲ κάποια κακὴ γιὰ τὸν ἑαυτό τους ἀνησυχία μερικοὶ ἀπὸ τὴ Γερουσία τοῦ Ζαχαράτου καὶ τῆς «Ἀθηναϊκῆς Λέσχης» Ἀλλὰ τὸ Ἑλληνικὸν γῆρας εἶχε τότε νικήσει. Ὁ Κουντουριώτης εἶχε γλυτώσει ἀπὸ τὸν κίνδυνο,--ἂν καὶ εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἐλογάριασε ποτὲ τὸν κίνδυνο τοῦ θανάτου. Ἐκεῖνο—μοῦ ἔλεγαν—ποὺ τὸν ἐστενοχώρησε περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια, ἦταν ἡ θεραπευτικὴ πειθαρχία στὴν ὁποία τὸν ὑπέβαλαν οἱ γιατροί του. Κάποια στιγμὴ ποὺ πιεζόμενος ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ὑπακούσῃ τοὺς γιατροὺς εἶπε μὲ φιλοσοφικὴ διάθεσι μὰ καὶ μὲ παράπονο.

---

(1) Ἡ Ἑλλὰς εὐγνωμονοῦσα ἔδωσε τὸ ὄνομά του εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ καινούρια πολεμικά της «Παῦλος Κουντουριώτης».

«Οὐαὶ τοῖς ἡττημένοις»

Καὶ τὸ εἶπε αὐτὸς ποὺ δὲν ἡττήθη ποτέ. Μὲ τὴς τρεῖς αὐτὲς λέξεις ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ τὴς θυμήθηκε, νικημένος ὅμως τώρα ἀπὸ τὸ γῆρας, θὰ ἤθελε νὰ φανερώση βέβαια πόσο εἶναι σκληρὸ νὰ ὑποτάσσεται σὲ ξένη συμβατικὴ θέλησιν ἐκεῖνος ποὺ θέλησι δική του εἶχε πάντα νὰ ἐπιβάλλεται σὲ ὅλους μὲ λόγια λίγα καὶ ἔργα μεγάλα καὶ ἡρωϊκὰ—ἄξια μιὰ μέρα νὰ γείνουν ἐποποιΐα καὶ θρῦλος.

Ἀλλὰ γιὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ δὲν ἔχω νὰ προσθέσω οὔτε ἄλλες βιογραφικὲς γραμμές, οὔτε κριτικὸν ἐπίλογο.

Ἡ αὖρες τοῦ Αἰγαίου θὰ ψιθυρίζουν πάντα ἕνα ἡρωϊκὸ τραγοῦδι στοὺς Ἕλληνας ναυτίλους, ὅταν θὰ περνοῦν τὴν

«Ἀκτὴν περιρρύτου χθονὸς
Λήμνου—ἔνθα ναυβάτης
τοῦ πρὸς Ἴλιον στόλου...»

ἀνέμιζε κάποτε μὲ τὸ θρυλικὸ καράβι μας νικηφόρα ἐκεῖ τὴν Ἑλληνικὴ Σημαῖα. Τὸ ἴδιο ὅπως ξυπνᾶ τῆς ἐρημιᾶς τὴν ἡσυχία ἡ ὑποβλητικὴ βοὴ ἀπὸ τὸν Τύμβο τῶν Μαραθωνομάχων!

Ἡ ἱστορία, μετὰ τοὺς θρύλους, θὰ ἔχη ἕνα ἰδιαίτερο κεφάλαιο μὲ ζωντανὰ παραδείγματα, γιὰ νὰ ἐξυψώνη τὸ ἐθνικὸ καὶ τὸ ἀτομικὸ φρόνημα ἐκείνων ποὺ θὰ τὴν διαβάζουν καὶ θέλουν νὰ μάθουν ὅσα δὲν λέει ἡ δυσκολοπίστευτη παράδυσις.

Καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτὸ τῆς ἱστορίας θὰ ἔχη στὴν ἀρχή του μὲ μεγάλα γράμματα τὸν τίτλο·

ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
• ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΛΑΘΗ

Λίγα,πολὺ λίγα βιβλία εἶναι ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τὸν τερπνὸν ἐπίλογο,τὸν καταλυπτόμενον μὲ τὸν κατὰ συνθήκην ἐξεγνιστικὸν τίτλο «Τυπογραφικὰ λάθη». Ἀλλ᾽ εἶναι πάντα λάθη μόνον τυπογραφικά; Ἢ μήπως εἶνε καὶ τῶν συγγραφέων, ἀπὸ κακογραφίες των ἀδιάβαστες καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καὶ παραλήψεις καὶ τῶν διορθωτῶν παρανοήσεις καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ φορτώνονται οἱ τυπογράφοι;

Ὅπως δήποτε τώρα στὸν ἐπίλογον αὐτόν, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ μοιραῖον ἀποτέλεσμα τῆς συνεργασίας, συγγραφέως, τυπογράφων καὶ ὑπαρκτοῦ ἢ ὄχι διωρθωτοῦ, καλεῖται νὰ συνεργασθῇ καὶ ὁ ἀναγνώστης καὶ διορθώνοντας νὰ γράψῃ :

Σελὶς	12	στίχ.	2	ἀντὶ Τριζωνίοισι γράφ. Τροιζηνίοισι
»	15	»	14	» Ρέοντος τοῦ Πραστοῦ γράφ. Ρέοντος καὶ Πραστοῦ
»	22	»	20	» ὀχλαοκρατικὸν γράφ ὀχλοοκρατικὸν
»	22	»	33	» Γκίκια γράφ. Γκίκα Κουλούρα
»	39	»	16	» συμπτώματα γράφ. σημειώματα
»	39	»	17	» καμπάνες γράφ. καμπάνιες
»	41	»	9	» εἰρηνπόλεμο γράφ. εἰρηνοπόλεμο
»	78	»	1	» Νέος αἰώνας τὸν χαιρετᾶ γράφ. Νέος αἰώνας. Τὸν χαιρετᾶ....
»	82	»	28	» ἑτημασίες γράφ. ἑτοιμασίες
»	90	»	VI 13	» Ἐλέγετο κήρυγμα γράφ. Ἔλεγε τὸ κήρυγμα
»	94	»	8	» Ὀρλάνδα γρά. «Ὀρλάνδο»
»	104	»	22	» κανονινικῶς γράφ. κανονικῶς
»	127	»	1καὶ2	» ἐκστρατεύεται γράφ. ἐπιστρατεύεται

» 137	» 20	»	κύρηξι γράφ. κήρυξι
» 158	» 1		νὰ ἐφοδιάζόνται γράφ. νὰ ἐφοδιάζωνται
» 164	» 9	»	κάθετε γράφ. κάθεται
» 164	» 19	»	σκιλολόϊ γράφ. σκυλλολόϊ
» 168	» 2	»	ἔπαγρύπνησι γράφ. ἐπαγρύπνησι
» 177	» 17	»	χρυπήση γραφ. χτυπήση
» 200	» 8	»	παντιωτρόπως γράφ. παντοιοτρόπως
» 200	» 17	»	παραδόξος γράφ. παραδόξως
» 200	» 17	»	ἰδιόρριθμος γράφ. ἰδιόρρυθμος
» 217	» 4	»	γνωστο τοῦ Μούδρου γράφ. γνωστό του Μοῦδρο

Δὲν τελειώνουν ὅλα ἕως ἐδῶ. Ὁ προσεκτικός ἀναγνώστης ἐλπίζω ὅτι θὰ εὕρῃ καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ θὰ τὰ διορθώσῃ μόνος του Γι' αὐτό θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκφράσουμε τὰς εὐχαριστίας μας καὶ διὰ λογαριασμόν τῶν τυπογράφων.

Δ. Δ.

Ἀθῆναι 30—1—35